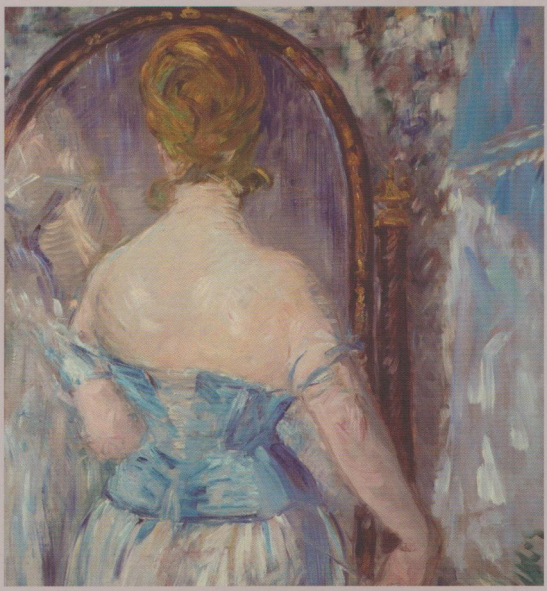
MARCEL PROUST

SWANN'IN BİR AŞKI

Çeviri: TAHSİN YÜCEL

can

Belki tembellikten, belki toplumsal üstünlüğün yarattığı belli bir kıyıya bağlı kalma zorunluluğundan, kendi çevrelerine demir atmış bir biçimde yaşayıp da bu çevre dışında, gerçeğin sunduğu hazlardan uzak duran, en sonunda, buna alışınca da, daha iyisinin yokluğunda, bayağı eğlenceleri, çevrelerinin katlanılmaz sıkıntılarını haz diye adlandırmakla yetinen birçok insan gibi değildi Swann; zamanını kendileriyle birlikte geçirdiği kadınları güzel bulmaya çalışmaz, ilk baştan güzel bulduğu kadınlarla geçirmeye çalışırdı. Bunlar da çoğu zaman oldukça bayağı bir güzellikle donanmış kadınlardı; çünkü farkında olmadan aradığı bedensel nitelikler, en sevdiği ustaların çekiçlerinden ya da fırçalarından çıkmış kadınlara hayranlık duymasına yol açan niteliklerin tam karşıtıydı. Anlatımın derinlik ve içliliği duyularını dondurur, buna karşılık, sağlam, dolgun, pembe bir ten, aynı duyuları tutuşturuvermeye yeterdi.

MARCEL PROUST

SWANN'IN BİR AŞKI

Un amour de Swann, Marcel Proust
© 1983, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1983
4. basım: Ekim 2015, İstanbul
Bu kitabın 4. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Düzelti: Burçak Başpınar
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-510-130-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

MARCEL PROUST

SWANN'IN BİR AŞKI

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

can

MARCEL PROUST, 1871'de Anteuil'de doğdu. Öğrenciliği sırasında okuduğu felsefeci Henri Bergson ve tarihçi Albert Sorel, düşüncesinin gelişimini önemli ölçüde etkiledi. Soyluların devam ettiği salonların seçkin kişiliklerinden biri oldu. Öykülerini 1896'da *Hazlar ve Günler* adlı kitapta topladı. Ünlü Dreyfus Olayı'nda, Dreyfus'un avukatı Labori'ye destek verdi. 1903'te babasının, 1905'te de annesinin ölümü Proust'u çok sarstı. 1909'da, uzun zamandır tasarladığı *Kayıp Zamanın İzinde* adlı romanını yazmaya başladı. Yapıtın ilk cildini 1913'te kendi parasıyla yayınlattı. 1919'da romanın ikinci bölümü yayımlandı. *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* adlı bu bölüm Goncourt Ödülü'nü kazanınca, Proust dünya çapında üne kavuştu. 1922'de Paris'te öldü. *Kayıp Zamanın İzinde*'nin son üç bölümü, yazarın ölümünden sonra basıldı. Proust bunları büyük ölçüde gözden geçirmiş ama son haline getirememişti.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Mezun olduğu bölümden 2000 yılında profesör olarak emekliye ayrıldı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kurumsal yazılarının yanı sıra Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, Jean Giraudoux, Proust, Camus, Sartre, Malraux, Saint-Exupéry gibi yazarların eserlerini dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne değer görüldü, 1997'de Fransız hükümeti tarafından Palmes Académiques Nişanı, Commandeur derecesi verildi.

Sunuş

Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde*'si *(Â la Recherche du temps perdu)* yüzyılımızın anıt yapıtlarından biridir kuşkusuz: Roman sanatına getirdiği yeni boyutlar yanında, benzerine az rastlanır anlatımı ve imgeleriyle, kişileri, duyuları ve tutkuları, yüzleri ve devinileri, yerleri ve nesneleri derin gerçeklikleri içinde yansıtıp çözümlemesiyle, yoğun düşünce yüküyle, Fransa'nın ve dünyanın, çağımızın ve bütün çağların en büyük yazın yapıtlarından biri olduğunda herkes birleşiyor bugün. Bunun için de üzerinde yapılan araştırmaların, yorumların sonu gelmiyor.

Ne var ki, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin tasarlandığı, yazıldığı, hatta yayımlandığı yıllar göz önüne alınınca, bu durum şaşırtır insanı. Hiç kuşkusuz, büyük yapıtının yayımlanmasından önce de Marcel Proust adı yazın alanında hiç bilinmeyen bir ad değildir. Paris'in kimi sanatçı çevrelerinde görünür, ince beğenisiyle birçok kişinin dikkatini çeker. Ama aynı zamanda züppe ve tembel bir insan olarak tanınır. Arada sırada, bir küçük öykü, bir deneme yayımladığı olur. 1896 yılında, bu önemsiz çalışmalardan yaptığı bir seçkiyi *Les Plaisirs et les Jours* (Zevkler ve Günler) başlığı altında, kendi olanaklarıyla yayımlar. Bu da ne okurun ilgisini çeker ne yazar için yeterlidir. İnceleme ya da roman, ama gerçekten değerli bir kitap yazmayı düşler durur Marcel Proust, yazamadıkça da umutsuzluğu artar. Sonra umut belli belirsiz bir biçimde, yavaş yavaş, daha somut, daha keskin umutsuzlukların ardından doğar: 1903'te babasının, 1905'te annesinin ölümünün acısı gittikçe ağırlaşan

solunum hastalığıyla birleşince, Proust dış dünyadan yalıtılmış bir odaya kapanarak yaşamını yazma çabasıyla özdeşleştirir, ilk bakışta birbiriyle bağdaşmaz görünen birkaç amacı birden gerçekleştirecek olan büyük yapıtını yazmaya girişir.

1912 yılının başında, Proust bu büyük yapıtın önemli bir bölümünü bitirmiştir, yayımlamak ister ama başvurduğu yayımcılar hep geri çevirirler onu. En sonunda, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin ilk cildini oluşturan *Swann'ların Tarafı*'nı *(Du Côté de chez Swann)* kendi hesabına bastırır. 1913 yılı sonlarıdır. Belki yapıtın değişik anlatımı, belki parçanın bütün konusunda belirli bir görüşe ulaşmaya elvermemesi, belki de Birinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde bulunmanın getirdiği ilgisizlik nedeniyle, kitap hiçbir yankı uyandırmaz nerdeyse. Buna karşılık, savaş ertesinde, yapıtın ikinci cildi *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde*'nin (*A l'Ombre des jeunes filles en fleurs*) Gallimard yayınevince yayımlanmasından, arkasından da Goncourt Ödülü'nü kazanmasından sonra, değeri konusunda hâlâ kuşkulu olanlar bulunsa bile, Proust'un ünü baş döndürücü bir hızla büyür. Bu da ona hastalığının gittikçe ağırlaşmasına karşın, durmamacasına çalışarak yapıtını bitirmesini sağlayacak gücü verir. 1922 yılında, Proust genç denilebilecek bir yaşta öldüğü zaman, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin yayımı bitmemiştir, son cilt: *Yakalanan Zaman (Le Temps retrouve)* ancak 1928'de yayımlanabilecektir ama yazar yapıtını tamamlamıştır.

Bu son cildin yayımlanması, Proust'un yapıtının değeri konusundaki son kuşkuları da dağıtır. Çünkü burda bir yaşam serüveninin ve bu serüvenle kesişen nice oluntuların, nice kişilerin öyküsü noktalanırken, bu öyküyü yönlendirmiş olan düşünce, deney, yöntem de daha bir açıklıkla ortaya çıkar, her şey yepyeni bir ışıkla aydınlanır, her şey bambaşka bir bütünlük kazanır: Proust'un romanı, ilk cildin vermiş olabileceği izlenimin tersine, gerçek ya da düşsel birtakım anıların toplamı değil, aynı zamanda birkaç düzlemde birden sürdürülen, yöntemli bir arayışın ürünüdür.

Hiç kuşkusuz, anılar da, gözlemler de önemli bir yer tutar *Kayıp Zamanın İzinde*'de; bu yapıtın, ele alınan dönem ve çevre, bu dönem ve çevrenin derin yönelimleri konusunda dolaylı ama değerli bir tanıklık olduğu da söylenebilir. Ne var ki, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin yazarı için, tanıklığın kendisi değil,

oluşturulması, temellendirilmesi ve anlamlandırılması önemlidir. Çünkü ona göre, yaşanmışı, duyulmuşu, düşünülmüşü yeniden kurmak sanıldığı kadar kolay değildir, hatta, özgül bir yöntem geliştirmiş değilsek, nerdeyse olanaksızdır: Bir kez, öznelliğimiz sınırlar bizi; ikincisi, zaman nesneleri ve insanları bozar, dağıtır, tanınmaz duruma getirir; belleğimiz de bu kötü etkiden kurtulamadığı için, geçmiş, gerçek geçmiş, bu arada gerçek benliğimiz, gerçek sürekliliğimiz eriyip gider. Proust belirli deneyimlerden yola çıkarak, sürekliliğe, bütünlüğe, bunun sonucu olarak da anlama ulaşmayı sağlayacak bir yöntem oluşturur. Bunun için de insanı, yaşamını, devinilerini, yüzlerini, yönelimlerini ve tutkularını benzersiz bir ustalıkla, öznel ve evrensel yanlarıyla betimleyip çözümlemeyi başarır. Bunu her şeyden önce bir yazın adamı olarak yapar ve böyle bir çabanın başarıya ulaştığı ölçüde yazının yaşamla özdeşleştiğini söyler: "Gerçek yaşam en sonunda bulgulanıp aydınlatılan yaşam, dolayısıyla gerçekten yaşanan tek yaşam yazındır."

Kayıp Zamanın İzinde'nin binlerce sayfasından her biri, Marcel Proust'un amacını ne denli gerçekleştirdiğini ortaya koyarken, burda pek azını söz konusu ettiğimiz sayısız güzellikler serer daha önümüze. Yazık ki, 1983 yılında bile, Türk okuru bu büyük yapıtı tanıma olanağına kavuşmuş değildir. Ama, hemen belirtmek gerekir ki, Proust'un sanatını, duygu ve düşünce evrenini tanıma konusunda, *Swann'ın Bir Aşkı* da bize bir ölçüde yardımcı olabilir.

Bilindiği gibi, kendi başına ele alındığı zaman, bağımsız bir anlatıdır *Swann'ın Bir Aşkı*, Fransa'da bile sık sık ayrı bir kitap olarak yayımlanması da bunu gösterir. Ama, bağımsız bir nitelik taşımasına, *Kayıp Zamanın İzinde*'de bütün olaylar anlatıcı Marcel'in çevresinde dönerken, burda her şeyin Swann çevresinde dönmesine karşın, *Swann'ın Bir Aşkı*, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin bir bölümüdür aynı zamanda. *Swann'ın Bir Aşkı*'nın unutulmaz öyküsünün daha anlatıcı Marcel'in doğmamış olduğu bir dönemde geçmesine, üstelik anlatıcının kendi serüveniyle dolaysız bir bağıntısı bulunmamasına karşın, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin bir bölümünü oluşturması da gerçekten anlamlıdır. Anlatıcı pek bir neden göstermez buna; yalnız, Swann'ın birçok yönden kendisine benzemesi nedeniyle, onun geçmiş yaşamını değişik kişilere anlattırdığından söz eder. Ama bu benzerlik öy-

lesine bütüncül bir benzerliktir ki, Swann'ın serüvenini üç aşağı beş yukarı Marcel'in serüvenine özdeş kılar. Böylece, *Swann'ın Bir Aşkı*, ister istemez, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin küçük bir örnekçesi olarak çıkar karşımıza; *Swann'ın Bir Aşkı*, deyim yerindeyse, bir *ön-öykü*, ancak büyük yazarların göze alabilecekleri bir yinelemedir.

Proust'un ilk okurları, ilk eleştirmenleri 1913 sonlarında, *Swann'ların Tarafı*'nı okurken, bu ilk ciltte yer alan *Swann'ın Bir Aşkı* üzerinde yeterince dursalar, onun ön-öykü niteliğinin, örnekçe niteliğinin bilincine varabilselerdi, Marcel Proust'u çok daha doğru değerlendirirlerdi. Hele *Swann'ın Bir Aşkı*'nın, tek başına ele alındığı zaman bile, gerçekten çok güzel bir roman olduğu da düşünülünce.

TAHSİN YÜCEL, 1983

Verdurin'lerin "küçük yuva"sına, "küçük topluluğu" na, "küçük kabile"sine katılabilmek için, tek bir koşul yeterliydi ama zorunluydu da: Bir "inanca"yı sessizce benimsemek gerekirdi. Bu inancanın maddelerinden biri de Madam Verdurin'in o yıl kanatları altına aldığı ve kendisinden söz ederken, "Wagner'i böylesine güzel çalabilmek yasak edilmeliydi!" dediği genç piyanistin Planté'yi de, Rubinstein'ı da "yaya bıraktığı", Doktor Cottard'ın tanılarının Potain'inkilerden daha doğru olduğuydu. Verdurin' lerin kendi evlerine gelip gitmeyen kişilerce düzenlenen akşam toplantılarının yağmur gibi can sıkıcı olduğuna inandıramadıkları bir "yeni üye" çıkacak olursa, kendini kapıda bulurdu hemen. Her türlü kibar çevre merakını, başka salonların çekiciliğini kendi gözleriyle görüp anlama isteğini bir yana bırakma konusunda kadınlar erkeklerden daha dik başlı oldukları, Verdurin'ler de bu araştırma kafası ve bu uçarılık ifritinin bulaşma yoluyla küçük tekkenin katı geleneklerine büyük zararlar verebileceğini bildikleri için, dişi türden bütün "mürit"leri birbiri ardından atmak zorunda kalmışlardı.

Doktorun genç karısı bir yana bırakılırsa, o yıl nerdeyse yalnızca iki kadına, (Madam Verdurin'in erdemli bir kadın olmasına ve yavaş yavaş bütün bağlarını kopar-

dığı, son derece zengin ve sönük mü sönük ama saygıdeğer bir kenter ailesinden gelmesine karşın) nerdeyse bir kibar yosma olan, Madam Verdurin'ce küçük adıyla, Odette diye çağrılan ve bir "can" olarak nitelenen Madam de Crécy ile piyanistin bir kapıcı eskisi olduğu anlaşılan teyzesine kalmışlardı kala kala; bunların kibar çevre konusunda hiçbir şey bildikleri yoktu, üstelik de saftılar, Prenses de Sagan ile Düşes de Guermantes'ın akşam yemeklerinde konuk bulundurabilmek için düşkünlere para vermek zorunda bulunduklarına inandırılmaları öyle kolay olmuştu ki, bu iki soylu kadının evine çağırtılmaları önerilecek olsa, eski kapıcı kadın da, kibar yosma da burun kıvırarak geri çevirirdi öneriyi.

Verdurin'ler yemeğe çağırmazlardı: Sofrada yeriniz hazır olurdu. Gece için bir izlence de yoktu. Genç piyanist bir şeyler çalardı; ama "eserse" çalardı yalnız çünkü hiç kimse zorlanmazdı, Mösyö Verdurin'in de dediği gibi: "Her şey dostlar içindi, yaşasın dostlar!" Piyanist, *Valkyrie*'nin atlılar parçasını ya da *Tristan*'ın prelüdünü çalmak istedi mi Madam Verdurin ayaklanıverirdi hemen, bu müziği sevmediğinden değil, tam tersine, fazla etkilendiğinden. "İlle de başım mı ağrısın istiyorsunuz? Pekâlâ biliyorsunuz, bunu ne zaman çalsa böyle oluyor. Başıma geleceği biliyorum ben. Yarın kalkmak istedim mi, eyvallah, ara da bul bir kimseyi!" Çalmadı mı söyleşilirdi, dostlardan biri, çoğu zaman da o günlerdeki gözde ressamları, Mösyö Verdurin'in deyimiyle, "herkesi kahkahadan kırıp geçiren bir herze yumurtlardı", hele Madam Verdurin, –duyduğu heyecanın benzetmeli anlatımını gerçek anlamında anlamaya öylesine alışmıştı ki– bir gün Doktor Cottard (o sıralarda mesleğine yeni başlamış bir gençti) fazla güldüğü için yerinden çıkan çenesini yeniden oturtmak zorunda kalmıştı.

Kara giysi yasaktı çünkü "dost dostaydılar", hem ve-

badan kaçar gibi kaçtıkları "can sıkıcılara" benzemek istemezlerdi, elden geldiğince seyrek olarak hem de bu iş ressamı eğlendirebilecekse ya da müzisyeni tanıtabilecekse o zaman verilen büyük suarelere çağırırlardı onları. Geri kalan zamanda, bilmece buldurmaca oynamakla, kostümle, gece yemekleri yemekle yetinirlerdi, ama kendi aralarında elbet, küçük "nüveye" hiçbir yabancı karıştırmadan.

Ama "arkadaşlar" Madam Verdurin'in yaşamında gittikçe daha büyük bir yer tutmaya başlayınca, asıl can sıkıcı kişiler, asıl cehennemlikler, dostları kendisinden uzak tutan, zaman zaman onları serbest olmaktan alıkoyan ne varsa o oldu: kiminin annesi, kiminin işi, kiminin kırdaki evi ya da sağlığının bozukluğu. Doktor Cottard, sofradan kalkınca yaşamı tehlikede olan bir hastanın yanına dönmek gerektiğini düşündü mü, Madam Verdurin, "Kim bilir, bu akşam gidip rahatını kaçırmasanız, adam için çok daha iyi olur belki; siz yokken iyi bir gece geçirir; yarın sabah erkenden gider, onu iyileşmiş bulursunuz," derdi. Aralık ayı başlar başlamaz, müritlerin Noel gününde ya da 1 Ocak'ta "kaypaklık edeceklerini" düşündükçe hasta olurdu. Piyanistin teyzesi de adam o gün yemeğini aile içinde, kendi annesinin evinde yesin istiyordu.

"Yılbaşında güzel yemeği kendisiyle yemezseniz, anneniz ölecek sanki, *taşralılar* gibi!" diye atılmıştı Madam Verdurin, sesi çok sertti.

Kutsal haftada kaygıları yeniden başlardı:

"Siz, doktor, siz bir bilimadamı, ileri bir insansınız, kutsal cuma günü de herhangi bir günmüş gibi geliyorsunuz elbette, değil mi öyle?" demişti Cottard'a ilk yıl, alacağı yanıtın ne olacağından hiç kuşkusu yokmuş gibi güven vardı sesinde. Ama onun bu yanıtı vermesini beklerken titriyordu; çünkü, o da gelmedi mi yalnız kalmak tehlikesindeydi.

"Kutsal cumaya geleceğim... vedalaşmak üzere; çünkü Hamursuz Bayramı'nı Auvergne'de geçireceğiz."

"Auvergne'de mi? Pirelere, türlü türlü börtü böceğe yem olmak için mi? Tanrı yardımcınız olsun!" diye atılmıştı Madam Verdurin.

Bir zaman sustuktan sonra da, "Bari şunu önceden söyleseydiniz," demişti, "bu işi düzenlemeye, yolculuğu bir arada, rahat koşullar içinde yapmaya çalışırdık."

Aynı biçimde, bir "müridin" bir dostu ya da bir "müdavim" hanımın bir flörtü çıkar da onu evden koparmak tehlikesi gösterirse, kendi evlerinde olduktan sonra, kendilerinde sevdikten, onu kendilerinden üstün tutmadıktan sonra, bir kadının bir sevgilisi bulunmasından ürkmezlerdi Verdurin'ler, "İyi ya, getirin dostunuzu!" derlerdi. Sonra da denemeden geçirirlerdi adamı: Bakalım, Madam Verdurin'den giz saklamayacak nitelikte bir adam mıydı, "küçük kabile"ye alınabilecek düzeyde miydi? Değilse, kendisini tanıtmış olan mürit bir kenara çekilir, sonra da kendisine dostu ya da sevgilisiyle bozuşturulmak gibi bir yardımda bulunulurdu. Karşıt durumda, yeni gelen de bir mürit olurdu. Bunun için, o yıl kibar yosma, Mösyö Verdurin'e, Swann adında çok çekici bir adamla tanıştığını anlatıp da Mösyö Swann'ın evlerine kabul edilmekten büyük bir mutluluk duyacağını çıtlatınca, Mösyö Verdurin hemen karısına havale etmişti dilekçeyi. (Ancak karısından sonra görüş bildirirdi, başlıca görevi de karısının ve müritlerin isteklerini becerikliliğinin bütün olanaklarından yararlanarak yerine getirmekti.)

"Bak, Madam de Crécy'nin bir dileği varmış senden. Sana bir dostunu, Mösyö Swann'ı takdim etmek istiyormuş. Ne dersin?"

"Bunun da sözü mü olurmuş! Böyle harika bir kızdan ne esirgenebilir ki? Susun, susun, kendi görüşünüzü sormadık size, harikasınız işte."

Odette yapmacıklı bir tavırla, "Peki, sizin dediğiniz olsun," yanıtını vermiş, sonra da, "Bilirsiniz, *fishing for compliments*[1] değilimdir," diye eklemişti.

"Pekâlâ, hoş bir adamsa getirin dostunuzu."

Hiç kuşkusuz, Swann'ın girip çıktığı çevreyle "küçük nüve" arasında hiçbir benzerlik yoktu, katıksız kibar çevreye bağlı olanlar, Verdurin'lerle tanıştırılmak için bu cevrede onun gibi seçkin bir yer edinmenin harcanan çabaya değmediğini düşünebilirlerdi. Ama Swann kadınlara öylesine düşkündü ki, soylular çevresinin aşağı yukarı bütün kadınlarını tanıdıktan, onlardan öğrenilebileceği hiçbir şey kalmadıktan sonra, Saint-Germain semtinin kendisine kazandırdığı bu nerdeyse birer soyluluk unvanı değeri taşıyan uyruk belgelerini yalnız birer alışveriş aracı, kendi başına bir değer taşımayan ama bir taşra soylusunun ya da bir zabıt kâtibinin kızından hoşlandığı için girip çıkmak istediği bir taşra köşesinde ya da Paris'in sönük çevresinde kendine bir yer edinmesini sağlayan birer kredi mektubu gibi görmeye başlamıştı. Çünkü o zaman duyduğu istek ya da aşk, şimdiki yaşamında hiçbir yer tutmayan ama tutulduğu bilinmedik kadının gözünde, Swann adının tek başına belirtemeyeceği bir incelikle parlama isteği uyandıran övünç duygusunu dile getirirdi (oysa bir zamanlar kendisini kibar çevreye yönelten, düşünsel yeteneklerini geçici hazlarda harcamasına, sanat bilgisini resim alan ya da konağını döşeyen kibar çevre kadınlarına akıl vermede kullanmasına da aynı duygu neden olmuştu). Özellikle de bu bilinmedik kadın alçakgönüllü bir durumda olunca parlamak isterdi Swann. Akıllı bir adamın başka bir akıllı adama budala görünmekten korkmaması gibi, ince bir adam da inceliğini bir beyzadenin değil, kaba adamın hor görmesinden korkar. Dünya

1. (İng.) İltifat peşinde koşmak. (Y.N.)

var olalı beri, insanların bol bol ortaya koydukları, ama kendilerini küçültmekten başka bir şeye yaramamış olan düşünce ustalıklarının ve övünç yalanlarının dörtte üçüne daha aşağı durumda bulunan insanlar için başvurulmuştur. Bir düşes karşısında sade ve umursamaz davranan Swann da, bir oda hizmetçisiyle karşı karşıya gelince, küçümsenmekten korkarak gösterişe kaçardı.

Belki tembellikten, belki toplumsal üstünlüğün varattığı belli bir kıyıya bağlı kalma zorunluluğundan, kendi çevrelerine demir atmış bir biçimde yaşayıp da bu çevre dışında, gerçeğin sunduğu hazlardan uzak duran, en sonunda, buna alışınca da, daha iyisinin yokluğunda, bayağı eğlenceleri, çevrelerinin katlanılmaz sıkıntılarını haz diye adlandırmakla yetinen birçok insan gibi değildi Swann; zamanını kendileriyle birlikte geçirdiği kadınları güzel bulmaya çalışmaz, ilk baştan güzel bulduğu kadınlarla geçirmeye çalışırdı. Bunlar da çoğu zaman oldukça bayağı bir güzellikle donanmış kadınlardı; çünkü farkında olmadan aradığı bedensel nitelikler, en sevdiği ustaların çekiçlerinden ya da fırçalarından çıkmış kadınlara hayranlık duymasına yol açan niteliklerin tam karşıtıydı. Anlatımın derinlik ve içliliği duyularını dondurur, buna karşılık, sağlam, dolgun, pembe bir ten, aynı duyuları tutuşturuvermeye yeterdi.

Yolculukta, dostluk girişiminde bulunulmaması kibarlığa daha uygun düşecek bir aileye rastlar da bu aile içinde kendince daha tatmadığı bir güzellikle donanmış bir kadın görürse, duygularını içine atarak bu kadının uyandırdığı isteği başka yana yöneltmeyi, eski bir sevgiliye mektup yazıp yanına gelmesini söyleyerek yeni gördüğü kadından çıkarabileceği hazzın yerine başka bir kadından alınacak hazzı koymayı, memleketi gezecek yerde, bir odaya kapanarak Paris görünümleri seyretmek gibi korkakça bir el çekiş, mutluluktan budalaca bir vazgeçiş

sayardı. İlişkilerinin büyük yapısı içine kapanmazdı. Büyük gezginlerin yanlarında taşıdıkları türden, kolaylıkla sökülüp kurulabilen bir çadır durumuna getirmişti bu yapıyı, bir yerde bir kadın görüp de beğendi mi hemen oracıkta, yeni baştan, yeni temeller üstüne kurmak isterdi. Taşınamayanlarına, yeni bir hazla değiştirilemeyenlerine gelince, başkaları ne denli üstün tutarlarsa tutsunlar, onun için hiçbir değer taşımazlardı. Kim bilir kaç kez, bir düşese patavatsız bir telgraf çekerek köyde kızını görüp beğendiği bir kâhyasıyla hemen bağıntı kurmasını sağlayacak bir tavsiye telgrafı istemiş, böylece elindeki elması bir parça ekmekle değiştiren bir aç gibi, düşesin hoşuna gidecek bir şey yapmak isteyip de bu fırsatı yıllardır bir türlü bulamamasından ileri gelen saygınlığını yerle bir etmişti. Her şey olup bittikten sonra da gülerdi böyle şeylere çünkü az rastlanır inceliğinin hoş gösterdiği kabalığı vardı. Sonra, başıboşluk içinde yaşayan ve bu başıboşluğun düşünce için sanat ya da bilim kadar ilgiye değer nesneler oluşturduğu, "yaşam"ın bütün romanlardan daha ilginç, daha romansı durumlar içerdiği düşüncesinde bir avuntu, belki de bağışlatıcı bir neden arayan insanların sınıfındandı. Hiç değilse, güvenle söylerdi bunu, kibar çevredeki dostlarının birçoğunu, bu arada Baron de Charlus'yü de kolayca inandırırdı. Başından geçen ilginç serüvenleri anlatarak baronu eğlendirmek hoşuna gider, örneğin trende bir kadınla tanışıp evine götürür, sonra bu kadının bir hükümdarın kız kardeşi, hükümdarın da o sırada Avrupa politikasının bütün iplerini elinde tutan biri olduğunu öğrenir, kendisi de bu politikayı böylesine hoş bir biçimde anlamış bulunur ya da durumlar karıştıkça karışır, Swann'ın bir aşçı kadına sevgili olup olamayacağı kardinaller kurulunun yapacağı seçime bağlı kalırdı.

Swann'ın büyük bir arsızlıkla birer çöpçatan olarak kullanmaya çalıştığı kişiler, sıkı fıkı dost olduğu erdemli

kibar dulların, generallerin, akademi üyelerinin oluşturduğu parlak alayda yer alanlar değildi yalnız. Arada bir bir tavsiye mektubu isteyen mektuplarını almaya bütün dostları alışmışlardı. Bir diplomat ustalığıyla isterdi isteyeceğini, ama bu ustalık birbirini izleyen aşklar ve değişik nedenler arasında sürüp gittiğinden, değişmez huyunu, birbirinden farksız amaçlarını beceriksizliklerinden daha kolay belli ederlerdi. Nice yıllardan sonra, yaradılışının çok daha başka yönlerden kendi yaradılışımla benzerlikler göstermesi nedeniyle ona ilgi duymaya başlayınca, sık sık anlattırırdım: Büyükbabama (o zamanlar büyükbabam olmamışmış daha, Swann'ın büyük ilişkisi benim doğduğum sıralara rastlamış ve bu uygulamalara uzun zaman ara vermesine neden olmuş) mektubu geldiği zaman, büyükbabam, zarfın üstünde dostunun yazısını tanıyınca, "Swann gene bir şey isteyecek, aman dikkat!" diye haykırırmış. Ya kuşkudan ya da bizi bir şeyi ancak o şeyi istemeyenlere sunmaya yönelten bilinçsizce şeytansı bir duyguyla, büyükbabamlar, her pazar evde akşam yemeği yiyen bir genç kızla tanıştırılması gibi, yerine getirilmesi en kolay ricalarını bile kesinlikle geri çevirirlermiş. Swann konuyu yeniden açınca da bizimkiler, bütün hafta bu kızla kimi çağıracaklarını düşünüp durmuş, onunla çağrılmasına çok sevinecek olanı çağırmayınca da hiç kimseyi bulamamış olmalarına karşın, artık bu kızla görüşmüyormuş gibi davranırlarmış.

Bazı bazı, büyükbabamların dostu olan ve o zamana değin Swann'ı bir türlü görememekten yakınmış bulunan bir çift sevinçle, belki azıcık da kıskançlık uyandırma isteğiyle, Swann'ın kendileri için dünyanın en iyi insanı olduğunu, artık kendilerini hiç bırakmayacağını muştularlardı. Büyükbabam keyiflerini kaçırmak istemezdi ama büyükanneme bakarak şarkı söyler gibi:

"Nedir bu gizim acaba,
Anlayamadım gitti..."

ya da

"Süreksiz düş, süreksiz..."

ya da

"Bu türlü işlerde bence
En iyisi bir şey görmemek..."

diye mırıldanırdı.

Birkaç ay sonra, büyükbabam, Swann'ın yeni dostuna, "Swann'dan ne haber? Gene öyle sık sık görüşüyor musunuz?" diye soracak olursa, karşısındakinin suratı bir karış uzayıverir, "Bir daha onun adını anmayın benim önümde!" derdi. "Ama ben birbirinize çok bağlı olduğunuzu sanıyordum..." Böylece birkaç ayda büyükannemin akrabalarıyla canciğer olmuş, her akşam evlerinde yemek yemişti. Sonra birden, haber bile vermeden, hiç gelmez olmuştu. Hasta sanmışlardı onu. Büyükannemin akrabası bir haber almak için adam yollamak üzereyken kilerde, bir dikkatsizlik sonucu, aşçı kadının hesap defterine girmiş bir mektubunu bulmuştu. Swann mektupta bu kadına Paris'ten ayrılmak üzere olduğunu, artık gelemeyeceğini bildiriyordu. Aşçı sevgilisiydi, ilişkisini keseceği sırada, bu kararını bildirmekte yarar gördüğü tek kişi de oydu.

Zaman zaman, sevgilisi kibar çevreden gelen ya da kibar çevreye sokamayacağı ölçüde alçakgönüllü bir soydan olmayan, kibar çevreye sokamayacağı ölçüde düzendışı bir yaşam sürmeyen bir kadın olunca, Swann bu kadın için yeniden dönerdi kibar çevreye; ama onun devindiği ya da kendisinin onu sürüklediği yörüngenin sınırını

hiçbir zaman aşmazdı. "Bu akşam Swann'ı beklemek boşuna," derlerdi, "biliyorsunuz, Amerikalısının opera günü bugün." Herkesin giremediği, ama kendisinin birtakım alışkanlıklar kazandığı, haftadan haftaya yemek yiyip poker oynadığı salonlara çağırtırdı onu; her akşam, kızıl saçlarını hafiften kıvırcıklaştırarak yeşil gözlerinin ateşliliğini biraz yumuşattıktan sonra, yakasına bir çiçek seçer, kendi çevresinden olan şu ya da bu hanımın evindeki akşam yemeğinde sevgilisiyle buluşmak üzere yola çıkardı; işte o zaman, her dediğini yerine getiren bu gözde kişilerin az sonra, sevdiği kadının önünde kendisine bol bol gösterecekleri hayranlık ve dostluğu düşünerek kibar çevre yaşamını yeniden çekici bulurdu. Bu yaşamdan bıkmıştı ama, özüne yeni bir aşk karıştırdıktan sonra, içinde kıpırdayan alevle sıcak bir biçimde renklendirilmiş olan bu yaşamı değerli ve güzel bulurdu.

Ama bu ilişki ya da flörtlerin her biri, Swann'ın birdenbire, kendisini zorlamadan çekici bulduğu bir yüz, bir beden görmesinden sonra doğmuş bir düşün elden geldiğince eksiksiz bir gerçekleşimi olmuştu; buna karşılık, bir gün, tiyatroda, eski dostlarından biri kendisini Odette de Crécy'yle tanıştırınca, Swann bu kadını güzellikten yoksun bulmamıştı ya, pek öyle çekici de bulmamıştı; dostu ondan kendisiyle bir şeyler yapılabilecek, çok hoş bir kadın olarak söz etmiş, tanışmalarına aracı olmakla kendisine bir iyilikte bulunmuş gibi görünmek amacıyla da onu gerçekte olduğundan daha zor elde edilir bir kadın gibi göstermişti; ama Swann'ın ilgisini çekmeyen, içinde hiçbir istek uyandırmayan, hatta bir tür bedensel tiksinti veren güzelliklerdendi güzelliği, herkesin kendi kadını sayabileceği, herkese bir başka türlü görünen, duyularımızın istediği kadının karşıtı olan kadınlardandı. Yandan görünüşü beğenilemeyecek ölçüde sert, teni fazlasıyla ince, elmacıkkemikleri fazlasıyla çıkık, hatları fazlasıyla

çekikti. Gözleri güzeldi ama öyle iriydi ki, kendi kitleleri altında eğrilir gibi oluyor, yüzünün geri yanına bir yorgunluk, kendisine de her zaman keyifsizmiş, sol yanından kalkmışmış gibi bir görünüş veriyordu. Tiyatrodaki tanışmadan bir süre sonra, Swann'a bir mektup yazarak koleksiyonlarını çok merak ettiğini, görmek istediğini bildirmişti. "O, güzel şeyleri çok seven cahil", Swann'ı, "onun gibi çok *smart*[1] bir adama göre hiç de *smart* sayılmayan" ve herhalde çok kasvetli olan bir semtte oturması karşısında şaşkınlığını gizlememesine karşın, kendisini çayıyla, kitaplarıyla çok rahat bir yer olarak düşündüğü *home*'unda[2] görünce daha iyi tanıyacağını umduğunu söylüyordu. Swann evine gelmesine razı olmuş, o da ayrılırken, içine girmekten mutluluk duyduğu bu evde çok az kaldığı için üzüldüğünü söylemiş, sanki Swann kendisi için başka insanlardan daha fazla bir şeymiş gibi, Swann'la kendisi arasında romanlara yaraşır bir yakınlık kurarmış gibi konuşarak Swann'ı gülümsetmişti. Ama Swann'ın yaklaştığı bu uyanış çağında, yani kişinin pek karşılık beklemeden, âşık olmak zevki için âşık olmakla yetinmeyi bildiği yaşta, gönüllerin böyle yakınlaşması, aşkın ilkgençlikteki gibi, ister istemez kovaladığı amaca değilse de aşkın kendisine öyle güçlü bir çağrışımla bağlı kalır ki, kendinden önce ortaya çıkacak olursa, onun nedeni olabilir. Gençlik yıllarınızda, sevdiğiniz kadının gönlünü kazanmayı düşlersiniz; yaşınız ilerleyince, bir kadının gönlünü kazandığınızı sezmeniz, sizi ona âşık etmeye yetebilir. Böylece, aşkta her şeyden önce öznel bir haz arandığı için, bu konuda güzelliğin payının payların en büyüğüymüş gibi görüneceği yaşta, aşk –en bedensel aşk– teme-

1. (İng.) Akıllı. (Y.N.)
2. (İng.) Ev. (Y.N.)

linde önceden bir istek bulunmadan da doğabilir. Yaşamın bu çağında, başınızdan çok aşklar geçmiştir; şaşkın ve edilgen gönlünüzden ilerde, kendi başına, kendi gizli, kendi kaçınılmaz yasaları uyarınca gelişmez artık. Biz de yardımına koşar, anımsamalarla, esinlemelerle yolunu şaşırtırız. Belirtilerinden birini tanıyınca, başka belirtilerini de anımsar, başka belirtilerini de yaratırız. Türküsü bütün benliğimize sinmiştir, gerisini bulmamız için başlangıcını –güzelliğin uyandırdığı hayranlıkla dolu olan başlangıcını– bir kadının bize söylemesi gerekmez. Orta yerinden –gönüllerimizin kaynaştığı ve artık yalnız birbirimiz için yaşadığımızı söylediğimiz yerden– başlasa da bir şey çıkmaz, yeterince alışmışızdır bu ezgiye, "oyundaşımız"a bizi beklediği yerde hemen yetişebiliriz.

Odette de Crécy gene geldi Swann'ı görmeye, sonra gelip gitmelerini sıklaştırdı; ama bu gelişlerinin her biri, Swann'ın aradan geçen süre içinde özelliklerini unuttuğu, böylesine anlamlı ve –genç olmasına karşın– böylesine solgun olduğunu anımsamadığı bir yüz karşısında bulunmaktan doğan düş kırıklığını yeniliyordu; Odette konuşurken, Swann ondaki büyük güzelliğin, kendiliğinden yeğlediği türden olmayışına üzülüyordu. Şurasını da belirtmek gerekir ki, Odette'in yüzü olduğundan daha zayıf, daha çıkıntılı görünüyordu; çünkü alnıyla yanaklarının yukarısı, bu birleşik ve daha düz yüzey, o zamanlar çok tutulan bir biçimde, kat kat kabartılmış, kulaklar boyunca dağınık perçemler biçiminde yayılmış saçlarla örtülüydü; hayranlık verici beden yapısına gelince, (moda nedeniyle, üstelik Odette'in Paris'in en güzel giyinen kadınlarından biri olmasına karşın) bütünlüğü içinde fark edilmesi zordu, düşsel bir karın üzerindeymiş gibi ileriye doğru bir çıkıntı oluşturan, aşağıda çift katlı etekler balon gibi şişerken, birdenbire bir sivri uç biçiminde sona eren korsaj, birbirine iyi tutturulmamış, değişik parçalardan oluşmuş

gibi bir görünüş verirdi kadına; pililer, volanlar, yelek, çizgilerinin oyununa ya da kumaşlarının dokusuna göre, tam bir bağımsızlık içinde, kendilerini düğümlere, dantel pililerine, dikey kehribar saçaklara doğru götüren ya da korse balinası boyunca yönlendirilen çizgiyi izlerler ama canlı yaratığa hiç bağlanmazlardı; o da bunların içinde, bu bayağı süslerin yapısının kendi yapısına yaklaşmasına ya da uzaklaşmasına göre, ya boğulacak duruma gelir ya silinip giderdi.

Odette gittikten sonra, Swann gene gelmesine izin çıkıncaya dek geçecek sürenin kendisine ne denli uzun geleceğini söyleyişini düşünerek gülerdi; bir kez, arayı fazla açmamasını rica ettiği sıradaki kaygılı, çekingen görünümünü, o anda üzerine korkak bir yakarı biçiminde dikilen, kara kadife bağlı, ak hasırdan, değirmi şapkasının önüne tutturulmuş yapay menekşe demeti altında, yüzüne dokunaklı bir hava veren bakışlarını anımsamıştı. "Ya siz," demişti, "ya siz bir kez olsun benim çayımı içmeye gelmeyecek misiniz?" Tezgâhtaki çalışmasını, yani Vermeer de Delft üzerindeki –gerçekte yıllar önce bırakılmış– bir incelemeyi öne sürmüştü. "Anlamıyor değilim, benim gibi cılız bir yaratık sizin gibi büyük bilginlerin yanında apışıp kalır," diye yanıtlamıştı Odette. "Masaldaki kurbağaya dönerim belki ama öğrenmeyi, bilgimi artırmayı, böyle şeylerden anlayan bir insan olmayı öyle isterdim ki! Kitap karıştırmak, eski kâğıtların tozuna batmak ne eğlencelidir kim bilir," diye eklemişti sonra, kirlenmekten korkmadan, ellerini hamura sokup yemek yapmak gibi kirli bir işten tat aldığını söyleyen kibar kadınların takındığı kendinden hoşnutluk havası vardı üzerinde. "Benimle alay edeceksiniz ama sizi beni görmekten alıkoyan bu ressamın (Vermeer'i söylüyordu) adını hiç duymamıştım. Hâlâ yaşıyor mu? Yapıtlarını Paris'te görmeye olanak var mı? Göreyim ki, sevdiğiniz şeyi göz-

lerimin önünde canlandırabileyim; göreyim ki, öylesine çok çalışan bu alnın altındakini, durmadan düşündüğü sezilen bu başın içindekini sezebileyim; işte, şimdi şunu düşünüyor, diyebileyim içimden. Çalışmalarınıza katılabilmek öyle güzel bir düş ki!" Swann yeni dostluklardan çekindiğini söyleyerek özür dilemiş; ama çapkın bir dil kullanarak bunu mutsuz olmak korkusu biçiminde adlandırmıştı. "Bir sevgicikten mi korkuyorsunuz? Ne tuhaf, bense yalnız bunu arıyorum, bir taneciğini bulabilmek için canımı verirdim," demişti Odette, öyle doğal öyle inanmış bir sesle konuşmuştu ki, Swann sarsılmıştı. "Bir kadın yüzünden acı çektiniz anlaşılan. Ötekiler de onun gibidir sanıyorsunuz. Sizi anlayamamış; öyle bambaşka bir insansınız ki. İlkin bunu sevdim ben sizde, herkes gibi olmadığınızı anladım." – "Hem zaten sizin de," diye başlamıştı Swann, "siz kadınların da işi başından aşkındır, pek az serbest kalırsınız."

"Benim hiçbir zaman işim yoktur! Her zaman serbestim, sizin için her zaman da serbest olacağım. Beni görmek işinize ne zaman elverirse, günün ya da gecenin hangi saatinde olursa olsun, aratın beni, koşup gelmek beni çok sevindirir. Bunu yapar mısınız? En güzeli nedir, biliyor musunuz, Madam Verdurin'le tanışmak. Ben her akşam ona giderim. İnanır mısınız! Birbirimizi orda görsek, orda birazcık da benim için bulunduğunuzu bilsem!"

Böyle konuşmalarını anımsayarak, yalnız olduğu zamanlarda onu düşünerek, romansı düşler içinde, başka birçok kadın görüntüleri arasında, onun görüntüsünü dolaştırmaktan başka bir şey yapmıyordu; ama herhangi bir koşulun yardımıyla (hatta belki onun bir yardımı da olmadan, öyle ya, o zamana kadar gizli kalmış bir durumun ortaya çıktığı sırada beliren koşulun onun üzerinde hiçbir etkisi olmayabilirdi) Odette de Crécy'nin görüntüsü gelir de bütün bu düşleri emip yutarsa, bunlar da

artık belleğinden ayrılmaz şeyler olursa, o zaman bedeninin kusurluluğunun hiçbir önemi kalmayacaktı, başka bir bedene göre Swann'ın zevkine daha az ya da daha çok uyması da söz konusu olamayacaktı, öyle ya, sevdiği kadının bedeni olduktan sonra, bundan böyle ona sevinç ya da acı verebilecek tek beden olacaktı.

Şimdiki dostlarının hiçbiri bilmez ya, büyükbabam bu Verdurin'lerin ailesini tanımıştı. Ama "genç Verdurin" diye adlandırdığı ve, biraz yaklaştırma olarak –avucunda birçok milyon bulundurmakla birlikte– bohem ve ayaktakımı yaşamına yuvarlanmış saydığı kişi ile hiçbir bağıntısı kalmamıştı. Bir gün Swann'dan bir mektup almıştı, Swann kendisini Verdurin'lerle bağıntıya geçirip geçiremeyeceğini soruyordu. "Dikkat! Aman dikkat!" diye haykırmıştı büyükbabam. "Hiç şaşmıyorum bu işe, Swann'ın sonunda oralara düşeceği belliydi. Güzel yer hani! Yapamam benden istediğini, bir kez ben artık o beyi tanımıyorum. Sonra bu işin içinde bir kadın işi gizlidir kesinlikle, ben böyle işlere burnumu sokmam. Hay Allah! Swann da küçük Verdurin'lere benzeyip gülünç olursa, eğleniriz."

Büyükbabamın olumsuz yanıtı üzerine, Swann'ı Verdurin'lere Odette götürmüştü.

Swann'ın Verdurin'lerde ilk adımlarını attığı gün, akşam yemeğinde Doktor Cottard ile karısı, genç piyanist ile teyzesi, bir de o zamanlar pek tuttukları ressam vardı, yemekten sonra bunlara birkaç mürit daha katılmıştı.

Bir kimseye nasıl bir tavırla yanıt verilirdi, karşısındaki insan ciddi miydi, yoksa gülmek mi istiyordu, Doktor Cottard hiçbir zaman kesin olarak bilemezdi bunu. Böylece, gelişigüzel, bütün yüz anlatımlarına duruma bağlı ve geçici bir gülümseme ekler, kendisine anlatılanlar sonunda şaka çıkacak olursa, bu gülümsemedeki "bekle gör" inceliğinin kendisini saf görünmekten kurtaracağını umardı. Ama bunun tersi olan bir varsayıma da karşı çıkmak

istercesine, bu gülümsemeyi yüzünde açıkça belli etmeyi göze alamaz, yüzünde bir kararsızlığın sürekli olarak dalgalandığı görülürdü; sormayı göze alamadığı bir soru okunurdu bu kararsızlıkta: "Sahi mi söylüyorsunuz?" Bir salonda olduğu gibi sokakta, hatta genel olarak yaşamda da nasıl davranması gerektiğinde sağlam bir karara varmış değildi; gelip geçenlere, arabalara, olaylara, kurnaz bir gülümseyişle baktığı görülürdü; tutumundan her türlü yanlışlığı önceden alıp götürürdü bu gülümseme, öyle ya tutumu aykırı düşüyorsa gülümsemesi bunu kendisinin de çok iyi bildiğini, bu tutumu benimsemişse, şaka olsun diye benimsediğini kanıtlardı.

Bununla birlikte doktor, içten bir soru sormasına elveren bütün noktalarda kuşkularının alanını daraltmaya, bilgisini bütünlemeye çalışmaktan da geri durmazdı.

Bu yüzden taşradan ayrıldığı sırada ileri görüşlü bir annenin verdiği öğütlerin etkisiyle, bilmediği bir deyim, özel bir ad geçti mi ne yapıp yapar, bunlar üzerinde bilgi edinmeye çalışırdı.

Hele deyim konusunda bilgiye doymazdı bir türlü; çünkü bazı bazı onlara içerdiklerinden daha kesin bir anlam yükler, şeytan güzelliği, mavi kan, yaşam seli, Rabelais'in çeyrek saati, incelik prensi, açık kart vermek, meteliğe kurşun atmak gibi çok sık işittiği deyimlerle tam olarak ne anlatılmak istendiğini, konuşmalarında bunları hangi durumlarda kullanabileceğini bilmek isterdi. Bu türlü deyimler bulamayınca, öğrendiği sözcük oyunlarını serpiştirirdi konuşmalarına. Önünde söylenen yeni kişi adlarına gelince, bunları yalnızca sorar gibi yinelemekle yetinir böylece, pek de ister gibi görünmeden, beklediği açıklamayı elde edeceğini düşünürdü.

Her konuda uyguladığını sandığı eleştirel anlayıştan tümüyle yoksun olduğu için, iyilikte bulunduğumuz bir kimseye, sözümüze inanmasını istememekle birlikte, ken-

disine şükran borçlu olduğumuzu söyleyerek gösterdiğimiz inceliği ona da göstermek boşuna çabaydı, sözcüklerin kuru anlamından ötesini sezemezdi. Kendisine ne denli körükörüne bağlı olursa olsun, Sarah Bernhardt'ı görsün diye bir "*avant-scène*"e[1] çağırıp da daha sevimli görünmek için, "Gelmekle bizi çok sevindirdiniz, doktor, hele bir de bugüne değin Sarah Bernhardt'ı çok gördüğünüzü düşünürsek; hem sonra sahneye de fazla yakınız galiba," demesi üzerine, locaya iyice belirmek ya da büsbütün silinmek için, sözüne güvenilir bir kimsenin izlenecek yapıtın değeri konusunda bilgi vermesini bekleyen bir gülümsemeyle giren doktorun, "Evet, gerçekten de çok yakınız, Sarah Bernhardt da biraz sıkmaya başladı artık. Ama siz gelmemi istediğinizi söylemiştiniz. Sizin her isteğiniz benim için bir emirdir. Size böyle küçük bir hizmette bulunabildiğim için çok mutluyum. Sizi sevindirmek için neler yapmaz insan, öyle iyisiniz ki!" diye yanıtladığını görünce, onu hâlâ ince bir insan olarak değerlendirmesine karşın, Madam Verdurin en sonunda sinirlenmeye başlamıştı. Bu arada doktor, "Sarah Bernhardt, Altın Ses dedikleriydi, değil mi? İkide bir salonu kırıp geçirdiğini yazıyorlar. Tuhaf bir deyim, değil mi?" diye konuşuyor, bir türlü gelmeyen açıklamaların en sonunda geleceğini umuyordu.

Madam Verdurin, kocasına, "Biliyor musun," demişti, "alçakgönüllü davranarak doktora armağanlarımızı değersiz göstermekle yanlış bir iş yapıyoruz. Gündelik yaşamın dışında yaşayan bir bilgin o, nesnelerin gerçek değerini bilmiyor, biz ne dersek ona inanıyor." – "Sana söylemeyi göze alamamıştım ama ben de fark etmiştim," diye yanıtlamıştı Mösyö Verdurin. Ve sonraki yılbaşında, Doktor

1. (Fr.) Sahne önü. (Y.N.)

Cottard'a üç bin franklık bir yakut yollayıp da bunun çok ufak bir şey olduğunu söyleyecek yerde, üç yüz franklık bir yapay mücevher satın alarak bu denli güzelini bulabilmenin çok güç olduğunu çıtlatmıştı.

Madam Verdurin o gece Mösyö Swann'ın geleceğini bildirince, doktor şaşkınlığın kabalaştırdığı bir sesle, "Swann mı?" diye haykırmıştı çünkü kendini her an, her şeye hazır sanan bu adamı en küçük bir haber bile herkesten daha apansız yakalardı. Sorusunun yanıtlanmadığını görünce de, sıkıntının son noktasında, "Swann mı? Kimmiş bu Swann?" diye ulumuştu. Ama Madam Verdurin, "Odette bize bir arkadaşından söz ediyordu ya, işte o, a canım," diyerek sıkıntıyı dağıtıvermişti. "Ha, iyi, tamam," yanıtını vermişti o zaman doktor, artık yatışmıştı. Ressama gelince, Swann'ın Madam Verdurin'e gelip gitmeye başlayacağına seviniyordu, çünkü onun Odette'e tutkun olduğunu sanıyordu ve arabuluculuktan hoşlanırdı. "İnsanları başgöz etmeye bayılırım," diye fısıldadı Doktor Cottard'ın kulağına. "Şimdiye dek çok becerdim bu türlü işleri, kadınlar arasında bile."

Odette, Swann'ın çok *smart* olduğunu söyleyince, Verdurin'ler karşılarında bir "can sıkıcı" bulmaktan korkmuşlardı. Tam tersine, çok iyi bir etki uyandırdı üzerlerinde. Farkında değillerdi ama bunun dolaylı nedenlerinden biri de Swann'ın kibar çevreye çok girip çıkmasıydı. Gerçekten de, biraz kibar çevre havası almış her insan gibi, bu çevreye adımını atmamış kişilerin akılları karşısında bile bir üstünlüğü vardı, bu üstünlük kibar çevreyi imgelemde uyandırdığı istek ya da korkuya göre değiştirmemek, onu önemsiz bir şey olarak görmekti. Kibar çevre havası almışlığın inceliği, her türlü züppelikten ve fazla sevimli görünmek korkusundan sıyırmış, bağımsızlaşmıştır; iyice kıvraklaşmış elleri, ayakları, istedikleri şeyleri tam istedikleri gibi, bedeninin geri yanının yersiz ve beceriksiz yardımı

olmadan yapan kişilerin şu devinim rahatlığına, devinim inceliğine ulaşmıştır. Kendisiyle tanıştırılan silik genç adama güler yüzle elini uzatıp da tanıştırıldığı elçinin önünde ölçülü bir biçimde eğilen kibar çevre insanının basit, temel eğitimi, kendisi farkında bile olmadan, Swann'ın da bütün davranışlarına işlemişti, Verdurin'ler ve dostları gibi, Swann'larınkinden aşağı bir çevrenin insanları karşısında, bu eğitim kendiliğinden bir çaba gösterip girişimlerde bulunmuştu, oysa onlara göre bir can sıkıcı böyle şeylerden kaçınırdı. Swann yalnız bir an için Doktor Cottard'a soğuk davrandı; daha birbirleriyle konuşmadan, çift anlamlı bir biçimde kendisine göz kırpıp gülümsediğini (Cottard buna "ayak yapmak" derdi) görünce, Swann düşük eğlence çevresinde hiç yaşamamasına, dolayısıyla böyle yerlere pek az gitmesine karşın, doktorun kendisini böyle bir yerden tanıdığını sanmıştı. Anıştırmayı, hele buna bakarak kendisi hakkında çok kötü bir kanı edinebilecek Odette'in önünde çok tatsız bulduğundan, buz gibi bir tavır takınmıştı. Ama yanındaki kadının Madam Cottard olduğunu öğrenince, böylesine genç bir kocanın, karısı önünde bu tür eğlenceleri anıştırmaya kalkmayacağını düşündü, doktorun bu suç ortağı havasına o anlamı vermedi artık. Ressam, Swann'ı Odette'le birlikte atölyesine çağırdı hemen; Swann da onu çok cana yakın buldu. Madam Verdurin, gücenmiş gibi görünmeye çalışarak, "Belki size bana davrandıklarından daha iyi davranırlar da Cottard'ın portresini (ressama kendisi ısmarlamıştı bu portreyi) gönderirler," dedi. Sonra da, "İyi düşünün, Mösyö Biche," diye anımsattı, ressama "mösyö" denilmesi alışılmış bir şakaydı. "Bakışı, gözün o ince, güzel yanını vermeyi unutmayın. Çok iyi biliyorsunuz ki, her şeyden önce gülümsemenizi istiyorum sizden, gülümsemesinin portresini istedim." Bu deyimi çok dikkate değer bulduğu için, konuklar işitsin diye bir kez daha yineledi, hatta yinele-

meden önce, bir bahane bulup birkaçının daha yaklaşmasını sağladı. Swann herkesle, hatta Verdurin'lerin yaşlı dostu Saniette'le bile tanışmak istedi. Saniette'in çekingenliği, sadeliği ve iyi yürekliliği, arşiv alanındaki bilgisinin, büyük servetinin, ailesinin seçkinliğinin sağladığı saygınlığı yitirmesine yol açmıştı. Sözlerinde bir bulanıklık vardı ki, çok hoştu; çünkü, çocukluk çağının bir arılık kalıntısı gibi, bir konuşma kusurundan çok, bir ruh değerini belli ediyordu. Söylemediği bütün harfler, gösteremeyeceği birer katılık gibi belirmekteydi. Mösyö Saniette'le tanıştırılmak isteyince, Swann rolleri tersine çeviriyormuş gibi bir etki uyandırdı Madam Verdurin'in üzerinde (öyle ki, Madam Verdurin, karşılık olarak, farkın üstüne basa basa, "Mösyö Swann, size dostumuz Mösyö Saniette'i tanıtmama izin verir misiniz?" dedi). Saniette'te candan bir yakınlık duygusu uyandırdı. Ne var ki, Verdurin'ler bu yakınlıktan Swann'a hiç söz etmediler çünkü biraz sinirlenirlerdi Saniette'e, ona dost kazandırmak istemezlerdi. Buna karşılık, Swann piyanistin teyzesiyle hemen tanışmak istediğini söyleyince, çok duygulandılar. Piyanistin teyzesi, kara giysisinin kendisine çok iyi gittiğini, hem de bunun en seçkin renk olduğunu düşünürdü; her zamanki gibi karalar içindeydi gene. Yemeğini yeni bitirdiği sıralarda, yüzü kıpkırmızı olurdu, gene öyleydi. Swann'ın önünde saygıyla eğildi ama kurumla doğruldu. Hiç eğitim görmediği ve Fransızca yanlışları yapmaktan korktuğu için, sözcükleri bile bile bulanık söylerdi, bir yanlışlık yapacak olursa, bu yanlışın açıkça seçilemeyecek ölçüde kapalı kalacağını düşünür, böylece konuşması, güvendiği seslerin ender olarak belirdiği, bulanık bir tükürme sesini andırırdı. Swann, Mösyö Verdurin'le konuşurken, onu azıcık alaya alabileceğini sandı ama karşısındaki alındı.

"Öyle iyi bir kadındır ki," diye yanıtladı. "Baş döndürücü bir kadın olmadığını ben de biliyorum ama yalnız

konuşulduğu zaman hoş bir kadın olduğunu söyleyebilirim." Swann çabucak, "Hiç kuşkum yok," diye doğruladı. "Ben 'kurumlu' bir kadına benzemiyor demek istiyordum," diye ekledi, "kurumlu" sözcüğünü de öbür sözcüklerden ayırarak söyledi. "Diyeceğim, benim sözüm bir övgüydü." – "Bakın, size şaşılacak bir şey söyleyeceğim: yazdığı şeylere bayılır insan," dedi Mösyö Verdurin. "Yeğenini hiç dinlediniz mi? Eşsizdir, değil mi, doktor? Ne dersiniz, Mösyö Swann, rica edeyim de bir şey çalsın mı?"

"Ama bu büyük bir mutluluk..." diye başlıyordu Swann. Tam bu sırada doktor alaylı bir tavırla sözünü kesti. Öyle ya, konuşmada şatafatın, tumturaklı deyimler kullanmanın modası geçmiş bir şey olduğu kalmıştı usunda, az önce "mutluluk" sözcüğünün söylenildiği gibi, ciddi bir sözcüğün ciddice söylenildiğini işitti mi söyleyen kimsenin sonradan görmeler gibi davrandığını sanırdı. Bir de bu sözcük, ne denli yaygın olursa olsun, onun "eski bir kalıp" diye adlandırdıkları arasındaysa, doktor başlayan tümcenin gülünç olduğunu varsayarak bunu, alaylı bir biçimde, beylik bir sözle tamamlar, karşısındakinin böyle bir şeyi usuna bile getirmemiş olmasına karşın, adamcağızı bu sözcükleri söylemiş olmakla suçlar gibi dururdu.

Çalımla kollarını kaldırarak, alaylı alaylı, "Fransa için büyük mutluluk!" diye haykırdı.

Mösyö Verdurin gülmekten kendini alamadı.

"Ne diye gülüyor bu adamcıklar, keder meder uğramıyor doğrusu köşeceğinize," diye haykırdı Madam Verdurin. Sonra da, çocuklara özenir gibi, öfkeli bir sesle şunları ekledi: "Ama siz benim böyle tek başıma, cezada kalmaktan hoşlandığımı sanıyorsanız..."

Madam Verdurin, cilalı akçamdan, yüksek bir İsveç iskemlesinde oturuyordu. İsveçli bir kemancı vermişti bunu ona, arkalıksız iskemleleri andırmasına, evdeki o güzelim eski mobilyalara söver gibi durmasına karşın,

Madam Verdurin bir türlü atmazdı bu iskemleyi çünkü geldikçe görsünler de keyiflensinler diye, müritlerinin zaman zaman verdiği armağanları göz önünde bulundurmaya özen gösterirdi. Bunun için, çiçek ve şekerlemeden öteye geçmemeleri gerektiğine inandırmaya çalışırdı onları, hiç değilse bunlar bozulurdu; ama bunu başaramaz, başaramadığı için de evinde bir gereksiz yinelemeler yığını, bir armağanlar karışıklığı içinde, bir ayak tandırı, minder, duvar saati, paravan, barometre, Çin vazosu koleksiyonu oluşmuştu.

Bu yüksek yerden, şakrak şakrak, müritlerin konuşmalarına katılır, "muziplikleri"yle eğlenirdi ama geçirdiği çene kazasından sonra, gerçek kahkahalar koparma çabasından vazgeçmişti: Bunun yerine, hiçbir yorgunluğa, hiçbir tehlikeye yol açmadan, gözleri yaşarıncaya dek gülmek anlamına gelen, kendine özgü bir "mimik" bulmuştu. Sürekli konuklardan biri bir can sıkıcıyı ya da can sıkıcılar alayına atılmış bir eski konuğu yeren en ufak bir söz söylemeyegörsün Madam Verdurin ufak bir çığlık koparır, bir lekeyle perdelenmeye başlamış kuş gözlerini tümden yumar, sonra birden, ancak uygunsuz bir görünümü gizleyecek ya da ölümcül bir hastalık nöbetini savuşturacak kadar bir zamanı varmış gibi, yüzünü ellerinin arasına daldırır, elleri bu yüzü tümden kaplar, artık hiçbir yanını göstermezdi, kendini bırakacak olsa bayılmaya dek varabilecek bir gülüşü bastırmaya, yok etmeye çalışırdı (Mösyö Verdurin de ona baktıkça hayıflanırdı, öyle ya karısı kadar sevimli olma savını uzun zaman sürdürmüştü; ama gerçekten güldüğü için soluğu kesiliyor, bu sonu gelmeyen uydurma kahkahadaki kurnazlık yüzünden yaya kalıp yeniliyordu). Böylece Madam Verdurin, müritlerinin neşesiyle çılgına döner, arkadaşlıkla, dedikoduyla, desteklenişle sarhoş olur, peksimeti sıcak şaraba batırılmış bir kuş gibi, tüneğinin üzerinde, cana yakınlıktan hıçkırırdı.

Bu arada Mösyö Verdurin, piposunu yakmak için Swann'dan izin istedikten sonra ("sıkılmaca yoktur burda, hep arkadaş arkadaşayız"), genç piyanistin piyanonun başına geçmesini rica ediyordu.

"Bana bak, sıkma canını, kafasını şişirsinler diye gelmedi o buraya," diye atıldı Madam Verdurin, "kafasının şişirilmesini istemiyorum."

"Ama niçin canı sıkılacakmış," dedi Mösyö Verdurin, "belki de Mösyö Swann keşfettiğimiz *fa* diyez sonatı bilmiyordur; piyano için aranjmanını çalacak bize."

"Hayır, hayır, olmaz, benim sonatımı çalmasın!" diye bağırdı Madam Verdurin. "Geçen seferki gibi ağlaya ağlaya yüz sızılarına, baş ağrılarına yakalanmak niyetinde değilim doğrusu; armağana teşekkürler, bir daha başlamak istemem; size bir şey olduğu yok nasıl olsa, sekiz gün boyunca yatağa mıhlanacak olanlar sizler değilsiniz, belli!"

Piyanistin bir şey çalacağı her seferde yenilenen bu küçücük kavga, "patron"un çekici özgünlüğünün ve müzik karşısındaki duyarlılığının bir kanıtı olarak, ilk kez oluyormuş gibi büyülerdi dostları. Yanında bulunanlar, uzakta sigara içenlere, kâğıt oynayanlara bir şeyler olduğunu, yaklaşmalarını işaret ederler, Reichstag'ın ilginç anlarında olduğu gibi, "Dinleyin, dinleyin," derlerdi. Ertesi gün de olayın her zamankinden daha hoş olduğunu anlatır, o gece gelmemiş olanları gelemediklerine pişman ederlerdi.

"Peki, peki, anladık," dedi Mösyö Verdurin, "yalnız *andante*'yi çalsın."

"Yalnız *andante*'yi, ne de güzel söylüyorsun!" diye haykırdı Madam Verdurin. "Benim canıma okuyan da bu *andante* işte. Hiç diyecek yok doğrusu bizim patrona! *Dokuzuncu*'nun yalnız finalini, *Ustalar*'ın yalnız uvertürünü dinleyeceğiz demek gibi bir şey bu."

Ama doktor, Madam Verdurin'i piyanistin çalması-

na ses çıkarmamaya zorluyordu, müziğin onda uyandırdığı rahatsızlıkları yapmacık bulduğundan değil –bunda birtakım nörasteni durumları görmekteydi– birçok hekimde bulunan bir alışkanlık, kendilerinin de kaldıkları ve hazımsızlıklarını ya da griplerini bir kez için unutmasını öğütledikleri kimsenin de temel taşlarından biri olduğu bir seçkinler toplantısı –bunu çok daha önemli bulurlardı– tehlikeye düştüğü zaman, kendi sert buyruklarını hemen yumuşatıvermeye alışkın olduklarından.

"Bu kez hastalanmazsınız, göreceksiniz," dedi, bakışlarıyla da inandırmaya çalıştı onu. "Hem hastalansanız bile, size bakarız."

"Sahi mi?" dedi Madam Verdurin, böyle bir yücelik umudu karşısında uzlaşmaktan başka yapacak şey yoktu sanki. Belki de hastalanacağını söyleye söyleye, sözlerinin yalan olduğunu unutarak bir hasta ruhuna büründüğü anlar oluyordu. Böyleleri nöbetlerinin seyrekliğini durmadan kendi bilgeliklerine bağlamaktan bıkmışlardır. Kendilerini hiçbir çabaya girmeden bir sözcükle, bir hapla ayağa kalkmalarını sağlayacak güçlü varlığın eline bırakmak koşuluyla hoşlarına giden, ona genellikle zararı dokunan her şeyi korkmadan yapabileceklerine inanmaktan hoşlanırlar.

Odette gidip piyanonun yanındaki işlemeli kanepeye oturmuştu.

"Bilirsiniz, benim yerceğizim burası," dedi Madam Verdurin'e.

Madam Verdurin Swann'ı bir iskemlede oturduğunu görünce, kaldırdı.

"Orda rahat edemezsiniz, gidin de Odette'in yanına oturun," dedi, "değil mi, Odette, Mösyö Swann'a bir yer açarsınız, değil mi?"

Swann şirin görünmeye çalışıyordu, oturmadan önce, "Ne güzel bir *Beauvais*," dedi.

"Ah! Kanepemi beğendiğinize sevendim," yanıtını verdi Madam Verdurin. "Şurasını da haber vereyim ki, böylesine güzelini ele geçirmek isterseniz, hemen vazgeçin bu sevdadan. Hiçbir zaman yapılmadı böylesi. Küçük iskemlelerim de birer harika. Az sonra bakarsınız. Her bronz, sedirin minik öznesine birer tümleç gibi uyar; buna bakmak isterseniz, bol bol eğlenirsiniz, biliyor musunuz, çok güzel dakikalar geçireceğinizden kuşkunuz olmasın. Saçakların ziyneti bile yeter, bakın işte, ayının ve üzümlerin kırmızı fonu üzerinde küçük asma. Ne çizgi, değil mi! Ne dersiniz, bence en çok becerdikleri şey çizmekmiş! Şu asma iştah verici değil mi sizce? Kendisi kadar yemiyorum diye kocam ben meyve sevmem sanıyor. Yok canım, ben hepinizden oburum ama tatlarını gözlerimle çıkardığıma göre, ağzıma koymaya gereksinim duymuyorum. Ne diye gülüyorsunuz böyle hep birden? Doktora sorun, bu üzümlerin içimi arıttığını söyleyecektir. Başkaları Fontainebleau kürü yaparlar, ben de minik Beauvais kürümü yaparım. Ama arkalıkların bronzcuklarına da dokunmadan gitmeyin, Mösyö Swann. Hoş bir pas, değil mi? Yok, yok, öyle değil, ellerinizi doldura doldura, iyice dokunun onlara."

"Oo! Madame Verdurin bronzları okşamaya başlarsa, bu gece müzik dinleyemeyeceğiz demektir," dedi ressam.

"Susun bakalım, siz de pek kötüsünüz," dedi Madam Verdurin. Sonra Swann'a döndü. "Aslında biz kadınlara daha az şehvet verici şeyler yasak edilir," diye ekledi. "Oysa bununla karşılaştırılabilecek ten yoktur! Mösyö Verdurin'in beni kıskandığı sıralarda... hadi hadi, terbiyeli ol hiç değilse, hiçbir zaman kıskanç olmadım deme."

"Ama benim bir şey söylediğim yok ki. Bakın, doktor, sizi tanık gösteriyorum: Ben bir şey dedim mi?"

Swann nezaket gereği bronzlara dokunuyor, ellerini hemen çekmeyi göze alamıyordu.

"Hadi, sonra okşarsınız onları; şimdi siz okşanacaksınız, kulaklarınızdan okşanacaksınız; bundan da hoşlanırsınız sanırım; bir küçük genç adam alacak bu işi üzerine."

Piyanist parçayı bitirince, Swann orda bulunanlar içinde en çok ona yakınlık gösterdi. Nedeni şuydu:

Geçen yıl, bir gece toplantısında, piyano ve kemanla çalınan bir yapıt dinlemişti. İlkin çalgıların çıkardığı özdeksel niteliğin tadını almıştı yalnız. Bu kadarı bile büyük bir hazdı. Sonra, birden incecik kemanın küçük çizgisi üzerinde dirençli, yoğun, yönetken, piyano bölümünün kitlesinin sıvı bir şıpırtı, çok biçimli, bölünmemiş, dümdüz, ay ışığının büyüleyip bemollediği dalgaların mor çırpınışı gibi çarpıntılı bir biçimde yükselmeye çalıştığını görmüştü. Ama bir ara, birdenbire büyülenmiş, açıkça, bir çerçeve seçemeden, hoşuna gidene bir ad veremeden geçip giden ve akşamın nemli havasında dolaşırken burun deliklerimizi genişletip açan tümceyi ya da uyumu –hangisiydi, bilmiyordu– yakalamaya çalışmıştı. Belki de ezgiyi bilmediği için böylesine bulanık bir izlenim duymuştu, yalnız müziğe özgü olan ender izlenimlerden birini, başka hiçbir izlenim düzenine giremeyen boyutsuz, özgün mü özgün izlenimlerden birini. Bu tür bir izlenim, bir an için, bir bakıma *sine materia*'dır.[1] Hiç kuşkusuz, o zaman işittiğimiz notalar, yüksekliklerine ve niceliklerine göre, gözlerimiz önünde değişik boyutlarda yüzeyler kaplamaya, arabeskler çizmeye, bize genişlik, incelik, durukluk, özenç duyuları vermeye yönelir. Ama bu notalar, bizde sonraki, hatta aynı andaki notaların uyandırdığı duyular altında kalır, biçimlenmelerine zaman kalmadan siliniverirler. Belleğimiz, dalgalar ortasında uzun ömürlü bir temel kurmaya çalışan bir işçi gibi, bu kaçıp giden tümcelerin birer örneğini oluşturup da onları arkaların-

1. (Lat.) Nesnesiz, özden yoksun. (Y.N.)

dan gelenlerle karşılaştırmamızı, aradaki ayrımı görmemizi sağlamasa, bu izlenim, kimi anlarda hemen derinlere gömülüp silinmek üzere, güç tanınır bir biçimde yüzeye çıkan ancak verdikleri apayrı hazdan bilinen, betimlenmesi, anımsanması, adlandırılması olanaksız ezgi öğelerini sıvılığı ve bulanıklığıyla örter dururdu. Böylece Swann'ın duyduğu o çok hoş duyu can verir vermez, belleği kısa ve geçici ama parça daha sürerken üzerine göz attığı bir örneğini sağlamıştı bunun, öyle ki, aynı izlenim birdenbire geri döndüğü zaman, artık yakalanmaz bir şey olmaktan çıkmıştı. Oylumunu, bakışımlı toplanmalarını, yazımını, anlatım değerini gözlerinin önüne getirebiliyordu. Artık arı müzik değil de resim, mimarlık, düşünce olan ve müziği anımsamayı sağlayan şey vardı önünde. Bu kez birkaç saniye süresince, ses dalgalarının üstüne yükselen bir tümceyi açıkça seçebilmişti. Aynı anda, tümce ona daha önce usuna bile getirmediği, apayrı hazlar vermiş, bu hazları bu tümceden başka hiçbir şeyin tattıramayacağını sezmiş, bu tümce için bilinmedik bir aşka benzer bir şeyler duymuştu.

Onu ağır bir uyumla bir şuraya, bir buraya, sonra başka yerlere, usa sığmaz, kesin, soylu bir mutluluğa doğru yöneltiyordu. Sonra birden, geldiği ve Swann'ın kendisini izlemeye hazırlandığı noktada, bir anlık bir duruşun ardından hızla yön değiştiriyor, daha hızlı, ince, içli, durmak bilmez ve çok güzel bir yeni devinimle onu da kendisiyle birlikte bilinmedik görünümlere götürüyordu. Sonra silinmişti. Swann onu üçüncü bir kez daha görmek istemişti tutkuyla. Gerçekten de yeniden belirmiş, ama onunla daha açık bir biçimde konuşmamıştı, hatta verdiği haz da eskisi oranında derin değildi. Ama Swann evine dönünce ona büyük bir gereksinim duymuştu, sanki sokakta bir an bir kadın görmüştü de kadın yaşamına yeni bir güzelliğin görüntüsünü sokmuştu, bu da adını bilme-

diği ama şimdiden sevmeye başladığı kadını bir daha görüp göremeyeceğini bilmese bile, duyarlığına daha büyük bir değer vermişti.

Hatta bir müzik tümcesine beslenen bu aşk, Swann'da bir an için bir tür gerçekleşme olanağının başlangıcı gibi bir şey olmuştu. Yaşamını yüce bir amaca göre düzenlemekten çoktan vazgeçmişti, günlük hazların ardından koşmakla yetiniyor, hiçbir zaman açıkça böyle düşünmese bile, bunun artık ölümüne dek değişmeyeceğine inanıyordu; üstelik artık kafasında yüce düşünceler bulamadığından, bunları tümden yadsımasa bile gerçekliklerine pek inanmaz olmuştu. Bunun için nesnelerin derinliğine inmeyi bir yana bırakmasını sağlayan, önemsiz düşüncelere sığınmaya alışmıştı. Kibar çevreye girmekle iyi edip etmediğini düşünmemesine karşılık, bir çağrıyı kabul ettikten sonra gitmesi, gitmeyince de arkadan bir kart bırakması gerektiğini kesinlikle bildiği gibi, konuşmalarında da gerçek düşüncesini yürekten belirtmemeye; ama bir bakıma kendi başlarına bir değer taşıyan, kendi düşüncesini gizlemesini sağlayan ayrıntılara girmeye çalışıyordu. Bir yemek tarifi, bir ressamın ölüm ya da doğum tarihi, yapıtlarının adları konusunda hiç yanılmazdı. Her şeye karşın, bazı bazı bir yapıt üzerinde, bir yaşam anlayışı üzerinde bir yargı bildirmekten kendini alamaz ama o zaman, söylediklerine tümden bağlanmıyormuş gibi, alaylı bir anlatım katardı sözlerine. Kimi hasta kişiler vardır, geldikleri ülke, farklı bir yaşayış, kimi zaman da bedensel, kendiliğinden ve gizemli bir evrim, hastalıklarını öylesine gerilere götürür ki, geç de olsa bambaşka bir yaşama başlamak gibi umulmadık bir olanak üzerinde durmaya başlarlar, Swann da tıpkı onlar gibi, benliğinde, işittiği tümcenin anısında, bu tümceyi bulabilmek umuduyla çaldırttığı sonatlarda, çoktandır inanmaz olduğu ama acısını çektiği ruhsal kuruluk üze-

rinde müzik üstün bir etki uyandırmışçasına, yaşamını yeniden kendilerine adama isteğini, hatta gücünü duyduğu şu görünmez gerçeklerden birinin varlığını seziyordu. Ama dinlediği yapıtın kimin olduğunu öğrenemeyince, bir daha dinleyememiş, en sonunda da unutmuştu. O hafta kendisiyle birlikte bu gece toplantısında bulunanlarla karşılaşmış, onlara sormuştu; ama birçokları ya müzik bittikten sonra gelmişler ya müzik başlamadan gitmişlerdi; bazıları çalınırken de ordaydılar ama bir başka salona, konuşmaya gitmişlerdi; oturup dinleyenler de ötekilerden fazla bir şey duymamışlardı. Ev sahiplerine gelince, bu yapıtın yeni bir yapıt olduğunu, tuttukları sanatçıların bunu çalmak istediklerini biliyorlardı yalnız; bu sanatçılar da turneye çıkmışlardı, Swann daha fazla bir şey öğrenememişti. Müzisyen dostları vardı; ama tümcenin kendisi üzerinde uyandırdığı apayrı ve anlatılmaz hazzı anımsasa bile, çizdiği biçimleri gözleri önünde görse bile, bunu onlara sesle anlatabilecek durumda değildi. Sonra da unutup gitmişti.

Küçük piyanist Madam Verdurin'in evinde çalmaya başladıktan hemen birkaç dakika sonra, iki ölçü boyunca uzun uzun gerilmiş bir notanın hemen ardından, Swann çok sevdiği havacıl ve hoş kokulu tümcenin, doğumunun gizemini saklamak üzere bir perde gibi gerilip uzanmış bir seslilik altından sıyrılıp yaklaştığını gördü, onu tanıdı, gizli, hışırtılı, bölünmüş. Öylesine başkaydı ki, öyle bireysel bir büyüsü vardı ki, yerini başka bir parçanın doldurması öylesine olanaksızdı ki, Swann sokakta hayran kalıp da bir daha görmekten umudunu kestiği bir kimseyi dost bir salonda yeniden bulmuş gibi oldu. Sonra tümce, Swann'ın yüzünde gülümseyişinin yansımasını bırakarak, güzel kokusunun dallanıp budaklanışı arasında, belirtken, çabuk, uzaklaştı. Şimdi Swann bilinmedik kadının adını sorabilirdi (Vinteuil'ün piyano ve keman için sonatının

andante'si olduğunu söylediler) şimdi avucundaydı, onu evinde canının istediği kadar tutabilir, dilini ve gizini öğrenmeye çalışabilirdi.

Bunun için piyanist parçayı bitirince, Swann minnetini bildirmek üzere yanına yaklaştı. Bu minnetteki ateşlilik Madam Verdurin'in çok hoşuna gitti.

"Ne büyük sihirbaz, değil mi?" dedi Swann'a. "Sonatını nasıl da anlıyor küçük sefil? Piyanonun buralara ulaşabileceğini bilmezdiniz herhalde. Piyanodan başka her şey bu, vallahi billahi! Ne zaman kendimi kaptırsam, bir orkestra dinler gibi oluyorum. Hatta bir orkestradan da güzel, daha tam."

Genç piyanist eğildi, gülümseyerek, aklından altlarını çizercesine, sözcüklerin üzerine basarak, "Bana çok hoşgörür davranıyorsunuz," dedi.

Madam Verdurin kocasına, "Hadi bakalım, ona portakal suyu ver, hak etti doğrusu," derken, Swann da Odette'e bu küçük tümceye nasıl vurulduğunu anlatıyordu. Madam Verdurin, biraz öteden, "Ne o, Odette, anlaşılan çok güzel şeyler söyleniyor size," deyince, Odette, "Evet, çok güzel şeyler," diye yanıtladı, Swann sadeliğini çok beğendi. Bu sırada Vinteuil üzerinde, yapıtı üzerinde, bu sonatı bestelediği sıradaki yaşamı, küçük tümcenin onun için taşımış olabileceği anlam üzerinde sorular soruyordu, her şeyden önce bu anlamı bilmek isterdi.

Ama müzisyene hayranlık gösteren bütün bu insanlar (Swann sonatının gerçekten güzel olduğunu söyleyince, Madam Verdurin, "Güzel olduğuna inanmıyor değilim! Ama insan Vinteuil'ün sonatını bilmediğini açıklayamaz, hiç kimsenin onu tanımamaya hakkı yoktur," diye haykırmış, ressam da, "Gerçekten dehşet bir şey, değil mi? Başka bir deyişle, 'gözde' ve 'yaygın' değil, değil mi? Ama sanatçılar için çok oturaklı bir parça," diye eklemişti), evet, bütün bu insanlar bu soruları hiçbir za-

man akıllarından geçirmemiş gibiydiler; çünkü bunları bir türlü yanıtlayamamışlardı.

Hatta sevgili tümcesi konusunda Swann'ın bir iki sözüne de Madam Verdurin, "Doğru, çok hoş, hiç dikkat etmemiştim; ama mikroskopta mikrop aramaktan, iğne deliklerinde yolumu şaşırmaktan hoşlanmadığımı saklayacak değilim; biz burda iğneyle kuyu kazarak zaman harcamayız, bizim eve göre değil bu iş," diye yanıt vermişti. Doktor Cottard onun bu çark'tan çıkma deyimler dalgası ortasında oynayışını sofuca bir hayranlık ve özenli bir çabayla izliyordu. Hem kendisi de, Madam Cottard da kimi halk adamlarının sağduyusuna uyar, evlerine döndükten sonra birbirlerine "Mösyö Biche"in resimleri karşısında olduğu gibi hiçbir şey anlamadıkları bir müzik konusunda görüş bildirmekten de, hayran kalmış gibi davranmaktan da kaçınırlardı. Halk doğanın büyüsünden, güzelliğinden, biçimlerinden ağır ağır özümlenmiş bir sanatın kalıplarından çıkarabildiği yanları tanırdı yalnız, özgün bir sanatçıysa işe bu kalıpları çiğnemekle başlardı. Mösyö Cottard'la karısı bu konuda halktan hiç mi hiç ayrılmazlardı; Vinteuil'ün sonatında da, ressamın portrelerinde de kendileri için müziğin uyumunu, resmin güzelliğini oluşturan şeyi bulamıyorlardı. Piyanist sonatı çaldığı zaman, onlara öyle geliyordu ki, gelişigüzel vuruyordu tuşlara, notalar birbirlerine alıştıkları biçimde bağlanmıyordu, aynı biçimde, ressam da tuvallerin üzerine renkleri gelişigüzel sürüyordu. Bunlarda bir biçim görebildikleri zaman da bu biçimleri ağırlaşmış, bayağılaşmış (yani sokakta gördükleri canlı insanları bile ölçülerine göre değerlendirdikleri resim okulunun inceliğinden yoksun), gerçekten uzak buluyorlardı, sanki Mösyö Biche bir omzun yapısını, kadınların saçlarının mor olmadığını bilmiyordu.

Gene de, müritler oraya buraya dağılınca, doktor bunu elverişli bir fırsat olarak değerlendirdi, Madam Ver-

durin Vinteuil'ün sonatı konusunda son bir söz daha söylerken, yüzme öğrenmek için suya atılmak isteyen, ama suyun fazla kalabalık olmadığı dakikayı seçen bir acemi yüzücü gibi beklenmedik bir kararlılıkla, "Öyleyse, *di primo cartello*[1] denilen türden bir müzisyen bu," diye atıldı.

Swann, yakın bir geçmişte, Vinteuil'ün sonatının ortaya çıkışının ileri eğilimli bir müzik okulu içinde büyük bir etki yaptığını ama geniş kitlenin bu yapıtı hiç mi hiç bilmediğini öğrendi yalnız. Büyükannemin kız kardeşinin piyano öğretmenini anımsayarak, "Vinteuil adında birini tanıyorum," dedi.

"Belki de odur," diye atıldı Madam Verdurin.

Swann güldü.

"Hayır, değil," diye yanıtladı. "Kendisini iki dakika görseniz, böyle bir soruyu usunuzdan bile geçirmezdiniz."

"Öyleyse soruyu sormak çözümlemek mi oluyor?" dedi doktor.

"Ama bir akrabası olabilir, bu da oldukça acı olur," dedi Swann, "ama bir dâhi kocamış bir hayvanla da akraba olabilir. Bu böyleyse, ne yalan söylemeli, kocamış hayvanın beni bu sonatın besteciyle tanıştırması için katlanmayacağım işkence yoktur: İlk işkence de kocamış hayvanla düşüp kalkma işkencesi ki, korkunçtur herhalde."

Ressam da Vinteuil'ün bu sıralarda çok hasta olduğunu, Doktor Potain'in onu kurtaramamaktan çok korktuğunu biliyordu.

"Nasıl, nasıl!" diye atıldı Madam Verdurin, "Potain'e tedavi olan insanlar mı var hâlâ?"

Cottard yapmacık bir tavırla, "Yapmayın, Madam Verdurin," dedi, "bir meslektaşımdan, hatta bir ustamdan söz ettiğinizi unutuyorsunuz."

1. (İt.) Birinci sınıf. (Y.N.)

Ressam, Vinteuil'ün bir delirme tehlikesi altında olduğunu işitmişti. Sonatının kimi yerlerinde de bunun sezilebileceğini söylüyordu. Swann bu düşünceyi saçma bulmadı ama kafası karıştı; çünkü arı bir müzik yapıtında konuşmada bozulması çılgınlık belirten mantık bağıntılarının hiçbiri yoktu, deliliğin bir sonattan sezilmesi, bu hayvanlarda da delilik gerçekten gözlemlenmekle birlikte, bir dişi köpeğin, bir atın deliliği ölçüsünde gizemli bir şey gibi geliyordu ona.

Madam Verdurin, Doktor Cottard'a, düşüncelerini yüreklilikle söyleyen kendisiyle aynı düşüncede olmayanlara yiğitçe kafa tutan bir insanın sesiyle karşılık verdi:

"Bırakın şimdi ustalarınızı, siz onların bildiğinin on katını bilirsiniz. Hastalarınızı öldürmezsiniz hiç değilse!"

"Ama, efendim, adam Akademi üyesi," dedi doktor alaylı bir sesle. "Bir hasta bilim prenslerinden birinin elinden ölmek isterse... 'Bana Potain bakıyor,' demek çok daha gösterişli bir şey."

"Yaaa! Daha gösterişli, öyle mi?" dedi Madam Verdurin. "Şimdi hastalıklarda da gösteriş başladı demek? Bilmiyordum... Ne kadar eğlendiriyorsunuz beni!" diye atıldı birdenbire, yüzünü avuçlarına daldırdı. "Hay Allah! Ben de tıkır tıkır işlediğimi fark etmeden tartışmaya girişiyordum."

Mösyö Verdurin'e gelince, bu kadarcık bir şey için gülmeyi biraz yorucu bulduğundan, sevimlilik alanında karısına yetişemeyeceğini acı acı düşünürken piposundan bir nefes daha çekmekle yetindi.

Odette kendisine iyi geceler dilerken, Madam Verdurin, "Dostunuzdan pek hoşlandık, biliyorsunuz," dedi. "Sade, cana yakın; bize yalnız böyle dostlar tanıtacaksanız, hepsini getirebilirsiniz."

Mösyö Verdurin, gene de Swann'ın piyanistin teyzesini beğenmediğini belirtti.

"Biraz yabancılık duydu adamcağız," diye yanıt verdi Madam Verdurin, "daha ilk seferde, yıllardır küçük kabilemizden olan Cottard gibi evin havasına girmesini isteyemezsiniz ya. İlk sefer sayılmaz, bakıp görmeye yarar ancak. Yarın gelip Châtelet'de bulacak bizi, tamam mı Odette? Siz gidip onu alsanız?"

"Olmaz, istemez ki."

"Öyle mi! Neyse, nasıl isterseniz. Son dakikada bizi yüzüstü bırakmasın da!"

Madam Verdurin pek şaştı ya, Swann hiç bırakmadı. Nerde olursa olsun gidip buluyordu onları, bazı bazı, mevsimi gelmediği için, daha pek gidilmeyen banliyö lokantalarında, çoğu zaman da Madam Verdurin'in pek sevdiği tiyatrolarda. Bir gün Madam Verdurin, evinde, onun yanında açılış gecelerine, galalara girmek için bir serbest giriş kartının çok işlerine yarayacağını, Gambetta'nın cenaze günü ellerinde böyle bir kart bulunmadığı için keyiflerinin kaçtığını söyleyince, parlak bağıntılarından hiçbir zaman söz etmeyen ama yakışıksız bağıntılarını gizlemeyi hoş bulmayan, Saint-Germain'de yüksek yöneticiler çevresiyle olan bağıntılarını da bu yakışıksız bağıntılar arasına sıkıştırmaya alışan Swann, "Söz size, ben bu işle ilgileneceğim," dedi. "*Danicheff*'in yeniden gösterilişinde elimizde olur kartınız. Yarın öğle yemeğini Élysée'de, polis müdürüyle birlikte yiyorum, söylerim."

Doktor Cottard gümbür gümbür bir sesle, "Nasıl, Élysée'de mi?" diye atıldı.

"Evet, Mösyö Grévy'de," diye yanıtladı Swann, sözünün uyandırdığı etki biraz huzurunu kaçırmıştı.

Ressam, doktora şaka yollu, "Sizin başınıza da gelir mi böyle şeyler?" dedi.

İstediği açıklama yapılınca, Cottard çoğu zaman, "İyi, iyi, çok güzel," der, bir daha da coşku izi göstermezdi.

Ama bu kez, Swann'ın son sözleri ona her zamanki

yatışmayı sağlayacak yerde, aynı sofrada yemek yediği bir adamın, ne bir devlet görevi ne herhangi bir ünü bulunan bir adamın devlet başkanıyla düşüp kalkması karşısındaki şaşkınlığını büsbütün artırdı.

"Nasıl, Mösyö Grévy mi? Mösyö Grévy'yle tanışır mısınız?" dedi Swann'a, sanki bir inzibat görevlisiydi de karşısına bilinmedik bir adam dikilip devlet başkanını görmek istediğini söylemiş, o da bu sözler üzerine, gazetelerin dediği gibi, "kiminle karşı karşıya bulunduğunu" anlayarak zavallı bunağa hemen kabul edileceğini söylemiş, sonra onu karakolun özel revirine götürmeye başlamıştı, öyle şaşkın, öyle inanmamış bir görünüşü vardı.

"Biraz tanırım, ortak dostlarımız vardır (bu ortak dostun Galles prensi olduğunu söylemeyi göze alamadı), hem onun bir insanı yemeğe çağırması gözde büyütülecek bir şey de değildir, inanın, bu öğle yemeklerinin eğlenceli bir yanı yoktur, çok da sadedir, sofradakilerin sayısı hiçbir zaman sekizi geçmez," dedi Swann, karşısındakinin gözlerinden cumhurbaşkanıyla düşüp kalkmanın fazla parlak görünen yanını silmeye çalışıyordu.

Cottard da Swann'ın sözlerine dayanarak Mösyö Grévy tarafından yemeğe çağrılmanın kimsenin pek aramadığı ve herkesin elde edebileceği bir şey olduğu düşüncesini benimseyiverdi hemen. Bundan sonra, herkes kadar Swann'ın da Élysée Sarayı'na girip çıkmasına şaşmaz oldu, hatta, çağrılının kendisi bile can sıkıcı olduklarını söylediğine göre, bu öğle yemeklerine gittiği için ona biraz acımaya başladı.

İlkin fazlasıyla kuşkulanıp da açıklamalarınızdan sonra vizanızı verip sizi bavullarınızı açmadan geçiren bir gümrükçü tavrıyla, "Ha! İyi, çok iyi, tamam," dedi.

"Evet, size inanıyorum, herhalde eğlenceli değildir bu yemekler, siz erdemliliğinizden gidiyorsunuz," dedi Madam Verdurin, o da korkunç mu korkunç bir can sıkıcı

olarak görüyordu cumhurbaşkanını, öyle ya, elinde öyle çekme ve zorlama araçları vardı ki, kullanmaya kalkacak olursa, müritleri kendisinden soğutabilirdi. "Duvar gibi sağırmış anlaşılan, yemeklerini de parmaklarıyla yermiş."

"Öyleyse oraya gitmek sizi pek eğlendirmiyordur," dedi doktor acır gibi; sonra çağrılı sayısını anımsayarak ateşli ateşli, bir budala meraklılığından çok bir dilci çabasıyla, "Bu yemekler arkadaş arkadaşa mı yenilir?" diye sordu.

Ama cumhurbaşkanına verdiği değer, Swann'ın alçakgönüllülüğünü de, Madam Verdurin'in kinini de yendi, Cottard her akşam yemeğinde ilgiyle, "Bu akşam Mösyö Swann'ı görebilecek miyiz? Mösyö Grévy ile özel ilişkileri var. Tam centilmen dedikleri türden bir insan, değil mi öyle?" diye soruyordu. Hatta ona diş sergisi için bir davetiye vermeye kadar götürdü işi.

"Yanınızda getireceğiniz kimseler de girebilir ama köpekleri almıyorlar," dedi. "Anlarsınız, bunu bilmeyen dostlarım vardı, işi anlayınca parmaklarını ısırdılar da onun için söylüyorum."

Mösyö Verdurin'e gelince, Swann'ın hiçbir zaman söz etmediği güçlü dostları bulunduğunu öğrenmenin karısı üzerinde yarattığı kötü etkiyi hemen fark etti.

Dışarda bir parti düzenlenmemişse, Swann küçük nüveyi Verdurin'lerde buluyordu, ama yalnız geceleri geliyordu, Odette'in ısrarlarına karşın, yemeğe gelmeyi hemen hemen hiçbir zaman kabul etmiyordu.

"Böylesini yeğliyorsanız, akşam yemeklerini sizinle yalnız da yiyebilirim," diyordu Odette.

"Ya Madam Verdurin?"

"Bundan kolay ne var! Giysimin hazırlanmadığını, arabamın geç geldiğini söylerim, olur biter. Her zaman bir ayarlama yolu bulunur."

"Çok naziksiniz."

Ama Swann, Odette'e (kendisiyle ancak akşam yemeğinden sonra buluşmaya razı olarak) kendisiyle birlikte olmaya yeğlediği zevkler bulunduğunu gösterince, Odette'in kendisine duyduğu isteğin uzun zaman duygunluğa eremeyeceğini düşünüyordu. Öte yandan, o sıralarda tutkun olduğu, gül gibi taze ve dolgun bir işçi kızın güzelliğini Odette'in güzelliğine yeğ tuttuğundan, sonra Odette'i göreceğini de bildiğinden, gecenin başlangıcını onunla geçirmek daha çok hoşuna gidiyordu. Odette'in Verdurin'lere gitmek üzere kendisini almaya gelmesini istememesi de bu nedenlerden kaynaklanıyordu. Küçük işçi kız evine yakın bir yerde, arabacısı Rémi'nin bildiği bir sokak köşesinde onu bekliyor, Swann'ın yanına biniyor, araba Verdurin'lerin kapısında duruncaya kadar kollarında kalıyordu. İçeriye girince, Madam Verdurin, o sabah yolladığı gülleri göstererek, "Homurdanıyorum size," deyip Odette'in yanında bir yer gösterirken, piyanist de ikisi için, artık aşklarının ulusal marşı gibi bir şey olan parçayı, Vinteuil'ün küçük tümcesini çalıyordu. Birkaç ölçü boyunca, ön planı tümden kaplayarak yalnız işitilen keman titreyişlerinin desteğiyle başlıyordu, sonra birden, titreyişler aralanır gibi oluyor, Pieter de Hooch'un, çok uzakta, araya girmiş bir ışığın yumuşaklığı içinde, başka bir renkte, aralık bir kapının dar çerçevesiyle derinleşen tablolarında olduğu gibi, küçük tümce beliriyordu: oynak, kırsal, ekleme, oluntusal, bir başka dünyanın malı. Şurda burda güzelliğinden armağanlar dağıtarak, aynı anlatılmaz gülümsemeyle, basit ve ölümsüz kıvrılışlarla geçiyordu; ama Swann şimdi bunda bir düş kırıklığı sezinler gibi oluyordu. Yolunu gösterdiği bu mutluluğun boşluğunu bilir gibiydi. Tamamlanmamış bir şey vardı uçucu güzelliğinde, pişmanlıktan sonra gelen ilgisizlik gibi bir şey. Ama bunun pek önemi yoktu onun için, Swann onu kendi başına –onu bestelerken kendi varlığından da, Odette'in

varlığından da haberi olmayan müzisyen için, onu yüzyıllar içinde dinleyecek herkes için dile getirebileceği şey bakımından– ele almaktan çok, aşkının bir güvencesi, bir anısı olarak görüyordu, bu ise, Verdurin'ler ya da küçük piyanist için bile, kendisiyle birlikte Odette'i düşündürtüyordu, onları birleştiriyordu; o kadar ki, Odette, sırf iş olsun diye vazgeçmesini rica edince, bütün sonatı bir sanatçıya çaldırtıp dinlemekten vazgeçti, yalnız bu parçasını bilmekle yetindi. "Gerisini ne yapacaksınız?" demişti Odette. "*Bizim* parçamız bu." Hatta, o kadar yakınlarından, gene de sonsuzluktan geçerken, onlara seslenirken, onları tanımadığını düşününce acı çekiyor, bir anlamı olmasına, kendilerine yabancı, içkin ve değişmez bir güzelliği bulunmasına nerdeyse üzülüyordu; tıpkı armağan edilmiş mücevherlerde bu mücevherlerin özünün, hatta sevilen kadından gelmiş mektuplarda dilin sözcüklerinin, yalnızca geçici bir ilişkinin ve özel bir yaratığın özünden yapılmamış olmalarına içerlediğimiz gibi.

Bazı bazı, Verdurin'lere giderken işçi kızla sevişmeye dalarak öylesine gecikiyordu ki, piyanist küçük tümceyi çalar çalmaz Swann, Odette'in dönme saatinin çok yaklaştığını görüyordu. Zafer Takı'nın arkasında La Pérouse Sokağı'na, evinin kapısına kadar götürüyordu onu. Odette'i daha erken görmek, Verdurin'lere onunla gitmek zevkine (onun için o kadar da gerekli değildi bu zevk), onun kendisine tanıdığı birlikte gitme hakkını kullanmayı yeğ tutması belki de bu yüzdendi, buna daha çok değer veriyordu; çünkü ona öyle geliyordu ki, böylece hiç kimse Odette'i görmeyecek, aralarına girmeyecek, Odette'in yanından ayrıldıktan sonra bile onunla birlikte olmasına kimsecikler engel olamayacaktı.

Böylece dönüyordu Swann'ın arabasında; bir gece, arabadan inip de Swann kendisine, "Yarın görüşürüz," derken, evin önündeki küçük bahçeden mevsimin son ka-

sımpatlarından birini çabucak kopardı, Swann'ın gitmesine zaman kalmadan eline tutuşturdu. Swann eve dönünceye kadar sıkı sıkı dudaklarına bastırdı çiçeği, birkaç gün sonra, solunca da dikkatle çekmecesine yerleştirdi.

Ama evine hiç girmiyordu. Yalnız iki kez, öğleden sonra, onun için en önemli şey olan işleme katılmaya, yani "çay içmeye" gitmişti. Bu kısacık sokakların (birbirine bitişik, küçük evlerden oluşmuştu hemen hepsi, birdenbire pis bir dükkân, yani bu semtlerin kötü bir ünü bulunduğu günlerin tarihsel tanığı ve iğrenç kalıntısı, evlerin tekdüzeliğini bozuverirdi) yalnızlığı ve boşluğu, bahçede ve ağaçlarda kalmış kar, mevsimin dağınıklığı, doğanın yakınlığı içeriye girince bulduğu sıcaklığa, çiçeklere daha gizemli bir şeyler katıyordu.

Üzerlerinden Doğu kumaşları, Türk tespih püsküllleri, bir de ipekten bir kaytana asılmış (ama gelip gidenleri Batı uygarlığının son konforlarından yoksun bırakmamak için gazla yanan), büyük bir Japon feneri sarkan, koyu renklerle boyanmış duvarlar arasında dik bir merdiven, Odette'in arkadaki koşut bir sokağa bakan yatak odasını solda, yerden biraz yüksek zemin katında bırakarak salona ve küçük salona çıkıyordu. Bunlardan önce dar bir avlu vardı, avlunun kafesli bir bahçe bölmesiyle damalanmış ama yaldızlı duvarı boyunca, dikdörtgen biçiminde bir sandık, bu sandığın üzerinde de, sanki bir serdeymişçesine, bir sıra iri kasımpatı vardı, bu mevsimde kasımpatı ender bulunurdu ama bunlar, zamanı gelince bahçıvanların yetiştirdiği kasımpatlarına da hiç benzemiyorlardı. Swann geçen yıldan beri kasımpatlarının pek moda oluşuna sinirleniyordu; ama bu kez kül rengi günde yanan bu ömürsüz yıldızların hoş kokulu ışıklarıyla pembe, portakal rengi ve akla yol yol olmuş odanın yarı gölgesini görmek hoşuna gitmişti. Odette, boynu ve kolları açık, pembe ipekten bir oda giysisiyle karşılamıştı

onu. Onu yanına, salonun içerlek yerlerine yerleştirilmiş, Çin işi saksı kılıflarındaki kocaman palmiyelerle ya da üzerlerine fotoğraflar, fiyonklar, yelpazeler iliştirilmiş paravanalarla kapatılmış birçok gizemli köşeden birine oturtmuştu. "Böyle rahat edemezsiniz, durun, ben hepsini düzeltirim," demiş, sonra kendine özgü buluşlar yaptığı zamanlardaki hafif ve gururlu gülüşle, Swann'ın başının ardına, bacaklarının altına Japon ipeğinden minderler yerleştirmiş; minderleri, bu zenginlikleri har vurup harman savuruyormuş, değerlerine kulak asmıyormuşçasına ezip büzmüştü. Ama uşak birbiri ardından, hemen hepsi de Çin vazoları içinde, mihraplarda olduğu gibi değişik eşyalar üzerinde, tek tek ya da çifter çifter yanan, şimdiden aşağı yukarı gecemsi bir görünüşe bürünmüş alacakaranlık içinde –belki de sokakta, aydınlanmış camların hem ortaya koyup hem gizledikleri varlığın gizemi önünde durmuş bir âşığı düşlere daldırarak– daha sürekli, daha pembe, daha insansı bir günbatımını yeniden ortaya çıkaran lambaları getirince, Odette adam bunları kendi özel yerlerine koyacak mı, koymayacak mı diye gözünün ucuyla denetleyip durmuştu. Bunların bir teki bile konulmaması gereken yere konulacak olursa, bütün salonun etkisi yok olacak, pelüşle kaplanmış bir resim sehpası üzerine yerleştirilmiş portresi iyi aydınlanmayacak diye düşünüyordu. Bunun için, bu kaba adamın devinilerini sıkıntılı bir biçimde izliyordu. Başkaları bozar diye korkarak hep kendi eliyle temizlediği iki jardiniyerin pek yakınından geçtiği için şiddetle azarladı adamı, sonra bir yerlerini çizip çizmediğini anlamak istedi, gidip baktı. Bütün Çin biblolarında "eğlenceli" biçimler buluyordu, orkidelerinde de öyle, hele katleyalarda! Bunlar, kasımpatılarıyla birlikte, en gözde çiçekleriydi onun; çünkü çiçeklere değil de ipeklere, satenlere benzemek gibi büyük bir üstünlükleri vardı. Swann'a bir orkideyi göstererek, "Şuna

bakın, mantomun astarından kesilmiş sanki," dedi, alabildiğine "şık" çiçeğe, doğa tarafından kendisine verilen, varlıklar basamağında kendisinden alabildiğine uzak olan, ama salonuna birçok kadından daha çok yaraşan bu zarif ve umulmadık kız kardeşe karşı bir saygı vardı sesinde. Bir Çin vazosunu dekorlandıran ya da bir perde üstüne işlenmiş olan alev dilli ejderleri, bir orkide demetinin tüveyçlerini, şöminenin üzerinde yeşim taşından bir kurbağayla komşuluk eden, gözleri yakut kakmalı, savatlı gümüşten bir hecin devesini Swann'a birbiri ardından gösterirken, canavarların kötülüklerinden ya da alaylı kahkahalarından korkuyormuş, çiçeklerin açık saçıklığı yüzünü kızartıyormuş, "sevgililerim" dediği kurbağa ile hecin devesini gidip öpmek için karşı durulmaz bir istek duyuyormuş gibi davranıyordu. Bu yapmacıklar kimi sofuluklarına, özellikle de bir zamanlar, Nice'te oturduğu sıralarda, kendisini ölümcül bir hastalıktan kurtarmış olan, gücünün sınırsız olduğuna inandığı, bir altın madalyonunu hep üzerinde taşıdığı Notre-Dame de Laghet'ye bağlılığındaki içtenliğe hiç mi hiç uymuyordu. Odette, Swann'a "çayını" yaptı. "Limon mu, krema mı?" diye sordu. Swann, "Krema," yanıtını verince de gülerek, "Bir bulut," dedi. Swann çayı beğenince, "Görüyorsunuz ya, nelerden hoşlandığınızı biliyorum," dedi. Gerçekten, Odette gibi Swann'ın gözlerine de bulunmaz bir şey gibi görünmüştü bu çay, aşk da kendisi olmayınca haz diye bir şey olmasa, kendisi bitince haz da bitiverse bile, hazlarda bir doğrulanmaya, bir süre güvencesine öyle gereksinim duyardı ki, eve gidip giysisini değiştirmek üzere ondan ayrıldığı zaman, kupasında, bu öğle sonunun içinde uyandırdığı sevinci bir türlü tutamıyor, kendi kendine, "Evinde ender bir şey, iyi bir şey bulunabilen bir dostu olmak ne güzel," diye yineleyip duruyordu. Bir saat sonra, Odette'ten kısacık bir mektup aldı, yapmacık İngiliz

katılığı, duruma biraz daha yabancı olanlar için belki de düşünce karışıklığı, eğitim eksikliği, içtenlik ve istem yokluğu anlamına gelecek biçimsiz harflere bir düzen görünüşü veren bu iri yazıyı hemen tanıdı. Swann sigara tabakasını Odette'te unutmuştu. "Neden gönlünüzü de unutmadınız? Onu geri vermezdim size."

İkinci gidişi daha da etkili olmuştu belki. Onunla görüşeceği zamanlarda hep yaptığı gibi, o gün evine giderken de, önceden gözlerinin önüne getiriyordu onu; yüzünü güzel bulabilmek için çoğu zaman sarı, bitkin, bazı bazı da kırmızı noktacıklarla benekli yanaklarını yalnız elmacıkkemiklerinin üzeriyle, pembe ve taze olan biricik yeriyle sınırlandırmak zorunda olması, ülküselin ulaşılmaz, mutluluğunsa bayağı olduğunun bir kanıtıymış gibi üzüyordu onu. Görmek istediği bir gravürü götürüyordu ona. Biraz hastaydı; zengin bir biçimde işlenmiş bir örtüyü bir manto gibi göğsünün üzerine çekerek, Çin krepinden, mor bir sabahlıkla karşıladı Swann'ı. Yanında dikilip de çözük saçlarını yanakları boyunca dökerken, başını eğerken, durgun zamanlarında alabildiğine yorgun ve somurtkan olan gözleriyle baktığı gravürün üzerine yorulmadan eğilebilmek için bir bacağını hafif bir dans devinimini andıran bir duruşla bükerken, Sistine Şapeli'nin fresklerinden birinde görülen şu *Sippora* resmine, Yetro'nun kızına benzemesi Swann'ı çok şaşırttı. Bu özel zevk, ustaların yapıtlarında yalnız bizi çevreleyen gerçeklerin genel niteliklerini değil de tam tersini, genellikten en uzak olanlarını, tanıdığımız yüzlerin bireysel çizgilerini bulma zevki Swann'da da vardı: Örneğin Antonio Rizzo'nun *Loredan Dükü* büstündeki elmacıkkemiklerinin çıkıklığının, kaşların eğriliğinin, kısacası her şeyin arabacısı Rémi'yle bar bar bağıran benzerliği; örneğin bir Ghirlandaio'nun renkleri altında Mösyö de Palancy'nin burnu; Tintoretto'nun bir portresinde Doktor du Boulbon'un

tombul ve gevşek yanağının favorilerinin ilk kıllarıyla örtülüşü, burnunun eğriliği, bakışının derinliği, gözkapaklarının kırmızılığı. Belki de yaşamını kibar çevre ilişkileriyle, söyleşilerle sınırlandırmış olması içinde hep bir pişmanlık bıraktığı için, büyük sanatçıların yapıta görülmedik bir gerçeklik, bir canlılık kanıtı, bir çağdaş tat veren yüzlerce hazla bakışlarında, onları yapıtlarına aktarışlarında, kendisi için hoşgörülü bir bağışlama bulur gibi oluyordu; belki de kibar çevre insanlarının hafifliği onun benliğine de öylesine işlemişti ki, eski bir yapıtla bugünün özel adları arasında böyle zamansız ve gençleştirici yakınlıklar bulmak gereksinimini duymaktaydı. Belki de tam tersine, onları köklerinden kopup kurtulmuş bir durumda, daha eski bir portrenin göstermediği bir örnekle benzeşme içinde bulur bulmaz, bu bireysel özelliklere daha genel bir anlam vermekten tat alacak ölçüde bir sanatçı yaradılışı kalmıştı benliğinde. Ne olursa olsun, bir süredir pek çoğalan izlenimlerinin daha çok müzik aşkıyla birlikte gelmelerine karşın, resim zevkini de zenginleştirdikleri için midir, nedir, sanatçının gerçek yapıtı yerine kitlenin bu yapıtlara ilişkin beylik ve yanlış düşüncesini anımsamaya başlayalı beri halk ağzında daha çok Botticelli takma adıyla anılmaya başlayan Sandro di Mariano'nun *Sippora*'sıyla Odette arasındaki benzerlik, Swann'a daha derin bir haz verdi, ilerde de üzerinde sürekli bir etki yapacaktı. Yanaklarının niteliğine, bir gün onu öpmek yürekliliğini bulunca bu yanaklara dudaklarını dokundururken duyacağını varsaydığı yalnızca tensel tada göre değerlendirmedi artık Odette'in yüzünü, bir yüce ve güzel çizgiler yumağı olarak değerlendirdi; bakışları, onun bir portresinde, tipini anlaşılır ve açık bir duruma getiren bir portresindeymiş gibi, sarılışlarının eğrisini izleyerek, ensenin uyumunu saçların dökülüşü ve gözkapaklarının bükülüşüyle birleştirerek çıkrıktan geçirdi bu yumağı.

Bakıyordu; yüzünde ve bedeninde freskin bir parçası beliriyordu; bundan sonra, ister Odette'in yanında olsun isterse onu yalnızca düşünsün, bunu onda hep bulmaya çalıştı; Floransa başyapıtını sırf Odette'i andırdığı için seviyordu ya, bu benzerlik Odette'e de bir güzellik veriyor, onu daha değerli kılıyordu. Swann, büyük Sandro'nun gözlerine tapılacak ölçüde güzel görünebilecek bir yaratığın değerini bilememiş olduğu için kendi kendine içerledi, Odette'i görmekten aldığı hazzın sanat bilgisinde de bir yankı bulmasına sevindi. Onun en ince sanatsal beğenilerine karşılık verdiğine göre, Odette'in düşüncesini mutluluk düşleriyle birleştirmekle, o zamana değin sandığı ölçüde kötü bir seçim yapmamış olduğunu düşündü. İsteği her zaman sanatsal beğenisinin tersine bir yol tuttuğuna göre, bunun Odette'i isteğine daha uygun bir kadın yapmayacağını unutuyordu. "Floransa yapıtı" sözünün büyük bir yardımı dokundu Swann'a. Bir unvan gibi, Odette'in görüntüsünü şimdiye dek hiç giremediği bir düşler ülkesine sokmasını sağladı, bu görüntü burda bir soyluluk kazandı. Bu kadın konusundaki tümüyle tensel görüşü, yüzüne, bedenine, bütün güzelliğine ilişkin kuşkularını durmamacasına yenileyip aşkını zayıflatırken, kesin bir estetiğin verilerinde bir dayanak bulunca, kuşkuları yok oldu, aşk sağlama bağlandı; üstelik yıpranmış bir ten üzerinde oldu mu ona doğal ve bayağı görünen öpüş ve sahip oluş, müzedeki bir yapıta duyulan hayranlığı taçlandırınca, doğaüstü ve çok hoş olurmuş gibi geldi ona.

Aylardır Odette'le buluşmaktan başka bir şey yapmayışına üzülecek olunca da, zamanının çoğunu, kimi zaman bir sanatçı alçakgönüllülüğü, bir sanatçının tinselliği ve çıkar düşüncesinden uzaklığıyla, kimi zaman da bir koleksiyoncunun gururu, bencilliği ve hazzıyla seyrettiği, çok ender bulunur bir örnek olarak, değişik ama

çok hoş bir cisme geçmiş, değer biçilmez bir yapıta vermenin çok yerinde bir tutum olduğunu düşünüyordu.

Odette'in fotoğrafıymış gibi Yetro'nun kızının bir kopyasını çalışma masasının üzerine koydu. İri gözlerine, cildinin kusurluluğunu belli eden hoş yüzüne, yorgun yanakları boyunca inen saçlarının çok güzel büklümlerine hayran hayran bakıp duruyor, o zamana değin sanat açısından güzel bulduğu şeyi canlı bir kadın düşüncesine uydurarak bunları bedensel niteliklere dönüştürüyor, elde edebileceği bir yaratıkta toplanmış olmalarına seviniyordu. Bizi baktığımız başyapıta çeken şu belirsiz yakınlık duygusu, şimdi o Yetro'nun kızının etten örneğini tanıdıktan sonra, bir istek oluyordu. Bu istek Odette'in bedeninin onda ilkin uyandıramadığı isteğin yerini aldı zamanla. Bu Botticelli'ye uzun uzun bakınca, daha da güzel bulduğu Botticelli'yi, kendi Botticelli'sini düşünüyor, Sippora'nın fotoğrafını kendine doğru çekince, Odette'i bağrına basar gibi oluyordu.

Bununla birlikte yalnız Odette'in bıkkınlığını değil, bazı bazı kendi bıkkınlığını da önlemeye çalışıyordu; Odette'in kendisini görme konusunda her türlü kolaylığı sağlamasından bu yana, söyleyecek fazla bir şeyi kalmadığını sezdiğinden, şimdi, birlikte oldukları zamanlardaki biraz anlamsız, tekdüze, nerdeyse kalıplaşmış davranışlarının Odette'in bir gün en sonunda tutkusunu açacağı konusundaki romansı umudunu, yani ona tutulmasına, ona tutkun olmasına neden olan tek umudu en sonunda öldürmesinden korkuyordu. Odette'in fazla donuk olan tinsel yönünden de bıkmaktan korkuyor, bu yönünü azıcık yenilemek amacıyla, ona birden yapmacık umut kırıklıklarıyla, yalancı kızgınlıklarla dolu bir mektup yazıp akşam yemeğinden önce yolluyordu. Odette'in ürpereceğini, yanıt vereceğini biliyor, kendisini yitirme korkusunun yüreğinde yaratacağı burkulma

sonunda, hâlâ söyleyemediği sözcüklerin fışkırıvereceğini umuyordu. Gerçekten de, Odette'in en candan mektuplarını böyle elde etmişti. Örneğin bunlardan biri, öğleüzeri Maison Dorée'den yolladığı mektup (Murcie'de sel baskınına uğrayanlar için düzenlenen Paris-Murcie Şenliği günüydü), "Dostum, çok zor yazıyorum, öylesine titriyor ellerim," sözcükleriyle başlıyordu. Odette'in mektup yazmaya zamanı olmasa da zararı yoktu, Swann Verdurin'lere geldiği zaman, Odette heyecanla yanına yaklaşacak, "Sizinle konuşacaklarım var," diyecek, kendisi de onun yüzünde ve sözlerinde, o zamana dek yüreğinde sakladığı şeyi merakla izleyecekti.

Verdurin'lerin evine yaklaşırken bile, panjurları hiçbir zaman kapatılmayan, lambalarla aydınlatılmış büyük pencereleri görünce, altın ışıklar içinde pırıl pırıl bulacağı hoş yaratığı düşünerek duygulanıyordu. Bazı bazı, lambaların önünde konukların karaltıları belli oluyordu, geri kalan tabakaları aydınlıktan başka bir şey olmayan saydam bir abajura yer yer çizilmiş, küçük gravürler gibi, kara ve ince. Swann, Odette'in gölgesini seçmeye çalışıyordu. Sonra içeriye girer girmez, kendisi farkında bile olmadan, gözleri öyle bir parlıyordu ki Mösyö Verdurin ressama, "Alev bacayı sarıyor anlaşılan," diyordu. Gerçekten de, Odette'in varlığı Swann için girip çıktığı evlerin hiçbirinde bulunmayan bir şey, bir tür duyum aygıtı, bütün odalara dal budak salan, yüreğini sürekli kışkırtmalarla dolduran bir tür sinir örüsü ekliyordu bu eve.

Böylece, "küçük kabile" denilen bu toplumsal birimin yalnızca işleyişi bile, Swann için Odette'ten her gün randevu alıyor, Odette'i görmeye pek önem vermiyormuş, hatta hiç görmek istemiyormuş gibi davranmasını sağlıyordu. Bunda büyük bir tehlike de yoktu, öyle ya, gündüz ne yazarsa yazsındı, nasıl olsa gece onu görecek, alıp evine götürecekti.

Ama bir kez, bu şaşmaz "birlikte dönüş"ü isteksizlikle düşünüp de Verdurin'lere gitme zamanını geciktirerek küçük işçi kızını koruya götürünce öyle geç dönmüştü ki, Odette artık gelmeyeceğini düşünerek gitmişti. Onun artık salonda bulunmadığını anlayınca, Swann bir sızı duymuştu yüreğinde, gücünü ilk kez tarttığı bir hazdan yoksun kaldığı için titremeye başlamıştı, çünkü o dakikaya değin onu ne zaman isterse görebileceğine güveniyordu, bu güvense bütün hazları azaltır, hatta büyüklüklerini görmemizi büsbütün önlerdi.

"Odette'in gittiğini anlayınca, suratı ne biçim oldu, gördün mü?" dedi Mösyö Verdurin karısına. "Bence yakayı iyice kaptırdığı söylenebilir."

"Suratı ne biçim mi oldu?" dedi Doktor Cottard şiddetle. Bir ara bir hastayı görmeye gitmiş, şimdi de karısını almaya gelmişti, neden söz edildiğini bilmiyordu.

"Nasıl, Swann'ların en güzeliyle kapıda karşılaşmadınız mı?"

"Hayır. Mösyö Swann geldi mi ki?"

"Yalnızca bir dakika. Çok telaşlı, çok sinirli bir Swann' dı. Anlarsınız ya, Odette gitmişti."

Doktor, deyimlerin anlamını özenle deneyerek, "Yani demek istiyorsunuz ki, mercimek fırına verilmiş, al kadeh, ver kadeh derken şeftali çekirdeği göz çıkarmış," dedi.

"Yok canım, hiç ama hiçbir şey yok, hem de, söz aramızda, Odette hiç iyi etmiyor, tam bir mankafa gibi davranıyor, aslında da öyledir ya."

"Boş versene sen," dedi Mösyö Verdurin, "nerden biliyorsun hiçbir şey olmadığını? Gidip gözümüzle görmedik ya, değil mi öyle?"

Madam Verdurin gururla, "Bana söylerdi," diye yanıt verdi. "Bütün ufak tefeğini bana anlatır diyorum size! Bu sıralarda boş olduğuna göre, Swann'la yatması gerektiğini

söyledim. Yapamayacağını söylüyor, fena tutulmuş ona, ama adam çekingenmiş yanında, onu da çekingenleştiriyormuş bu durum, hem sonra o türlü sevmiyormuş onu, ideal bir yaratıkmış o, ona; beslediği duyguyu gölgelendirmekten korkuyormuş, daha ne bileyim işte? Gene de en akıllıcası benim dediğimi yapmak olurdu."

"İznin olursa, bu noktada senden ayrılacağım," dedi Mösyö Verdurin, "pek gözüm tutmuyor bu efendiyi; bence çok poz atıyor."

Madam Verdurin kımıltısızlaştı, heykel kesilmişçesine cansız bir anlatıma büründü, kendilerine "poz atılabileceğini" bunun sonucu olarak da "kendilerinden ileri" kimseler bulunduğunu çıtlatır gibi görünen bu katlanılmaz "poz atıyor" sözünü işitmemiş gibi davranmasını sağladı bu yapmacık duruş.

"Neyse, aralarında hiçbir şey olmaması bu efendinin onu *erdemli* sanmasından değil bence," dedi Mösyö Verdurin alaylı alaylı. "Neyse, bu efendi onu zeki sanır gibi göründüğüne göre, hiçbir şey söyleyemeyiz. Geçen akşam Vinteuil'ün sonatı üzerine ona neler anlattı, işittin mi bilmem, Odette'i bütün kalbimle severim ama karşısında estetik kuramlara girişmeye gelince, bunun için katıksız bir aptal olmak gerekir."

"Hayır, havır, Odette'in aleyhinde konuşmayın," dedi Madam Verdurin çocuklar gibi. "Odette çok sevimlidir."

"Ama sevimli olmasını önlemez ki bu; aleyhinde konuşmuyoruz, bir erdem, bir akıl anıtı olmadığını söylüyoruz yalnız," dedi Mösyö Verdurin, sonra ressama döndü. "Hem erdemliliği üstünde bu kadar ısrar da niçin?" diye sordu. "O zaman hiç de böyle sevimli olmazdı belki, kim bilir?"

Sahanlıkta, başuşak Swann'ın yanına geldi. Swann'ın geldiği sırada orda değildi; Odette –ama bir saat geçmişti bunun üstünden– bir haber bırakmıştı ona: Ve dönme-

den önce belki de Prévost'a, bir çikolata içmeye gideceğini Swann'a bildirmesini söylemişti. Swann Prévost'a gitti; ama başka arabalar ya da bir yandan bir yana geçen insanlar her adım başında durdurdu onu, iğrenç engellerdi bunlar, polisin hazırlayacağı tutanak kendisini yaya adamın geçişinden daha fazla geciktirmese, çekinmeden devirirdi onları. Geçirdiği zamanı hesaplıyor, daha kısa hesaplamadığından emin olmak için de her dakikaya birkaç saniye ekliyordu, yeterince erken varıp Odette'i bulma şansını gerçekte olduğundan da büyük gösterecekti bu iş. Bir ara, uykudan yeni kalkıp da kendini bunlardan ayıramadan kafasında evirip çevirdiği karışık düşlerin saçmalığını anlayan bir hasta gibi, Swann da birdenbire, Verdurin'lerde Odette'in gittiğini söyledikleri dakikadan beri kafasından geçen düşüncelerin tuhaflığını, yüreğindeki sızıyı, acısını epeydir çektiği ama yeni uyanmış gibi şimdi duyduğu sızıyı fark etti. Ne? Bütün bu çırpınma Odette'i ancak yarın görecek diye mi, daha bir saat önce, Verdurin'lere giderken, tam da olmasını istediği şey için miydi! Kendisini Prévost'a götüren bu arabada, aynı arabada, artık aynı adam olmadığını ve yalnız oturmadığını, yeni bir adamın benliğine yapışmış, benliğine karışmış yeni bir adamın kendisiyle birlikte olduğunu, belki de ondan sıyrılamayacağını, belki de ister istemez ona bir efendi ya da bir hastalık gibi boyun eğmek, alışmak zorunda kalacağını anladı. Bununla birlikte, benliğine yeni bir kişinin eklendiğini sezmeye başladığı dakikadan beri, yaşamı daha ilginç görünüyordu gözlerine. Prévost'ta buluşmanın (bu buluşmayı beklemek önceki dakikaları öyle altüst ediyor, öyle çırılçıplak bırakıyordu ki, içini rahatlatabilecek tek düşünce, tek anı bulamaz olmuştu) gerçekleşme durumunda, ötekiler gibi olmasının, çok az bir şey olarak kalmasının da olası olduğunu pek düşünmüyordu. Her akşamki gibi, onunla karşı karşıya gelir gelmez, değişken

yüzüne kaçamak bir bakışla bakacak, sonra o bu bakışta bir istek sezer de artık ilgisizliğine inanmaz korkusuyla gözlerini hemen başka yana çevirecek, yanından çabucak ayrılmamasını, bir de bunu çok istiyormuş gibi görünmeden ertesi gün Verdurin'lerde gene buluşmalarını, yani yanına yaklaşıp da kucaklamayı bir türlü göze alamadığı kadının boşuna varlığının yarattığı umut kırıklığıyla işkenceyi şimdilik uzatmasını, bir gün daha ertelemesini sağlayacak bahaneler bulmak için çabalayıp duracak, böylece bu arada onu düşünemeyecekti.

Odette, Prévost'ta değildi; bulvardaki bütün lokantaları aramak istedi. Zaman kazanmak için, bir bölümünü kendisi dolaşırken, ötekilere de arabacı Rémi'yi (Rizzo'nun *Loredan Dükü*'nü) yolladı. Sonra, aradığını bulamayınca, kararlaştırdıkları yere, onu beklemeye gitti. Araba bir türlü dönmüyordu, Swann, onun geleceği dakikayı Rémi'nin hem, "Bu hanım şurda," hem de, "Bu hanım o lokantaların hiçbirinde yoktu," diyeceği dakika olarak getiriyordu gözlerinin önüne. Böylece, gecenin sonunu tek ama gene de iki yönlü olarak görüyordu, ya Odette'i bulup sıkıntısını dağıtmasıyla ya da ister istemez bu gece onu görmekten vazgeçerek eve onu görmeden dönmeye boyun eğmekle başlayacaktı.

Arabacı döndü, ama önüne gelince, Swann, "Bu hanımı buldunuz mu?" demedi de, "Yarın bana anımsatın da odun ısmarlayalım, sanırım, odunumuz bitmek üzere," dedi. Belki de şunu düşünüyordu: Rémi, Odette'i bir kahvede bulmuşsa, Odette orda kendisini bekliyorsa, gecenin kötü sonu mutlu gecenin gerçekleşmesiyle şimdiden yok olmuş demekti, artık yakalanmış olan, güvenli bir yerde bulunan, kaçması olanaksız bir mutluluğa ulaşmak için elini çabuk tutmak zorunda değildi. Ama burda eylemsizlik gücünün de etkisi vardı; bir çarpmadan kaçınacakları, bir alevi giysilerinden uzaklaştıracakları, geciktirilmez bir

devinimi gerçekleştirecekleri anda, yavaş davranarak dayanak noktalarını ve hızlarını burda bulmak istermiş gibi, eski durumlarında bir saniye daha oyalanan yaratıkların bedenindeki çeviklik eksikliği vardı ruhunda. Arabacı, "Bu hanım şurda," diye sözünü kesseydi, Swann hiç kuşkusuz, "Ha, evet, doğru, bunun için yollamıştım sizi, hay Allah, nerdeyse unutacaktım," diye yanıtlar, duyduğu heyecanı gizlemek için, kaygıyla ilgiyi keserek kendini mutluluğa vermesine zaman bırakmak amacıyla, bitmekte olan odundan söz etmeyi sürdürürdü.

Ama arabacı dönünce, onu hiçbir yerde bulamadığını söyledi, emektar bir uşak olarak kendi görüşünü de ekledi:

"Bence dönmekten başka yapacak bir şey yok, efendim."

Ama Rémi verdiği yanıtta hiçbir şeyi değiştiremezken Swann'ın kolayca oynadığı ilgisizlik oyunu, kendisini umudundan ve araştırmasından vazgeçirmeye çalıştığını görünce, birdenbire bozuluverdi.

"Olmaz öyle şey," diye atıldı Swann, "bulmalıyız bu hanımı; çok önemli. Beni göremeyecek olursa çok üzülür; bir iş nedeniyle; hem kırılır da."

"Bu hanım neden kırılacakmış, anlamıyorum," dedi Rémi, "beyefendiyi beklemeyip giden o, Prévost'a gideceğini söyleyip de Prévost'ta bulunmayan gene o."

Hem her yanda ışıkları söndürmeye başlıyorlardı. Bulvarların ağaçları altında, gizemli bir karanlık içinde, gittikçe enderleşen insanlar dolaşıyor, zor tanınıyorlardı. Bazı bazı, yanına yaklaşarak kulağına bir sözcük fısıldayan, kendisini götürmesini söyleyen kadın karaltıları Swann'ı titretti. Bütün bu karanlık bedenlere sürtündükçe, büyük bir sıkıntı duyuyor, sanki karanlık ülkede, ölülerin hayaletleri arasında Eurydike'i arıyordu.

Bütün aşk üretme yolları, kutsal hastalık tohumu

saçma etkenleri arasında, en etkililerinden biri de bazı bazı üzerimizden geçen bu büyük telaş esintisidir. O sırada kendisinden hoşlandığımız yaratık kim ise, seveceğimiz yaratık da odur, olan olmuştur artık. Onu başkalarından daha çok, hatta başkaları kadar beğenmemiz bile gerekmez. Gereken şey, ona karşı eğilimimizin tam olmasıdır. Bu koşul da –onun eksikliğini duyduğumuz dakikada– çekiciliğinden aldığımız hazları ararken, içimize amacı bu varlığın ta kendisi olan zorlu bir gereksinim, dünyamızın yasalarının gerçekleştirilmesini olanaksız kılıp iyileştirilmesini zorlaştırdığı, saçma bir gereksinim, onu elde etmek gibi anlamsız ve acılı bir gereksinim yerleşmişse, çoktan gerçekleşmiş demektir.

Swann son lokantalara doğru sürdürttü arabayı; sakinlikle düşünebildiği tek varsayım buydu; telaşını bu buluşmaya verdiği önemi saklamıyordu artık, bu işi başaracak olurlarsa, arabacısına bir ödül vereceğine söz verdi, onda da bir başarı isteği uyandırarak bu isteği kendisininkine eklemekle, Odette'in çoktan yatmaya gitmiş olması gereken bu saatte, her şeye karşın bulvar lokantalarından birinde bulunmasını sağlayacaktı sanki. Maison Dorée'ye dek uzandı, Tortoni'ye iki kez girdi, Café Anglais'den de gene onu bulamadan çıkıp geniş adımlarla, şaşkın mı şaşkın, arabasına, yani İtalyan Bulvarı'nın köşesine doğru giderken, karşı yönden gelen birine çarptı: Odette'ti bu. Sonradan açıkladığına göre, Odette, Prévost'ta yer bulamayınca, Maison Dorée'ye girip bir köşede bir şeyler yemiş, Swann onu burda görememişti. Şimdi de arabasına dönüyordu.

Swann'ı görmekten umudunu kesmişti artık, bunun için korkmuş gibi irkildi. Swann'a gelince, Paris'i onu bulabileceğini umduğu için değil, onu bulmaktan vazgeçmek çok acı olduğu için dolaşmıştı. Ama mantığının bu gece gerçekleştirilmez bulmaya hiç ara vermediği bu se-

vinç, şimdi bu yüzden daha da gerçek görünüyordu; çünkü olasılıkları göz önüne getirmekle hiçbir şey eklememişti bu gerçeğe, gerçek onun dışında kalıyordu; çok korktuğu yalnızlığı bir düş gibi dağıtıverecek ölçüde parıldayan bu gerçeği şimdi sırtını dayadığı ve kendisi hiç düşünmese bile, mutlu düşlemlerinin de üzerine konduğu bu gerçeği elde etmek için mantığına başvurmaya gereksinimi yoktu, ondan doğup ondan yansıyordu kendisine. Güzel bir havada Akdeniz'in kıyısına gelmiş bir yolcu da ayrıldığı ülkelerin varlığından böylesine kuşku duyar, suların ışıklı ve dirençli mavisinin üzerine saçtığı ışınlara bakmaktan çok, gözlerini onlarla kaynaştırırdı.

Onun arabasına bindi, kendi arabacısına da arkadan gelmesini söyledi.

Odette'in elinde bir katleya demeti vardı, Swann dantel başörtüsünün altında, saçlarında da aynı orkidenin çiçekleri bulunduğunu gördü, kuğu tüylerinden bir tepeliğe bağlanmışlardı. Kabarık bir kadife giymişti, bir yanı geniş bir üçgen biçiminde açılıyor, altında ak faydan bir etek görünüyordu, dekolte bluzun açık yerinde de gene ak faydan ve üzerine başka katleya çiçekleri tutturulmuş bir roba seçilmekteydi. Swann'ın neden olduğu ürperti daha yeni geçmişti ki, karşıda beliriveren bir engel atın sıçramasına yol açtı. Şiddetle yerlerinden fırladılar. Odette bir çığlık kopardı, çarpıntılar içinde, soluğu kesilip kalakaldı.

"Bir şey yok, korkmayın," dedi Swann.

Omzundan tutuyor, düşmesin diye göğsüne bastırıyordu; sonra, "Aman, konuşmayın," dedi, "bana yalnız elinizle anlatın anlatacağınızı, soluksuz kalmayın. Bluzunuzdaki çiçekleri düzeltsem rahatsız olur musunuz? Sarsıntıdan kaydılar da. Düşecekler diye korkuyorum. Biraz yerleştirmek isterdim."

Odette erkeklerin bu denli kibar davranışlarına alış-

kın değildi, gülümsedi, "Yok canım, ne diye rahatsız olayım," dedi.

Ama Swann aldığı yanıt yüzünden, belki de bu bahaneye başvurmakla fazla yakın davranır gibi göründüğü, hatta böyle olduğuna inanmaya başladığı için, çekingenleşivermişti, hemen atıldı:

"Yok, yok, sakın konuşmayın, gene soluksuz kalacaksınız, ellerinizle yanıt verebilirsiniz, ben anlarım. Sahi, rahatsız etmiyor muyum? Bakın, biraz şey... Çiçektozu saçılmış anlaşılan üstünüze; elimle silmeme izin verir misiniz? Hızlı mı oluyor, fazla sert yapmıyorum ya? Yoksa biraz gıdıklıyor muyum? Ama buruştururum diye giysinizin kadifesine dokunmak istemiyorum da ondan. Ama, biliyor musunuz, iliştirmem gerçekten zorunluydu, düşeceklerdi yoksa; ben de şöyle, elimle biraz bastırarak... Doğru söyleyin; rahatsız etmiyor muyum? Hiç kokmaz mı bunlar acaba, bir koklasam mı? Hiç koklamadım bu çiçekleri. Koklayabilir miyim? Doğru söyleyin."

Odette gülümsedi, "Delirmişsiniz siz, görüyorsunuz ki, hoşlanıyorum," demek ister gibi, hafiften omuz silkti.

Öbür elini Odette'in yanağı üzerinde, yukarı doğru götürüyordu; Odette, Floresanlı ustanın –Swann'ın kendisine benzettiği– kadınlarının bitkin ve ağırbaşlı görünüşü içinde, gözlerini üzerine dikti; onlarınki gibi parlak, geniş ve ince gözleri iki damla gözyaşıydı da nerdeyse düşüverecekti sanki. Ustanın dinsel tablolarında da, dindışı tablolarında da bütün kadınların yaptıkları gibi boynunu büküyordu. Hiç kuşkusuz, alışkın olduğu ve böyle zamanlara uygun düştüğünü bilerek hiç kaçırmadığı bir duruş almıştı, sanki görünmez bir güç kendisini Swann'a doğru çekiyor da kendisi yüzünü olduğu yerde tutabilmek için bütün gücünü harcıyormuş gibiydi. Sanki bunu elinde olmadan yapıyormuşçasına, yüzünü Swann'ın dudaklarına bırakırken, Swann iki elinin arasında, birazcık

uzakta tuttu bu yüzü. Düşüncesinin koşup gelmesine, ne zamandır kurduğu düşü tanımaya, gerçekleşmesini görmeye zaman bırakmak istemişti, çok sevdiği bir çocuktan kendi başarı payını da alsın diye çağrılmış bir akraba hanım gibi. Belki de Swann, o zamana kadar sahip olmadığı, hatta öpmediği Odette'in, bu durumunda son kez gördüğü Odette'in bu yüzüne, bir yolculuk gününde, bir daha görmemek üzere bırakılan ama bakışlarda götürülmek istenen bir görünüme bakar gibi bakıyordu.

Ama onun karşısında öylesine çekingendi ki, o gece katleyalarını düzeltmeye başlayıp en sonunda ona sahip olduktan sonra da, ya onu incitmekten korktuğundan ya sonradan yalan söylemiş gibi görünmekten çekindiğinden ya da bundan daha büyük bir şey istemeyi (ilk seferinde Odette'i küstürmediğine göre, bunu yineleyebilirdi) göze alamadığından, sonraki günlerde de aynı bahaneyi kullandı. Odette'in korsajında katleyalar oldu mu, "Yazık," diyordu, "bu gece katleyaların düzeltilmeye gereksinimleri yok, o geceki gibi yerlerinden çıkmadılar; gene de bana öyle geliyor ki, şu katleya pek de düzgün değil. Ötekilerden fazla mı kokuyor acaba; bakabilir miyim?" Odette'in üzerinde katleya olmayınca da, "Of! Bu gece katleya yok," diyordu, "düzeltmeceye başlamam olanaksız." Böylece, Odette'in gerdanına parmak ve dudak dokundurmalarla başlayarak uyduğu düzen bir zaman değişmedi, her seferinde, katleya düzeltme işi (ya da düzeltme öyküsü) çoktan battal olduktan sonra bile, bedensel sahip oluş edimini –bu edim insanı hiçbir şeye sahibetmez ya– anlatmak istedikleri zaman düşünmeden kullandıkları "katleya düzeltme" eğretilemesi dillerinde bu unutulmuş yöntemden sonra da yaşadı, onu anımsattı durdu, belki de "sevişme" demenin bu özel biçimi, eşanlamlı deyimlerin anlattıklarının yüzde yüz aynını anlatmıyordu. Kadınlardan ne denli bıkmış olursanız olun, en değişik kadınlara sahip

olmayı bile önceden bilinen, değişmez bir şey sayın isterseniz, karşınızda biraz çetin –ya da sizin öyle sandığınız– bir kadın varsa, Swann'ın katleya düzeltmesi gibi, onlara sahip olmayı ilişkilerinizin sunduğu beklenmedik bir fırsattan çıkarmak zorunda kalırsanız, sahip oluş sizin için büyük bir haz oluverir. Swann, o gece titreye titreye, katleyaların geniş, mor yaprakları arasından bu kadına sahip oluşun çıkacağını umuyordu ("Ama Odette kurnazlığı yutarsa anlayamaz," diye düşünüyordu); şimdiden duymaya başladığı ve Odette'in belki de farkına varmadığı için hoş gördüğü –böyle düşünüyordu– haz, sırf bu yüzden, o zamana değin hiç var olmayıp da kendisinin yaratmaya çalıştığı –ona verdiği özel adın da belli ettiği gibi– tümden yeni, tümden özel bir hazmış gibi geliyordu ona, dünya cennetinin çiçekleri arasında bu hazzı ilk tadan adama da böyle gelmişti belki.

Şimdi, her gece onu evine götürünce, kendisinin de içeriye girmesi gerekiyor, Odette de çoğu kez oda giysisiyle dışarıya çıkıp onu arabasına dek götürüyor, "Umurumda mı benim, başkaları bana vız gelir," diyerek onu arabacısının gözleri önünde öpüyordu. Swann'ın Verdurin'lere uğramayıp da (onu başka türlü de görebilmeye başlayalı beri arada sırada oluyordu bu) gittikçe daha seyrek bir biçimde kibar çevreye gittiği gecelerde, saat kaç olursa olsun, evine dönmeden önce kendisine bir uğramasını söylüyordu Odette. Bahardı, dupduru ve buz gibi bir bahar. Gece toplantısından çıktıktan sonra, viktoryasına[1] binip dizlerinin üstüne bir örtü yayıyor, aynı anda çıkıp da kendileriyle gelmesini söyleyen dostlara gelemeyeceğini, aynı yöne gitmediğini bildiriyor, arabacı da nereye gideceğini iyi bildiği için, atları dörtnala sürüyordu. Dostları şaşırıyorlardı, gerçekten de Swann artık eski Swann

1. Körüklü gezinti arabası. (Y.N.)

değildi. Bir kadınla tanıştırılmasını isteyen mektuplar almıyorlardı artık ondan. Kadınların hiçbirine dikkat etmiyor, onlarla karşılaşılabilecek yerlere gitmiyordu. Bir lokantada olsun, kırda olsun, daha dün özelliğini ortaya koyacak olan, her zaman da kendi tutumu kalacakmış gibi görünen tutumun tam tersine davranıyordu. Tutku geçici ve farklı kişiliğimiz gibidir, öbür kişiliğimizin yerini alır, o zamana dek onu dile getiren, değiştirmez göstergelerini yok eder. Buna karşılık, şimdi değişmez olan şey, Swann'ın, nerde bulunursa bulunsun, ne yapıp yaparak girip Odette'i bulacağıydı. Onu kendisinden ayıran yol, ister istemez gittiği yoldu, hatta yaşamının karşı konulmaz ve hızlı eğimi gibiydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, çoğu kez kibar çevrede geç saatlere dek kaldığı için, bu uzun yollara sapmayıp dosdoğru eve giderek onu ertesi gün görmeyi yeğ tutardı; ama Odette'e gitmek için biçimsiz bir saatte rahatını bozmak, yanından ayrılan dostların, "Eli ayağı bağlanmış iyice, saat kaç olursa olsun gelmesini isteyen bir kadın var kuşkusuz," diye düşündüklerini sezmemek bile, yaşamlarında bir gönül serüveni bulunan, tatlı bir düş için rahatlarını da, çıkarlarını da gözden çıkarmaları içlerinde güzel bir büyü yaratan insanların yaşamını sürdürdüğünü sezdiriyordu ona. Sonra, bilincinde olmasa bile, onun kendisini beklemesinin, başka yerde, başkalarıyla olmamasının, kendisinin de onu görmeden dönmeyeceğinin kesin bir şey olması, Odette'in Verdurin'lerden ayrıldığı gece duyduğu, şimdi yatıştırılması mutluluk diye adlandırılabilecek ölçüde hoş, unutulmuş ama yeniden doğmaya her zaman hazır sıkıntıyı da boşa çıkarıyordu. Odette'in kazandığı önem de bu sıkıntıdan geliyordu belki. Genel olarak insanlar bizi öyle az ilgilendirir ki, içlerinden birini böyle acı ve sevinç olanaklarıyla donattık mı bir başka dünyadanmış gibi görünürler bize, şiirle çevrelenir, yaşamımızı heyecan verici

bir alana dönüştürür, bize bu alan içinde yaklaşıp uzaklaşırlar. Swann, Odette'in gelecek yıllarda kendisi için ne olacağını heyecanlanmadan düşünemiyordu. Bu güzel, soğuk gecelerde, bazı bazı viktoryasından bakıp da ıssız sokaklara aydınlığını yayan parlak ayı görünce, bir gün düşüncesinde belirivermiş olan, o gün bu gündür de yeryüzüne, yeryüzünü içinden gördüğü gizlemli ışığı düşüren öteki yüzü, ayın yüzü gibi aydınlık ve pembemsi yüzü düşünüyordu. Odette'in uşakları yatmaya yolladığı saatten sonra gelmişse, küçük bahçenin kapısını çalmadan önce, alt katın baktığı sokağa, bitişik evlerin hep birbirlerinin aynı, ama karanlık pencereleri arasında aydınlık olan tek pencereye, onun odasının penceresine gidiyordu. Cama vuruyor, kimin vurduğunu önceden bilen Odette hemen ses vererek öbür yanda, giriş kapısında onu beklemeye gidiyordu. Piyanosunun üzerinde kimi sevdiği parçaları: Tagliafico'nun *Valse des Roses*'unu ya da *Pauvre fou*'sunu (Odette yazılı vasiyetinde, cenazesinde bu parçanın çalınmasını istemekteydi) açık buluyor, Odette'in çok kötü çalmasına aldırmadan, bunların yerine Vinteuil'ün sonatının küçük tümcesini çalmasını rica ediyordu. Odette çok kötü çalıyordu ya, bizde bir yapıttan kalan en güzel görüntü, çoğu zaman, beceriksiz parmakların akordu bozuk bir piyanodan çıkardıkları yanlış sesler üzerinden yükselmiş olan görüntüdür. Swann için, küçük tümce, Odette'e duyduğu aşkla kaynaşmasını sürdürüyordu. İyice seziyordu ki, bu aşk, dışta kalan, kendisinden başkalarınca da görülebilecek hiçbir şeyin karşılığı olmayan bir şeydi, Odette'in niteliklerinin yanında geçirilen dakikalara bu denli değer vermesini haklı çıkarmadıklarının bilincindeydi. Çoğu kez, kafasında olumlu usun egemen olduğu sıralarda, bunca düşünsel ve toplumsal ilgiyi bu düşsel hazza kurban etmeye bir son vermek istiyordu. Ama küçük tümce işitilir işitilmez, onda kendisine gereken alanı

boşaltmasını biliyor, böylece Swann'ın ruhunda oranları değiştiriyordu; gene dıştaki nesnelerin hiçbirinin karşılığı olmayan, ama aşkınki gibi tümden bireysel olacak yerde, Swann'a kendini somut nesnelerden daha üstün bir gerçek olarak benimseten bir haz için boş bir yer ayrılmıştı ruhunda. Bu bilinmedik güzellik susuzluğu gidermek için elle tutulur hiçbir şey getirmiyordu. Öyle ki, küçük tümce Swann'ın ruhunun bu bölümlerinden özdeksel kaygıları, herkes için geçerli insansal görüşleri silerek açık ve boş bırakmıştı, Swann buraya serbestçe Odette'in adını yazabilirdi. Sonra Odette'in sevgisinin biraz güdük, biraz umut kırıcı yanlarına küçük tümce kendi gizlemli özünü ekliyor, kendi gizlemli özünü karıştırıyordu. Swann'ın küçük tümceyi dinleyişini görenler, içine soluğunu genişleten bir uyuşturucu çekmekte olduğunu sanırlardı. Gerçekten de, çok geçmeden gerçek bir gereksinim olacak bu müzik hazzı, böyle anlarda, güzel kokuları denemekten, bize göre olmayan, gözlerimiz görmediği için biçimsiz, usumuza sığmadığı için anlamsız bulduğumuz, ancak bir tek duyumuzla erişebildiğimiz bir dünyayla bağıntıya geçmekten alabileceği hazza benziyordu. İnsanlığa yabancı, kör, mantıksal yeteneklerden yoksun bir yaratık, nerdeyse masalsı bir "tekboynuz"[1], dünyayı yalnız kulakla kavrayan bir düşsel yaratık durumuna geldiğini duymak, Swann için –duyarlı bir resimsever olmasına karşın gözleri, ince bir töre gözlemcisi olmasına karşın kafası yaşamındaki kuruluğun silinmez izini taşıyan Swann için– büyük bir dinleniş, gizlemli bir yenilenmeydi. Gene de küçük tümcede usunun erişemeyeceği bir anlamı ararken, ruhunun en derin yanlarını uslamlamanın her türlü desteğinden arıtmaktan ve onu yalnızca sesin koridorun-

1. Licorne, eski çağlarda at bedenli, çift boynuzlu olarak tasarlanan bir hayvan. Unicorn olarak da bilinir. (Ç.N.)

dan, karanlık süzgecinden geçirmekten çok tuhaf bir sarhoşluk duyuyordu. Bu tümcenin tatlılığı altında sızılı olan, belki de gizliden gizliye yatıştırılmamış, dindirilmemiş olan her şeyi kavramaya başlıyordu; ama bundan acı çekmesi söz konusu değildi. O aşkın kırılgan, geçici olduğunu söylese de ne önemi vardı, kendi aşkı öyle güçlüydü ki! Swann onun yaydığı hüzünle oynuyor, onun üzerinden geçtiğini, ama mutluluk duygusunu daha derin, daha hoş kılan bir okşayış gibi geçtiğini duyuyordu. Küçük tümceyi on kez, yirmi kez çaldırtıyordu Odette'e, aynı zamanda öpüşlere de ara vermemeye zorluyordu onu. Her öpüş bir başka öpüşü çağırıyordu. Sevgimizin ilk zamanlarında öpüşler öyle kendiliğinden doğar ki! Öyle bol, öyle yoğun bir biçimde çoğalır ki! Bunları saymak, bir mayıs gününde bir tarladaki çiçekleri saymak kadar güç olur. Odette duracakmış gibi yapıyor, "Sen beni böyle tutarsan nasıl çalarım? Her şeyi aynı zamanda yapamam ki; ne istediğini bil bari; tümceyi mi çalacağım, yoksa koklaşacak mıyız?" diyordu; Swann küsüyor, Odette bir kahkaha koparıyor, sonra kahkaha değişip bir öpüş yağmuru olarak üzerine yağıyordu. Ya da Odette somurtkan bir yüzle ona bakıyor, Swann gene Botticelli'nin *Musa'nın Yaşamı* adlı yapıtında yer almaya yaraşır yüzü görüyor, onu bu tabloya yerleştirip Odette'in boynuna gerekli eğimi veriyordu; onu tutkal boyayla on beşinci yüzyıla, Sistine Şapeli'nin duvarına işledikten sonra, gene de burda, öpülmeye, yatılmaya hazır olarak piyanonun başında, şimdiki dakikada kaldığını, bir cisim olduğunu, yaşadığını düşünmek, Swann'ı öylesine sarhoş ediyordu ki, gözleri şaşkın, çenesi çiğneyip yutmak istercesine uzanmış bir durumda, Botticelli'nin bu bakiresinin üzerine atılıp yanaklarını sıkmaya başlıyordu. Sonra, ondan ayrılınca, ama kokusunun ya da çizgilerinin bir özelliğini belleğine yerleştirip götürmeyi unuttuğu için, onu bir daha öpmek

üzere geri dönüp de ondan sonra ayrılınca, Odette'in kendisine çok da fazla bir haz vermediklerini sezinlediği, ama –onu Verdurin'lerde bulamadığı gece ortaya çıkan derdin sızısını yeniden duymasını önleyerek– kendisini kıskançlık duymaktan kurtararak birincisi öylesine acılı olan, hep tek kalacak olan o bunalımlardan birini daha yaşamadan, Paris'te ay ışığının altında ilerlediği saatlere benzeyen bu bambaşka, bu nerdeyse büyülü saatlerin sonuna ulaşmasını sağlayan bu günlük buluşmalara izin verdiği için Odette'i kutsayarak viktoryasına dönüyordu. Bu dönüş sırasında, şimdi ayın kendisine göre yer değiştirdiğini, nerdeyse ufkun ucuna geldiğini fark ederek aşkının da değişmez ve doğal yasalara uyduğunu sezinliyor, yeni başlayan bu evrenin uzun zaman böyle sürüp sürmeyeceğini, çok yakında bu sevgili yüzün gözleri önünde uzak ve küçülmüş bir durumda, büyüsünün alanı daralmış bir biçimde belirip belirmeyeceğini düşünüyordu. Çünkü Swann, delikanlılığında, kendini sanatçı sandığı zamanlarda olduğu gibi, âşık oluşundan bu yana da her şeyde bir büyü, bir çekicilik buluyordu. Ama büyü aynı büyü değildi artık, Odette'ten geliyordu. Uçarı bir yaşam yüzünden dağılıp gitmiş gençlik esinlerinin içinde yeniden doğduklarını duyuyordu; ama hepsi de özel bir yaratığın yansımasını, izlerini taşıyordu; kendi evinde geçirmekte tatlı bir haz bulduğu uzun saatlerde, iyileşmeye başlamış ruhuyla baş başa kalıyor, yavaş yavaş gene kendi kendisi oluyordu, ama "kendisi" başkasınındı.

Yalnız geceleri gidiyordu ona, geçmişi konusunda hiçbir şey bilmediği gibi, gündüzleri zamanını nasıl geçirdiğini de hiç mi hiç bilmiyordu, öyle ki, bilmediğimiz şeyi düşlememizi sağlayarak içimizde onu tanıma isteğini doğuran ilk bilgilerden bile yoksundu. Bu nedenle, neler yapabileceğini de, yaşamının nasıl geçmiş olabileceğini de merak etmiyordu. Ancak, bazı bazı, bundan

birkaç yıl önce, daha onu tanımadığı sıralarda, bir yosma, bir kapatma, aralarında yaşamadığı için, kimi romancıların imgelemlerinde donandıkları biçimde, iliğine dek kötü olarak gördüğü kadınlardan biri olan bir kadından söz ettiklerini, yanlış anımsamıyorsa, bu kadının Odette olması gerektiğini düşünerek gülümsüyordu. Böyle bir kadın kişiliğiyle Odette'in iyi, arı, ideal tutkunu, kolay kolay gerçeği söylemezlik edemeyen kişiliğini karşılaştırdıkça, bir kişiyi doğru olarak yargılayabilmek için çoğu kez insanların bu kişi konusunda yaydıkları kanının tersini benimsemek gerektiğini düşünüyordu. Gerçekten, bir gün, baş başa bir akşam yemeği yiyebilmek için, Verdurin'lere mektup yazıp rahatsız olduğunu bildirmesini rica etmişti de ertesi akşam Madam Verdurin şimdi daha iyi olup olmadığını sorunca, Odette kızarmış, kekelemiş, yalan söylemenin kendisi için nasıl bir üzüntü, nasıl bir işkence olduğunu elinde olmadan yüzüne yansıtıvermişti; gözleriyle görmüştü bunu, yanıtında sözde hastalığı konusunda uydurma ayrıntıları çoğalttıkça çoğaltırken, yalvaran bakışlarıyla, üzgün sesiyle, sözlerinin sahteliğinden dolayı özür diler gibiydi.

Bununla birlikte, çok seyrek bir biçimde bile olsa, kimi öğle sonları, düşlerini ya da son günlerde yeniden ele aldığı incelemeyi –Vermeer üzerindeki çalışmayı– yarıda bırakarak Odette'in evine geliyordu. Madam de Crécy'nin küçük salonda olduğunu söylüyorlardı. Swann yanına gidiyor, kapıyı açtığı zaman, Odette'in pembe yüzüne –ağzının biçimini, gözlerinin bakışını, yanaklarının çıkıntısını değiştirerek– bir gülümseme karışıyordu. Swann, yalnız kalır kalmaz, bu gülümsemeyi de, bir gün önceki gülümsemeyi de, şu ya da bu kez kendisini karşıladığı sıradaki gülümsemesini de, arabada katleyalarını düzeltirken rahatsız edip etmediğini sorduğu zaman verdiği yanıtı oluşturan gülümsemesini de bir bir gözle-

rinin önüne getiriyor ve Odette'in geri kalan zamanlardaki yaşamı, bu yaşamdan haberi bile olmadığı için, Watteau'nun, şurasında burasında, her yanında, her yönünde, açık sarı kâğıt üzerine, iki üç çizgiyle çizilmiş, sayısız gülümsemeler görülen taslakları gibi, yansız ve renksiz bir fon üzerinde beliriyordu. Ama seviştiklerini sandığı için kendisine Odette konusunda ancak önemsiz şeyler söylemeyi göze alabilecek olan bir dost, bu yaşamın, mantığı böyle olmadığını söyleyip dursa bile, Swann'ın kafasında canlandıramadığı için tümden boş gördüğü bu yaşamın bir köşesinde, bazı bazı, seviştiklerini kestirdiği için Odette konusunda önemli şeyler söylemeyi göze alamayacak bir dost daha o sabah, gelincik kürkü içinde, başında "Rembrandt'ımsı" şapkası ve göğsünde bir menekşe demetiyle, bir "görüşme"ye gitmek üzere Abattucci Sokağı'nda yürürken gördüğü Odette'in görünüşünü çiziyordu ona. Bu küçük resim altüst ediyordu Swann'ı; çünkü ona birdenbire Odette'in tümüyle kendisinin olmayan bir yaşamı bulunduğunu gösteriyor, hiç görmediği bu kılıkla kimin hoşuna gitmeye çalıştığını bilmek istiyordu; o sırada nereye gittiğini sormaya karar veriyordu, sevgilisinin bütün bu renksiz –kendisi görmediği için nerdeyse hiç var olmayan– yaşamında, kendisine yöneltilen bütün bu gülümsemelerin dışında bir tek şey vardı sanki: Rembrandt'ımsı şapkasının altında, göğsünde bir menekşe demetiyle yürüyüşü.

Valse des Roses yerine Vinteuil'ün küçük tümcesini istemesi bir yana, Swann ona daha çok sevdiği şeyleri çaldırtmaya çalışmıyordu, müzikte olduğu gibi yazında da beğenisizliğini düzeltmeye çalıştığı yoktu. Pekâlâ görüyordu kafalı bir kadın olmadığını. Odette büyük ozanlardan söz etmesini çok istediğini söylerken, Vikont de Borelli'nin dizeleri türünden, kahramanlıkla ilgili, romansı, hatta daha da coşturucu dörtlükler dinleyeceğini

ummuştu. Vermeer de Delft'ten söz edilirken de bir kadın yüzünden acı çekip çekmediğini, esinini bir kadından alıp almadığını sormuş, Swann bu konuda hiçbir şey bilmediğini söyleyince de bu ressamdan hemen soğuyuvermişti. "Öyle sanıyorum ki, şiir gerçek olsaydı, ozanlar bütün söylediklerini gerçekten düşünselerdi, şiirden daha güzel bir şey olmazdı. Ama çoğu kez bu adamlardan daha çıkar düşkünü yoktur. Tanırım onları biraz, bir dostum böyle bir ozan bozuntusu sevmişti. Dizelerinde yalnız aşktan, gökyüzünden, yıldızlardan söz ederdi. Ne kadar aldandı zavallı kız! Üç yüz bin franktan fazla parasını yedi herif!" derdi ikide bir. Swann o zaman sanat güzelliğinin ne olduğunu, dizeleri ya da tabloları nasıl sevip beğenmek gerektiğini açıklamaya kalkacak olursa, Odette kısa sürede dinlemeyi bırakır, "Evet, bunun böyle olduğunu düşünmemiştim," derdi. Ve Swann onun öyle büyük bir düş kırıklığına uğradığını sezerdi ki, yalan söylemeyi yeğ tutarak bunun hiç önem taşımadığını, palavradan öte bir şey olmadığını, ancak derinlerde başka şeyler bulunduğunu, derinlere inmeye de zamanı olmadığını söylerdi. Ama o zaman da Odette ateşli ateşli, "Başka şeyler mi? Ne?.. Söyle öyleyse," diye atılırdı. Ama Swann söylemezdi, bunun da umduğundan ne denli önemsiz, ne denli değişik, etkinlikten, duygulandırıcılıktan ne denli uzak kalacağını bilir, sanat konusunda düş kırıklığına uğrayınca, aşkta da uğrayacak diye korkardı.

Gerçekten de, Odette kafa bakımından umduğunun aşağısında buluyordu Swann'ı. "Hep soğukkanlısın, hiç aklım ermiyor sana." Paraya önem vermemesi, herkese kibar davranması, inceliği daha çok kamaştırıyordu gözlerini. Swann'dan daha büyüklerin, bir bilginin, bir sanatçının başına da sık sık gelir böyle şeyler; çevresindekiler değerini bilmemezlik etmiyorlarsa, usunun üstünlüğünü anladıkları, düşüncelerine hayran kaldıklarından

değildir –anlayamazlar o düşünceleri– iyiliği karşısında duydukları saygıdandır. Swann'ın kibar çevredeki durumu Odette'te saygı uyandırıyordu ama kendisini de bu çevreye sokmasını istemiyordu, belki bu çevrede tutunamayacağından, belki de Swann'ın kendisinden söz etmesi üzerine öğrenmesinden çok korktuğu birtakım şeylerin ortaya çıkmasından çekiniyordu. Ne olursa olsun, bu çevrede hiç adını anmaması konusunda söz almıştı ondan. Söylediğine göre, seçkin çevreye girip çıkmak istemeyişinin nedeni, eskiden bir kadın arkadaşıyla bozuşmuş olmasıydı, bu kadın kendisinden öç almak için çalmadık kara bırakmamıştı. "Ama bu dostunu herkes tanımamıştır ki," diye karşı çıkıyordu Swann. Odette de, "Öyle değil, öyle değil," diyordu, "yağ lekesi gibi yayılır böyle şeyler, insanlar öyle kötüdür ki." Swann bu öyküye akıl erdiremedi, ama "insanlar öyle kötüdür ki" ve "suçlamalar yağ lekesi gibi sayılır" sözlerinin genellikle doğru sayıldığını biliyordu; bu sözlerin denk düştüğü durumlar da vardı herhalde. Odette'in durumu da bunlardan biri miydi? Bunu kendi kendine soruyor ama öyle uzun süre kurcalamıyordu; çünkü o da babası gibiydi, güç bir soruna el attığı zaman babasının üzerine çöken şu kafa uyuşması onda da vardı. Hem Odette'te böylesine büyük bir korku uyandıran bu çevre belki de güçlü bir istek uyandırmıyordu içinde, çünkü bildiği çevreden uzaktı, açıklıkla gözlerinde canlandıramazdı onu. Gene de, kimi bakımlardan gerçekten sade kalmış olmasına karşın (örneğin bir zamanlar yalnız başına yaşayan bir küçük terzi kadınla dost olmuştu, onun pis kokulu, dik, karanlık merdivenini hemen her gün tırmanırdı) şıklığa fazlasıyla düşkündü; ama bu konuda kibar çevre insanlarıyla aynı düşüncede değildi. Bu çevrenin insanlarına göre, şıklık, sayıları pek az olan kimi insanlardan dağılan bir havadır, bu insanlar bu havayı adları bir türlü repertuar oluşturan

dostlarının ya da dostlarının dostlarının çevresinde, oldukça uzak –ve dostluk odaklarından uzaklaşıldığı ölçüde zayıflayan– bir dereceye dek yansıtırlar. Kibar çevre insanlarının belleğinde yer etmiştir bu, bu konularda derin bir bilgiye ulaşmış, böylece bir tür beğeni, bir tür ustalık edinmişlerdir, örneğin Swann bir gazetede bir akşam toplantısına katılan insanların adlarını okuyunca, bir tümceyi okur okumaz yazarının sanatını doğru olarak değerlendirebilen bir yazın adamı gibi, kibar çevre bilgisini kullanmaya gerek duymadan, o akşam toplantısının şıklık derecesini hemen söyleyebilirdi. Ama Odette, bu kavramlarla bir ilgisi bulunmayan, bambaşka bir şıklık, yaşadığımız çevreye göre türlü görünüşlere bürünen ama –ister Odette'in düşlediği, isterse önünde Madam Cottard'ın yerlere kadar eğildiği şıklık olsun– herkes için doğrudan doğruya erişebilir olmak gibi bir özelliği bulunan bir şıklık tasarlayan (son derece kalabalık olan ve toplumun her sınıfında bulunan) kimselerdendi. Aslında, ötekine, kibar çevre insanlarının şıklığına da doğrudan doğruya erişebilir ama bunun için epey zaman ister. Odette bir kimse hakkında, "Hep de şık yerlere gider," derdi.

Swann bundan ne anladığını sorunca da hafif bir küçümseyişle yanıt verirdi:

"Şık yerler işte, hay Allah! Sana bu yaşında şık yerlerin ne olduğunu öğreteceksek... Ne diyeyim istiyorsun? Örneğin pazar sabahı Impératice Caddesi, saat beşte Lac'ta bir gezinti, perşembe günü Eden Tiyatrosu, cuma günü Hippodrome, balolar..."

"Hangi balolar ama?"

"Paris'te verilen balolar işte, canım, şık balolar yani. Örneğin, Herbinger, bir simsarın yanında çalışır hani, bilir misin, evet ya, bilmen gerekir, Paris'in en gözde adamlarından biridir, züppe mi züppe, iriyarı, sarışın bir genç

adam işte, yakasında bir çiçek, sırtında açık renk paltolar vardır her zaman; şu gülünç morukla bütün *première*'lerde hazır bulunur. İşte bu adam bir balo verdi geçen akşam, Paris'te şık denilebilecek kim varsa, hepsi ordaydı. Çok isterdim gitmeyi! Ama kapıda davetiye göstermek gerekiyordu, davetiye bulamamıştım. Ama aslına bakarsan, üzüldüğüm kadar da seviniyorum gitmediğine, mahşer gibiymiş, hiçbir şey göremeyecektim. Gidenler de dün akşam Herbinger'de olduklarını söyleyebilmek için gidiyorlar. Bilirsin, ben böbürlenmeyi hiç sevmem! Hem o gittiklerini söyleyenlerin yarısının yalan söylediği de kuşku götürmez... Ama senin gibi 'çıtkırıldım' bir adamın orda bulunmamasına şaşıyorum doğrusu."

Ama Swann onun bu şıklık anlayışını düzeltmeye çalışmıyordu hiç; kendi anlayışının daha doğru sayılamayacağını, kendi anlayışının da bir o kadar saçma, bir o kadar önemsiz olduğunu düşünüyor, sevgilisine bilgi vermekte hiçbir yarar görmüyordu, öyle ki, aylardan sonra bile, Odette onun at yarışlarına, *première*'lere bilet bulmak için gittiği kimselerle ilgileniyordu yalnız. Böylesine yararlı ilişkileri sürdürmesini istiyordu, ama Markiz de Villeparisis'yi sokakta çenelikli bir başlık ve kara yünden bir giysiyle gördüğü günden beri bunları da pek öyle şık saymaya yanaşmıyordu.

"Ama tiyatrolarda yer gösteren kadınlara benziyor, bir yaşlı kapıcıya benziyor, *darling*! Bir markiz o, öyle mi! Ben markiz filan değilim, ama böyle bir kılıkla dünyada sokağa çıkmam."

Swann'ın Orléans Rıhtımı'ndaki köşkte oturmasını da usuna sığdırmıyordu, söylemeyi göze alamıyordu ama burasını ona yakıştıramıyordu.

Hiç kuşkusuz, "antikaları" sevmek savındaydı, mutlu ve duyarlı bir tavır takınarak, bütün bir günü "öteberi karıştırmakla", "kelepirler", "geçmiş zaman nesneleri" araştır-

makla geçirmeye bayıldığını söylerdi. Soruları hep yanıtsız bırakmakla, günlerini nasıl geçirdiği üzerinde hiçbir zaman "hesap vermemekle" bir tür onur sorununda dayatır görünmesine (ve bir aile kuralını uygular gibi görünmesine) karşın, bir kez Swann'a kendisini evine çağıran ve her şeyi "geçmiş çağdan" kalma olan bir hanım dosttan söz etti. Ama Swann bu çağın hangi çağ olduğunu bir türlü söyletemedi. Bununla birlikte düşünüp taşınınca, "Ortaçağ," yanıtını verdi. Bu sözle, tahta oymalar bulunduğunu anlatmak istiyordu. Bir zaman sonra, gene aynı dostundan söz etti, sonra da bir gün önce evinde akşam yemeği yenilen ve adı hiç duyulmamış olan, ev sahipleri kendisini ünlü biri gibi gördüğü için karşısındakinin kimden söz ettiğini anlayıvereceğini umduğu bir kimseden söz ederken takınılan ikircikli ve kasıntılı tavırla, "Bir yemek odası var... şeyden... on sekizinci yüzyıldan," diye ekledi. Çirkin, çıplak buluyordu bu odayı, sanki ev tamamlanmamıştı, kadınları da çok çirkin gösteriyordu, hiçbir zaman moda olmayacaktı. Sonra aynı konudan üçüncü bir kez daha söz açtı, bu yemek odasını yapan adamın adresini gösterdi Swann'a, parası olunca kendisi de çağırtmak istiyordu bu adamı, öyle bir şey yaptırtmak için değil elbet, nicedir düşleyip durduğu ama ne yazık ki, küçük evinin boyutlarına sığmayan şeylerle, Blois Şatosu'ndaki gibi yüksek dolaplarla, Rönesans mobilyalarıyla, şöminelerle bir yemek odası yapıp yapmayacağını anlamak için. O gün, Swann'ın önünde Orléans Rıhtımı'ndaki evi hakkındaki düşüncesini de ağzından kaçırdı; Swann, Odette'in dostunun XVI. Louis biçemine değil de (çünkü böyle bir şey yapılmamakla birlikte sevimli görünebilirdi, öyle söylüyordu), sahte eskiye değer vermesini yerince, Odette de kenter sınıfının insan saygısı yosma sanatseverliğini bir kez daha yenmiş, "Senin gibi kırık mobilyalar, yıpranmış halılar ortasında yaşamasını isteyecek değilsin ya," demişti.

"Geçmiş zaman öteberilerini" karıştırmaktan hoşlanan, şiir seven, aşağılık hesapları küçümseyen, şan şeref ve aşk düşleri kuran kişilerin öbür insanlardan üstün bir seçkin çevre oluşturduklarını düşünürdü. Bir insan böyle olduğunu söyledikten sonra, gerçekten böyle beğenileri bulunması zorunlu değildi; bir akşam yemeğinde kendisine boş gezmekten, eski kitaplar üstünde parmaklarını kirletmekten hoşlandığını, çıkarlarına aldırmadığı, bu yüzden de başka bir yüzyılın adamı olduğu için, bu tüccarlar çağında değerinin hiçbir zaman bilinmeyeceğini söyleyen bir adamın yanından, "Aman, ne tapılası bir ruh bu böyle, ne kadar duygulu, aklımdan bile geçmemişti," diyerek döner, adama uçsuz bucaksız bir dostluk duyardı birdenbire. Buna karşılık, Swann gibi gerçekten böyle beğenileri bulunup da bundan söz etmeyenler karşısında soğuk kalırdı. Swann'ın paraya önem vermediğini yadsıyamazdı kuşkusuz; ama hemen arkasından somurtkan bir yüzle, "Ama onunki aynı şey değil," diye eklerdi; gerçekten de, onun imgelemine seslenen şey, çıkara aldırmamak değil, çıkara aldırmamak sözcükleriydi.

Swann, Odette'in düşlediği şeyi çoğu zaman gerçekleştiremeyeceğini anlar, hiç değilse kendisiyle birlikte olmaktan hoşlanmasını sağlamaya, bayağı düşüncelerine, her alanda belli ettiği beğenisizliğine karşı durmamaya çalışırdı, onun her şeyi gibi bunları da sever, hatta bayılırdı, çünkü bu kadının özünü belirten, gözle görülür kılan özelliklerdi bunlar. Odette *Reine Topaze*'a gideceği için mutlu göründüğü ya da çiçek bayramını, hatta kibar kadın ününe hak kazanmak için sürekli olarak gitmeyi zorunlu saydığı "Royal Sokak Çayhanesi"nde çörekli tostlu çay saatini kaçırmaktan korkunca, bakışı ciddi, kaygılı, istemli oluverince, Swann bir çocuğun doğallığı ya da konuşacakmış gibi duran bir portrenin gerçekçiliği karşısında coştuğumuz gibi coşuverir, sevgilisinin ruhunun yüzü-

ne geldiğini sezinler, bu yüze dudaklarını dokundurmaktan kendini alamazdı. "Vayy! Küçük Odette çiçek bayramına gitmek istiyor, herkesi kendine hayran bırakmak istiyor, iyi ya, biz de götürürüz, bize yalnız boyun eğmek düşer." Gözleri biraz zayıf olduğu için, Swann evinde çalışırken gözlük takmaya, kibar çevrede monokl (monokl yüzünü daha az değiştiriyordu) kullanmaya boyun eğmek zorunda kalmıştı. Odette onu ilk kez gözünde monoklla görünce, sevincini tutamadı. "Bence bir erkek için pek şık bir şey bu. Öylesine hoşsun ki böyle! Gerçek bir centilmen gibisin. Yalnızca unvanın eksik!" dedi. "Unvanın eksik" derken hafif bir üzüntü vardı sesinde. Bir Brötanyalıya gönül verince, onun başlık giymesine, hortlaklara inandığını söylemesine bayılacağı gibi, Odette'in bu hallerini severdi. O zamana değin, sanat beğenisiyle cinsel duyguları birbirinden ayrı olarak gelişmiş birçok erkekte oldu gibi, onun da sanatla cinsellikten sağladığı doyumlar arasında tuhaf bir uyumsuzluk vardı hep, birbirinden kaba kadınlar yanında birbirinden ince sanat yapıtlarının tadını çıkarır, bir küçük hizmetçiyi alıp simgeci bir oyuna ya da izlenimci bir resim sergisine götürür, öte yandan bilgili bir kibar çevre kadınının da bundan bir hizmetçi kızdan daha fazla bir şey anlayamayacağına, ama onun gibi cici cici susmasını bilemeyeceğine inanırdı. Oysa, Odette'i sevmeye başlayalı beri, onunla kaynaşmak, yalnız ikisine özgü bir ruha ulaşmaya çalışmak Swann'a öyle hoş görünüyordu ki, onun sevdiği şeylerden hoşlanmaya çalışıyor, yalnızca alışkanlıklarına özenmekte değil, görüşlerini benimsemekte de bir o kadar derin bir haz buluyordu, kendi usunda hiçbir kökleri bulunmadığı için de bu görüşler ona kendilerini yeğlemesinin biricik nedeni olan aşkını anımsatıyorlardı. *Serge Panine*'e bir daha gitmesi, Olivier Métra'nın yönetme biçimini görmek için fırsat araması, Odette'in bütün görüş-

lerini yakından tanımanın, bütün beğenilerini paylaştığını duymanın tadına varmak içindi. Onun sevdiği yapıtların, onun sevdiği yerlerin kendisini ona yaklaştırmakla kazandıkları güzellik, gerçekte daha güzel olan ama onu anımsatmayan yapıt ve yerlerin güzelliğinden daha gizlemli görünüyordu Swann'a. Öte yandan, gençliğindeki düşünsel inançları zayıfladığı, kibar çevre adamı kuşkuculuğu da kendisi farkında bile olmadan bu inançlara dek sızdığı için, zevk aldığı şeylerin saltık bir değeri bulunmadığını, her şeyin bir çağ, bir sınıf sorunu olduğunu, modalardan kaynaklandığını, modaların en bayağılarının da en seçkin diye bilinenlerinden farksız olduğunu düşünüyordu (hiç değilse uzun süre düşünmüştü bunu, hâlâ da söylüyordu). Odette'in resim sergilerinin açılışlarına davetiye bulmaya verdiği önemin kendisinin de bir zamanlar Prens de Galles'in evinde öğle yemeği yemekten aldığı hazdan daha gülünç olmadığını düşündüğü gibi, onun Monte-Carlo'ya ya da Righi'ye duyduğu hayranlığın kendisinin onun çirkin bulduğu Hollanda'dan, onun kasvetli bulduğu Versailles'dan hoşlanmasından daha mantıksız bir şey olduğunu da düşünmüyordu. Bunun için, o yerlere gitmiyor, bunu onun için yaptığını, yalnız onunla birlikte duymak, onunla birlikte sevmek istediğini düşünmekten hoşlanıyordu.

Odette'i çevreleyen ve bir bakıma onu görebilme, onunla konuşabilmek yolu olan her şey gibi, Verdurin'lerin topluluğunu da seviyordu. Burda bütün eğlencelerin, yemeklerin, müziğin, oyunların, kostümlü gece şölenlerinin, kır gezintilerinin, tiyatroların, hatta ender olarak "can sıkıcılar" için verilen "büyük gece toplantıları"nın temelinde Odette'in varlığı vardı; Odette'i görmek, Odette'le konuşmak vardı, Verdurin'ler kendisini çağırmakla bütün bunları paha biçilmez birer armağan biçiminde sunmuş oluyorlardı; küçük "nüve"de başka hiçbir yerde

duyamayacağı hazzı duyuyor, ona gerçek değerler yüklemeye çalışıyordu; çünkü oraya bütün yaşamı boyunca gidip geleceğini düşlemekteydi. İnanamamak korkusuyla, Odette'i her zaman seveceğini düşünmeyi göze alamayınca, hiç değilse Verdurin'lere hep böyle gidip geleceğini varsayıyor (bu varsayım da temelde mantığına o denli ters düşmüyordu), ilerde de her akşam Odette'le karşılaşmalarını gözlerinin önüne getiriyordu; belki bu onu her zaman seveceği anlamına gelmiyordu ama şimdilik, onu severken, bütün istediği günün birinde onu hiç mi hiç görmez olmayacağına inanmaktı. "Ne sevimli bir çevre!" diyordu kendi kendine. "Gerçek yaşam burda yaşanıyor aslında! Yüksek çevreyle karşılaştırılınca, insan burda ne denli daha akıllı, ne denli daha sanatçı oluveriyor! Madam Verdurin'in küçük abartmaları biraz gülünç kaçıyor ama içten bir resim, içten bir müzik aşkı var! Yapıtları ne büyük bir tutkuyla seviyor, sanatçıları hoşnut etmekten nasıl hoşlanıyor! Kibar çevre insanları konusunda yanlış düşünüyor; ama kibar çevre insanlarının sanatçı çevreleri konusundaki kanıları çok mu doğru sanki! Belki de söyleşiyle karşılanacak fazla bir düşünsel gereksinim duymuyorum ama, ahmakça söz oyunları yapıp durmasına karşın, Cottard'la birlikte olmaktan nasıl hoşlanıyorum. Ressama gelince, insanı şaşırtmaya çalıştı mı kasılmaları soğuk kaçıyor doğrusu ama tanıdığım insanların en kafalılarından biri. Sonra insan burda özgür olduğunu duyuyor her şeyden önce, törensiz, zorlamasız yapıyor her şeyi. Bu salonda her gün sevinç içinde yaşanıyor. Birkaç ender yer bir yana, ben yalnız buraya gideceğim artık. Gittikçe daha daha çok yaşayacağım burda, burdaki alışkanlıklarım gittikçe artacak."

Verdurin'lerin özünde bulunduğunu sandığı nitelikler, Odette'e beslediği aşkın, evlerinde tattığı hazların onların kişiliklerine yansımasından başka bir şey olmadı-

ğı için, bu hazlar daha önemli, daha derin, daha yaşamsal bir duruma geldikçe, bu nitelikler de daha önemli, daha derin, daha yaşamsal oluyorlardı. Bazı bazı, Madam Verdurin kendisine mutluluk saydığı şeyleri sağladıkça, Odette bir konukla biraz fazlaca konuştu diye dertlenip, öfkelenip de kendisiyle gelip gelmeyeceğini sorma girişiminde bulunmak istemediği gecelerde, Madam Verdurin birdenbire, "Mösyö Swann'la gideceksiniz, değil mi, Odette?" diyerek ona huzuru, sevinci getirdikçe, hele yaz yaklaşıp da Odette'in kendisi çağrılmasa da gidip gitmeyeceğini, Odette'i eskisi gibi her gün görüp göremeyeceğini kaygıyla düşünürken, Madam Verdurin ikisini birden çağırınca, minnet ve çıkar duyguları kendisi farkında bile olmadan usunun derinliklerine sızıp düşüncelerini etkiliyor, işi Madam Verdurin'in yüce ruhlu bir kadın olduğunu söylemeye dek götürüyordu. Louvre okulundaki arkadaşlarından biri çok hoş, çok seçkin birtakım kişilerden söz etmeye kalktı mı, Swann, "Ben Verdurin'leri yüz kez yeğlerim onlara," diye yanıtlıyordu. Yeni kapıldığı bir tumturaklılıkla, "Bunlar yüce ruhlu insanlar, yüce ruhluluk da bu dünyada önemli olan, insanı başkalarından ayıran tek şey. İki tür insan var bence: Yüce ruhlular ve ötekiler; ben de artık bir karar verecek, kimi sevip kimi küçümseyeceğimi kararlaştırdıktan sonra, sevdiklerime bağlanacak, ötekilere harcadığım zamanın acısını çıkarmak için onları ölünceye dek bırakmayacak çağa geldim," diyor, sonra, iyice farkında olmasak bile, bir şeyi söylerken doğru olduğu için değil de söylemekten hoşlandığımız ve kendi sesimizde bir başkasından dinler gibi dinlediğimiz için duyduğumuz hafif heyecanla, "İşte böyle!" diye ekliyordu. "Dönüş yok artık, ben yalnız yüce gönüllüleri sevmeyi, bundan böyle yalnız yüce ruhluluk içinde yaşamayı seçtim. Madam Verdurin'in gerçekten zeki olup olmadığını soruyorsun. İnan bana, gözlerimin

önüne öyle bir duygu soyluluğunun, öyle bir ruh yüceliğinin kanıtlarını serdi ki, aynı ölçüde yüce bir düşünce de olmadan erişilmez oraya. Elbette derin bir sanat anlayışı var. Ama en çok hayranlık uyandıran yanı bu değil belki; benim için yaptığı, ustaca, incelikli, iyi, küçük bir şey, dâhilere yaraşır bir incelik, içtenliğiyle yüce bir davranış, bütün felsefe incelemelerinden daha derin bir yaşam anlayışı koyuyor ortaya."

Anasının babasının da Verdurin'ler kadar sade, eski dostları, kendisinin de onlar kadar sanat tutkunu gençlik arkadaşları olduğunu, yüce gönüllü olan başka insanlar da tanıdığını, bununla birlikte, sadeliği, sanatı, yüce ruhluluğu seçeli beri onlarla hiç görüşmediğini düşünebilirdi. Ama bunlar Odette'i tanımıyorlardı, hem tanısalar bile, onu kendisine yaklaştırmak için kafa yormazlardı.

Verdurin'lerin çevresinde kendilerini Swann kadar seven ya da sevdiğini sanan tek mürit yoktu. Ama Mösyö Verdurin, Swann'dan hoşlanmadığını söylediği zaman, yalnız kendi düşüncesini belirtmemiş, karısının düşüncesine de parmak basmıştı. Swann, Odette'i bambaşka bir aşkla seviyordu, Madam Verdurin'e günü gününe bu aşkın gizlerini açmayı unutmuştu; uslarına bile getirmedikleri, tam tersine, "can sıkıcılar"ın bir çağrısını kaçırmama isteğine bağladıkları bir neden yüzünden akşam yemeğine gelmeye kolay kolay yanaşmamakla Verdurin'lerin konukseverliğinden yararlanışındaki saygı bile, onlara sezdirmemek için aldığı bütün önlemlere karşın, kibar çevredeki parlak durumunu anlamaları bile, ona karşı kızgınlıklarını körüklüyordu. Ama bunun derin nedeni başkaydı. Swann'da hep geride tutulan, girilmez bir alanın varlığını sezmişlerdi çabucak; Swann bu alan içinde sessizce, kendi kendine düşünce yürütüyor, Prenses de Sagan'a hiç de kaba denilemeyeceği, Cottard'ın şakalarının hiç de eğlendirici olmadığı düşüncesini sürdürüyordu. Sonra sı-

cakkanlılığı hiç bırakmamasına, kurallara hiç başkaldırmamasına karşın, onu bu kurallara inandırmanın olanaksız olduğunu sezmişler, böyle bir özelliği de hiç kimsede görmemişlerdi. Kötü bir örnek oluşturmamak için, müritlerinin önünde onları yadsımaya boyun eğseydi, can sıkıcılarla (oysa yüreğinin derinliklerinde Verdurin'leri de, küçük "nüve" yi de bunlardan bin kat üstün tutuyordu) düşüp kalkmasını bağışlarlardı. Ama ondan böyle bir yadsıma koparamayacaklarını anlamışlardı.

Çok seyrek karşılaştığı bir adam olmakla birlikte, Odette'in çağırmalarını istediği, onların da büyük umutlar bağladıkları bir "yeni"den, Kont de Forcheville'den ne denli farklıydı! (Bir de Saniette'in kayınbiraderi olduğu çıkmıştı ortaya, bu durum müritleri şaşkına döndürmüştü. Yaşlı arşivci öyle alçakgönüllü davranırdı ki, onu hep kendilerinden daha aşağı bir tabakadanmış gibi görmüşler, günün birinde zengin, bir ölçüde de soylu bir çevreden olduğunu öğreneceklerini uslarına bile getirmemişlerdi.) Hiç kuşkusuz, Forcheville kabaca züppeydi, Swann'sa öyle değildi; Forcheville, Verdurin'lerin çevresini bütün çevrelerden üstün tutmaktan da uzaktı. Ama Madam Verdurin, tanıdığı insanlar konusunda yanlışlığı su götürmeyen yergilerde bulununca, Swann'ı bu yergilere katılmaktan alıkoyan ince yaradılıştan yoksundu. Ressamın kimi günler çektiği cafcaflı ve bayağı söylevlere, Cottard'ın yaptığı seyyar satıcı şakalarına gelince, her ikisini de seven Swann bunlara bağışlatıcı nedenler bulsa bile, alkışlayacak ölçüde de gözüpek ve iki yüzlü değildi; ama Forcheville, hem de bunları anlamamasına karşın, kimine şaşırıp hayran kalmasına, kiminden haz duymasına neden olan bir kafa düzeyindeydi. Forcheville'in Verdurin'lere ilk geldiği akşam yemeği bütün bu farkları gün ışığına çıkardı, niteliklerini belli etti, Swann'ın gözden düşmesini hızlandırdı.

O akşam yemeğinde, her zamanki konuklardan baş-

ka, Sorbonne'dan bir profesör: Brichot da vardı; Verdurin'lerle kaplıcalarda tanışmıştı, üniversitedeki görevleriyle araştırmaları boş zamanlarını fazla sınırlamasaydı, sık sık ve seve seve gelirdi onlara. Çünkü, hangi meslekten olurlarsa olsunlar, araştırmalarının konularıyla ilgili kuşkuculukla birleşince, kimi zeki insanlara, tıbba inanmayan hekimlere, anadilden Latinceye çevirinin gereğine inanmayan lise öğretmenlerine geniş, parlak, hatta üstün zekâlı ünü kazandıran güçlü yaşam inancını ve merakı taşıyordu. Madam Verdurin'in evinde, felsefeden, tarihten söz ettiği zaman, benzetmelerini çoğu kez en güncel şeylerde arıyordu; çünkü bunların yaşama bir hazırlık olduğunu sanıyor, şimdiye dek kitaplardan öğrendiğini küçük kabilede gerçekleşme durumunda bulduğunu düşlüyor, sonra, belki de, eskiden kimi konular yinelene yinelene kafasına iyiden iyiye yerleştiği ve kendisi farkında olmasa bile saygısı hep sürdüğü için, bunları pervasızca ele alınca, üniversite hocalığından sıyrıldığını sanıyordu; oysa bunlar kendisi hep üniversite hocası olarak kaldığı için birer pervasızlık gibi görünüyordu gözlerine.

Yemeğe başlanır başlanmaz, "yeni gelen" için büyük giyim masraflarına girmiş olan Madam Verdurin'in sağına oturtulan Mösyö de Forcheville kendisine, "Bu ak giysi çok özgün," derken, bir *de* diye adlandırdığı şeyin[1] neye benzediğini öğrenmeyi çok istediğinden onu hiç ara vermeden inceleyen, dikkatini çekerek onunla daha fazla ilişki kurmak için fırsat kollayan doktor, "ak" sözcüğünü havada yakalayıverdi[2] ve burnunu tabağının üzerinden kaldırmadan, "Blanche mı, Blanche de Castille mi?" dedi, sonra, başını kaldırmadan, gizli gizli, kararsız ve güleç bakışlarla sağa sola baktı. Swann gülümseyebilmek için har-

1. Soyadlarının başına gelen "*de*" bir soyluluk belirtir. (Ç.N.)

2. "Ak" sözcüğününün karşılığı olan "*blanche*" aynı zamanda bir kadın adıdır. (Ç.N.)

cadığı acılı ve boşuna çabayla, bu söz oyununu ahmakça bulduğunu belli ederken Forcheville, içtenliği Madam Verdurin'i kendinden geçiren bir sevinci tam sınırında tutmakla hem söz oyunundaki inceliğin tadına vardığını hem de çok kibar bir insan olduğunu göstermişti.

"Ne dersiniz böyle bir bilgine?" diye sormuştu Madam Verdurin, Forcheville'e. "Olanak yok, iki dakikacık olsun ciddi konuşmazsınız onunla." Sonra doktora dönerek, "Siz hastanenizdekilere de hep böyle şeyler mi söylersiniz? Öyleyse günler hiç de can sıkıcı değildir orda. Anlaşılan, eninde sonunda ben de gidip bu hastaneye yatacağım," diye eklemişti.

Brichot da,"Deyimi bağışlayın ama doktor bu yaşlı Blanche de Castille cadalozundan söz ediyordu, sanırım. Öyle değil mi, efendim?" diye sordu Madam Verdurin'e. Madam Verdurin kendinden geçti hemen, gözlerini yumup yüzünü avuçlarına aldı, avuçlarının arasından boğulmuş çığlıklar fışkırdı.

"Hay Allah, bu masanın çevresinde de varlarsa eğer, saygılı ruhları ayaklandırmak istemezdim, madam," dedi Brichot. "Bu gerilik yanlısı Capétien kişiliğindeki anlatılmaz Atina Cumhuriyetimizin –hem de sapına kadar cumhuriyet!– bileğine güçlü iki polis müdürünü selamlayabileceğini yadsımıyorum." Sonra Mösyö Verdurin'in karşı çıkışına yanıt olarak, her heceyi ayrı ayrı vurgulayan, dupduru sesiyle, "Evet, dostum, evet, öyle," diye sürdürdü konuşmasını. "Kaynak sağlamlığına hiçbir şey diyemeyeceğimiz Saint-Denis Kroniği de bu konuda hiçbir kuşku bırakmıyor. Laiklik yanlısı bir proletarya, başına geçirmek için bu ermiş anasından daha iyisini bulamazdı; ayrıca Suger'in ve başka Ermiş Bernard'ların da söylediği gibi, yalnız kötü yanlarını göstermişti ona; çünkü herkes durumuna göre boyunun ölçüsünü alıyordu."

Forcheville, Madam Verdurin'e, "Kim bu bey?" diye sordu. "Yaman birine benziyor."

"Ünlü Brichot'yu nasıl tanımazsınız? Bütün Avrupa bilir onu."

Forcheville iyi işitmemişti.

"Ya! Bréchot demek," diye atıldı. "Tamam, anladım!" dedi, gözlerini ünlü adama dikti. "Tanınmış bir adamla aynı sofrada oturmak hoş bir şey. Ama, söylesenize siz hep böyle seçkin kişiler arasına mı çağırırsınız insanı? Sizin evde can sıkılmaz."

Madam Verdurin alçakgönüllülükle, "En önemlisi, dostlarımızın birbirleri karşısında hiçbir şeyi söylemekten çekinmemeleri," dedi. "Gönüllerinin her istediğinden söz açarlar, konuşma füzeler gibi fışkırır. Bu akşamki Brichot hiçbir şey değil, ben onu evimde göz kamaştırıcı görmüşümdür, bilir misiniz, dizlerine kapanılacak ölçüde göz kamaştırıcı! Ama başka evlerde aynı adam olmaktan çıkıyor, ne nüktesi kalıyor ne bir şeyi, sözcükleri tek tek çekmek gerekiyor ağzından, hatta can sıkıcı oluyor."

Forcheville şaşkınlıkla, "Çok tuhaf!" dedi.

Brichot'nunki türünden bir nüktecilik, gerçek bir zekâya ters düşmese bile, Swann'ın gençliğini geçirdiği çevrede katıksız budalalık sayılabilirdi. Profesörün güçlü ve bilgiyle beslenmiş nüktelerini Swann'ın kibar çevrede nükteci bulduğu birçok kişi kıskanabilirdi de. Ama bunlar, hiç değilse kibar çevreye ilişkin konularla daha çok zekâ alanına, konuşmaya ilişkin konularda beğeni ve tiksintilerini ona öylesine aşılamışlardı ki, Swann, Brichot'nun nüktelerini züppece, bayağı, insanı kusturacak kertede pis buldu. Sonra o kibar davranışlara alışmıştı, gösteriş düşkünü üniversite hocasının konuklara seslenişindeki sert ve askerce tavır karşısında sarsıldı. Ayrıca, Madam Verdurin'in Odette'in çok şaşırtıcı düşüncesine uyarak çağırdığı bu Forcheville'e gösterdiği yakınlık da hoşgörürlüğünü yitirmesine yol açmıştı belki. Swann'ın karşısında biraz huzuru kaçmıştı.

"Konuğumu nasıl buluyorsunuz?" diye sormuştu gelince.

Swann da uzun zamandır tanıdığı Forcheville'in bir kadınca beğenilebileceğini, hem oldukça da yakışıklı olduğunu fark edince, "İğrenç!" yanıtını vermişti. Odette'i kıskanmak usundan bile geçmiyordu kuşkusuz ama kendini her zamanki kadar mutlu da bulmuyordu. Brichot "Henri Plantagenet'yle evlenmelerinden yıllarca önce düşüp kalkmaya başlamış olan" Blanche de Castille'in annesinin öyküsüne başladıktan sonra, bir köylünün düzeyine inmek ya da bir askeri yüreklendirmek için takınılan savaşçı tavrıyla, "Değil mi, Mösyö Swann?" deyip de sonunu ona sordurtmak isteyince Swann, Blanche de Castille'in kendisini pek ilgilendirmediğini, ressama sorulacak bir şeyi olduğu için bağışlanmasını söyleyerek Brichot'nun etkisini tuzla buz etti, evin hanımını da küplere bindirdi. Gerçekten de, ressam o gün öğleden sonra, yakınlarda ölen Mösyö Verdurin'in de dostu olan bir sanatçının sergisini görmeye gitmişti, Swann, önceki yapıtlarında insanı şaşırtan ustalığın sonrakilerde gelişme gösterip göstermediğini ondan (çünkü güvenirdi) öğrenmek istiyordu. Gülümsedi.

"Bu bakımdan olağanüstü bir şeydi, ama bana –söylerler ya hani– pek 'yüce' bir sanatın ürünü gibi gelmiyordu," dedi.

"Yüce... bir kurum yüceliğinde," diye sözünü kesti doktor, ellerini yapmacık bir ciddilikle havaya kaldırdı.

Bütün salon kahkahayı koyverdi:

"Onun yanında ciddi kalmaya olanak bulunmadığını söylememiş miydim?" dedi Madam Verdurin Forcheville'e. "Hiç beklemediğiniz bir anda, böyle ipe sapa gelmez bir söz yumurtlar birdenbire."

Ama yalnız Swann'ın yüzünün gülmediği gözünden kaçmadı. Hem Swann, Forcheville'in önünde Cottard'ın

kendisine herkesi güldürtmesinden hoşlanmamıştı. Ressam da kendisiyle yalnız olduğu zaman yapacağı şeyi yapacak, yani ona ilgiye değer bir biçimde yanıt verecek yerde, ölmüş ressamın ustalığı üzerinde bir gösteri yaparak sofradakileri hayran bırakmayı yeğledi.

"Nasıl yapıldığını görmek için yaklaştım, burnumu dayadım üzerine," dedi. "Ama nerde! Neyle yapıldığı söylenemezdi, kolayla mı, yakutla mı, sabunla mı, tunçla mı, güneşle mi, yoksa çocuk pisliğiyle mi!..!"

"Bir daha, eder on iki," diye atıldı doktor ama çok geç kalmıştı, kimsecikler fark etmedi araya girişini.

"Hiç yoktan yapılmış gibi," diye sürdürdü ressam. "Ronde'da, Régentes'ta olduğu gibi, bunda da işin gizine varmak olanaksız, hüner bakımından Rembrandt'tan da, Hals'den de ileri. Her şeyi var içinde, evet, yemin ederim size."

Sonra da, çıkarabilecekleri en yüksek sese erişmiş şarkıcıların, hemen sonra şarkıyı alçak sesle sürdürdükleri gibi, o da mırıldanmakla yetindi ve bu resim gerçekten de güzel olduğu için gülünçmüş gibi güldü.

"Güzel kokuyor, başınıza vuruyor, soluğunuzu kesiyor, gıdıklıyor," dedi. "Neyle yapıldığını anlayabilirsen anla. Bir büyü, bir hile, bir mucize (birdenbire bir kahkaha kopardı): Namussuzluk derler buna!" Durdu, ciddi ciddi başını kaldırdı, uyumlu kılmaya çalıştığı derin bir bas sesiyle, "Öyle de dürüst ki!" diye ekledi.

"La Ronde'dan ileri," dediği, yani "La Ronde"u "Dokuzuncu" ve "Samothrake"yle[1] birlikte dünyanın en büyük başyapıtlarından sayan Madam Verdurin'in karşı çıkmasına neden olan sövgüyü kullandığı anla Forcheville'in sözcük tutuluyor mu diye masayı baştan başa göz-

1. Samothrake Adası'nda bulunan, *Samothrake Nike*'si diye bilinen ünlü heykel. (Ç.N.)

den geçirmesine yol açtıktan sonra dudaklarına erdemli ve uzlaşmacı bir gülümseme getiren "çocuk pisliğiyle" sözünün söylendiği an bir yana, Swann dışında bütün konuklar hayranlıktan büyülenmiş gözlerini ressamdan ayırmamışlardı.

Madam Verdurin, tam da Forcheville'in ilk kez geldiği gün sofrası böylesine ilginç olduğu için çok keyiflenmişti, ressam sözlerini bitirince, "Böyle coştu mu nasıl da eğlendirir beni," diye atıldı. Sonra da kocasına, "Ya sen, sen ne diye koca hayvanlar gibi ağzını ayırıp duruyorsun? Pekâlâ bilirsin ki, iyi konuşur. Sanki sizi ilk kez dinliyor diyeceği gelir insanın. Siz konuşurken görmeliydiniz, içiyordu sizi. Yarın da bütün söylediklerinizi tek sözcüğünü yutmadan, ezberden anlatacaktır,"dedi.

"Ama söylediklerim palavra değildi," dedi ressam, kazandığı başarıyla büyülenmişti. "Hokkabazlık ettiğimi, aldattığımı sanır gibisiniz; götüreyim sizi de bir görün, o zaman söylersiniz abartıp abartmadığımı; kalıbımı basarım ki, benden daha coşkulu döneceksiniz."

"Ama abarttığınızı söylemiyoruz, yemeğinizi yemenizi istiyoruz yalnız, kocamın da yemesini istiyoruz; beyefendiye gene dil balığı verin, görüyorsunuz ki, önündeki soğudu. Arkanızdan atlı mı geliyor, yangın varmış gibi servis yapıyorsunuz, salataları biraz sonra verirsiniz."

Alçakgönüllü olan ve az konuşan Madam Cottard, her şeye karşın mutlu bir esin sonucu duruma uygun bir sözcük buldu mu güvensizliğini yenmesini bilirdi. Başarı kazanacağını anlayınca güvene gelir, bunu da kendi başına parlamaktan çok, kocasının işine yararlı olur düşüncesiyle yapardı. Bunun için Madam Verdurin'in ağzından çıkan salata sözcüğünü kaçırmadı, Odette'e dönerek alçak sesle, "Japon salatası olmasın?" dedi.

Dumas'nın geniş yankılar uyandıran yeni oyununa

böyle saygılı bir biçimde, ama açıktan açığa söz dokundurmada gösterdiği beceriklilik ve tam yerindelik onu bayılttı, şaşırttı, sevimli bir saf kadın kahkahası kopardı, çok gürültülü bir kahkaha değildi ama öyle karşı konulmaz bir şeydi ki, bir süre bastıramadı. "Kim bu hanım? Pek de nükteciymiş!" dedi Forcheville.

"Değildir ya her cuma akşamı yemeğe gelirseniz, onu da nükteci yaparız size."

"Beni pek taşralı bulacaksınız, beyefendi," dedi Madam Cottard, Swann'a, "herkesin konuştuğu şu ünlü *Francillon*'u hâlâ görmedim. Doktor gitti (hatta geceyi sizinle geçirmek gibi çok büyük bir zevke eriştiğini söylediğini de anımsıyorum) ben de, ne yalan söylemeli, bir de benimle gitmek için yer ayırtmasını doğru bulmadım. Hiç kuşkusuz, Théâtre-Français'de geçirilen bir geceden hiçbir zaman yakınılmaz, öyle ya, çok güzel oynarlar hep ama çoğu zaman locaları bulunan ve görülmeye değer yeniliklere bizi de götürmekten hiç vazgeçmeyen çok nazik dostlarımız bulunduğundan (Madam Cottard'ın bir özel ad andığı enderdi, 'kibarlık' gereği, yapmacık bir tavırla, ancak istediklerinin adını anan bir kimsenin kurumluluğuyla, 'dostlarımız,' 'dostlarımızdan biri', demekle yetinirdi), *Francillon*'u er geç görüp bir kanıya ulaşacağımdan kuşkum yok. Ama kendimi oldukça budala bulduğumu da saklamayacağım, çünkü gittiğim bütün salonlarda hep bu zavallı Japon salatasından söz ediliyor. Hatta bundan biraz bıkmaya bile başladılar," diye ekledi, Swann'ın böyle canalıcı bir güncel olayla umduğu ölçüde ilgilenmediğini anlamıştı. "Gene de zaman zaman oldukça eğlenceli düşüncelere yol açtığı bir gerçek. Örneğin çok güzel, çok sevilen, çok aranan bir hanım olmasına karşın, gerçekten özgün bir dostum vardır, evinde bir Japon salatası; ama oğul Alexandre Dumas'nın oyununda söylediği her şeyi koydurtarak bir Japon salatası yaptırttığını söylü-

yor. Yesinler diye kimi dostları da çağırmış. Yazık ki ben o talihliler arasında değildim. Ama geçenlerde, gününde, anlattı bize; anlaşılan berbat bir şeymiş: gözlerimizden yaşlar boşanıncaya dek güldürdü bizi. Ama, bilirsiniz, her şey anlatmaya bağlı," dedi, Swann'ın gülmediğini görünce eklemişti bu son sözünü.

Gülmemesinin belki de *Francillon*'u sevmemesinden ileri geldiğini düşünerek, "Hem düş kırıklığına uğramaktan da korkuyorum," dedi. "Bu yapıtın Madam de Crécy'nin çok beğendiği *Serge Panine* değerinde olduğunu sanmam. Hiç değilse bir içeriği bulunan, düşündürten konular bunlar. Ama Théâtre-Français sahnesinde salata tarifesi vermeye gelince! Oysa *Serge Panine!* Hem Georges Ohnet'nin kaleminden kötü bir şey çıkmaz ki. *Le Maître de Forges*'u bilir misiniz, bilmem, ben onu *Serge Panine*'le bile değişmem."

Swann alaylı bir tavırla, "Kusura bakmayın ama bendeki hayranlık yokluğu her iki başyapıt karşısında da aşağı yukarı eşit," dedi.

"Sahi mi, kusurları nedir sizce? Bir önyargı mı? Yoksa biraz hüzünlü mü bulursunuz bunları? Her zaman söylerim, romanlar üzerinde de, oyunlar üzerinde de tartışmamalı. Herkesin kendine göre bir görüşü vardır, benim en çok sevdiğimi siz berbat bulabilirsiniz."

Forcheville, Swann'a seslenerek kadının sözünü yarıda bıraktı. Öyle ya, Madam Cottard *Francillon*'dan söz ederken, Forcheville, Madam Verdurin'e ressamın küçük "*speech*"i[1] dediği şeye hayran kaldığını söylüyordu. Ressamın sözleri bitince, Madam Verdurin'e, "Beyefendide öyle bir konuşma rahatlığı, öyle bir bellek var ki, az rastladım böylesine," demişti. "Ne yalan söylemeli, ben de

1. (İng.) Konuşma. (Y.N.)

onun kadar konuşabilmek isterdim doğrusu. İyi bir vaiz olabilirdi. Denilebilir ki, Mösyö Brichot'yu da sayarsak, birbirinden değerli iki numaranız var, hatta ressamın profesörden daha üstün olup olmadığı konusunda kararsızım. Daha kendiliğinden çıkıyor sözleri, o kadar seçme de değil. Bu arada biraz gerçekçi sözcükler söylese de –ama günün beğenisi böyle– tükürük hokkasının böyle ustalıkla kullanıldığına az rastladım, askerde böyle derdik biz, hatta biraz bu beyi anımsatan bir arkadaşım vardı. Hangi konuda olursa olsun, saatlerce işletebilirdi çenesini; ne bileyim, örneğin şu bardak konusunda; yok, yok, ben de saçmalıyorum, bardak konusunda değil, ama Waterloo konusunda konuşurdu, ne isterseniz onun üstünde konuşurdu, bu arada da hiçbir zaman usunuza getirmeyeceğiniz şeyler yumurtlardı. Swann da aynı alaydaydı; tanımıştır onu."

"Mösyö Swann'la sık sık görüşür müsünüz?" diye sordu Madam Verdurin.

"Hayır, nerde," diye yanıtladı Mösyö de Forcheville. Odette'e daha kolay yaklaşabilmek için Swann'a hoş görünmek istediğinden, onu pohpohlamak, güzel bağıntılardan söz etmek ama bundan bir kibar çevre insanları niteliğiyle, dostça bir yergi havasıyla söz edip de onu umulmadık bir başarıdan dolayı kutlar gibi görünmemek amacıyla, bu fırsatı kaçırmak istememişti, "Değil mi, Swann? Hiç göremem sizi. Hem nasıl görebilirsiniz ki onu? Bu hayvan Allah'ın günü La Trémoïlle'de, Laumes'larda, hep böyle yerlerdedir!.." Swann bir yıldır Verdurin'lerden başka bir yere pek ender gittiği için, daha da yanlış bir suçlamaydı bu. Ama onlar tanımadıkları kimselerin sırf adını bile yerici bir sessizlikle karşılarlardı. Mösyö Verdurin, bu "can sıkıcı" adlarının, hele böyle bütün müritlerin suratına, düşüncesizce atıldığını görünce, karısı üzerinde uyanmış olması gereken üzücü etkiden korkarak gizlice, kaygı-

lı bir sevgiyle dolu bir bakışla baktı ona. O zaman gördü ki, Madam Verdurin, söylenene kulak asmamak, kendisine ulaştırılan haberden etkilenmiş olmamak, yalnız sessiz kalmak değil, bir dostumuz hataya düşüp de konuşmaya, karşı gelinmeden dinlenmesi kabul etmek gibi görünecek bir özür kaydırınca ya da önümüzde bir nankörün yasak adı anılınca yaptığımız gibi sağır kalmak kararıyla, sessizliği bir kabullenme gibi görünmesin, cansız şeylerin dünyadan habersiz sessizliğine benzesin diye, yüzünü her türlü yaşam, her türlü deviniden arıtıvermişti birdenbire; çıkık alnı güzel bir kabartmadan başka bir şey değildi artık, evlerinden Swann'ın hiç çıkmadığı bu La Trémoïlle'lerin adı içine hiç girememişti; hafiften basık burnu canlı örnekten alınmış bir girinti gibiydi. Aralık ağzı konuştu konuşacak diyeceği gelirdi insanın. Boşu boşuna harcanmış bir mumdan, alçıdan yapılmış bir maskeden, bir anıt maketinden, endüstri sarayı için yapılmış bir büstten başka bir şey değildi artık, halk hiç kuşkusuz bu büstün önünde durur, dünyanın bütün can sıkıcıları gibi kendileri yanında yaya kalan La Trémoïlle'lerin ve Laumes'ların özsaygısına ters düşen, eskimek bilmez özsaygısını canlandırırken, taşın aklığına, katılığına papalara yaraşır bir görkemlilik veren heykeltıraşın sanatına hayran kalırdı. Ama mermer en sonunda canlandı, böyle insanların evine gitmek için herhalde fazla güç beğenir olmamak gerektiğini belirtti; çünkü kadın her zaman sarhoştu, kocası da öylesine cahildi ki koridora kolidor diyordu.

Madam Verdurin kibirli kibirli Swann'a baktı.

"Dünyayı verseler, evime sokmam bunları," dedi.

Hiç kuşkusuz, Swann'ın piyanistin teyzesinin kutsal sadeliğini izleyecek oranda boyun eğmeyeceğini ummuyordu.

"Ne demezsiniz?" diye haykırıvermişti piyanistin teyzesi. "Beni şaşırtan şey, hâlâ kendileriyle dostluk etmeye

razı olan kimseler bulabilmeleri! Ben korkardım sanıyorum: Kötü yumruk öyle çabuk iner ki! Nasıl oluyor da hâlâ bunların ardından koşacak kadar kafasız insanlar bulunabiliyor?"

Swann hiç değilse Forcheville gibi bir yanıt verseydi, "Hay Allah! Bir düşes bugüne bugün! Böyle şeylerin etkisi altında kalan insanlar tükenmedi," deseydi, Madam Verdurin'den, "Hayrını görsünler!" gibi bir yanıt koparmış olurdu. Ama Swann, böyle yapacak yerde, bu tür bir saçmalığı ciddiye bile almadığını gösteren bir tavırla gülmekle yetindi. Mösyö Verdurin, kaçamak bakışlarla karısına bakıp dururken, sapkınlığı kökünden söküp atmayı başaramayan büyük bir engizisyon yargıcının öfkesini duyduğunu üzüntüyle görüyor, iyice anlıyordu, Swann'ın kanılarını gizlememekte gösterdiği gözüpeklik, karşıt düşüncede olanlara hep bir hesap, bir korkaklık gibi göründüğü için, Mösyö Verdurin de böyle görerek düşüncesinden döndürmek istedi onu.

"Açık açık söyleyin düşüncenizi, canım," dedi, "gidip kendilerine anlatacak değiliz."

Bunun üzerine Swann, "Ama (eğer La Trémoïlle'lerden söz ediyorsanız) düşesten korktuğum için böyle konuşmuyorum ki. İnanın bana, onlara gitmekten herkes hoşlanır. 'Derin kadındır,' demiyorum ('derin' sözcüğünü gülünç bir sözcükmüş gibi söylerdi çünkü müzik aşkının izini taşıyan bir yenileşmenin bir zaman için yokettiği nükte alışkanlıklarının izi kalmıştı dilinde, düşüncelerini bazı bazı coşkuyla belirtirdi) ama büyük bir içtenlikle söylüyorum, zeki kadındır, kocası da gerçekten aydın bir adamdır. Cana yakın insanlardır," diye yanıtladı.

Madam Verdurin, bir tek hayırsız yüzünden küçük nüvenin tinsel birliğini gerçekleştirmenin olanaksızlaştığını sezerek, sözlerinin kendisine ne denli acı çektirdiğini görmeyen bu inatçıya duyduğu öfke içinde, yüreğinin

ta derinlerinden gelen bir sesle, "Siz öyle bulun isterseniz ama hiç değilse bize söylemeyin," diye haykırdı.

Forcheville de parlamak istiyordu.

"Her şey zekâya verdiğiniz anlama bağlı," dedi. "Söylesenize, Swann, siz zekâdan ne anlıyorsunuz?"

"İşte!" diye atıldı Odette. "İşte ben de bana böyle önemli şeylerden söz etmesini isterim ama hiç yanaşmaz."

"Yok canım," diye karşı çıktı Swann.

"Yalan işte!" dedi Odette.

Doktor, "Zehirli yılan mı dediniz?" diye sordu.

Forcheville gene başladı:

"Size göre zekâ kibar çevre palavrası mıdır, her şeye burnunu sokmasını bilenler mi zekidir?"

Madam Verdurin kekre bir sesle, "Önünüzdekini bitirin de tabağınızı alsınlar," dedi. Saniette'e söylüyordu bunu. Saniette düşüncelere dalarak yemeyi bırakmıştı. Sonra Madam Verdurin takındığı tavırdan utanır gibi oldu. "Zararı yok, zamanımız bol nasıl olsa, ama ötekiler için söylüyorum, servis yapılmasını önlüyor da," diye ekledi.

Brichot hecelerin üstüne bastıra bastıra, "Sevimli anaşist Fénelon'da çok ilginç bir zekâ tanımı vardır," dedi.

Madam Verdurin, Forcheville'le doktora, "Dinleyin!" dedi "Fénelon'un ağzından zekâyı tanımlayacak bize; çok ilginç bir şey; bunu öğrenme fırsatı her zaman ele geçmez."

Ama Brichot, Swann'ın kendi tanımını yapmasını bekliyordu. Swann yanıt vermedi, yanıt vermekten kaçınmakla da Madam Verdurin'in Forchville'e sunacağım diye sevindiği parlak çarpışmayı önledi.

"Şimdi de bana yaptığını yaptı," dedi Odette somurtkan bir sesle, "kendi düzeyinde görmediği tek insan olmadığımı görünce sevinmedim dersem yalan olur."

Brichot hecelerin üstüne basa basa, "Madam Verdu-

rin'in bize hiç de salık verilecek kişiler olmadıklarını söylediği bu La Trémoïlle'lar şu bizim Madam de Sévignée züppeciğinin köylülerine karşı iyi olmaları nedeniyle tanımaktan mutluluk duyduğunu belirttiği kişilerin torunları olmasınlar?" dedi. "Ancak markizin duyduğu mutluluğun bir başka nedeni daha bulunduğu ve bu nedenin birincisinden daha önde geldiği de bir gerçek. Öyle ya, serde yazarlık vardı, yazdıkları elden ele dolaşsın isterdi. Düzenli olarak kızına yolladığı günlükte, dış politikayı yapan da geniş ilişkileri nedeniyle bilgice çok zengin olan bu Madam de La Trémoille'dı."

Madam Verdurin, hiç düşünmeden, "Hayır, aynı aileden olduğunu sanmam," dedi. Saniette, hâlâ dolu duran tabağını çabucak başuşağa vermiş, gene düşünceli bir sessizliğe gömülmüştü, en sonunda bu sessizlikten sıyrıldı, güleç bir biçimde bulunduğu bir akşam yemeğinin öyküsünü anlattı. Bu öyküye bakılırsa, Dük de La Trémoïlle George Sand adının bir kadının takma adı olduğunu bilmiyordu. Swann, Saniette'i severdi; ona dükün bilgi düzeyi konusunda bu denli bilgisiz olmasına olanak bulunmadığını kanıtlayacak ayrıntılar vermek gereğini duydu; ama birden durdu, Saniette'in bu kanıtlara gereksinimi olmadığına, öyküyü az önce kendisi uydurduğuna göre, yalan olduğunu çok iyi bildiğini anlamıştı. Adamcağız Verdurin'ler kendisini çok sıkıcı buldukları için acı çekiyordu; o akşam her zamankinden de durgun olduğunu sezdiği için, yemeğini kimseleri eğlendirmeden bitirmek istememişti. Öyle çabuk boyun eğdi, beklediği etkiyi uyandıramadığını anlayınca öyle üzgün bir görünüşe büründü ki, artık hiçbir yararı kalmayan bir çürütme işleminde fazla dayatmaması için Swann'ı öyle korkak bir tavırla, "İyi, iyi ne yapalım, yanılıyorsam da yanılmak suç değil herhalde," diye yanıtladı ki, Swann öyküsünün hem doğru hem de çok güzel olduğunu söyleyebilmek isterdi.

Kendilerini dinleyen doktor da, *"Se non è vero,"*[1] demenin tam sırası olduğunu düşündü ama sözcüklerden emin değildi, ipin ucunu kaçırmaktan korktu.

Yemekten sonra, Forcheville kendiliğinden doktorun yanına gitti.

"Madam Verdurin gençliğinde hiç de fena değilmiş anlaşılan," dedi. "Hem de konuşulabilecek bir kadın, bence her şeyin başı bu. Orası burası da genişlemeye başlamış. Madam de Crécy'ye gelince, zeki olduğu hemen anlaşılan bir kadıncık; Amerikalı gözü var bu kadında, bir bakışta anlaşılıveriyor!" Ağzında piposuyla yaklaşan Mösyö Verdurin'i gördü. "Madam de Crécy'yi konuşuyorduk," dedi ona. "Gözlerimin önüne getiriyorum da kadın vücudu olarak..."

"Yatağıma yıldırım düşeceğine o düşsün daha iyi," dedi Cottard çabucak, ne zamandır konuşmanın yönü değişir de tam yerine oturtamam diye korktuğu bu eski şakayı sokuşturabilmek için, Forcheville'in soluk almasını bekliyordu, ezberlere özgü soğukluk ve heyecanı maskelemeye yarayan bir kendiliğindenlik ve güvenle söyledi sonunda. Forcheville bu şakayı bilirdi, anladı, hoşlanıp güldü. Mösyö Verdurin'e gelince, o da pahalıya satmadı neşesini; az önce, karısının kullandığına benzemeyen ama onun kadar yalın, onun kadar açık bir simge bulmuştu neşesini belirtmek için. Kahkaha atan bir insan gibi başını ve omuzlarını oynatmaya başlar başlamaz, çok gülmüş de piposunun dumanını yutmuş gibi öksürüyordu. Piposunu ağzının kenarından ayırmıyor, bunalma ve gülmekten katılma öykünüsünü alabildiğine uzatıyordu. Böylece Mösyö Verdurin ve karşıda, kendisine bir öykü anlatan ressamı dinlerken, yüzünü ellerine götürmeden önce göz-

1. (İt.) Eğer bu doğru değilse. (Y.N.)

lerini yuman Madam Verdurin, neşeyi ayrı biçimlerde canlandıran iki tiyatro maskesini andırıyorlardı.

Doğrusu, Mösyö Verdurin piposunu ağzından çıkarmamakla akıllılık etmişti; çünkü birkaç saniye uzaklaşmak gereksiniminde olan Cottard, daha yeni öğrendiği ve aynı yere gittiği her seferde yinelediği bir şakayı yapmıştı: "Ben biraz Dük d'Aumale ile görüşmek zorundayım." Mösyö Verdurin'in gülme nöbeti yeniden başlamıştı böylece.

Madam Verdurin likör sunmaya geliyordu:

"Yeter artık, hadi, çıkar şu pipoyu ağzından, görüyorsun ki, kahkahanı tuta tuta boğulacaksın."

Forcheville, Madam Cottard'a, "Kocanız çok hoş bir adam, on kişiye yeter ondaki nükte," dedi. "Teşekkür ederim, madam. Benim gibi eski askerler içkiyi hiçbir zaman geri çevirmezler."

Mösyö Verdurin, karısına, "Mösyö de Forcheville, Odette'i çok şirin buluyor," dedi.

"O da sizinle bir öğle yemeği yemek istiyordu. Ayarlarız bunu, ama Swann bilmemeli. Bilirsiniz, soğukluk çıkarır. Ama bu akşam yemeğine de gelmenize engel değil elbet, sizi sık sık göreceğimizi umuyoruz. Yaklaşan güzel havalarda, biz sık sık açık havada yemek yeriz. Bois'da ufak akşam yemekleri sizi sıkmaz ya inşallah? İyi, iyi, çok iyi edersiniz," dedi Madam Verdurin, sonra da piyaniste, "Siz de artık mesleğinizi ele almayacak mısınız?" diye bağırdı, böylece Forcheville gibi önemli bir "yeni" önünde hem nükteciliğini hem de müritleri üzerindeki zorbaca gücünü gösterecekti.

Cottard salona döndüğü zaman, karısı, "Mösyö de Forcheville bana seni çekiştiriyordu," dedi.

Yemek başlayalı beri Forcheville'in soyluluğu sorunu karıştırıyordu Cottard'ın kafasını, gene aynı düşünce-

yi sürdürerek, "Şu sırada bir baronesi tedavi ediyorum," dedi ona, "Barones Putbus'ü; Putbus'ler Haçlı Seferleri'ne katılmışlar, değil mi? Pomeranya'da ConcordeAlanı'ndan on kat geniş bir gölleri var. Mafsal iltihabını tedavi ediyorum, tatlı bir kadın. Madam Verdurin'i de tanır sanırım."

Az sonra gene Madam Cottard'la baş başa kalınca, Forcheville'in doktor hakkındaki olumlu yargısını tamamlamasına yaradı bu sözler:

"Hem de çok ilgi çekici bir adam," dedi Forcheville, "çok insan tanıdığı belli. Hay Allah, hekimler neler bilmez ki!"

Piyanist, "Mösyö Swann için Sonat'ın tümcesini çalacağım," dedi.

"Sonatlı yılan değildir ya inşallah?" dedi Forcheville, etki yapmak istiyordu.

Ama Doktor Cottard böyle bir söz oyununu hiç işitmemişti, anlamadı, Forcheville'in bir yanlışlık yaptığını sandı. Düzeltmek için çabucak yaklaştı, acar, sabırsız, utkun bir tavırla, "Hayır, hayır, sonatlı yılan denmez, *sonnette*'li yılan denir,"[1] dedi.

Forcheville söz oyununu açıkladı. Doktor kızardı.

"Gerçekten tuhaf, değil mi, doktor?"

"Çok eskiden beri bilirim bunu," diye yanıtladı Cottard.

Ama sustular; kendisini iki oktav ötedeki titrek ses uzatmalardan koruyan keman çırpınışlarının dalgalanışı altında –ve bir dağ ülkesinde, bir çağlayanın görünüşte kalan, baş döndürücü kımıltısızlığı ardında, iki yüz ayak aşağıda bir gezinti yerinin ufacık görüntüsü belirircesine– küçük tümce belirmişti, saydam sürekli, sesli perdenin uzun çatlayışıyla korunan, uzak, güzel tümce. Ve Swann,

1. (Fr.) *Serpent à sonnette*: Çıngıraklı yılan. (Ç.N.)

yüreğinin derinliklerinden ona seslendi, aşkının bir sırdaşına, Odette'in bir hanım dostuna, Odette'e Forcheville'e kulak asmamasını söyleyecek bir hanım dostuna seslenir gibi.

Madam Verdurin, ancak yemek sonuna çağırdığı bir müride, "Ah! Geç kaldınız, eşsiz 'bir' Brichot'muz vardı, öyle bir konuşuyordu ki! Ama gitti. Değil mi, Mösyö Swann? Sanırım, onunla ilk kez karşılaşıyordunuz," dedi, Brichot'yu tanımayı kendisine borçlu olduğunu belli etmek istiyordu Swann'a. "Değil mi, Brichot'umuz pek tatlıydı, değil mi öyle?"

Swann kibarca eğildi.

"Hayır mı? İlgilendirmedi mi sizi?" diye sordu Madam Verdurin soğukça.

"Hayır, madam, çok ilgilendirdi, bayıldım. Belki benim anlayışıma göre biraz fazla güvenli ve fazla şakrak. Azıcık ikircikli, azıcık yumuşak olsun isterdim, ama çok şeyler bildiği hemen seziliyor, hem de iyi bir adama benziyor."

Herkes çok geç gitti. Cottard'ın karısına ilk sözleri, "Madam Verdurin'in bu akşamki kadar coşkun olduğunu pek az görmüşümdür," oldu.

"Bu Madam Verdurin neyin nesi aslında?" dedi Forcheville ressama, sonra ona kendisiyle gelmesini önerdi.

Odette uzaklaşmasını üzüntüyle izledi, Swann'la dönmemeyi göze alamadı ama arabada keyifsizdi. Swann kendisinin de eve gelip gelmeyeceğini sorunca, sinirli sinirli omuz silkerek, "Elbette," dedi. Bütün konuklar gidince, Madam Verdurin kocasına, "Madam La Trémoïlle'den söz ettiğimiz zaman, Swann nasıl bön bön güldü, gördün mü?" dedi.

Swann ile Forcheville'in bu ad önündeki *de*'yü birçok kez kaldırdıklarını fark etmişti. Bunu unvanlar karşısında gözlerinin kamaşmadığını göstermek için yaptıkla-

rından hiç kuşkusu olmadığından, onlar gibi gururunu göstermek istiyordu; ama bunu nasıl bir dilbilgisi kuralına uydurduklarını kavrayamamıştı. Kusurlu konuşması cumhuriyetçi uzlaşmazlığından daha ağır bastığı için de, gene "de La Trémoïlle'ler" ya da gazino şarkılarında, karikatürlerin altyazılarında kullanılan ve *de*'yü saklayan bir kısaltma ile "d'La Trémoïlle'ler" diyor, ama "Madam La Trémoïlle" diyerek düzeltiyordu. "Swann'ın dediği gibi *düşes,*" diye ekledi alaylı alaylı, yalnızca bir başkasının sözünü andığını, böylesine bönce, böylesine gülünç bir adlandırmayı kendi üzerine almadığını gösteren bir gülümseyişle gülümsedi.

"Doğrusunu istersen son derece budala buldum onu."

Mösyö Verdurin de yanıtı yapıştırdı:

"Hiç açık değil, kurnaz bir efendi, ne iyi olabiliyor ne de kötü. Tavşana kaç, tazıya tut demek ister her zaman. Forcheville ondan ne kadar farklı! Hiç değilse ne düşündüğünü dosdoğru söyleyen bir adam. Bir şeyi ya beğenirsin, ya beğenmezsin. Öteki gibi değil, öteki ne ak der ne kara. Hem Odette de Forcheville'i adamakıllı üstün tutar gibi. Haksız da sayılmaz hani. Hem de, a canım, Swann bu işi kibar çevre adamı, düşesler şampiyonu olarak kıvırmak istiyor ya, ötekinin unvanı var hiç değilse; Kont de Forcheville bugüne bugün," diye ekledi kibar bir tavırla, sanki bu kontluğun öyküsünü biliyor da özel değerini inceden inceye tartıyordu.

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi: Brichot'ya karşı da zehirli ve oldukça gülünç bazı sözler etti çaktırmadan," dedi Madam Verdurin. "Evimizde Brichot'nun sevildiğini görünce bizi incitmek, yemeğimizi küçümsemek için bundan iyi fırsat bulamazdı."

"Ama sana söyledim ya," diye yanıtladı Mösyö Verdurin. "Hiçbir işi becerememiş bir adam o, azıcık büyük olan hiçbir şeyi çekemeyen bir küçük adam."

Gerçekte bütün müritler Swann'dan çok daha kötü niyetliydiler; ama hepsi de yergilerini beylik şakalarla, hafif bir heyecan ve dostluk gösterisiyle tuzlayıp biberleyecek ölçüde kurnazdılar; oysa Swann, "Söylediğim kötü bir şey değil," gibi alışılmış kalıplara gönül indirmeyince, göze aldığı en ufak sakınım bir ihanet gibi görünüyordu. Kimi yazarların en ufak bir ataklıkları bile herkesi ayaklandırır çünkü ilkin kitlenin beğenisini pohpohlamamış, ona alışkın olduğu beylik şeyleri vermemişlerdir; Swann'ın Mösyö Verdurin'i sinirlendirmesi de bunun gibi bir şeydi işte. O yazarların da, Swann'ın da kötü niyetli sanılmalarına yol açan şey, dillerinin yeniliğiydi.

Swann, Verdurin'lerin gözünden düşmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğundan hâlâ habersizdi, gene aşkının içinden bakıyor, gülünçlüklerini güzel yanından alıyordu.

Odette'le yalnız akşamları buluşuyordu, hiç değilse çoğu zaman böyleydi; ama gündüzleri, evine giderek onu bıktırmaktan korktuğu için, hiç değilse düşüncesinde yer tutmak isterdi, oraya girmek; ama ona hoş gelecek bir biçimde girmek için durmadan fırsat kolluyordu. Bir çiçekçi ya da kuyumcu vitrininde bir ağaççık ya da bir mücevher görüp de beğendi mi bunları hemen Odette'e yollamayı düşünüyor, kendisinde uyandırdıkları hazzı onun da duyacağını, bu hazzın onun kendisine beslediği sevgiyi daha çok artıracağını düşlüyordu; yolladığı şey ona ulaşınca, bir bakıma kendisinin de onun yanında olacağı dakikayı geciktirmemek için hemen La Pérouse Sokağı'na gönderiyordu bunları. Bir de bunları daha evden çıkmadan alsın istiyordu; böylece, Verdurin'lerde buluştukları zaman, Odette'in minnet duygusu daha candan bir karşılayışa neden olabilir, hatta kim bilir, satıcı elini çabuk tutacak olursa, belki akşam yemeğinden önce bir mektup sağlar, belki de fazladan bir görüşmeye,

kalkıp teşekküre gelmesine yol açabilirdi. Bir zamanlar Odette'in yaradılışı üzerinde kızgınlık tepkilerini denediği gibi, şimdi de minnet tepkilerine başvuruyor, daha ortaya çıkmamış, içten duygu yongaları koparmaya çalışıyordu.

Odette sık sık para sıkıntısına düşüyor, bir borç yüzünden sıkıştı mı Swann'dan yardım istiyordu; kendisine duyduğu aşk konusunda, hatta yalnızca etkinliği, yalnızca kendisine ne denli yararlı olabileceği konusunda Odette'in olumlu bir görüşe varmasını sağlayacak her şey gibi bu da mutlu ediyordu Swann'ı. Başlangıçta, "O senin durumunu beğeniyor," deselerdi ya da şimdi, "O servetin için seviyor seni," deselerdi, inanmazdı kuşkusuz, hem onun kendisine züppelik ya da para için bağlandığını düşünmeleri –ya da onları birbirine bağlayan şeylerin bunlar olduğunu sezinlemeleri– pek de keyfini kaçırmazdı. Ama, bunun doğru olduğunu düşünse bile, Odette'in kendisine duyduğu aşkta kendisinde bulabileceği haz ya da niteliklerden daha sürekli olan şu durumu: Çıkarı, kendisinden ayrılmaya kalktığı zaman bile görüşmeyi kesmesini önleyecek çıkarı bulmak ona acı çektirmezdi belki de. Şimdilik, ona armağanlar yağdırıp yardımlarda bulunabilir, kişiliğinin, aklının, kendi başına beğenilme yolunda harcadığı tüketici çabanın dışında kalan üstünlüklere güvenebilirdi. Sevmenin, yalnız aşkla, zaman zaman gerçekliğinden kuşku duyduğu aşkla yaşamın verdiği hazza karşılık, bir tinsel duyu düşkünü olarak ödediği fiyat, onun için bu hazzın değerini artırıyordu; hani kimi insanlar vardır, denizin görünümünün, dalgaların sesinin hoş olduğu konusunda kararsızdırlar ama yüz frank karşılığında bunların tadını çıkarmalarını sağlayan bir otel odası kiralayınca, hem bunların çok hoş olduğuna hem de verdikleri çıkar dışı hazzın çok ender bulunduğuna inanıverirler, Swann da bu durumdaydı işte.

Bir gün bu türlü düşünceler Odette'ten kendisine "kiralık" bir kadın olarak söz ettikleri zamanın anısına götürmüştü gene Swann'ı bir kez daha, kiralık kadın denilen o garip kadın türüyle –Gustave Moreau'nun hayaletleri gibi değerli taşlarla bezenmiş, zehirli çiçeklerle nakışlanmış olan bu bilinmedik ve şeytansı öğelerin parıltılı karışımıyla– Odette'i, bir zamanlar kendi annesinde, kendi dostlarında sezdiği duyguları, acılı bir insan karşısındaki acıma duygusunu, haksızlık karşısındaki başkaldırı, iyilik karşısındaki minnet duygusunu yüzünden izlediği Odette'i, konuşmayı ikide bir en iyi bildiği şeylere, koleksiyonlarına, odasına, yaşlı uşağına, senetlerini saklayan bankere getiren Odette'i karşılaştırıyordu, usuna en son gelen banker düşüncesi, bankadan para alması gerektiğini anımsattı ona. Gerçekten de, Odette'in para sıkıntısını geçen ay olduğu gibi (geçen ay beş bin frank vermişti ona) bu ay da etkin bir biçimde gidermeye çalışmazsa, çok istediği elmas gerdanlığı armağan etmezse, cömertliği karşısında hayranlığını, kendisini çok mutlu eden minnetini tazeleyemeyecek, hatta Odette belirtilerinin azaldığını göreceğine göre, aşkının da azaldığını sanması tehlikesi doğacaktı. O zaman, birdenbire, bunun gerçekten de onu "kiralamak" olup olmadığını (sanki bu "kiralamak" kavramı da uşağının aylık hesapları ve ev kirasını ödedikten sonra emektar yazı masasının çekmecesine koyduğu ve Swann'ın dört başka binlikle birlikte Odette'e yollamak üzere burdan aldığı şu bin franklık, alışılmış ve dostbanknot, yırtılıp yapıştırılmış banknot gibi, hiç de öyle gizemli, hiç de öyle kötü olmayan, yaşamının günlük, alışılmış akışının malı olan öğelerden çıkarılabilirdi) ve onunla tanışalı beri (çünkü onun kendisinden önce herhangi bir kimseden para almış olabileceğini bir an bile usundan geçirmemişti) onunla uzlaşmaz saydığı bu "kiralık kadın" deyiminin ona uygulanıp uygulanamayacağını

düşündü. Bu düşünceyi derinleştiremedi çünkü, arada bir gelen, Tanrı vergisi, kalıtımsal bir kafa tembelliği vardı Swann'da, o sırada da gelerek usunun bütün ışığını söndürüverdi, bir evde elektrik ışığının birdenbire kesilivermesi gibi çabuk oldu bu. Düşüncesi karanlıkta ortalığı yokladı bir an, gözlüğünü çıkarıp camlarını sildi, elini gözlerinin üzerine götürdü, ancak çok farklı bir düşünceyle, daha çok şaşkınlık, daha çok sevinç uyandırsın diye Odette'e gelecek ay beş bin frank yerine altı ya da yedi bin frank yollamaya çalışmak düşüncesiyle karşı karşıya gelince yeniden gördü ışığı.

Akşamları, Odette'le Verdurin'lerde, özellikle de Saint-Cloud'daki çok sevdikleri yazlık lokantalardan birinde buluşma saatini beklemek için evinde kalmadığı zamanlarda, yemeğini eskiden sürekli biçimde çağrılı olduğu kibar çevre evlerinden birinde yiyordu. Belki bir gün –belli mi olurdu?– Odette'e yararı dokunabilecek olan, şimdilik de Odette'e hoş görünmesini sağlayan insanlarla ilişkiyi kesmiyordu. Sonra kibar çevreye ve lükse çoktandır alışkın olması, horgörüyle birlikte gereksinimi de getirmişti ona; böylece, en sönük köşeleri bile prens evleriyle yüzde yüz aynı düzeyde görmeye başlamasından sonra, duyuları prens evlerine öyle alışmıştı ki, o sönük evlerde bulunmak biraz rahatını kaçırıyordu. Sol sahanlıkta, bir D merdiveninin beşinci katında danslı toplantı düzenleyen küçük kentlerde Paris'in en güzel şenliklerini düzenleyen Parme prensesine –inanamayacakları bir eşitlik derecesinde– aynı saygıyı gösteriyordu; ama evin hanımının yatak odasında babalarla otururken, balodaymış gibi bir duygu uyanmıyordu içinde, havlularla örtülmüş lavaboları, vestiyere dönüştürülüp üzerine pardösüler, şapkalar yığılmış yatakları gördü mü bugün yirmi yaşında elektriğe alışmış insanlarda tüten bir lambanın, körleşmiş bir şamdanın kokusu uyandırabileceği bunalmayı duyuyordu.

Akşam yemeğini dışarda yediği günlerde, saat yedi buçukta çıkmak üzere koşturtuyordu arabayı; Odette'i düşünerek giyiniyor, böylece yalnız kalmıyordu çünkü sürekli olarak Odette'i düşünmek, ondan uzak olduğu anlara da onun yanında olduğu anların güzelliğini veriyordu. Arabaya biniyordu, ama aynı zamanda bu düşüncenin de yanına atladığını, her yere götürülen, sofrada da yanındakilere sezdirmeden kendisiyle birlikte bulunduracağı, sevgili bir hayvan gibi dizlerinin üzerine yerleştiğini duyuyordu. Onu okşuyor, onunla ısınıyor, yakasına hasekiküpesi çiçekleri iliştirirken, bir tür bitkinlik duyuyor, kendini son zamanlarda başlayan, boynunu, burnunu büzen bir hafif titreyişe bırakıyordu. Bir zamandır, hele Odette Forcheville'i Verdurin'lerle tanıştıralı beri, Swann kendini rahatsız, kederli buluyordu, köye gidip dinlenmek isterdi biraz. Ama Odette Paris'teyken bu kentten bir gün bile ayrılmayı göze alamıyordu. Havalar sıcak gidiyordu; baharın en güzel günleriydi. Kapalı bir köşke gitmek için taştan bir kent içinde ne kadar yol alırsa alsındı, gözlerinin önünden gitmeyen bir tek görünüm vardı, bu da Combray'deki bahçesiydi, orda saat dört der demez, Méséglise tarlalarından gelen yelin yardımıyla, kuşkonmazlara varmadan, bir gürgen fidanının altında, sevda çiçekleriyle, kuzgunkılıçlarıyla çevrili bir göl kıyısının serinliği tadılırdı, orda akşam yemeği yenirken, sofranın çevresinde, bahçıvanın birbirine doladığı frenküzümleri ve güller koşardı.

Akşam yemeğinden sonra, Bois'da ya da Saint-Cloud'da erken buluşacaklarsa, –hele yağmur yağacakmış gibi görünüp de "müritlerin" eve erken dönmek tehlikesi baş gösterirse– sofradan kalkılınca öyle çabuk gidiyordu ki, bir kez Prenses des Laumes (prenseste akşam yemeği geç yenilmiş, Swann, Bois Adası'nda Verdurin'leri bulmak için kahveler gelmeden gitmişti), "Swann otuz

yaş daha yaşlı olsaydı, bir de mesane hastalığı bulunsaydı, böyle sıvışıp gitmesi hoş görülebilirdi. Ama şimdi herkesle alay ediyor doğrusu," demişti.

Gidip Combray'de tadamayacağı bahar güzelliğini Cygnes Adası'nda ya da Saint-Cloud'da bulacağını düşünüyordu. Ama Odette'ten başka hiçbir şey düşünemiyor, yaprakların kokusunu duymuş muydu, ay ışığı var mıydı, yok muydu, bilmiyordu. Sonatın lokantanın piyanosunda çalınan küçük tümcesiyle karşılanıyordu bahçede. Bahçede piyano yoksa, Verdurin'ler ne yapıp yapıyor, bir odadan ya da bir yemek salonundan piyano indirtiyorlardı: Swann gene gözlerine girdiği için değil, ne göze girmesi! Ama birisi, hatta sevmedikleri birisi için güzel bir şey yapıp bu uğurda hüner gösterme düşüncesi bu hazırlıklarla geçen anlarda, geçici ve kelepir sevgi ve dostluk duygularını uyandırıyordu onlarda. Bazı bazı Swann bu gecenin yeni bir bahar gecesi olduğunu düşünüyor, kendini zorlayarak ağaçlara, gökyüzüne bakmaya çalışıyordu. Ama Odette'in varlığının uyandırdığı telaş, sonra sinirli bir huzursuzluk, doğanın tadına varabilmek için zorunlu olan sakinlik ve huzurdan yoksun bırakıyordu onu.

Bir gün akşam yemeğini Verdurin'lerle yemeyi kabul etmişti, yemek sırasında, ertesi güne eski arkadaşlarla büyük bir şölen düzenlediklerini söyleyince, Odette herkesin ortasında, şimdi "müritlerden" biri olan Forcheville'in, ressamın, Cottard'ın önünde, "Evet," demişti, "şölenini olduğunu biliyorum; demek ancak evimde görebileceğim sizi, ama fazla geç gelmeyin."

Şimdiye kadar Odette'in "müritlerden" herhangi birine gösterdiği dostluk, Swann'ı ciddi olarak kaygılandırmış değildi ama onun böyle herkesin önünde, bu sakin pervasızlıkla, her günkü gece randevularını, kendisine verdiği önemi, böylece de kendisini herkesten üstün tuttuğunu ortaya serdiğini görünce, derin bir haz duymuştu.

Odette'in hiç de öyle dikkate değer bir kadın olmadığını sık sık düşünmüştü elbet, kendisinden pek aşağılarda bir insan üzerindeki egemenliğinin "müritler" karşısında ortaya konulmasının da pek öyle koltuk kabartıcı bir yanı yoktu; ama Odette'in birçok erkeğe mestedici, arzu verici bir kadın gibi göründüğünü fark edeli beri, bedeninin o erkeklerce çekici olması, Swann'da ona yüreğinin en ufak köşelerinde bile tümüyle egemen olmanın sızılı gereksinimini uyandırmıştı. Geceleri onun evinde geçen bu anlara paha biçilmez bir değer vermeye başlamıştı. Bu gecelerde onu dizlerine oturtuyor, şu ya da bu konuda düşüncelerini söyletiyor, şimdi yeryüzünde ele geçirmeye canattığı biricik zenginlikleri deftere geçiriyordu. Bunun için, o akşam yemeğinden sonra onu bir kenara çekip çok çok teşekkür etti, ona gösterdiği minnetin derecelerine göre, onun kendisine verebileceği haz basamaklarını göstermeye çalıştı, bu hazların en yüksek basamağıysa, aşkının yaşadığı ve onun bu aşk içinde yaralanmak tehlikesinde olduğu sürece kıskançlığın oklarından korunmasıydı.

Ertesi gün, şölenden çıktığı sırada, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu; yalnız viktoryası vardı kapıda; bir dost kendisini kupayla[1] götürmeyi önerdi; Odette gelmesini söylemiş, böylece de hiç kimseyi beklemediğini açıkça göstermişti, bunun için Swann, sakin bir kafa, ferah bir yürekle evine dönüp yatabilirdi. Ama Odette gecenin sonunu, kuralı hiç bozmadan her zaman kendisiyle geçirmekte o kadar istekli olmadığını görürse, gece sonlarını ona ayırmaya özen göstermeyebilirdi; hem de kendisinin bunu çok arzuladığı bir sırada.

On birden sonra vardı Odette'in evine, kendisi daha erken gelemediği için özür dilerken, Odette gerçekten de geç olmasından yakındı, fırtına yüzünden rahatsızlan-

1. Bir çeşit at arabası. (Y.N.)

mıştı, başı ağrıyordu, kendisini yarım saatten fazla tutmayacağını, gece yarısı yollayacağını bildirdi; az sonra da kendini pek yorgun buldu, uyumak istedi.

"Öyleyse bu gece katleya düzeltmek yok demek?" dedi Swann. "Bense güzel bir katleyacık bekliyordum."

Odette biraz somurtkan ve sinirli bir tavırla karşılık verdi:

"Yok, nonoşum, katleya yok bu gece, görüyorsun ki, rahatsızım!"

"Belki de iyi gelirdi sana, ama neyse, ısrar etmiyorum."

Odette, gitmeden önce ışığı söndürmesini rica etti, Swann perdeleri de kendi eliyle kapattı, sonra gitti. Ama evine dönünce, birdenbire bir kuşku doğdu içine: Belki de Odette bu gece birini bekliyordu, yalnızca yorgunluk oyunu oynamış, ışığı söndürmesini de sırf uyuyacağını sansın diye istemişti, belki de o gider gitmez ışığı yeniden açmış, geceyi yanında geçirecek adamı içeriye almıştı. Saate baktı. Ondan ayrılalı bir buçuk saat geçmişti aşağı yukarı. Gene sokağa çıktı, bir arabaya atladı, Odette'in evine pek yakın bir yerde, köşkünün arkasına düşen sokağa dikey olan bir ufak sokakta durdurdu, bazı bazı bu küçük sokağa gelir, açsın diye yatak odasının penceresinin camına vururdu, arabadan indi, bu semtte her yer ıssız, karanlıktı, topu topu birkaç adım yürüdü, Odette'in evinin önüne çıktı. Sokakta, ışıkları çoktan sönmüş pencerelerin karanlığı içinde, bir tek pencere gördü ki, burdan –ışığın gizlemli, altın rengi özünü sıkıp ezen panjurlar arasından– bir ışık taşıyordu, odayı dolduran bu ışık, başka birçok gecede, bu sokağa geldiği zaman, ne kadar uzaktan görünürse görünsün, onu sevince boğar, "O evde ve seni bekliyor," diye haber verirdi, şimdi ise içini eziyor, "O evde ve beklediğiyle birlikte," diyordu. Kim olduğunu bilmek istiyordu onun; duvarın dibinden pencereye kadar geldi sessizce ama panjurların eğimli çubukları arasından

hiçbir şey göremiyordu; gecenin sessizliği içinde bir konuşma mırıltısı işitiyordu yalnız. Altın rengi havasının içinde, pencerenin ardında, görünmez ve lanetli çiftin kımıldadığı bu ışığı görmek, kendisi gittikten sonra gelen kimseyle tattığı mutluluğu belirten bu mırıltıyı işitmek hiç kuşkusuz içini sızlatıyordu.

Gene de geldiği için mutluydu; şimdi kendisini evden çıkmaya zorlayan sıkıntının belirsizliği azalınca, şiddeti de azalmıştı; Odette'in öbür yaşamını, varlığından birdenbire, belli belirsiz bir biçimde kuşkulandığı öbür yaşamını, lambayla aydınlatılmış, farkında olmadan bu odaya kapatılıp tutsak edilmiş bir durumda, önünde tutuyordu; artık istediği zaman bu odaya girip onu yakalayabilir, tutsak edebilirdi; ama geç geldiği zamanlarda sık sık yaptığı gibi, panjurlara vuracaktı; böylece, hiç değilse Odette onun durumu anladığını, ışığı gördüğünü, konuşmayı işittiğini öğrenmiş olacaktı. Az önce onun ötekiyle birlikte kendi aldanışlarına güldüğünü getiriyordu gözlerinin önüne, oysa şimdi onları kendi hataları içinde güvenli görüyordu; gerçekte onları aldatan kendisi, onların burdan çok uzakta sandıkları, ama panjurlara vuracağını şimdiden bilen Swann'dı. Belki şu anda duyduğu nerdeyse tatlı duygu da bir kuşkunun, bir acının yatıştırılmasından farklı bir şeydi: Usun bir hazzıydı. Swann sevmeye başlayalı beri, nesneler onun için eskiden kendilerinde –ama yalnızca Odette'in anısıyla aydınlandıkları yerlerinde– bulduğu tatlı çekiciliğin birazını yeniden kazanmışlardı, şimdi de kıskançlığı çalışkan gençliğinin başka bir özelliğini, gerçek tutkusunu canlandırıyordu yeni baştan ama bu gerçek de kendisiyle sevgilisi arasındaydı, ışığını yalnız ondan, Odette'ten alıyordu, tümüyle bireysel bir gerçekti, biricik konusu, değerine paha biçilmez, güzelliği çıkar duygusundan uzak amacı da Odette'in edimleri, ilişkileri, tasarıları, geçmişiydi. Yaşamının bütün öbür çağlarında,

bir insanın ufak tefek işleri, günlük davranışları hep önemsiz görünmüştü Swann'a; böyle şeylerin dedikodusunu yaptılar mı hiç önemsemez, dinlerken de alabildiğine iğreti bir dikkatle dinlerdi, kendini çok bayağı bulduğu anlardı bunlar. Ama aşkın bu garip döneminde bireysel şeyler öyle büyük bir derinlik kazanırdı ki, içinde bir kadının en ufak işleri konusunda uyanan bu merak, bir zamanlar Tarih'e duyduğu merakın ta kendisiydi. Ve bu dakikaya değin yüzünü kızartacak olan şeyler, örneğin bir pencere önünde hafiyelik etmek, hatta, kim bilir belki yarın ilgisiz kimselerin ağzından kurnazca laf almaya kalkmak, uşaklardan para zoruyla giz koparmak, kapıları dinlemek, artık ona eski metinleri çözmek, belgeleri karşılaştırmak, anıtları açıklamak gibi, yalnızca düşünce kapsamına giren gerçek bir değerin, gerçeğin araştırılmasına özgü, bilimsel araştırma yöntemleri gibi görünüyordu.

Panjurlara vurmak üzereyken, Odette kuşkuya kapılıp geri döndüğünü, sokakta dikilip beklediğini öğrenecek diye utandı. Kıskançlardan, hafiyelik eden sevgililerden tiksindiğini sık sık söylemişti Odette. Beceriksizce bir şeydi bu yapacağı, bundan böyle Odette kendisinden nefret edecekti, oysa şu dakikada da panjurlara vurmadıkça, Odette belki aldatırken bile seviyordu kendisini. Birdenbire gelivermiş bir isteğin sabırsızlığıyla ne büyük mutlulukları –yaşanabilecek mutlulukları– kaçırabilirdi! Ama gerçeği öğrenme isteği daha güçlüydü, üstelik daha da soyluymuş gibi geldi ona. Biliyordu ki, olup bitenlerin gerçekliği, ışık çizgileriyle bölünmüş olan şu pencerenin ardında içerdikleri zenginliğe bilginlerin ilgisiz kalamadıkları, yaldız nakışlı elyazması kapaklarının içindeymiş gibi duruyordu, bu olguları oldukları gibi yeniden kurabilmek için canını bile verirdi. Çok güzel ve sıcacık bir yarı saydam maddeden yapılmış olan bu çok değerli, geçici, ömürsüz ve biricik elyazmasında içini tutkuyla dol-

duran gerçeği öğrenmenin şehvetini duyuyordu. Sonra kendisinde gördüğü –görmek gereksiniminde olduğu– üstünlük, bilmekten çok, bildiğini onlara göstermekti belki. Ayaklarının ucunda yükseldi. Vurdu. İşitmediler, bu kez daha güçlü vurdu, konuşma kesildi. İçerden bir erkek sesi,

"Kim o?" diye sordu.

Swann bu sesin Odette'le dost olan, kendisince de tanınan erkeklerden hangisinin sesi olduğunu anlamaya çalıştı. Tanıyıp tanımadığını bilemiyordu. Bir kez daha vurdu. Pencere açıldı, sonra panjurlar. Şimdi artık gerilemek olanaksızdı, nasıl olsa Odette her şeyi öğrenceği için, Swann fazla dertli, fazla kıskanç, fazla meraklı görünmemek amacıyla, hiçbir şeyi önemsemeyen, keyifli bir sesle, "Rahatınızı bozmayın, şurdan geçiyordum, ışık gördüm, nasıl olduğunuzu sormak istedim," diye seslenmekle yetindi.

Baktı. Önünde, pencerede, iki yaşlı adam vardı, biri bir lamba tutuyordu elinde. O zaman odayı gördü Swann, bilmediği bir odaydı. Odette'e geç uğradığı gecelerde, tümüyle birbirinin aynı olan pencereler arasında biricik aydınlık pencere olmasından tanırdı onun penceresini, bu yüzden aldanmış, sonraki pencereyi, komşu evin penceresini tıkırdatmıştı. Özür dileyerek uzaklaştı, evine döndü, merakını giderme isteği aşkını yaralamadığı ve nice zamandır Odette'e pek ilgi duymuyormuş gibi davrandıktan sonra, kıskançlığıyla ona kendisini çok sevdiğinin kanıtını, iki sevgili arasında, çok sevileni yeterince sevmekten her zaman için alıkoyan bu kanıtı vermediği için mutluydu. Ona bu tatsız serüvenden söz etmedi, kendisi de pek durmadı üzerinde. Ama, bazı bazı, düşüncesi gelip onun fark etmediği bu anıya rastlıyor, onu sarsıp daha derinlere gömüyordu, Swann da derin ve beklenmedik bir sızı duyuyordu bu yüzden. Bedensel bir sızıymış gibi, Swann düşünmekle bunu azaltamıyordu. Bedensel sızı

düşünceden bağımsız olduğundan düşünce onun üzerinde durabilir, azaldığını, bir an için kesildiğini algılayabilirdi hiç değilse. Bu sızıya gelince, düşünce onu sırf anımsamakla bile yeniden yaratıyordu. Düşünmek istememek de gene onu düşünmek, gene onun acısını çekmekti. Dostlarıyla konuşurken acısını unuttu mu kendisine söylenen bir sözcük, birdenbire yüzünü değiştiriveriyordu, dikkatsizlikle acıyan yerine dokunulmuş bir yaralı gibi. Odette'ten ayrıldığı zaman mutlu oluyor, kendini daha sakin buluyor, Odette'in o günkü gülümsemelerini, şu ya da bu adamdan söz ederken alaylı görünen, kendisine karşı sevgiyle dolup taşan gülümsemelerini, ilk kez arabada yaptığı gibi eğmek, elinde değilmişçesine dudaklarının üzerine düşürmek için ekseninden ayırdığı başının ağırlığını, kollarındayken eğilmiş başını üşürcesine omzuna dokundurduğu sırada can veren bakışlarını anımsıyordu.

Ama kıskançlığı, aşkının gölgesiymişçesine, onun daha o akşam kendisine yönelttiği –şimdi de tersine dönüp kendisini alaya alan, başka birine beslenen aşkla dolan– yeni gülümsemenin, bu baş eğişin ama başka dudaklara doğru uzanan bu baş eğişin, kendisine gösterildikten sonra bir başkasına sunulan bütün sevgi belirtilerinin eşleriyle bütünleniyordu. Onun evinden getirdiği bütün haz anıları, bir dekoratörün önünüze serdiği birer tasarı, birer taslak gibiydi, onun başkalarıyla birlikteyken sunabileceği ateşli ya da baygın tavırlar konusunda Swann'ın bir görüş edinmesini sağlıyorlardı. Böylece onun yanında tattığı her hazdan pişmanlık duyar olmuştu, düşüncesizlik edip ona hoş olduğunu söylediği her yeni okşayış, onda yeni gördüğü her incelik bir pişmanlık uyandırıyordu içinde çünkü az sonra yeni araçlarla işkencesini çoğaltacaklarını biliyordu.

Odette'in gözlerinde birkaç gün önce ilk kez yakaladığı kısacık bir bakışın anısı usunda belirdikçe, işkence

daha da dayanılmaz oluyordu. Verdurin'lerdeydi, akşam yemeğinden sonraydı. Ya eniştesi Saniette'in burda pek tutulmadığını sezdiği için alaylarına hedef alarak onun sırtından parlamak istediğinden ya içinde hiçbir kötülük olmadan, istemeden söylenmiş olmasına karşın, kimsenin sezmediği kaba bir anıştırma içeren, beceriksizce bir söz etmesine kızdığından ya da kendisini fazlasıyla tanıyan, kimi dakikalarda sırf orda bulunması bile keyfini kaçıracak ölçüde kibar olan bu adamı bu evden uzaklaştırmak için çoktandır fırsat kolladığından, Forcheville onun bu beceriksizce söylenmiş sözüne öyle kaba bir biçimde karşılık vermiş, kendisi bağırdıkça dehşete düşen, sızlanan, yalvaran akrabasının bu davranışı karşısında yüreklenerek öyle bir baskın çıkmıştı ki, zavallı Saniette, Madam Verdurin'e kalması gerekip gerekmediğini sorup da bir yanıt alamayınca, yaşlı gözlerle, bir şeyler kekeleyerek çıkıp gitmişti. Odette duygusuzca izlemişti bu olanları ama kapı Saniette'in arkasından kapanınca, bayağılıkta Forcheville'le aynı düzeye gelebilmek için yüzünün her zamanki görünüşünü birkaç derece düşürmüş, gözbebeklerini onu gösterdiği gözüpeklik için kutlamayla, bu gözüpekliğin kurbanı için de alay dolu bir gülümsemeyle donatmıştı; kötülüğüne katılarak bakmıştı ona. Bu bakış öyle açık bir biçimde, "Doğrusu çok güzel benzettiniz adamı. Nasıl da şaşkındı, gördünüz mü? Basbayağı ağlıyordu," diyordu ki, Forcheville onunla göz göze gelir gelmez, ateşinden hâlâ sıyrılamamış olduğu öfkeden ya da öfke öykünüsünden birdenbire sıyrılarak gülümsemiş, "Adam gibi oturması yeterdi, hâlâ burda olurdu, iyi bir dersin her yaşta bir yararı vardır," diye yanıt vermişti.

Swann bir öğle sonu bir konukluğa gitmek üzere evden çıkmış, görmek istediği kişiyi bulamayınca, ona hiç gitmediği, ama öğle uykusuna yatmak ya da çaydan önce

mektup yazmak için evde kaldığını bildiği bu saatte Odette'e uğramak istemişti; onu görme hazzını tadardı biraz, rahatsız da etmezdi. Kapıcı evde bulunduğunu sandığını söyledi; Swann zili çaldı, bir gürültü, bir ayak sesi duyar gibi oldu; ama kapı açılmadı. Swann sıkıntı içindeydi, sinirliydi, köşkün arkasına düşen küçük sokağa gitti, Odette'in odasının penceresi önüne geldi; perdelerden hiçbir şey görünmüyordu, sertçe cama vurdu, seslendi; açan olmadı. Komşuların kendisine baktıklarını gördü. Gitti, belki de yanıldığını, o duyduklarının ayak sesleri olmadığını düşündü; ama bu iş kafasına öyle bir takıldı ki, başka bir şey düşünemez oldu. Bir saat sonra gene geldi. Onu evde buldu; Odette, az önce o kapıyı çaldığı zaman evde bulunduğunu ama uyumakta olduğunu söyledi; zilin sesiyle uyanmış, gelenin Swann olduğunu anlayıp koşmuştu; ama o gitmişti o zaman. Camlara vurulduğunu da duymuştu. Swann, apansız yakalanan yalancıların gerçeğin de payını verdiklerini ve ondan gerçeğe benzerliğini kopardıklarını sanarak uydurdukları olayın bileşimine kattıkları bir doğru olay parçasını gördü hemen bu konuşmada. Hiç kuşkusuz, Odette bir şey yapıp da belli etmek istemeyince, içinde gizliyordu bunu. Ama yalan söylemek istediği kişiyle karşı karşıya gelince de bir heyecandır sarıyordu benliğini, bütün düşünceleri yerle bir oluyor, uydurma, yargılama yetenekleri felce uğruyor, kafasında boşluktan başka bir şey bulamıyordu. Gene de bir şeyler söylemek gerekiyor, o zaman Odette elinin altında tam da gizlemek istediği şeyi, gerçek olduğu için gitmeyen, hazırda duran tek şeyi buluyordu. Kendi başına bir önem taşımayan, küçücük bir parça koparıyordu bu gerçekten, ne de olsa böylesinin daha iyi olduğunu, sahte bir ayrıntının içerdiği tehlikeyi içermeyen, gerçek bir ayrıntı olduğunu düşünüyordu. "Hiç değilse doğru," diyordu içinden. "Ne de olsa bir ka-

zanç sayılır. Dilediğince sorup soruştursun, doğru olduğunu kabul edecektir. Herhalde bu ayrıntı vermeyecek beni ele," diyordu. Ama yanılıyordu, buydu onu ele veren; gerçek ayrıntının ancak gerçek olayın ayrıntıları içine oturabilecek köşeleri bulunduğunu, onu gerçekten gelişigüzel kopardığını, onu aralarına yerleştirdiği ayrıntılar ne olursa olsun, artakalan öğeler, dolmamış boşluklar yüzünden, bu ayrıntının kendilerinden olmadığını her zaman ortaya koyacaklarını hesaba katmıyordu. "Zili çaldığımı da, cama vurduğumu da işittiğini, benim geldiğimi düşündüğünü, beni görmeyi de istediğini söylüyor. Ama bunlar kapıyı açmamış olmasıyla bağdaşmıyor," diyordu Swann içinden.

Ama bu çelişkiye dikkatini çekmedi çünkü kendi kendine bırakılınca, Odette'in gerçeğin zayıf bir belirtisi olabilecek bir yalan kıvıracağını düşünüyordu; Odette konuşuyor, Swann hiç sözünü kesmiyordu, onun kendisine söylediği, kendisinin de (Odette konuşurken gerçeği bunların ardında gizlediğine göre) bu son derece değerli ve, ne yazık ki, bulunmaz gerçeğin –yani saat üçte, kendisi geldiğinde yapmakta olduğu şeyin– izini bulanık bir biçimde, kutsal örtü gibi sakladıklarının belirsiz biçimini çizdiklerini sezdiği bu sözcükleri doymak bilmez ve acılı bir saygıyla dinliyordu; o gerçekten yalnız bu yalanları, bu okunmaz ve tanrısal kalıntıları elde edecekti; gerçek artık şu karşısındaki yaratığın hırsız yatağı belleğindeydi; bu yaratık değerini bilmeden izliyordu gerçeği, ama kendisine vermeyecekti. Hiç kuşkusuz, arada bir, Odette'in günlük edimlerinin, kendi başlarına ele alınınca, tutkulandırıcı ölçüde ilginç olmadıklarını, başka erkeklerle kurabileceği ilişkilerin de evrensel bir biçimde ve düşünen her insanı canına kıymaya yöneltecek, hasta edecek bir üzüntü doğurmadığını sezmiyor değildi. O zaman bu ilginin, bu üzüntünün yalnız kendi benliğine bir hastalık

olarak yerleştiğini, hastalık geçtikten sonra, Odette'in edimlerinin ve vermiş olabileceği öpüşlerin tıpkı başka birçok kadınınki gibi zararsız duruma geleceğini anlıyordu. Ama şimdi, onu acılı bir biçimde merak etmesi yalnızca kendinden kaynaklanıyor diye bu merakı son derece önemsemesini, bu merakı gidermek için her yola başvurmasını mantıksız bulmuyordu. Çünkü Swann öyle bir yaşa geliyordu ki, felsefesi –çağın ve Swann'ın çok yaşadığı çevrenin, Prenses de Laumes'un dostlar çevresinin, kişiyi her şeyden kuşku duyduğu ölçüde zeki sayıp gerçek ve yadsınmaz tek şey olarak kişinin zevkini gören topluluğun anlayışıyla desteklenen felsefesi– gençliğin felsefesi değildi artık, isteklerini dışa vuracak yerde, uçup gitmiş yıllarından, kişiliklerinde özel ve sürekli sayabilecekleri alışkanlık ve tutkulardan değişmez bir çökelti çıkarmaya çalışan, her şeyden önce benimsedikleri yaşama biçiminin bu alışkanlıkları, bu tutkuları doyurmasını sağlamak isteyen insanların olumlu ve nerdeyse tıbba dayalı felsefesiydi. Swann nemli bir iklim yüzünden egzamasının azmasına yaşamında bir yer ayırmayı akıllılık saydığı gibi, Odette'in ne yaptığını bilmemek yüzünden çektiği acıya bir yer ayırmayı da akıllılık sayıyordu; koleksiyonlar, iyi yemekler gibi kendisine zevk veren (hiç değilse gönlünü kaptırmasından önce zevk veren) başka şeylere nasıl para ayırıyorsa, bu bilgileri edinmedikçe acı çekeceğine göre, Odette'in günlerini nasıl geçirdiği konusunda bilgi toplamak için bütçesinden önemli bir para ayırmayı da akıllılık sayıyordu.

Eve dönmek için Odette'le vedalaşmak istediği zaman, Odette biraz daha kalmasını istedi, çıkmak üzere kapıyı açacağı sırada da çabucak koluna yapışıp onu alıkoydu. Ama Swann buna dikkat etmedi, öyle ya, bir konuşmayı dolduran sayısız deviniler, sözler, küçük olaylar arasında, farkında bile olmadan, kuşkularımızın gelişigü-

zel aradığı gerçeği gizleyenlerin yanından geçip giderken, arkalarında hiçbir şey bulunmayanlar üzerinde durmamız kaçınılmaz bir şeydir. Odette, ikide bir, "Ne kötü," diye yineleyip duruyordu, "öğle sonları hiç gelmezken, bir kez geleceğin tutsun da ben seni görmeyeyim!" Gelişini kaçırmasına böylesine üzülecek ölçüde sevmezdi Odette kendisini, bunu biliyordu ama iyi yürekli olduğunu, canını sıkınca kederlendiğini, gönlünü hoş etmek istediğini de biliyordu, birlikte geçirilecek bir saatin onun için değil de kendisi için çok büyük olan hazzından kendisini yoksun bıraktığı için bu kez de üzülmesini çok doğal buldu. Ama oldukça önemsiz bir şeydi bu; bu nedenle, üzüntüsünün böylesine uzun sürmesi en sonunda şaşırttı Swann'ı. Primavera ressamının kadın figürlerini her zamankinden de fazla andırıyordu böyle. Çocuk İsa'yı eline bir nar verip bıraktıkları ya da Musa'nın bir tekneye su boşaltmasını izledikleri sıralarda, bu kadınların kendilerine göre fazla ağır gibi gelen bir acının yükü altında ezilir gibi olan, bitkin, üzgün yüzleri gibiydi yüzü. Böyle bir üzüntüye bir kez daha rastlamıştı onda, ama ne zaman, bilmiyordu. Sonra birdenbire anımsadı: Hastalık bahanesiyle ama aslında Swann'la kalmak istediği için gitmediği akşam yemeğinin ertesi günü, Madam Verdurin'le konuşurken yalan söylediği zaman. Hiç kuşkusuz, kadınların en kuruntulusu bile olsa, böylesine küçük bir yalandan pişmanlık duymazdı. Ama Odette'in sürekli biçimde söylediği yalanlar pek de öyle küçük değildi ve şu ya da bu insan karşısında, korkunç güçlükler yaratabilecek şeylerin ortaya çıkmasına neden olabilirlerdi. Bu nedenle, yalan söylerken korkuya kapılır, kendini savunmak için iyi hazırlanmadığını sezer, başarısına güvenemez, kimi yorgun ve uykusuz çocuklar gibi içinden ağlamak gelirdi. Sonra kendisine yalan söylediği, yalanını iyi kıvıramayacak olursa, belki de kıskıvrak eline düşeceği

adamı da genellikle fazlasıyla incittiğini bilirdi. O zaman onun karşısında suçluluk duyar, alttan alırdı. Önemsiz bir yalan söylemek zorunda kalınca da duyuların, anıların çağrışımıyla, bir yorgunluğun huzursuzluğunu, bir kötülüğün pişmanlığını duyardı.

Şimdi Swann'a hangi alçaltıcı yalanı söylemekteydi ki, böyle acılı bir bakışla bakıyordu, giriştiği çaba altında bükülür, aman diler gibi olan, yakınmalı bir sesi vardı? Kendisinden gizlemeye çalıştığı şeyin yalnızca öğleden sonraki olaya ilişkin gerçek değil de daha yeni bir şey, belki daha gerçekleşmemiş ama yakında gerçekleşecek ve öğleden sonraki gerçek konusunda kendisini aydınlatabilecek bir şey olduğunu düşündü Swann. Bu sırada bir zil sesi duydu. Odette konuşmaya hiç ara vermedi, ama artık sözleri bir iniltiden başka bir şey değildi: Swann'ı öğleden sonra görememiş, ona kapıyı açamamış olmanın üzüntüsü gerçek bir umutsuzluk olup çıkmıştı.

Giriş kapısının kapandığı duyuldu, sonra bir araba gürültüsü geldi, sanki biri –herhalde Swann'ın karşılaşmaması gereken kişi– Odette'in evde olmadığını söylemeleri üzerine geri gidiyordu. O zaman sırf alışmadığı bir saatte gelmekle bile, bilmesini Odette'in hiç mi hiç istemediği birçok şeyi altüst ettiğini düşündü, bir yılgınlık, nerdeyse bir yıkılış duygusuna kapıldı. Ama Odette'i sevdiği, bütün düşüncelerini Odette'e yöneltmeye alışkın olduğu için, kendine acıyacağına ona acıdı, "Zavallı sevgilim," diye mırıldandı. Swann giderken, Odette masanın üstünden birkaç mektup aldı, bunları postaya atıp atamayacağını sordu. Swann mektupları aldı; ama eve dönünce, üzerinde kaldıklarını fark etti. Postaneye gitti, mektupları cebinden çıkardı, kutuya atmadan önce adreslerine baktı. Hepsi de terzilere merzilere yazılmıştı, yalnız biri Forcheville'eydi. Swann düşünüyordu şimdi: "Şunun içini bir görebilsem, ona nasıl seslendiğini, onun-

la nasıl konuştuğunu, aralarında neler geçtiğini öğrenirdim. Hatta bakmadığım için Odette'e kabalık etmiş oluyorum belki de, öyle ya, belki de kara çalmadan öteye geçmeyen, her ne olursa olsun, ona acı çektirtecek, bir kez mektup gittikten sonra da hiçbir biçimde yıkılmayacak olan bir kuşkudan kurtulmanın tek yolu bu."

Postaneden çıkıp evine döndü ama bu son mektup yanındaydı. Açmayı göze alamadığı için bir mum yakıp zarfı muma yaklaştırdı. İlkin hiçbir şey okuyamadı, ama zarf inceydi, içindeki sert karta bastırınca, son sözcükleri okuyabildi. Çok soğuk bir bitirme kalıbıydı bu. Forcheville'e yollanan bir mektuba Swann bakacak yerde, Swann'a yollanan bir mektuba Forcheville baksaydı, başka türlü bir sevgiyle yüklü sözcükler görebilirdi. Kendinden daha büyük olan zarfın içinde oynayan kartı kımıldatmadan tuttu, sonra, başparmağıyla kaydırarak değişik satırlarını zarfın astarlı olmayan bölümüne, dışardan okumasına elveren biricik yerine getirdi birbiri ardından.

Gene de iyi seçemiyordu. Ama ne zararı vardı, aşk bağıntılarıyla hiç ilgisi bulunmayan, önemsiz bir olay sözkonusuydu; Odette'in amcasıyla ilgili bir şeydi. Swann satırın başlangıcını iyice okumuştu: "Haklıydım." Ama Odette'in neyi yapmakla haklı olduğunu anlayamıyordu; bu sırada ilkin sökemediği bir sözcük belirdi birdenbire, bütün tümcenin anlamını aydınlatıverdi: "Haklıydım açmakta, amcam gelmişti." Açmak! Demek Swann kapıyı çaldığında Forcheville içerdeydi de Odette onu yollamıştı, demek işittiği gürültü buydu!

Bunun üzerine bütün mektubu okudu; Odette böyle bir kabalık ettiği için özür diliyor ve sigaralarını evinde unuttuğunu söylüyordu. Ona ilk gidişlerinden birinde, kendisine de aynı tümceyi yazmıştı. Ama Swann için, "Neden gönlünüzü de unutmadınız, onu geri vermezdim size," diye eklemişti. Forcheville için hiç de böyle bir

şey yoktu: Aralarında çevrilen bir dolabı düşündürtebilecek hiçbir anıştırmada bulunmuyordu. Hem doğrusunu söylemek gerekirse, Odette onu gelenin amcası olduğuna inandırmak için mektup yazdığına göre, bu işte aldatılan kendisinden çok Forcheville'di. Kısacası, Odette'in önemsediği adam, gelmesi için ötekini başından savmasına yol açan adam kendisi, yani Swann'dı. Gene de, Odette'le Forcheville arasında hiçbir şey yoksa, ne diye hemen açmamıştı kapıyı, ne diye, "Açmakta haklıydım, amcam gelmişti," demişti? O sırada hiç de kötü bir şey yapmıyorsa, kapıyı açmasını Forcheville'e açıklamasına ne gerek vardı? Swann öylece duruyordu mektubun karşısında, üzgün, şaşkın, gene de mutlu. Odette korkusuzca vermişti mektubu eline; çünkü inceliğine sonsuz bir güveni vardı. Ama daracık bir ışık bölümünden bilinmeyeni izlercesine, mektubun saydam penceresinden baktığı zaman, hiçbir zaman öğrenemeyeceğini sandığı bir olayın giziyle birlikte, Odette'in yaşamından bir parça seriliyordu gözlerinin önüne. Sonra kıskançlığı bunun tadını çıkarıyordu, Swann'ın zararına da olsa, kendisini besleyen her şeye karşı doymak bilmez, bencil, bağımsız bir yaşamı vardı sanki. Şimdi bir besin bulmuştu. Artık Swann, Odette'in saat beş sularında ağırladığı konuklar yüzünden her gün kaygılanmaya, Forcheville'in bu saatte nerde bulunduğunu öğrenmeye çalışmaya başlayabilecek. Çünkü Swann'ın aşkında hem Odette'in günlerini nasıl geçirdiği konusundaki bilgisizliğinden hem de bilgisizliğin yerini imgelemiyle doldurmasını önleyen kafa tembelliğinden gelen özellik başlangıçtan beri sürüyordu. Odette'in bütün yaşamı kıskançlık uyandırmadı ilkin onda, yalnızca belki de kötüye yorulan bir durum karşısında Odette'in kendisini aldatmış olabileceğini düşündüğü anlarda kıskançlık duydu. Kıskançlığı ilkin birinci, sonra ikinci, sonra üçüncü kolunu atan bir ahtapot

gibi, akşamın beşine yapıştı sımsıkı, sonra başka bir şeye, sonra daha başka bir şeye. Ama Swann acılarını hiç yoktan uydurmasını bilmezdi. Birer anıydılar yalnız, kendisine dışardan gelen bir acının sürüp gitmesiydiler.

Ama artık her şey acı getiriyordu. Odette'i Forcheville'den uzaklaştırmak, onu birkaç gün Güney'e götürmek istedi. Ama oteldeki bütün erkeklerin onu, onun da bütün erkekleri arzuladığını sanıyordu. Bu yüzden, bir zamanlar yolculukta yeni insanlar, kalabalık topluluklar arayan Swann, şimdi yabanıllaşıyor, sanki kendisini acımasızca yaralamışlar gibi erkeklerden kaçıyordu. Her erkeği Odette için olası bir sevgili olarak görürdü de nasıl adamcıl olmazdı? Böylece kıskançlık Swann'ın huyunu Odette'in ilk günlerde uyandırdığı tatlı ve güleç eğilimden de fazla bozuyor, başkalarının gözünde bu huyu belli eden göstergeleri bile baştan başa değiştiriyordu.

Odette'in Forcheville'e yazdığı mektubu okuduğu günden bir ay sonra, Swann, Verdurin'lerin Bois'da verdikleri bir akşam yemeğine gitti. Ayrılmaya hazırlandıkları sırada, Madam Verdurin'le birçok konuk arasında gizli konuşmalar yapıldığını sezdi, piyaniste de ertesi gün Chatou'da verilecek partiye gelmesini anımsattıklarını anlar gibi oldu; ama kendisi, Swann, çağrılmamıştı.

Verdurin'ler hep alçak sesle, kapalı sözcüklerle konuşmuşlardı ama ressam, dalgınlıktan olacak, "Hiç ışık olmamalı, nesnelerin aydınlanışını daha iyi görebilmek için *Ay Işığı Sonatı*'nı karanlıkta çalmalı," diye haykırıverdi.

Madam Verdurin, Swann'ın hemen iki adım ötede olduğunu görünce, konuşanı susturmak ve işitenin önünde suçsuz görünme isteğini bakışın sert hiçliğinde suya düşüren, suç ortağının kımıltısız işaretinin saf kişinin gülümsemeleri altında gizleyen anlatımı, bir pot kırdığını anlayanlara özgü olan, yapana değilse de konusu olana bu

potu hemen o anda belli eden anlatımı takındı. Odette de yaşamın ezici zorluklarıyla boğuşmaktan vazgeçen bir umutsuz kadın görünüşüne büründü birdenbire. Swann' sa, sıkıntı içinde, bu lokantadan ayrılıp onunla birlikte dönerken açıklama isteyebileceği, ertesi gün gitmemesini ya da kendisinin de çağrılmasını sağlayabileceği andan kendisini ayıran dakikaları sayıyordu. En sonunda, arabalar istendi. Madam Verdurin, "Hadi, Allahaısmarladık, yakında görüşeceğiz, değil mi?" dedi Swann'a, bakışındaki sevimlilik ve gülümsemesindeki yapmacıklıkla, şimdiye dek hep yaptığı gibi, "Yarın Chatou'da, öbür gün de evimde," demediğini düşünmesini önlemeye çalışıyordu.

Verdurin'ler Forcheville'i kendi arabalarına aldılar, Swann'ın arabası onlarınkinin arkasındaydı, Odette'i yanına almak için onların arabasının yola çıkmasını bekliyordu.

"Odette, sizi biz götürüyoruz," dedi Madam Verdurin, "Mösyö de Forcheville'in yanında küçük bir yerceğizimiz var sizin için."

"Peki efendim," diye yanıtladı Odette.

"Nasıl olur, sizi ben götürecektim," diye atıldı Swann, hiçbir şeyi gizlemeden söyledi gerekli sözcükleri, çünkü kapı açık, saniyeler sayılıydı, hem bu durumda onsuz dönemezdi.

"Ama hanımefendi benden..."

"Yalnız da dönebilirsiniz pekâlâ, canım," dedi Madam Verdurin, "az bırakmadık size Odette'i."

"Ama hanımefendiyle konuşacağım önemli bir şey vardı."

"Olsun! Yazarsınız kendisine..."

"Allahaısmarladık," dedi Odette, elini uzattı.

Evlerine döndükleri zaman, Madam Verdurin kocasına, "Şimdi Swann çekinmeden ne tavırlar takınıyor bize karşı, gördün mü?" dedi. "Odette'i götürüyoruz diye yi-

yecekti nerdeyse beni. Doğrusu ya, kabalığın bu kadarı da fazla! Randevuevi işletiyoruz sanki! Odette'in bu türlü davranışlara katlanmasını da aklım almıyor. Siz benimsiniz der gibi bir havası var açıkça. Odette'e söyleyeceğim düşüncemi, umarım anlar."

Bir an sonra da öfkeyle, "Yook, bu pis hayvan çok oldu artık!" diye ekledi. Hiç farkında olmadan, belki de kendini haklı çıkarmak için karanlık bir gereksinime boyun eğerek –kesilen piliç bir türlü ölmeyince Françoise'ın yaptığı gibi– can çekişen bir zararsız hayvanın son sıçrayışlarının kendisini ezmekte olan köylüden kopardığı sözcükleri kullanmıştı.

Ve Madam Verdurin'in arabası yola çıkıp da Swann'ınki ilerleyince, arabacısı ona baktı, hasta mı olduğunu, yoksa başına kötü bir şey mi geldiğini sordu.

Swann arabacıyı yolladı, yürümek istiyordu, yaya döndü Bois'dan. Kendi kendine, yüksek sesle konuşuyordu, şimdiye dek küçük nüvenin hoş yanlarını, Verdurin'lerin yüce ruhluluklarını göklere çıkarırken de böyle azıcık yapmacık bir tavırla konuşurdu. Ama Odette'in sözlerini, gülümsemelerini, öpüşlerini ne denli tatlı bulmuşsa, aynı şeyler başkalarına yönelince, o ölçüde iğrenç bulduğu gibi, Verdurin'lerin daha birkaç dakika öncesine dek eğlendirici olduğunu, gerçek bir sanat beğenisi, hatta bir tür ruh soyluluğuyla dolup taştığını düşündüğü salonu da, şimdi burda Odette başkalarıyla buluşacak, burda serbest sevişecek olunca, aynı salonun gülünçlüklerini, budalalıklarını, iğrençliklerini görüyordu.

Ertesi gün Chatou'da yapacakları akşam toplantısını gözlerinin önüne getirdikçe tiksiniyordu. "Şu Chatou'ya gitmek de ne oluyor bir kez! Dükkânlarını kapamış çerçiler gibi! Gerçekten de kenterin kenteri bu insanlar, gerçekten yaşamıyorlar, Labiche'in oyunlarından çıkmışlar!"

Cottard'lar olacaktı, Brichot da olacaktı belki. "Birbirlerine bakarak yaşayan, yarın *Chatou*'da bulunmayacak olurlarsa, kendilerini –vallahi billahi!– yıkılmış sanacak olan bu küçük insanların yaşamı nasıl da gülünç!" Yazık ki, ressam da, çöpçatanlığa bayılan ressam da olacak, Forcheville'i Odette'le birlikte atölyesine çağıracaktı. Odette'i gözlerinin önüne getiriyor, bu kır eğlencesine göre fazla süslü görüyordu, "Çünkü öylesine bayağıdır ki, hem de, zavallı yavrucak, öylesine budaladır ki!"

Madam Verdurin'in yemekten sonra yapacağı şakaları işitir gibi oldu, Odette'in bunlara güldüğünü, kendisiyle, nerdeyse kendinde güldüğünü gördüğü için, hangi can sıkıcıya yönelmiş olurlarsa olsunlar, her zaman hoşlanmıştı bu şakalardan. "Ne iğrenç eğlenme!" diyor, dudaklarına öyle zorlu bir tiksinti havası veriyor, yüzündeki buruşma, kaslardaki kasılma duyusunu gömleğinin yakasına sürtünen boynuna dek duyuyordu. "Yüzü Tanrı görüntüsünde yaratılmış bir yaratık bu mide bulandırıcı şakaların nesine gülebilir? Burnunda azıcık duyarlık kalmış olan hiçbir insan, içinin bu pis kokularla burkulmasını istemez, ürpererek bir başka yöne dönerdi. Bir insanın kendisine dürüstçe el uzatan bir benzerine gülmeye kalkmakla dünyanın en iyi istemiyle bile bir daha çıkamayacağı bir çamura düştüğünü anlayamaması inanılmaz bir şey. Böylesine kirli lakırdıların çalkalandığı çukurlardan binlerce metre yukardayım ben, bir Verdurin'in şakaları çamur sıçratamaz üstüme," diye haykırdı, başını kaldırıp bedenini geriye çekti. "Tanrı tanığımdır ki, içtenlikle Odette'i ordan çekip almak, daha soylu, daha arı bir ortama çıkarmak isterim. Ama insan sabrı sınırlıdır, benim sabrım da son kertesine geldi artık," dedi kendi kendine, sanki Odette'i bu alay ortamından çekip almak gibi yüce bir göreve birkaç dakika önce değil de çok daha eskiden başlamıştı, sanki bu dokunaklı alaylara belki de kendisi-

nin konu olduğunu, bu alayların Odette'i kendisinden koparmaya yöneldiğini düşünmeye başladıktan sonra adamamıştı kendini bu göreve.

Ay Işığı Sonatı'nı çalmaya hazırlanan piyanistle Beethoven'in müziği sinirlerini bozacak diye ürperen Madam Verdurin'in davranışları geliyordu gözlerinin önüne. "Budala, yalancı!" diye haykırdı, "bir de *Sanat*'ı sevdiğini sanıyor!" Kendisi için de çoğu zaman yaptığını yapacak, Forcheville konusunda kurnazca birkaç övücü sözcük sokuşturduktan sonra, Odette'e, "Yanınızda Mösyö de Forcheville'e bir yerceğiz açarsınız herhalde," diyecekti. "Karanlıkta! Kadın tüccarı! Çöpçatan!" "Çöpçatan!" Onları susmaya, birlikte düşlere dalmaya, bakışmaya, el ele tutuşmaya çağıracak olan müziğe bu adı veriyordu. Platon'un, Bossuet'nin, eski Fransız eğitiminin sanata kaş çatmasını şimdi yerinde buluyordu.

Kısacası, Verdurin'lerde sürdürülen ve eskiden birçok kez "gerçek yaşam" diye adlandırdığı yaşam, yaşama biçimlerinin en kötüsü gibi geliyordu ona, küçük nüve de çevrelerin en bayağısı. "Toplum basamaklarının en aşağısı gerçekten," diyordu, "Dante'nin en alt tabakası. Hiç kuşkusuz, o görkemli satırlar Verdurin'lere tıpa tıp uyuyor! Doğrusunu söylemek gerekirse, kendilerine karşı söylenebilecek çok şeyler bulunan, gene de bu serseri çetelerine hiç mi hiç benzemeyen seçkin çevre insanları, bunları tanımaya, burda parmaklarının ucunu bile kirletmeye yanaşmamakla çok akıllı davranıyorlar! Saint-Germain semtinin şu *Noli me tangere*'sinde ne büyük bir önbili var!" Bois'nın ağaçlık yollarından çoktandır ayrılmış, aşağı yukarı evine gelmişti, gene de acısı, içtensizlik sarhoşluğu geçmemişti, kendi sesinin yalancı perdeleri, yapmacık tokluğu her an biraz daha artıyordu bu sarhoşluğu, gecenin sessizliği içinde uzun uzun söylev çekmeyi hep sürdürüyordu: "Seçkin çevre insanlarının da kusurları vardır,

kimsecikler benim kadar bilmez bu kusurları, gene de öyle şeyler vardır ki, bu insanlar arasında olanaksızdır! Tanıdığım bilmem hangi kibar kadın kusursuz olmaktan uzaktı ama yaradılışında öyle bir incelik temeli, davranışlarında öyle bir dürüstlük vardı ki, her ne olursa olsun, nankörlük etmesini önlerdi, bu da onunla şu Verdurin karısı gibi bir hırçın yaratık arasında uçurumlar bulunduğunu göstermeye yeter. Verdurin! Ada bak sen! Ah! Kendi türlerinde hiçbir eksikleri bulunmadığı, çok hoş oldukları söylenebilir. Tanrı'ya şükürler olsun, bu alçaklığa, bu süprüntülere karışmaktan tam zamanında vazgeçtim."

Ama daha çok az bir zaman önce Verdurin'lerde gördüğü erdemler onlarda gerçekten bulunsa bile, aşkını destekleyip korumamış olsalardı, Swann'da onların ruh yüceliğiyle coşmasına neden olan sarhoşluğu yaratmaya yetmezdi, bu sarhoşluk, başka insanlara yayılmış bile olsa, ancak Odette'ten gelebilirdi; aynı biçimde, kendisini bırakıp da Odette'i Forcheville'le çağırmamış olsalardı, şimdi Verdurin'lerde gördüğü ahlaksızlık onu böylesine öfkelendirmez, "alçaklıklarını" yerden yere vurmasına neden olmazdı. Hiç kuşkusuz, Swann'ın sesi kendisinden daha açık görüşlüydü, Verdurin'lerin çevresine karşı tiksintiyle, bu çevreyle ilişkisini kesmiş olmasının sevinciyle dolu sözcükleri ancak yapmacık bir biçimde, sanki düşüncesini belirtmekten çok öfkesini yatıştırmak amacıyla seçilmiş sözcüklermiş gibi söylüyordu. Gerçekten de Swann bu yergileri sıralarken, sesi tümüyle değişik bir konu üzerinde durur gibiydi, öyle ya, Swann evine gelip de sokak kapısını kapatır kapatmaz, elini alnına vurdu, kapıyı yeniden açtırıp çıktı, bu kez doğal bir sesle atıldı: "Yarın Chatou'ya akşam yemeğine çağrılmanın yolunu buldum galiba!" Ama bu yol iyi bir yol değildi anlaşılan çünkü Swann çağrılmadı: Doktor Cottard durumu tehlikeli görünen bir hasta için taşraya çağrılmış, Verdurin'leri

günlerce görememiş, Chatou'ya da gidememişti, bu akşam yemeğinin ertesi günü, Verdurin'lerin evinde sofraya oturunca, "Bu akşam Mösyö Swann'ı göremeyecek miyiz?" dedi. "Cumhurbaşkanının kişisel bir..."

"Görmeyiz inşallah!" diye atıldı Madam Verdurin. "Tanrı korusun, sıkıcı, budala hem de görgüsüz bir adam."

Cottard bu sözleri işitince, o zamana dek tüm inandıklarının karşıtı olan, ama kesinliği de su götürmeyen bir gerçek karşısındaymış gibi, şaşkınlığıyla birlikte boyun eğişini de gösterdi, heyecanlı ve korkak bir tavırla burnunu tabağına dikti, benliğinin derinliklerine dek ulaşan, düzenli bir gerileyiş içinde, alçalan bir gam boyunca, sesinin bütün perdelerinden geçerek, "Ha! Ha! Ha! Ha! Ha!" diye yanıtlamakla yetindi. Bir daha da Verdurin'lerde Swann'ın adı anılmadı.

Böylece, Swann'la Odette'i birleştirmiş olan bu salon, buluşmalarına bir engel oldu. Odette aşklarının ilk günlerindeki gibi, "Nasıl olsa yarın akşam görüşürüz, Verdurin'lerde bir gece yemeği var," demiyordu artık, "Yarın akşam görüşemeyiz, Verdurin'lerde bir gece yemeği var," diyordu. Ya da Verdurin'ler onu Opéra-Comique'e, *Une Nuit de Cléopâtre*'a götürecek oluyorlardı ve Swann, Odette'in gözlerinde, gitmemesini ister kuşkusundan gelen korkuyu okuyordu. Bir zamanlar sevgilisinin yüzünde belirip silinirken, bu korkuyu öpmekten kendini alamazdı, oysa şimdi onu çileden çıkarıyordu. "Ne olursa olsun, onun bu müzik gübresini gagalamak istediğini görünce duyduğum şey öfke değil," diyordu kendi kendine. "Yalnızca üzüntü, kendi hesabıma da değil, onun hesabına, altı ayı aşkın bir süreden beri benimle günlük bağıntı içinde yaşadıktan sonra, Victor Massé'yi kendiliğinden küçümseyecek ölçüde değişmediğini görmemden gelen

üzüntü! Her şeyden önce de azıcık inceliği olan bir kimsenin, kendisinden istenildiği zaman, bir eğlenceden vazgeçmesini bilmesi gereken akşamlar bulunduğunu anlayacak düzeye erişememiş olmasından gelen üzüntü! Ruhsal niteliği vereceği yanıta göre değerlendirileceği için, yalnızca usunun sesini dinleyerek, 'Gitmeyeceğim,' demesini bilmesi gerekirdi." Odette'in o gece Opéra-Comique'e gidecek yerde kendisiyle kalmasını gerçekten de yalnız onun ruhsal değeri konusunda olumlu bir yargıya varabilmek için istediğine inandığından, kendi başına olduğu gibi onun karşısında da aynı ölçüde içtensizlikle, aynı mantığı yürütüyor, hatta şimdi onurundan yakalama isteğine boyun eğdiğinden, içtensizlikte bir basamak daha ileri gidiyordu.

Onun tiyatroya gitmesine birkaç dakika kala, "Sana yemin ederim," diyordu. "Bencil bir insan olsaydım, gitmemeni isterken bütün gönlümle beni dinlememeni dilerdim çünkü bir sürü işim var bu akşam, şimdi hiç ummadığım şeyi yapsan, yani gitmeyeceğini söylesen, iki ayağım bir pabuca girer, çok can sıkıcı bir duruma düşerim. Ama benim işlerim, benim eğlencelerim her şey değil, seni de düşünmek zorundayım. Belki bir gün senden bir daha bağlanmamak üzere koptuğumu görürsün de aşkın öyle uzun süre karşı koyamadığı şu ağır yargılardan birini vermek üzere olduğumu sezinlediğim dakikalarda seni uyarmamış olmakla suçlarsın beni. Görüyorsun ya, *Une Nuit de Cléopâtre*[1] (ada bak sen!) bu durumda hiç önemli değil. Bilinmesi gereken şey, aklın, hatta çekiciliğin en alt basamağında bir yaratık, bir eğlenceden bile vazgeçemeyen, değersiz bir yaratık olup olmadığındır. Öyle ise, sen bu isen, nasıl sevebilir insan seni? Öyle ya,

1. (Fr.) Cleopatra'nın bir gecesi. (Y.N.)

bir insan, kusurlu ama kusurunu düzeltebilecek bir insan bile değilsin demektir. Önüne çıkan eğime göre akan, biçimden yoksun bir susun, akvaryumda yaşadığı sürece, başını günde yüz kez cama çarpacak, gene de hep camı su sanacak olan, belleksiz, düşüncesiz bir balıksın. Anlıyor musun, yanıtından sonra hemen seni sevmez olacağım demiyorum kuşkusuz, ama bir kişiliğin bulunmadığını, her şeyin altında kalıp hiçbir şeyin üstüne çıkamadığını anladığım zaman, yanıtın benim için çekiciliğini azaltacak. Hiç kuşkusuz, her şeye karşın gideceğini umarak *Une Nuit de Cléopâtre*'a (dudaklarımı bu aşağılık adla kirletmek zorunda bıraktın beni!) gitmekten vazgeçmeni sanki önemsiz bir şeymiş gibi istemeyi yeğlerdim. Ama böyle bir hesap tutmaya, yanıtından böyle sonuçlar çıkarmaya karar verdikten sonra, durumu açıkça söylemeyi daha doğru buldum."

Odette'te bir süredir heyecan ve kararsızlık belirtileri seziliyordu. Konuşmayı iyice kavrayamıyorsa da şu beylik "boş söylevler" ve serzeniş ya da yalvarma sahneleri sınıfına girdiğini anlıyor, erkeklerle çok düşüp kalkmış olması da sözcükler üzerinde tek tek durması gerekmeden, tutkun olmayanların böyle konuşmayacaklarını, tutkun olduktan sonra da artık sözlerini dinlemekte yarar bulunmadığını, bundan böyle olsa olsa daha çok tutulacaklarını anlamasını sağlıyordu. Bunun için, vaktin geçtiğini, Swann biraz daha konuşacak olursa, kendisinin de şefkatli, inatçı ve şaşkın bir gülümseyişle belirttiği gibi, "en sonunda uvertürü kaçıracağını" görmemiş olsa, onu çok daha büyük bir rahatlıkla dinleyebilirdi.

Başka seferlerde, onu sevmemesine neden olacak şeylerin başında yalan söylemekten vazgeçmek istememesinin geldiğini söylüyordu. "Sırf çekicilik açısından bile yalan söylemeye gönül indirmekle tatlılığından neler yitirdiğini anlamıyor musun?" diyordu ona. "Bir doğ-

runun açıklanması ne kusurları bağışlattırmaz ki! Gerçekten de, umduğumun çok aşağılarındaymış senin kafan!" Ama yalan söylememesini gerektiren nedenleri sayıp dökmesi boşunaydı; bu nedenler Odette'te genel bir yalancılık düzenini yıkabilirdi; ne var ki, Odette'te böyle bir düzen yoktu; o, yaptığı şeyi Swann'ın bilmesini istemeyince, bunu söylememekle yetiniyordu. Bu yüzden de onun için yalan özel türden bir önlemdi; bundan yararlanması mı, yoksa gerçeği söylemesi mi gerektiği konusunda karara varmasını sağlayacak tek şey de gene özel türden bir nedendi: sözünün doğru olup olmadığını Swann'ın anlama olasılığı.

Bedensel bakımdan kötü bir dönemindeydi; şişmanlıyordu; eski günlerdeki anlamlı ve hüzünlü güzellik, şaşkın ve dalgın bakışlar, ilkgençliğiyle birlikte silinip gitmiş gibiydi. Böylece, Swann için, tam da Swann'ın onu çok daha az güzel bulduğu sırada alabildiğine değerli olmuştu. Swann onda gördüğü güzelliği gene yakalayabilmek için uzun uzun bakıyordu ona, ama bulamıyordu. Ama bu yeni kabuğun altında hep Odette'in yaşadığını, gene o geçici, o yakalanmaz, o içinden pazarlıklı istemin barındığını bilmesi, Swann'ın tutkusuyla ona sahip olmaya çalışması için yetiyordu. Sonra onun iki yıl önceki fotoğraflarına bakıyor, ne denli hoş olduğunu anımsıyordu. Bu da Odette için başını bir süre derde sokmuş olmanın acısını dindiriyordu.

Verdurin'ler Odette'i Saint-Germain'e, Chatou'ya, Meulan'a götürdüler mi, hava güzelse, geceyi burda geçirip ertesi gün dönmeyi öneriyorlardı çoğu zaman. Madam Verdurin teyzesi Paris'te kalan piyanistin kuşkularını yatıştırmaya çalışıyordu.

"Sizden bir günlüğüne kurtulduğuna çok sevinecek. Hem ne diye kaygılansın ki, bizimle olduğunuzu biliyor; ben her şeyi üzerime alıyorum."

Ama, yatıştırmayı başaramazsa, Mösyö Verdurin yola çıkıp bir telgrafhane ya da haberci buluyor, müritlere haber yollanacak bir kimseleri bulunup bulunmadığını soruyordu. Odette teşekkür ederek hiç kimseye çekilecek telgrafı olmadığını söylüyordu; çünkü Swann'a herkesin önünde telgraf çekmekle kendisini küçülteceğini söylemişti. Bazı bazı birkaç gün boyunca düşünüyordu, Verdurin'ler kendisini Dreux mezarlarını görmeye ya da, ressamın öğüdü üzerine, ormanda günbatımının güzelliğini seyretmek için Compiègne'e götürüyorlardı, Pierrefonds Şatosu'na dek uzanılıyordu.

"Hay Allah! Benimle gerçek anıtları görebilirdi, ben tam on yıl mimarlık üzerine çalıştım, en değerli insanlar kendilerini Beauvais'ye ya da Saint-Loup-de-Naud'ya götürmem için yalvarır dururlar, bense bunu ancak onun için yaparım ama o bunun yerine, Louis-Philippe'in, Violet-le-Duc'ün pislikleri önünde coşmaya gidiyor, hem de odunların en odunuyla birlikte! Bunun için sanatçı olmak gerekmez bence, herkesinkinden ayrı bir sezgisi olmasa bile, pislik kokularını ciğerlerine doldurması daha kolay olsun diye ayakyollarını seçmez insan."

Ama Odette –ne yazık! Rastlantı sonucuymuş gibi onun da kendi başına gelmesine izin vermiyor, "Acıklı bir etki yapar gelmen," diyordu– Dreux'ye ya da Pierrefonds'a gidince, Swann aşk romanlarının en sarhoş edicisine, tren tarifelerine dalıyordu; tren tarifeleri –öğleden sonra, akşam, hemen o sabah– onun yanına varmanın yolunu gösteriyorlardı! Yolunu mu? Nerdeyse daha fazla bir şeyi: yetkisini. Çünkü ne de olsa tarife de, trenler de köpekler için yapılmamıştı. Sabahın sekizinde bir tren kalktığı, bu trenin saat onda Pierrefonds'a vardığı basılmış yazılar aracılığıyla kitleye bildirildiğine göre, Pierrefonds'a gitmek yasal bir edimdi, bunun için Odette'in iznine hiç mi hiç gerek yoktu; hem onu tanımayan in-

sanlar, lokomotifler işletmek çabasına değecek oranda çok sayıda insanlar da her gün aynı yolculuğu yaptığına göre, bu edimin Odette'le karşılaşma isteğinden çok başka bir nedeni bulunabilirdi.

Kısacası, canı Pierrefonds'a gitmek istiyorsa, Odette bunu önleyemezdi! Canı da istiyordu işte, Odette'le tanışmamış olsaydı, hiç kuşkusuz giderdi. Viollet-le-Duc'ün restorasyon çalışmaları üzerinde daha belirgin bir görüşe varmayı çoktandır istiyordu. Hele şu güzel havada, Compiègne Ormanı'nda bir gezinti yapmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu.

Bugün gönlünü çeken biricik yeri Odette'in yasak etmesi gerçekten şanssızlıktı. Bugün! Yasağına kulak asmayıp da gitseydi, daha *bugün* görebilirdi onu! Ama Odette, Pierrefonds'da ilgisiz biriyle karşılaşacak olsa, neşeyle, "Vay, siz burda mıydınız!" diyecek, Verdurin'lerle indiği otele kendisini görmeye gelmesini söyleyecek olmasına karşın, onunla, yani Swann'la karşılaşacak olursa, incinecek, izlendiğini düşünecek, sevgisi azalacak, belki de onu görünce öfkeyle başını çevirecekti. Dönünce de, "Demek benim yolculuk hakkım yok artık!" diyecekti, oysa artık yolculuk hakkını yitiren oydu, Swann'dı.

Bir ara, Compiègne'e ve Pierrefonds'a gidebilmek için bu yerlerde bir dostun, oralarda bir şatosu olan Marki de Forestelle'in konuğu olarak bulunmak geldi usuna. Nedenini söylemeden bildirdi ona tasarısını. O da keyifsizdi, Swann'ın on beş yıldan beri ilk kez topraklarına gelmeye razı olmasına çok sevinmiş, Swann hep aynı yerde kalmak istemediğine göre, kendisini birkaç gün gezdireceğini söylemişti. Swann şimdiden orda, Mösyö de Forestelle'le bir arada görüyordu kendini. Orda Odette'i görmeden önce bile, Odette'i hiç görmese bile, tam olarak nerde bulunduğunu bilmemekle birlikte, birdenbire karşısına çıkıvermesi olasılığının dört bir yanda bir yürek

gibi çarptığını duyacağı bu toprağa ayak basmak ne büyük mutluluk olacaktı: Odette nedeniyle görmeye gittiği için gözlerinde güzelleşen şatonun avlusunda; kentin hepsi de romansı bir nitelik kazanan sokaklarında; derin ve hoş bir günbatımıyla pembeleşmiş ormanın her yolunda; umutlarının o belirsiz her yerdeliğinde, mutlu, başıboş, çoğalmış yüreğinin sığındığı ve birbiri ardından beliren, sayısız barınaklarda karşılaşabilirlerdi. "Aman," diyecekti Mösyö de Forestelle'e, "dikkat edelim de Odette'le Verdurin'lere rastlamayalım; onların da bugün burda olduklarını duydum. Paris'te bol bol görüşüyoruz nasıl olsa, birbirimizden ayrı tek adım atmayalım diye Paris'ten ayrılmaya değmezdi herhalde." Ve buraya geldikten sonra, neden yirmi kez tasarı değiştirdiğini, Verdurin'lerin izine bile rastlamadığı Compiègne otellerinde bütün yemek salonlarını gözden geçirdikten sonra, neden hiçbirinde karar kılamadığını dostu bir türlü anlayamayacaktı; kaçmak istediği şeyi kovalarmış gibi görünecek, bulur bulmaz da kaçan gene kendisi olacaktı; çünkü küçük toplulukla karşılaşsaydı, yapmacık bir tavırla uzaklaşacak, Odette'i gördüğü, Odette de kendisini gördüğü, her şeyden önce de kendisine pabuç bırakmadığını gördüğü için, çok hoşnut olarak uzaklaşacaktı. Ama hayır, Odette burda kendisi için bulunduğunu sezecekti. Mösyö de Forestelle yola çıkmak üzere kendisini almaya gelince, "Çok yazık! Bugün Pierrefonds'a gidemem, Odette de orda," diyordu. Ve Swann, bütün ölümlüler içinde, Pierrefonds'a gitme hakkından yoksun bulunan tek insan olmasının Odette'in gözünde gerçekten başkalarından farklı bir kişi, yani onun sevgilisi olmasından ileri geldiğini, evrensel yolculuk özgürlüğünün kendisi için kısıtlanmasının şu tutsaklığın, kendisince pek değerli olan aşkın değişik bir biçimi olduğunu sezinlediği için her şeye karşın mutluydu. Hiç kuşkusuz, onunla bozuşma tehlikesini göze al-

maktansa, dönüşünü beklemek daha iyiydi. Bir Gönül Haritası'na eğilircesine, Compiègne Ormanı'nın haritası üzerinde eğiliyor, dört bir yanına Pierrefonds Şatosu'nun resimlerini dolduruyordu. Odette'in dönebileceği gün gelir gelmez, tarifeyi açıyor, hangi trene binmiş olabileceğini, gecikmişse hangi trenlere binebileceğini kestirmeye çalışıyordu. Bir telgraf kaçırmak korkusuyla evden çıkmıyor, belki Odette son trenle döner de gecenin ortasında kendisini görmeye gelerek bir sürpriz yapar diye yatmıyordu. Tam da bu sıralarda dış kapının çalındığını işitiyor, açmakta geç kalınmış gibi bir duyguya kapılıyor, kapıcıyı uyandırmak istiyor, gelen belki Odette'tir diyerek seslenmek için pencereye gidiyordu; çünkü belki on kez aşağıya inip uyarılarda bulunmuş olmasına karşın, ona evde olmadığını söyleyebilirlerdi. Dışardan dönen bir uşak oluyordu kapıyı çalan. Geçen arabaların –daha önce hiç dikkatini çekmemiş olan– uğultularını fark ediyordu. Her birinin uzaktan gelişini, yaklaşmasını, kapısının önünde durmadan geçişini, kendisine gelmeyen bir haberi uzaklara götürüşünü dinliyordu. Bütün gece bekliyordu böyle, hem de boşu boşuna; çünkü Verdurin'ler dönüşü bir gün öne aldıklarından, Odette öğleden beri Paris'teydi; ona haber vermeyi usuna getirmemişti; ne yapacağını bilmediği için, akşamı yalnız başına tiyatroda geçirip çoktan evine dönmüştü, uyuyordu.

Usuna bile getirmemişti Swann'ı. Ama Swann'ın varlığını bile unuttuğu bu anlar Odette'in işine yarıyor, Swann'ı kendisine bağlamakta yosmalığından da etkili oluyordu. Çünkü Swann, Odette'i Verdurin'lerde bulamayıp da gece yarılarına dek aradığı gün aşkını ortaya çıkaracak ölçüde güçlü olan şu acılı çarpıntı içinde yaşıyordu böylece. Benim çocukluğumda Combray'de yaşadığım gibi, akşamın yeniden doğacak acılarını unutturan, mutlu gündüzler de yoktu. Swann gündüzlerini Odette'

siz geçirmekteydi; böylesine güzel bir kadını Paris'te tek başına sokağa bırakmanın mücevher dolu bir kutuyu sokak ortasında bırakmak kadar tehlikeli olduğunu düşünüyordu bazı bazı. Hepsi de hırsızmış gibi, gelip geçenlere kızıyordu o zaman. Ama ortak ve biçimsiz yüzleri imgeleminden silinip gittiği için, kıskançlığını beslemiyordu. Kafasını yoruyordu Swann'ın. Ellerini gözlerinin üzerine götürüyor, dış dünyanın gerçekliği ya da ruhun ölümsüzlüğü sorununu kavramaya çalışıp durduktan sonra, yorgun beyinlerine bir inanç ediminin rahatlayışını getirenler gibi, "Tanrı korusun!" diye haykırıyordu. Ama, sırf bunlar onsuz yapmanın acısı nedeniyle, Swann'ın yaşamının en basit edimlerine –öğle yemeği, gelen mektuplar, sokağa çıkma, yatağa yatma– bile, ayrılmaz biçimde, uzakta olanın düşüncesi karışıyordu hep. Marguerite d'Autriche'in, Güzel Philibert'e duyduğu özlemle, Brou Kilisesi'nde, adının baş harflerini onun adının baş harfleriyle karıştırması gibi. Kimi günler, öğle yemeğini evinde yiyecek yerde, oldukça yakın bir lokantaya gidiyordu. Bir zamanlar bu lokantanın yemeklerini beğenirdi, oysa şimdi şu romansı dediğimiz, gizemli ve garip nedenlerden biriyle gidiyordu oraya; lokanta (hâlâ durur bu lokanta) Odette'in oturduğu sokakla aynı adı taşıyordu: *Lapérinse.* Bazı bazı Odette çok kısa bir yolculuğa çıkıyor, ama Paris'e döndüğünü Swann'a bildirmeyi birkaç gün sonra akıl ediyordu. Artık eskisi gibi de yapmıyor, yalanını gerçekten alınmış bir ufak parçayla gizlemeye kalkmadan, daha şimdi, sabah treniyle döndüğünü söylüyordu. Yalandı bu sözler, hiç değilse Odette için yalandı, gerçekmiş gibi istasyona gelişinin anısında bir dayanak noktası bulamıyorlardı; bu sözleri söylediği sırada, söylediklerini gözlerinin önüne de getiremiyordu; trenden indiğini söylediği anda yaptığı tümüyle farklı şeyin karşıt görüntüsü buna engel oluyordu çünkü. Ama Swann'ın kafasında

hiçbir engelle karşılaşmayan bu sözler buraya öyle bir yerleşiyor, öyle su götürmez bir gerçek dokunulmazlığı kazanıyordu ki, bir dostu bu trenle geldiğini ama Odette'e rastlamadığını söyleyince, dostunun söyledikleri Odette'in söyledikleriyle bağdaşmadığına göre, Swann gün ve saat konusunda yanılanın dostu olduğuna inanıyordu. Ancak Swann gerçekliklerinden kuşkulanırsa yalan olabilirdi bu sözler. Odette'in yalan söylediğine inanması için, önceden bir kuşkusu bulunması zorunlu koşuldu. Yeterli bir koşuldu da. O zaman Odette'in her söylediğini kuşkuyla karşılardı. Odette bir ad mı anmıştı, hiç kuşkusuz sevgililerinden birinin adıydı bu; bir kez böyle bir varsayıma daldı mı haftalar boyunca üzülürdü artık; hatta bir kez, bu kentten uzaklaşmadıkça kendisine rahat soluk aldırtmayacak olan, bilinmedik bir adamın adresini, yaptığı işleri öğrenmek için bir bilgi toplama ajansıyla görüşmüştü de bilinmedik adamın Odette'in yirmi yıl önce ölmüş amcası olduğunu öğrenmişti.

Sevgilisi, dedikodulara yol açacağını ileri sürerek, genel yerlerde yanına gelmesine izin vermemekle birlikte, onun gibi kendisinin de çağrıldığı bir gece toplantısında –Forcheville'in, ressamın evinde, ya da bir bakanlıkta bir yardım balosunda– onunla aynı zamanda bulunduğu oluyordu. Onu görüyordu, ama başkalarıyla tattığı ve –sıkıntılar içinde, yalnız başına evine dönerken– sonunu görmediği için kendisine sınırsız gibi gelen hazları gözetler görünerek onu sinirlendirmekten korkuyor, kalmayı göze alamıyordu. Böyle akşamlarda bir iki kez, kaygının birdenbire kesilivermesiyle sert bir biçimde sarsılmasalar, bir yanışmadan başka bir şey olmadıkları için sakin olarak nitelendirilebilecek sevinçler de tattı: Bir-iki dakikalığına ressamın evindeki bir eğlenceye gitmiş, ayrılmaya hazırlanıyordu; burda Odette'i kendisine yönelmeyen bakışları ve şenliğiyle kendilerine bir haz, burda ya da başka

yerde (belki Odette az sonra gider diye korktuğu "Tutarsızlar Balosu"nda) tadılacak olan ve Swann'da gözlerinin önünde daha zor canlandırabildiği için etsel bir birleşmeden de fazla bir kıskançlık uyandıran hazlardan söz eder göründüğü adamlar ortasında güzel bir yabancıya dönüşmüş olarak bırakıyordu; tam atölyenin kapısından adımını atacağı sırada, şu sözcüklerle (bu sözcükler tüylerini ürperten "son"u eğlenceden çıkarıp atıyor, geçmişini de suçsuz gösteriyor, Odette'in dönüşünü artık usa sağmaz, korkunç bir şey değil, hoş ve bildik bir şey, Odette'in her günkü yaşamının küçük bir parçası gibi yanında, arabasında duracak bir şey, Odette'i fazla parlak, fazla keyifli görünüşünden soyan bir şey yapıyor, bunun bir kılık değiştirmeden, gizlemli eğlenceler için değil de kendisi için giydiği, hem de şimdiden bıktığı bir garip giysiden başka bir şey olmadığını gösteriyorlardı), evet, kendisi daha eşikteyken, Odette'in şu sözcükleriyle çağrıldığını işitiyordu: "Beş dakika bekleyemez misiniz, ben de çıkacağım, birlikte çıkarız, beni evime bırakırsınız."

Şu var ki, bir gün Forcheville de onlarla çıkmak istemiş, ama kapısına geldikleri zaman, kendisinin de içeri girmesine izin isteyince, Odette ona Swann'ı göstermiş, "Oo! Bu söylediğiniz şu beyefendiye bağlı, ona sorun. Çok istiyorsanız, gelin azıcık ama uzun zaman değil; hemen söyleyeyim size, benimle sakin sakin konuşmaktan hoşlanır o, bana geldiği zaman evde başka konuk bulunmasından da pek hoşlanmaz. Ah! Siz bu yaratığı benim kadar tanısanız! Değil mi, *my love*, bir ben iyi tanırım sizi?"

Forcheville'in önünde Odette'in yalnızca bu sevgi, bu yeğleme sözleriyle değil, "Hiç kuşkum yok, pazar günkü akşam yemeği konusunda dostlarımıza hâlâ yanıt vermediniz. İstemiyorsanız gitmeyin ama hiç değilse nazik olun," gibi, "Vermeer üstüne denemenizi burda bı-

raktınız mı bari? Yarın biraz daha ilerletirdiniz. Tanrım, bu ne tembellik! Ben sizi çalıştıracağım," gibi seçkin çevreden aldığı çağrıları da, sanat çalışmalarını da bildiğini, ortak bir yaşamları bulunduğunu gösteren yergilere de bayılıyordu Swann, belki de gereğinden fazla bayılıyordu. Odette bunları söylerken kendisine öyle bir gülümsüyordu ki, Swann onun tümüyle kendisinin olduğunu seziyordu.

Böyle anlarda, Odette kendilerine portakal suyu hazırlarken, iyi ayarlanmamış bir yansıtıcının birdenbire bir eşyanın çevresinde, duvarda, kocaman, düşsel gölgeler dolaştırması, sonra gölgelerin kıvrılıp dönmesi, eşyada yok olması gibi, Odette'e ilişkin bütün o korkunç ve oynak düşünceler siliniyor, Swann'ın önündeki sevimli bedene geliyorlardı. Kuşkuya kapılıyordu birdenbire: Odette'in evinde geçen bu saat, kendisi için (hiç durmadan düşünüp de bir türlü gözlerinin önüne getiremediği şu tüyler ürpertici ve çok hoş şeyi, Odette'in gerçek yaşamından, Odette'in kendisi uzaktayken yaşadığı yaşamdan bir saati gizlemek amacıyla) tiyatro aksesuarlarıyla, kâğıt meyvelerle hazırlanmış, yapay bir saat değildi de bal gibi Odette'in yaşamının bir saatiydi belki, belki de, kendisi orda olmasa bile, Forcheville'e gene aynı koltuğu gösterecek, kadehine bilinmedik bir içki değil, şu portakal suyunu dolduracaktı; Odette'in yaşadığı dünya, hiç durmadan tasarladığı ve belki yalnız kendi imgeleminde var olan şu tüyler ürpertici, doğaüstü, başka dünya değil de gerçek dünya, hiç de öyle ayrı bir hüzün yaymayan, üzerinde yazı yazabileceği şu masayı, tutmasına hiç kimsenin bir şey demeyeceği şu içkiyi, işte bütün bu nesneleri kapsayan dünyaydı; bütün bu nesneleri minnetle, merakla, hayranlıkla seyrediyordu; çünkü düşlerini emerek onu meraktan kurtarmakla kalmamışlar, kendileri de bununla zenginleşmişlerdi, elle dokunulur gerçekleşmiş-

liği gösteriyorlardı ona, bir yandan gönlünü rahatlatırken, bir yandan da düşüncesini çekiyor, gözlerinin önünde bir derinlik kazanıyorlardı. Ah! Yazgı Odette'le birlikte oturacağı bir evi olmasına izin verseydi, uşaktan öğle yemeğini sorduğu zaman, yanıt olarak Odette'in hazırladığı listeyi öğrenseydi, Odette sabahları Bois-de-Bologne'da dolaşmak isteyince, kendi canı istemese bile, kocalık görevini yerine getirebilmek için, ona eşlik etmek, fazla sıcak olunca mantosunu taşımak zorunda kalsaydı, akşamları yemekten sonra da ev kılığıyla evde kalmak isteyince, evde, onun yanında kalmak, onun istediğini yapmak zorunda olsaydı, işte o zaman bütün bu önemsiz şeyler, en alışılmışları bile, Odette'in yaşamına da karışacakları için (bunca düşü, bunca isteği içine alıp cisimleştiren şu lamba, şu portakal suyu, şu koltuk gibi) sonsuz bir hoşluk, gizlemli bir yoğunluk kazanacaklardı.

Ama böyle özlediği şeyin aşkı için elverişli olmayan bir sakinlik, bir huzur olduğunu da düşünmüyor değildi. Odette kendisi için her zaman uzakta, özlenen, düşsel bir yaratık olmaktan çıkınca, ona karşı duyguları, sonatının tümcesinin uyandırdığı şu gizlemli heyecan değil de sevgi, minnet olunca, aralarında normal bağlar kurulup da çılgınlığı ve üzüntüsü son bulunca, o zaman Odette'in yaşamının edimleri kendi başlarına bu denli çekmeyeceklerdi ilgisini – daha önce de birçok kez, örneğin Forcheville'e yazılmış mektubu zarfın üstünden okuduğu gün, düşünmüştü bunu. Bu acıyı sırf incelemesini yapmak için yüreğine aşılattırmışçasına, onu uyanık kafayla ele alıyor, iyileştiği zaman Odette'in yapabileceği şeylerin kendisini ilgilendirmeyeceklerini düşünüyordu. Ama, ne yalan söylemeli, bu hasta durumunda, ölümden korkar gibi korkuyordu böyle bir iyileşmeden: Böyle bir iyileşme, şimdi var olan her şeyin ölümü olurdu.

Bu sakin gecelerden sonra, Swann'ın kuşkusu yatışı-

yordu; Odette'e dualar ediyordu, ertesi gün; sabah sabah, en güzel mücevherleri yolluyordu evine; çünkü iyilikler ya şükranını ya yenilendiklerini görme isteğini fışkırtıyor ya da aşkını harcanmak gereksinimi gösteren, son şiddet noktasına yükseltiyordu.

Ama başka zamanlarda yeniden başlıyordu sızı, Odette'in Forcheville'le seviştiğini düşlüyordu: Kendisinin çağrılmadığı Chatou Şenliği'nden bir gün önce, Bois' da, Verdurin'lerin landosundan bakıp da arabacısının bile gözünden kaçmayan o umutsuz tavırla kendisiyle gelmesini rica edişini, sonra da kendi başına, yalnız ve yenilmiş olarak gittiğini gördükleri zaman, Forcheville'e kendisini göstermek, "Nasıl da kuduruyor!" demek için, Forcheville'in Saniette'i kovduğu günkü parlak, alaycı, eğik ve içinden pazarlıklı bakışıyla bakmış olmalıydı.

Swann ondan nefret ediyordu o zaman. "Ama ben de çok budalayım," diyordu kendi kendine, "kendi paramla başkalarının eğlencesini ödüyorum. Biraz dikkat etse de ipe fazla asılmasa iyi olur; çünkü artık hiçbir şey vermeyebilirim de. Ne olursa olsun, fazladan kibarlıkları bir yana bırakalım şimdilik! Ben de tutup daha dün Bayreuth Müzik Şenliği'nde bulunmak istediğini söyleyince, oralarda ikimiz için Bavyera kralının güzel şatolarından birini kiralamayı önermek gibi büyük bir budalalık ettim. Hem pek sevinmiş gibi de görünmedi; ne evet ne hayır, dedi daha; inşallah istemez! On beş gün boyunca onunla Wagner dinlemek çok hoş olurdu hani, bir balık bir elmaya ne kadar kulak asarsa, o da o kadar kulak asar Wagner'e!" Aşkı gibi kini de ortaya çıkıp eyleme geçmek gereksiniminde olduğundan, kötü kuruntularını gittikçe daha çok ileri götürmekten hoşlanıyordu; çünkü Odette'e yüklediği hainlikler yardımıyla daha çok nefret ediyordu ondan, bir de bunlar doğru çıkacak olursa –buna inanmaya çalışıyordu– onu cezalandırma, gittikçe büyüyen kızgınlığın

acısını ondan çıkarma fırsatını bulabilecekti. Böylece Odette'in bu mektupta Bayreuth yakınlarındaki şu şatoyu kiralamak için para isteyeceğini ama Forcheville'e, Verdurin'lere sözü olduğu için, kendisinin gelemeyeceğini de bildireceğini tasarlamaya dek götürdü işi! Ah! Odette'in bu gözüpekliği göstermesini ne kadar isterdi! İstediğini geri çevirmekten, öcünü alacak yanıtı yazmaktan büyük bir sevinç duyacaktı! Bütün sözcükleri seçip yüksek sesle yinelemekten büyük bir haz duyuyordu, sanki gerçekten almıştı bu mektubu.

Daha ertesi gün tıpkı böyle bir mektup aldı. Odette Verdurin'lerle dostlarının bu konserlerde bulunmak istediklerini yazıyordu, Swann bu parayı yollamak isterse, onlar kendisini bu kadar ağırladıktan sonra, kendisi de onları ağırlamak hazzını tadacaktı. Swann'ın gelmesi konusunda tek sözcük söylemiyor, onların varlığının kendi varlığını sildiği söylenmeden de anlaşılıyordu.

Kullanacağını ummayı bile göze alamadan dün her sözcüğü üzerinde tek tek durduğu korkunç yanıtı yollama sevincini tadabilirdi artık. Ne yazık! İyice sezinliyordu ki, Bach ile Clapisson arasında bile bir ayrım yapamayan Odette, canı istediğine göre, elindeki ya da kolayca bulabileceği parayla, Bayreuth'ta dilediği yeri kiralayabilirdi. Ama her şeye karşın daha tutumlu bir yaşam sürecekti orda. Swann bu kez de biner franklık birkaç banknot yollamazsa, bu şatoda her gece, sonunda belki de Forcheville'in kollarına düşme hevesini geçireceği –şimdiye dek bu hevese kapılmamış olabilirdi– cici gece yemekleri düzenlemesi olanaksızdı. Hem sonra, bu kör olası yolculuğun parasını kendisi ödememiş olurdu hiç değilse! Ah! Ona engel olabilseydi! Odette yola çıkmadan ayağı burkulsaydı, kırk sekiz saatten beri Swann için Odette'in ta kendisi olan, gözleri Forcheville'e dikilmiş bir suçortağı gülümsemesiyle alacalanmış bulunan hain

kadını istasyona varmadan önce bir süre tutsak kalacağı bir yere götürmeye razı olsaydı!

Ama Odette uzun süre hain kadın olarak kalmıyordu; birkaç gün sonra, parlak ve düzenbaz bakış, parıltısını ve ikiyüzlülüğünü yitiriyor, Forcheville'e, "Nasıl da kuduruyor!" diyen, nefret edilen Odette görüntüsü solmaya, silinmeye başlıyordu. O zaman, yavaş yavaş, öteki Odette'in yüzü, Forcheville'e de gülümseyen ama, "Uzun zaman kalmayın çünkü bu beyefendi benim yanımda olmak istedi mi evde başka konuk bulunmasından hoşlanmaz. Ah! Siz bu yaratığı benim kadar tanısaydınız!" dediği zaman, içinde Swann'dan başkasına sevgi bulunmayan bir gülümsemeyle, çok değer verdiği bir inceliğinden dolayı ondan başkasına güvenmediği şu güç durumlardan birinde istediği bir öğütten dolayı Swann'a teşekkür ettiği sıradaki gülümsemesiyle gülümseyen Odette'in yüzü yeniden beliriyor, tatlı tatlı ışıldayarak yükseliyordu.

O zaman bu alçaltıcı mektubu ona nasıl yazabildiğini soruyordu kendi kendine. Böyle bir şey yapabileceğini Odette usundan bile geçirmemişti belki de. Bu mektup onun gönlünde iyiliği ve dürüstlüğüyle eriştiği yüksek ve eşsiz basamaktan kendisini indirmiş olsa gerekti. Onun gözünde değeri azalacaktı; çünkü Odette Forcheville'de de, başkalarında da bulamadığı bu nitelikler için seviyordu kendisini. Odette'in kendisine çoğu kez incelikle davranması bu niteliklerden ileri geliyordu. Ama o kıskançlığa kapıldığı sıralarda bu inceliği hiç mi hiç göz önüne almıyordu, çünkü bir istek belirtisi değildi, hatta aşkından çok şefkatini ortaya koyuyordu. Ne var ki, çoğu kez bir sanat yapıtını okumanın ya da bir dostla konuşmanın getirdiği dalgınlığın etkisiyle, kuşkuları yavaş yavaş yatışmaya başlayınca, bu inceliğin önemini yeniden kavramaya başlıyordu.

Şimdi, bu dalgalanmadan sonra, Odette onun kıs-

kançlığının kendisini bir an uzaklaştırdığı yere, onu çok çekici bulduğu açıya geldikten sonra, Swann onu öylesine sevgi dolu, öylesine boyun eğmiş bakışlı ve bu durumda öylesine güzel olarak düşünüyordu ki, sanki Odette yanındaymış, sanki onu öpebilirmiş gibi, dudaklarını ona doğru uzatmaktan kendini alamıyordu; sanki isteğini karşılamak için onu kendi imgelemi çizmemiş de Odette gerçekten böyle bakmışçasına, bu iyi, bu büyüleyici bakış nedeniyle ona minnet duyuyordu.

Kim bilir ne kadar üzmüştü onu! Ona kızmak için geçerli nedenler de bulmuyor değildi kuşkusuz; ama onu böylesine sevmese, bu nedenler kendisini kızdırmaya yetmezdi. Başka kadınlara da böyle çok kızdığı olmamış mıydı? Gene de bugün seve seve yardımda bulunabilirdi onlara, çünkü, artık onları sevmiyordu. Odette'e karşı da aynı ilgisiz duruma gelirse, aslında pek doğal olan, fırsat düşmüşken kendisi de Verdurin'lere bir kibarlık göstermek, ev sahibecilik oynamak gibi biraz çocukluktan, birazcık da ruh inceliğinden gelen bu isteği ona dayanılmaz, bağışlanmaz bir şey gibi gösteren etkenin yalnızca kıskançlık olduğunu anlayacaktı.

Bu görüşe –mantığın gerektirdiği bir dürüstlük isteğiyle ve türlü olasılıklara yer vermek için benimsediği, ama aşkına da, kıskançlığına da ters düşen bu görüşe– dönüyor, bu görüşe uyarak Odette'i, onu sevmemişçesine, sanki o kendisi için başkaları gibi bir kadınmışçasına, sanki Odette'in yaşamı kendisi gider gitmez farklı bir biçime girmiyormuş, kendisinden gizli olarak örülmüyormuş, kendi zararına düzenlenmiyormuş gibi yargılamaya çalışıyordu.

Kendisiyle tatmadığı ve yalnız kendi kıskançlığının uydurduğu sarhoş edici hazları orda Forcheville ya da başkalarıyla tadacağına niçin inanmalıydı? Paris'te olduğu gibi Bayreuth'ta de Forcheville bazı bazı kendisini düşün-

se bile, ancak Odette'in yaşamında çok yer tutan biri, evinde karşılaştıkları zaman yerini bırakmak zorunda kalacağı biri olarak düşünebilirdi. Forcheville'le Odette kendi istemine karşın burda bulundukları için üstün çıkacak olurlarsa, Odette'in gitmesini boşu boşuna engellemeye çalışmakla kendisi istemiş olacaktı bunu; yok, böyle yapmaz da pek öyle savunulmaz bir şey olmayan tasarısını uygun bulursa, Odette orda kendi sözüne uyarak gitmiş gibi bulunacak, içinde hep kendisini o yollamış, o yerleştirmiş gibi bir duygu olacak, kendisini o kadar ağırlamış olan bu insanları ağırlamaktan aldığı haz nedeniyle de kendisine minnet duyacaktı.

Ve –araları bozulmuş olarak, kendisini görmeden gideceğine– ona bu parayı yollarsa, bu yolculukta onu destekler, bu yolculuğu hoş geçirmesine çalışırsa, o da mutlu, minnettar olarak koşup gelecek, kendisiyle şöyle böyle bir haftadır tatmadığı ve yerini hiçbir şeyin dolduramadığı sevinci: Onu görme sevincini tadacaktı. Çünkü Swann onu gözlerinin önüne korkudan titremeden getirebilecek bir duruma erişir erişmez, gülümsemesinde gene iyilik görür görmez, kıskançlığı aşkına onu başkalarının elinden alma isteğini eklemez olur olmaz, bu aşk gene Odette'in varlığının uyandırdığı duyulara, bir bakışının yönelişini, bir gülümsemesinin oluşumunu, sesinin bir perdesinin yayılışını bir tiyatro yapıtı gibi hayranlıkla izlemekten ya da garip bir olay gibi merakla incelemekten duyduğu hazza düşkünlük oluyordu öncelikle. Geri kalan bütün hazlardan farklı olan bu haz onda bir Odette gereksinimi, varlığıyla ya da mektuplarıyla yalnızca Odette'in giderebileceği bir gereksinim uyandırmıştı sonunda, Swann'ın yaşamının geçmiş yıllardaki kuruluğundan, çökmüşlüğünden sonra başlayan bir ruhsal zenginlikle dolup taşan bu yeni çağına –Swann belli bir zamandan sonra güçlenen, şişmanlayan, tam bir iyileşmeye

gider gibi olan hastalıklı bir insan gibiydi, yaşamındaki bu umulmadık zenginleşmeyi neye borçlu olduğunu bilemiyordu– damgasını vuran bir başka gereksinim oranında çıkardan uzak, onun gibi sanatla iç içe, onun kadar da kötüydü. Gene gerçek dünyanın dışından gelişen bu başka gereksinimse, müzik dinlemek, müziği tanımak gereksiniminden başka bir şey değildi.

Böylece, derdinin aracılığıyla, aşkından kıskançlığı ürettikten sonra, şimdi de Odette'e sevgi, Odette'e acıma üretiyordu. Odette yine çekici, iyi Odette olmuştu. Odette'e sert davrandığı için pişmanlık duyuyor, Odette yanına gelsin, biçimlendiğini görebilsin istiyor, bunun için de ona daha önceden bir haz tattırmaya niyetleniyordu.

Odette de işte bu yüzden, nasıl olsa birkaç gün sonra eskisi kadar yumuşak, eskisi kadar boyun eğmiş olarak barışmaya geleceğinden kuşku duymuyor, onu gücendirmekten, hatta kızdırmaktan korkmamaya başlıyor, işine uygun geldi mi en çok istediği şeyleri bile ondan esirgiyordu.

Swann artık ona para yollamayacağını, ona kötü davranacağını söylerken, bozuşurken Odette onun kendisine karşı ne denli içten olduğunu bilmiyordu belki. Başka seferlerde, ilişkilerinin geleceğini düşünerek, Odette'e her an bozuşup ayrılabileceklerini gösterebilmek amacıyla, bir süre evine gitmemeye karar verirken, ona karşı olmasa da kendi kendine karşı ne denli içten olduğunu da bilmiyordu belki.

Bazı bazı, Odette'in yeni bir kaygı yaratmadığı birkaç günden sonra yapıyordu bunu; şu günlerde ona gitmenin büyük bir sevinç uyandırmayacağını, belki de içinde bulunduğu sakinliğe son verecek bir üzüntüye yol açacağını bildiği için, ona mektup yazıp işlerinin başından aşkın olduğunu, söylediği günlerin hiçbirinde onu görmeye gelemeyeceğini söylüyordu. Derken onun bir

mektubu kendi mektubuyla çakışıyor, bir randevunun gününü değiştirmesini rica ediyordu; sızısı, kuşkuları yeniden başlıyordu. Bu yeni, bu çarpıntılı duruma düşünce, görece sakin durumunda verdiği sözü tutamıyordu artık, ona koşuyor, bundan böyle onu her gün görmek istiyordu. İlk yazan Odette olmasa da yalnızca yanıt verse bile, Swann'ın onu görmeden duramaması için bu kadarı yetiyordu. Çünkü hesabında yanılıyordu, Odette'in razı olması için de her şeyi değiştiriveriyordu. O da herkes gibi, elindeki nesne kendisinin olmaktan çıkınca neler olabileceğini kestirmek için, her şeyi onun elde bulunduğu durumda bırakarak yalnız bu nesneyi usundan çıkarıyordu. Oysa yalnız bu değildir bir nesnenin yokluğu, basit, yarım bir eksiklik değildir, geri kalan her şeyin altüst olmasıdır, yeni bir durumdur, ne olacağı önceki durumda kestirilemeyecek olan bir yeni durum.

Ama başka seferlerde –Odette bir yolculuğa çıkmak üzereyken– ona yazmamaya, dönünceye dek kendisini görmemeye karar vermek için, bahaneyi sudan bir kavgadan sonra seçiyor, böylece nasıl olsa büyük bölümü yolculuk yüzünden çekilecek olan bir ayrılığa, kendisinin yalnızca azıcık erken başlattığı bir ayrılığa, Odette'in belki de kesin sanacağı bir büyük bozuşma görünüşü veriyor, bundan büyük bir bozuşmanın kazancını bekliyordu. Mektup yollamadığı, evine gitmediği için Odette'in kaygılanıp üzüldüğüne inanıyor, bu imge kıskançlığını yatıştırıp onu görme alışkanlığından kurtulmasını kolaylaştırıyordu. Bazı bazı, aklının ta ucunda (araya giren üç haftalık uzaklığın yardımıyla bu isteği ittiği yerde) Odette'i dönüşünde göreceğini düşündükçe zevkleniyordu kuşkusuz ama duyduğu sabırsızlık öyle az oluyordu ki, böylesine kolay bir perhizin süresini gönüllü olarak iki katına çıkarıp çıkaramayacağını düşünmeye başlıyordu. Perhizi üç günlüktü daha, bu da daha önce Odette'i görmeden ge-

çirdiği günlerden çok daha kısa bir zamandı, hem de o zamanlar bunu şimdiki gibi önceden kararlaştırılmış değildi. Ama işte hafif bir sıkıntı ya da bedensel bir huzursuzluk –şimdiki dakikayı apayrı, kuraldışı bir dakika, bir hazzın getirdiği rahatlayışa sarılmayı ve harcanan çabaya yeniden, yararlı biçimde başlanıncaya dek isteme boş vermeyi bilgeliğin bile benimsediği bir dakika gibi görmeye zorlayarak– istemin edimini durduruyor, baskısını kaldırıveriyordu; bu kadarı bile gereksizdi, arabasını yeniden boyatmak için hangi renkte karar kıldığı gibi, bir borsa işinde bayağı pay senetleri mi, yoksa ayrıcalıklı hisse senetleri mi almak istediği gibi, Odette'e sormayı unuttuğu bir şeyi anımsar anımsamaz (ona kendisini görmeden de yapabileceğini göstermek çok güzeldi, ama bundan sonra, boya yeniden yapılacaksa ya da senetler kazanç payı vermiyorlarsa, yapılacak işler var demekti), onu görme düşüncesi, gerilip bırakılan bir lastik gibi, bir sıçrayışta, bulunduğu uzak yerlerden şimdiki zamanın ve hemen gerçekleştirilebilecek olasılıkların alanına geliyordu.

Hiçbir dirençle karşılaşmadan geliyordu, hem bu düşünce öylesine karşı konulmaz bir şeydi ki, arabacının kendisini Odette'e götürecek arabayı koşarken geçirdiği on dakika içinde çektiklerini Odette'ten ayrı kalacağı on beş günün bir bir yaklaştığını duyarken bile çekmemiş oluyordu Swann, bu dakikaları sabırsızlık ve sevinç taşkınlıkları içinde geçiriyor, sevgisini yağdırmak üzere onunla yeniden görüşme düşüncesini, tam da alabildiğine uzak sandığı bir sırada yeniden, bilincinin en üst noktasında buluverdiği bu düşünceyi bin kez yeniden yakalıyordu. Öyle ya, kendisini engelleyecek şeyi, direnme isteğini bulamıyordu artık bu düşünce, Swann bunu kolayca yapabileceğini kendi kendine kanıtlayıp da –kendisi böyle sanıyordu hiç değilse– şimdi canı ister istemez gerçekleştirebileceğinden kuşku duymadığı bir ayrılış

denemesini geriye atmakta hiçbir aykırılık görmemeye başladıktan sonra, bu istek içinden siliniyordu. Hem de onu görme düşüncesi alışkanlığın körelttiği, ama şu üç günlük değil de on beş günlük yoksunlukla (bu vazgeçişin süresi baştan benimsenmiş zaman üzerinden hesaplanmalı) güçlenmiş bir yenilik, bir alımlılıkla süslenmiş olarak, şimdiye dek kolayca gözden çıkarılan bir hazzın umulmadık ve dayanılmaz bir mutluluk yaptığı şeyle donanmış olarak dönüyordu. Hem sonra bu düşünce, kendisinin en ufak bir yaşam belirtisi vermediğini görünce, Odette'in düşünüp yapmış olabilecekleri konusunda Swann'ın bilgisizliğiyle de güzelleşmiş olarak dönüyordu, öyle ki Swann az sonra çok ilginç bir buluş yapacak, nerdeyse bilinmedik bir Odette bulacaktı.

Ama Odette, para vermek istememesinin bir oyundan başka bir şey olmadığına inandığı gibi, boyanacak araba, satın alınacak hisse senedi konusunda bilgi sormasını da yalnızca bir bahane olarak görüyordu. Çünkü geçirdiği bu bunalımların değişik evrelerini bir bir usuna getirmiyor, ancak önceden bildiği şeye, zorunlu, şaşmaz, hep aynı kalan sonuca inandığı için, bu bunalımlar konusunda doğru bir görüşe varamıyor, nasıl geliştiklerini anlamıyordu. Swann'ın görüş noktasına göre bir yargıya varmak gerekirse, eksik –belki aynı ölçüde de derin– bir görüştü bu, biri kökleşmiş alışkanlığından kurtulacağı sırada bir dış olayla, öbürü en sonunda düzeleceği sırada beklenmedik bir rahatsızlık yüzünden içeri alındığına inanmış bir morfinman ve bir veremlinin, bu sözde olasılığa, kendileri uslanmaya ya da iyileşme düşlerine dalarken, yakalarını hiçbir zaman bırakmamış kusur ya da hastalığın kılık değiştirmelerine başka bir gözle bakan hekimin kendilerini anlamadığı izlenimine kapıldıkları gibi, Swann da Odette'in kendisini anlamadığını düşünecekti kuşkusuz. Gerçekten de, Swann'ın aşkı öyle bir

düzeye gelmişti ki, hekim, hatta en gözüpek cerrah bile, hastayı düşkün olduğu şeyden yoksun bırakmanın ya da hastalığı yok etmenin doğru, hatta olanaklı olup olmadığı konusunda kararsızlığa düşerdi.

Hiç kuşkusuz Swann bu aşkın enginliğini doğrudan doğruya kavrayamıyordu. Ölçmeye çalıştı mı azalmış, nerdeyse bir hiç olmuş gibi geliyordu ona; Odette'i sevmeye başlamadan önce, anlamlı çizgilerinin, tazelikten yoksun teninin kendisinde uyandırdığı soğukluğu, hatta tiksintiyi anımsıyordu örneğin. Ertesi gün, "Elle tutulur bir ilerleme var gerçekten," diyordu kendi kendine. "İşin doğrusunu söylemek gerekirse, dün onun yatağında bulunmak hiçbir haz vermiyordu bana; hatta, ne tuhaf, onu çirkin buluyordum." İçtendi kuşkusuz, ama aşkı bedensel istek bölgelerinin çok ötelerine uzanıyordu. Odette'in kendisi bile büyük bir yer tutmuyordu burda. Masanın üstünde Odette'in fotoğrafı gözüne çarptığı zaman, kendisini gördüğü zaman, içindeki acılı ve sürekli kargaşalığı etten ya da kâğıttan biçimle birleştiremiyordu. Nerdeyse şaşkınlıkla, "O bu," diyordu, birdenbire hastalığımızı önümüze getirip göstermişler de acısını çektiğimiz şeye benzetememişiz gibi. "O", işte bunun ne olduğunu düşünmeye çalışıyordu; çünkü alabildiğine belirsiz olduklarından, gerçekliğini kavrayamamak korkusuyla, durmamacasına daha iyi, daha çok anlamaya çalışmamız söylenen şeyinkinden, kişilik gizlemininkilerden çok, aşkla ölümün bir benzerliğidir. Swann'ın aşkı olan bu hastalık da öylesine artmış, Swann'ın bütün alışkanlıklarına, bütün devinilerine, düşüncesine, sağlığına, uykusuna, yaşamına, hatta ölümünden sonra yapılmasını istediği şeylere öylesine karışmıştı ki, öylesine onunla bir olmuştu ki, kendisi de nerdeyse tümüyle yok edilmeden koparılıp atılamazdı benliğinden, cerrahların söyledikleri gibi, aşkı artık ameliyat dönemini aşmış durumdaydı.

Bu aşk Swann'ı bütün meraklardan öylesine uzaklaştırmıştı ki, ilişkilerinin, onun pek de doğru olarak değerlendiremeyeceği, ince bir kuyumcu işi gibi, Odette'in gözünde kendisine bir değer kazandıracağını düşünerek (düşüncesi doğru çıkabilirdi belki, ama bu aşk dokunduğu her şeyin değerini düşürüyordu Odette'in gözünde, sanki değerlerinin daha düşük olduğunu gösteriyor, ilişkilerini de değerden düşürüyordu) rastlantı sonucu seçkin çevreye döndüğü zaman, burda, onun bilmediği yerlerde, onun tanımadığı insanlar arasında bulunmanın kederiyle birlikte, işsiz güçsüz bir sınıfın eğlencelerini gösteren bir romandan, bir resimden alabileceği ilgisiz hazzı alıyordu; evinde yaşamının gidişini, kendi giysilerinin, uşaklarının kılığının güzelliğini, parasını iyi işlere yatırışını görmekten aldığı hazla, en sevdiği yazarlardan biri olan Saint-Simon' da günlerin geçirilişini, Madam de Maintenon'un yemek listelerini, Lulli'nin ustaca cimriliğini ve şatafatlı yaşamını okumaktan aldığı hazzın aynı olması gibi. Ve bu ilgisizliğin mutlak olmadığı –çok zayıf– ölçüde, Swann'ın tattığı bu yeni hazzın nedeni, benliğinde aşkına, kederine nerdeyse yabancı kalmış, ender bölümlere göçebilmekti. Bu bakımdan, büyük teyzemin ona verdiği kişilik, daha bireysel olan Charles Swann kişiliğinden ayrı "oğul Swann" kişiliği, şimdi en çok hoşlandığı kişilikti. Bir gün, Prenses de Parme'ın doğum yıldönümü için (öyle ya, prenses galalara, jübilelere yerler buluyor, Odette'e dolaylı biçimde ama sık sık yararlı oluyordu) ona meyve yollamak istemiş ama meyveleri nasıl ısmarlayacağını bilemeyince, bu işi annemin hanım akrabalarından birine yüklemiş, o da Swann için alışveriş yapmış olmanın hoşnutluğuyla ona yazdığı mektupta, bütün meyveleri aynı yerden almadığını, üzümleri (üzümleriyle ünlü olan) Crapote'tan, çilekleri Jauret'den, armutları Chevet'den (en güzel armutlar burdaydı) aldığını bildirmiş, "Her meyve tarafımdan tek

tek görülüp incelemeden geçirilmiştir," demişti. Gerçekten de, prensesin teşekkürlerine bakarak çileklerin hoş kokusu, armutların tatlılığı üzerinde bir yargıya varabilmişti. Ama her şeyden önce, "Her meyve tarafımdan tek tek görülüp incelemeden geçirilmiştir," sözü acısını yatıştırmıştı, öyle ya, iyi kenter sınıfın zengin bir ailesinin mirasçısı olduğu, bu ailede de "iyi adresler" bilgisi, alışveriş etmesini bilme sanatı, istenir istenmez hizmete girmek üzere babadan oğula sürmekle birlikte, çok ender olarak uğradığı bir bölgeye götürmüştü bilincini.

"Oğul Swann" olduğunu çoktan unutmuştu, çok unutmuştu, gene "oğul Swann" olduğu zaman, geri kalan zamanlarda duyduğu, duya duya bıktığı hazlardan daha ateşli bir haz duymuyordu kuşkusuz; ve kendini her şeyden önce "oğul Swann" olarak görmeyi sürdüren kenterlerin kibarlığı, soylularınki kadar ateşli değilse de (ama kenterlerinki daha koltuk kabartıcıydı; çünkü onlarınki hiçbir zaman saygıdan ayrılmazdı) bir yüksek kişinin mektubu onu nasıl bir prens eğlencesine çağırırsa çağırsın, ana babasının, kimileri –bir yıl önce kendisini annemin düğününe çağıran büyükbabam gibi– onunla görüşmeyi sürdürmüş, kimileri de onu kişisel olarak zar zor tanıyan, ama oğula, ölmüş Mösyö Swann'ın "değerli halefine" kibarlığı borç bilen eski dostlarının aile içindeki bir düğünde tanık olmasını, hatta bu düğünde yalnızca bulunmasını isteyen mektupları kadar hoş gelmiyordu ona.

Ama oldukça eski yakınlıkları yardımıyla, seçkin çevre insanları da, belli bir ölçüye kadar, evinden, uşaklarından, ailesinden bir parça olmuşlardı. Parlak dostluklarını göz önüne getirince, ailesinden kalan güzel topraklara, güzel gümüş takımına, güzel sofra örtülerine baktıkça duyduğu dış desteği, rahatlığı duyardı. Birdenbire hastalanıverecek olursa, uşağının Dük de Chatres'ı, Prens Reuss'ü, Dük de Luxembourg'u, Baron de Charlus'yü

çağırmaya koşacağını bilmek, günün birinde kendi malı olan, kendi adını taşıyan, onarım görmemiş, (görmüşse de onaran kadının özenini ortaya koyan bir incelikle onarılmış), incecik bezlere, görüntüsü içinde bir huzur değilse de onur duygusu uyandıran bir kefene sarılacağını bilmenin bizim emektar Françoise'a sağladığı avuntuyu getirirdi ona. Ama Swann'ın bütün davranışları, bütün düşünceleri Odette'e bağlanıyordu hep; bu yüzden gizli ama sürekli bir duygunun etkisi altındaydı, bu duygu da Verdurin'lerin müritlerinden en can sıkıcısını görmenin bile, başka bir kimseyi görmekten daha tatsız, ama daha önemli olduğuydu; kendisini ince bulan, kendisini çekebilmek için elinden geleni yapan, görmeyince de üzülen insanların dünyasını anımsayınca, aylardır yatakta, perhizde olup da bir gazetede resmi bir öğle yemeğinde yenilen yemeklerin adını ya da Sicilya'da bir vapur gezintisinin öyküsünü okuyan bir hasta gibi, daha mutlu bir yaşamın varlığına inanmaya, bu yaşamı büyük bir istekle arzulamaya başlıyordu.

Kibar çevre insanlarından kendilerini görmeye gelemediği için özür dilemek zorunda kalıyor, Odette'tense kendisine geldiği için özür diliyordu. Karşılığını da ödüyordu gelişlerinin (Odette'in sabrını biraz fazla sömürmüş, Odette'i görmeye biraz sıkça gitmiş olmayagörsün, ay sonunda ona yollayacağı dört bin frankın az olup olmadığını düşünüyordu hemen), hem de her gidişine bir bahane bularak bir armağan, gereksinim duyduğu bir bilgi götürüyor, ona giderken kendisine rastlayıp da gelmesi için dayatan Mösyö de Charlus'yle birlikte gidiyordu. Hiçbir bahane bulamayınca da Mösyö de Charlus'den ona koşmasını, konuşma sırasında, birden usuna gelmişçesine, Swann'la konuşulacak bir şeyi olduğunu anımsadığını, hemen kendisini çağırtmasını söylemesini rica ediyordu; ama çoğu zaman boşuna bekliyordu Swann:

Mösyö de Charlus akşam bu yolun bir sonuç vermediğini söylüyordu. Böylece, şimdi Paris'ten sık sık uzaklaşması bir yana, Paris'te olduğu zaman bile çok seyrek görüyordu onu; Odette, kendisini sevdiği sıralarda, "Ben her zaman serbestim," diyen, "Herkesin düşündüğünden bana ne?" diyen Odette, şimdi, Swann kendisini görmek isteyince, uygunsuzluktan, yakışıksızlıktan dem vuruyor ya da işlerinin çokluğunu öne sürüyordu. Swann onun da bulunacağı bir yardımsevenler şenliğine, bir serginin açılışına, bir gösterinin ilk gününe gitmekten söz etti mi Odette ona ilişkilerini ilan etmek istediğini, kendisine orta malı bir kadınmış gibi davrandığını söylüyordu. İş o noktaya geldi ki, kendisinin de dostu olan büyük dayım Adolphe'u Odette'in çok sevdiğini bilen Swann, heryerde onunla karşılaşmaktan yoksun kalmamak için, bir gün dayımın Bellechasse Sokağı'ndaki küçücük dairesine, Odette üzerindeki etkisini kullanmasını rica etmeye geldi. Odette kendisine dayımdan söz ederken ozanca tavırlar takındığı, "Ah! Senin gibi değildir o, öyle güzel, öyle büyük, öyle hoştur ki onun dostluğu! Bana saygısı vardır, benimle herkesin içinde boy göstermek istemez," dediği için, Swann şaşırıp kalmış, dayıma Odette'ten nasıl bir dille söz açacağını bilememişti. İlkin Odette'in hiçbir temele dayanmayan kusursuzluğunu, melek gibi bir kadın olduğu gerçeğini, kanıtlanmaz erdemlerini sayıp döktü. "Sizinle konuşmak istiyorum. Siz Odette'in nasıl üstün bir kadın, nasıl tapılası bir yaratık, nasıl bir melek olduğunu iyi bilirsiniz. Ama Paris yaşamının ne olduğunu da bilirsiniz. Sizinle benim tanıdığımız gibi tanımıyor herkes Odette'i. Benim biraz gülünç bir rol oynadığımı düşünen insanlar oluyor. Odette benimle sokakta, tiyatroda görünmeye bile yanaşmıyor. Size sonsuz bir güveni vardır, benim için birkaç sözcük söyleyemez misiniz ona, benim bir selamcığımdan gelebilecek zararları gözünde büyüttüğüne inandıramaz mısınız onu?"

Dayım, Swann'a bir süre Odette'i aramamasını, böylece daha çok sevileceğini, Odette'e de Swann'la canının istediği yerde buluşmasını söyledi. Birkaç gün sonra, Odette dayımın da bütün erkekler gibi olduğunu görüp düş kırıklığına uğradığını söylüyordu Swann'a: Dayım onu zorla kollarına almaya çalışmıştı sözde. Swann hemen gidip dayımla dövüşmek isteyince, Odette kendisini yatıştırdı ama, daha sonra karşılaştıkları zaman, Swann dayımın elini sıkmaya yanaşmadı. Adolphe dayımla daha önce birkaç kez buluşsa da onunla güvenle konuşabilseydi, Odette'in bir zamanlar Nice'te sürdüğü yaşam konusundaki kimi söylentileri gün ışığına çıkarmayı deneyebilirdi, bunun için çok üzülüyordu onunla bozuştuğuna. Dayım kışı Nice'te geçirirdi. Swann dayımın Odette'le belki de burda tanıştığını düşünüyordu. Sözümona Odette'in sevgilisi olmuş biri hakkında bir kimse ağzından birkaç sözcük kaçırınca, Swann altüst olmuştu. Ama daha öğrenmediği sıralarda, öğrenilmesi çok korkunç, inanılması olanaksız görünen şeyler, öğrenildikten sonra, bir daha ayrılmamasıya kederine karışıyorlardı, hepsini benimsiyordu Swann, bundan böyle gerçek olmamalarını anlayamazdı. Ne var ki, bu bilgilerin her biri sevgilisine ilişkin görüşünde silinmez bir değişiklik yapıyordu. Hatta bir kez Odette'in hafifliğinin, şimdiye dek usuna bile getirmediği şeyin, Nice'te, Bade'da çok iyi bilindiğini, üstelik buralarda geçirdiği aylar süresince yosmalığıyla ün saldığını anlar gibi oldu. Kimi kadın düşkünlerine sokulup sormak istedi; ama bunlar onun Odette'i tanıdığını biliyorlardı; hem de onlara Odette'i yeniden anımsatıp da gene ardına düşürmekten korkuyordu. Şimdi de, Bade'ta ya da Nice'te sürdürülen kozmopolit yaşamı çok can sıkıcı bulurdu ama şimdi, Odette'in eskiden bu eğlence kentlerinde belki de çok haltlar karıştırdığını (kendi yardımıyla ortadan kalkmış bulunan para gereksinim-

lerini mi, yoksa gene doğabilecek heveslerini mi gidermek için yapmıştı bunu, bir türlü bilemiyordu) öğrendikten sonra, güçsüz, kör ve baş döndürücü bir büyük sıkıntı içinde, dipsiz bir uçuruma, *Septennat*[1] başlangıcındaki yılların, kışları Promenade des Anglais'de, yazları da Bade'ın ıhlamur ağaçları altında geçirilen yılların gömülü olduğu uçuruma doğru eğiliyor, onlarda acılı ama çok hoş bir derinlik buluyordu; ancak bir ozanın verebileceği bir derinlik. Odette'in –her şeye karşın öylesine dürüst, öylesine yalın olan– gülümsemesinden ve bakışından bir şeyler çıkarmasına yardım edebilselerdi, Botticelli'nin *Venüs*'ünün, Primavera'nın, Bela Vanna'nın ruhlarını daha iyi kavrayabilmek için on beşinci yüzyıl Floransa'sından kalan belgeleri inceleyen bir estetikçininkinden daha büyük bir çaba harcar, daha büyük bir tutkuyla çabalar, o zamanın Côte d'Azur gazetelerinin küçük olaylarını bir bir incelerdi. Çoğu zaman hiçbir şey söylemeden seyrediyordu Odette'i, düşüncelere dalıyordu, "Ne kadar kederli görünüyorsun!" diyordu Odette. Çok olmamıştı daha, Odette'in tanıdığı en iyi kadınlardan farksız, iyi bir yaratık olduğu görüşünden kiralık bir kadın olduğu görüşüne geçmişti; bunun tersine, eğlence ve kadın düşkünü erkeklerin belki de çok iyi tanıdıkları Odette de Crécy'den bazı bazı öylesine tatlı bir anlam taşıyan bu yüze, bu öylesine insanca yaradılışa döndüğü oluyordu. "Odette de Crécy'nin ne mal olduğunu Nice'te herkesin bilmesinin ne önemi var? Bu türlü ünler, gerçek bile olsa, başkalarının görüşlerinden oluşmuştur," diyordu kendi kendine; bu söylence –gerçek bile olsa– Odette'in dışındaydı, koparılmaz, kötü bir kişilik gibi değildi, kötü şeyler yapabilmiş olan yaratık, iyi bakışlı, yüreği acılara karşı acımayla

1. (Fr.) Cumhurbaşkanının yedi yıllık görev dönemi. (Ç.N.)

dolu, bedeni uysal kadın, kollarının arasında sıktığı, sevdiği kadındı, günün birinde, onun için vazgeçilmez olmayı başarırsa, tümden kendisinin olacak kadındı, öyle düşünüyordu. İşte burdaydı Odette, çoğu zaman yorgundu, Swann'a acı çektirten bilinmedik şeylerin ateşli ve sevinçli düşüncesi bir an için çekilmişti yüzünden; saçlarını aralıyordu elleriyle; alnı, yüzü daha geniş görünüyordu; sonra, birdenbire, insanca bir düşünce, bir dinlenme ya da dalma dakikasında kendilerini kapıp koyverdiklerinde bütün yaratıklarda bulunan iyi bir duygu, sarı bir ışık çizgisi gibi fışkırıveriyordu gözlerinden. Bütün yüzü ışıyıveriyordu ardından, üzerindeki bulutlar gün batarken birdenbire aralanan, kül rengi bir ova gibi. Bu sırada Odette'in içindeki yaşamı, hatta dalgın dalgın izler gibi olduğu geleceği Swann onunla paylaşabilirdi; bu yaşamda hiçbir kötü çarpıntının tortusu kalmamış gibiydi. Ne denli enderleşirse enderleşsinler, böyle anıların az yararı dokunmadı. Swann bu parçaları belleğinde topluyor, aralıkları yok ediyor, altın gibi bir iyilik ve sakinlik Odette'i oluşuyordu; Swann'ın yaptığı özverileri öbür Odette'in elde etmesi olanaksızdı. Ama böyle anlar ne kadar seyrekti, şimdi Odette'i ne kadar az görüyordu! Gece buluşup buluşmayacaklarını bile son dakikada söylüyordu ona. Öyle ya, onun her zaman boş olduğunu biliyor, daha önce başka bir kimsenin gelme önerisinde bulunup bulunmayacağı konusunda kesinliğe varmak istiyordu. Çok önemli bir yanıtı beklemek zorunda olduğunu ileri sürüyor, hatta, karanlık çöktükten, Swann'ı çağırttıktan sonra bile, dostları tiyatroya ya da bir gece yemeğine çağırdılar mı sevinçle yerinden sıçrayarak çabucak giyinmeye başlıyordu. Hazırlığı ilerledikçe, yaptığı her devini ondan ayrılmak zorunda kalacağı, onun karşı konulmaz bir atılış içinde kaçıp gideceği dakikaya biraz daha yaklaştırıyordu Swann'ı; en sonunda hazır olup da, dikkatten parlayan

gergin bakışlarını aynaya son bir kez daha daldırarak dudaklarına biraz ruj sürdüğü, alnındaki bir perçemi tutturduğu, sırma işlemeli, gök mavisi gece mantosunu istediği zaman, Swann öylesine kederli bir görünüşe bürünüyordu ki, Odette kızgınlığını tutamıyordu, "Seni son dakikaya kadar alıkoyduğu için böyle teşekkür ediyorsun işte. Bense cici bir şey yaptığımı sanıyordum. Öğrenmem iyi oldu, gelecek seferde yararlı olur," diyordu. Bazı bazı, onu kızdırmak pahasına, nereye gittiğini araştırmaya karar veriyor, kendisine belki de bilgi verebilecek olan Forchevil-le'le bir anlaşma yapmayı kuruyordu. Her akşamı kiminle geçirdiğini bildiği zaman, kendi dostları arasında, onun birlikte gittiği adamı, dolaylı bir biçimde de olsa, tanıyan birini bulmadığı pek enderdi, şu ya da bu bilgiyi kolayca elde edebilirdi. Dostlarından birine şu ya da bu noktayı aydınlatmaya çalışmasını rica etmek için mektup yazarken, kendi kendine karşılıksız sorular sormayı bir yana bırakıp sorma yorgunluğunu bir başkasına bırakmanın rahatlığını duyuyordu. Kimi bilgiler aldığı zaman da Swann'ın fazla bir şey elde edemediği gerçekti. Bilmek engel olmayı sağlamaz her zaman ama bildiğimiz şeyleri tutarız, avucumuzda değilse de düşüncemizde tutar, canımızın istediği gibi kullanırız burda onları, bu da üzerlerinde bir tür etkimiz varmış gibi bir yanılsama uyandırır içimizde. Mösyö de Charlus'nün Odette'le birlikte olduğu her seferde, Swann mutluydu. Mösyö de Charlus ile Odette arasında hiçbir şey olamayacağını biliyordu Swann, Mösyö de Charlus'nün sırf kendisine olan dostluğu yüzünden onunla çıktığını, Odette'in yaptıklarını anlatmakta güçlük çıkarmayacağını biliyordu. Odette bazı bazı bilmem hangi akşam kendisiyle görüşmesinin olanaksız olduğunu Swann'a öyle kesin bir dille bildiriyordu ki, bir yerlere gitmek için öyle hevesli görünüyordu ki Swann, Mösyö de Charlus'nün boş olup da ona arkadaşlık etmesine son

derece önem veriyordu. Ertesi gün, Mösyö de Charlus'ye fazla soru sormayı göze alamıyor, ilk yanıtları iyi anlayamamış gibi davranarak Odette'ten haberler vermeye zorluyordu onu, her haberden sonra da rahatladığını duyuyordu, öyle ya, Odette'in geceyi en arı zevklerle geçirdiğini öğreniyordu hemen. "Ama nasıl olur, Mémé'ciğim, iyi anlayamıyorum... Grévin Müzesi'ne onun evinden çıktıktan sonra gitmediniz. Başka yere gitmiştiniz ilkin. Hayır mı? Ya! Tuhaf şey! Beni ne kadar eğlendiriyorsunuz, Mémé'ciğim. Daha sonra Chat Noir'a gitmek de nerden gelmiş aklına, tam ona göre bir düşünce işte... Hayır mı? Siz mi düşündünüz? Çok garip. Ne dersin, orda çok insan tanıyordu herhalde? Hayır mı? Hiç kimseyle konuşmadı mı? Olur şey değil. Demek ikiniz baş başa oturdunuz öyle, öyle mi? Sahneyi görür gibiyim. Çok, çok şekersiniz, Mémé'ciğim, sizi ne kadar seviyorum." Swann rahatladığını duyuyordu. Swann için, ancak şöyle bir kulak vererek dinlediği ilgisiz kimselerle konuşurken, bazı bazı birtakım tümceler işitince (örneğin şu tümce: "Dün Madam de Crécy'yi gördüm, tanımadığım bir beyle birlikteydi.") tümceler yüreğinde hemen cisime dönüşen, taşlaşan bir cisim gibi sertleşip içini parçalayan, bu yüzden bir daha kımıldayamaz olan Swann için, şu, "Hiç kimseyi tanımıyordu, hiç kimseyle konuşmadı!" sözcükleri ne kadar tatlıydı, ne rahat dolaşıyorlardı içinde, ne kadar akıcı, ne kadar kolaydılar, ne rahat çekiliyorlardı içe! Gene de, az sonra, Odette'in bu hazları kendisiyle birlikte olmaktan üstün tuttuğuna göre, kendisini herhalde pek can sıkıcı bulduğunu düşünüyordu. Bu hazların önemsizliği, içine bir güven getirse bile, bir aldatma kadar üzüyordu onu.

Nereye gittiğini bilmediği zaman bile, o zaman duyduğu büyük sıkıntıyı, biricik çaresi (gün geçtikçe bir sürü ilaçla hastalığı ağırlaştıran, ama geçici olarak sızıyı dindi-

ren bir çare) Odette'in varlığı, onun yanında bulunmanın tatlılığı olan sıkıntıyı gidermek için, kendisi yokken evinde oturmasına, bir sihirle, bir büyüyle başkalarından farklı görünen saatlerle kaynaşacak dönüş saatine kadar kendisini beklemesine izin vermesi yeterdi. Ama Odette istemiyordu; evine dönüyordu Swann; yolda türlü tasarılar kurmaya çalışıyor, Odette'i düşünmez oluyordu; hatta, soyunurken, oldukça keyifli düşüncelere daldığı bile oluyordu; yüreğine ertesi gün bir başyapıt görme umudunu doldurarak giriyordu yatağına, ışığı söndürüyordu; ama artık iyice alıştığı için farkına bile varmadığı bir baskıdan sıyrılıp da uyumaya hazırlandı mı birdenbire buz gibi bir ürperti doluyordu içine, Swann hıçkırmaya başlıyordu. Neden hıçkırdığını bile bilmek istemiyor, gözlerini kuruluyor, gülerek, "Bak şu işe, şimdi de sinir hastası oluyoruz," diye söyleniyordu. Sonra, Odette'in yaptıklarını öğrenmeye çalışmaya, onu görebilmek için ondan bundan yardım dilenmeye yarın yeniden başlamak gerektiğini düşününce, zorlu bir yorgunluk duyuyordu. Bu sonsuz, sonuçsuz, değişmez çabanın kaçınılmazlığı onun için öylesine dayanılmaz bir şeydi ki, bir gün karnında bir şişlik görünce, bunun belki de ölümcül bir ur olduğunu, artık hiçbir şeyle ilgilenmeyeceğini, iyice yaklaşmış olan ölüme kendisini hastalığın yönelteceğini, hastalığın oyuncağı olacağını düşündü de gerçek bir sevinç duydu. Gerçekten de, bu sıralarda kendi kendine bile açılamadan, sık sık ölmek istemişse, acılarının şiddetinden çok, çabasının tekdüzeliğinden kurtulmak için istemişti.

Oysa onu sevmez olacağı, onun kendisine yalan söylemesi için hiçbir neden kalmayacağı, akşamüstü onu görmeye gittiği gün Forcheville'le yatıp yatmadığını kendi ağzından öğrenebileceği zamana dek yaşamak isterdi. Çoğu zaman, birkaç gün süresince, Odette'ten başka birini sevdiğini düşünmek, Forcheville sorununu bir yana bı-

rakmasına yol açıyor, artık bu sorunla ilgilenmiyordu; aynı hastalığın yeni bir biçimi, bir an için bizi öteki biçimlerinden kurtarmış gibi görünen bir biçimi gibi. Hatta hiç kuşkuya kapılmadığı günler bile oluyordu. İyileştiğini sanıyordu. Ama ertesi sabah, uyandığı zaman, daha dün, gün boyu, türlü izlenimlerin selinde eritmiş gibi olduğu acıyı gene aynı yerde buluyordu. Yerinden kımıldamamıştı. Hatta Swann'ı uyandıran da bu acının şiddetinden başka bir şey değildi.

Her gün bunca zamanını ve aklını alan bu çok önemli şeyler konusunda Odette hiçbir bilgi vermediğinden (bunların hazdan başka bir şey olmadığını bilecek ölçüde görmüş geçirmiş bir insan olmakla birlikte), uzun zaman, sürekli olarak gözlerinde canlandıramıyordu bunları; beyni boşa çalışıyordu; o zaman, gözlüğünün camını silercesine, parmağını gözkapaklarının üzerinde dolaştırıyor, düşünmeyi tümden bırakıyordu. Ama Odette belirsiz bir biçimde uzak akrabalara ya da eski dostlara karşı –Odette'in kendisini görmesini engellediklerini söylediği insanlar bunlardı yalnız, bunun için bu insanlar Odette'in yaşamının değişmez ve zorunlu çerçevesi olarak görünüyorlardı Swann'a– bir zorunluluğa bağlanan kimi uğraşılar yüzüyordu bu bilinmediğin üzerinde, zaman zaman yeniden beliriyorlardı. Arada sırada onun "arkadaşımla Hippodrome'a gittiğim gün" deyişindeki hava yüzünden, kendini hasta bulup da, "Belki Odette bana uğramak ister," diye düşündükten sonra, birdenbire Hippodrome'a tam da o gün gideceğini anımsadı mı, "Yo! Hayır, gelmesini istemek boşuna, baştan düşünmeliydim bunu: Arkadaşıyla Hippodrome'a gittiği gün bugün. Olabilecek şeylere saklayalım kendimizi, istemeyeceği, geri çevireceği önceden belli olan şeyler için ne diye yıpranmalı," diyordu içinden. Odette'i Hippodrome'a gitmek zorunda bırakan, Swann'ın da böylesine saygıyla karşıladığı bu gö-

rev, yalnızca önlenmesi olanaksız bir şey gibi görünmekle kalmıyordu, damgasını taşıdığı bu zorunluluk niteliği kendisiyle uzaktan yakından ilgili her şeyi mantıklı ve yasal kılar gibiydi. Odette sokakta bir adamdan Swann'da kıskançlık uyandıran bir selam aldı mı yabancının varlığını iki üç büyük göreve bağlayarak yanıtlıyordu Swann'ın sorularını. Örneğin, "Kendisiyle Hippodrome'a gittiğim arkadaşın locasındaydı bu bey," dedi mi, bu açıklama Swann'ın kuşkularını yatıştırıyor, arkadaşın Hippodrome'daki locasında Odette'tan başka çağrılılar da bulunmasını kaçınılmaz bir şey olarak görüyordu Swann ama hiçbir zaman onları gözlerinin önüne getirmeye çalışmamış ya da bunu başaramamıştı. Ah! Hippodrome'a giden arkadaşı tanımayı, oraya Odette'le birlikte kendisini de götürmesini ne kadar isterdi! Odette'le görüşme alışkanlığında olan bir kimse için, bu kimse bir manikürcü, bir tezgâhtar kız bile olsa, bütün dostluklarını gözden çıkarabilirdi. Kraliçelere harcananlardan da çok paralar harcayabilirdi onlar için. Odette'in yaşamını içine alan yanlarıyla, acısını etkileyecek biricik ilacı sağlayacak olanlar onlar değil miydi? Günlerini bu küçük insanlardan, Odette'in ya bir çıkar ya da gerçek bir sadelik nedeniyle öteden beri düşüp kalktığı bu küçük insanlardan birinin evinde geçirmeye nasıl sevinçle koşardı! Odette'in kendisini götürmediği bilmem hangi iğrenç evin beşinci katını seve seve konut seçebilirdi. Orda köşeye çekilmiş bir küçük terzi kadına seve seve bir tutkun gibi davranırdı ama hemen her gün Odette kendilerini görmeye gelirdi. Nerdeyse bir aşağı tabaka semti olan bu semtte alçakgönüllü, bayağı, ama huzur ve mutlulukla beslenen bir yaşam sürmeyi, hep orda yaşamayı seve seve benimseyebilirdi.

Sokakta karşılaştıkları zaman, Swann'ın tanımadığı birinin kendisine doğru geldiğini görünce yüzünde Forcheville'i eve aldığı gün beliren üzüntüyü sezdiği oluyordu

Swann'ın. Ama bu ender bir şeydi; çünkü başındaki bütün işlere, şunun bunun söyleyeceklerine karşın, Swann'ı görmeye geldiği günlerde, şimdi en çok güven ağır basıyordu tutumunda: Swann'ı yeni tanıdığı sıralarda, onun yanında, hatta ondan uzaktayken, bir mektuba, "Dostum, elim öylesine titriyor ki, zor yazıyorum," (hiç değilse böyle olduğunu ileri sürüyordu, heyecanını fazla göstermek istemesi için de bu heyecanın azıcığının içten olması gerekirdi), diye başladığı zamanlarda duyduğu korkulu heyecana hiç mi hiç uymayan bir şeydi bu, belki de bilinçdışı bir öç alma ya da doğal bir tepkiydi. Swann'dan hoşlanıyordu o sıralarda. İnsan yalnız kendisi için titrer, yalnız sevdikleri için titrer. Mutluluğumuz artık onların elinde değilse, ne büyük bir sakinlikle, ne büyük bir rahatlıkla, ne büyük bir umursamazlıkla davranırız karşılarında! Onunla konuşurken, ona yazarken, onu sözkonusu ederken, "Benim malımsınız, dostluğumuzun kokusu bu, onu saklıyorum," demek, gelecekten, hatta ölümden yalnız ikisini ilgilendiren bir şeymiş gibi söz etmek, ona "benim" demek için fırsatlar yaratarak onun kendi malı olduğu düşünü yaşatmaya çalışırken kullandığı sözcükleri kullanmıyordu artık. O zamanlar Swann'ın her sözünü hayranlıkla, "Hiçbir zaman herkes gibi olmayacaksınız siz," diye yanıtlardı; Swann'ın başarılarını bilenleri, "Doğrusunu isterseniz, tam da istenildiği gibi güzel adam değil, ama şık adam: o perçem, o monokl, o gülümseme!" diye düşünmeye yönelten, hafif dazlak, uzun başına bakar, sevgilisi olma isteğinden de güçlü bir istekle, neyin nesi olduğunu bilmek merakıyla,

"Şu başın içindekileri bir bilsem!" derdi.

Şimdi, Swann'ın bütün sözlerini kimi zaman öfkeli, kimi zaman da hoşgörülü bir tavırla, "Of! Anlaşılan, hiçbir zaman herkes gibi olamayacaksın sen!" diye yanıtlıyordu.

Kaygı yüzünden birazcık daha yaşlanmış olan bu başa (ama şimdi herkes, izlencede okunan senfonik bir parçanın anlamını, akrabaları bilinen bir çocuğun kimlere benzediğini bulmayı sağlayan yeteneğin yardımıyla, birkaç aylık bir arayla yürekten tutkun bir adam başıyla bir boynuzlunun başını birbirinden ayıran sınırı imgeleminde canlandırarak, "Doğrusunu isterseniz tam anlamıyla çirkin değil, ama gülünç; o monokl, o perçem, o gülümseme!" diye düşünüyordu) bakıyordu.

"Ah! Şu başın içindekileri bir değiştirebilsem, mantıklı kılabilsem!" diyordu.

Umduğuna inanmaya her zaman hazırdı Swann, kuşkulu kalan şey yalnızca Odette'in kendisine davranışıysa, hemen onun sözlerine sarılıyordu.

"İstersen, yapabilirsin," diyordu ona.

Sonra ona kendisini yatıştırmanın, yönetmenin, çalıştırmanın başka kadınların yapmaya can attıkları soylu bir iş (ama şurasını da eklemek gerekir ki, bu soylu iş, başka kadınların elinde, saygısız ve katlanılmaz bir biçimde özgürlüğünü çalmak oluverirdi) olduğunu göstermeye çalışıyordu. "Beni biraz sevmeseydi, değiştirmek istemezdi. Beni değiştirebilmesi için de daha çok görmesi gerek," diyordu kendi kendine. Böylece, onun bu serzenişinde, bir ilgi, hatta bir aşk kanıtı buluyordu; gerçekten de, şimdi Odette'in verdiği kanıtlar öylesine azdı ki, Swann onun şu ya da bu şey üzerinde kendisi için koyduğu yasakları bile birer aşk kanıtı diye kabullenmek zorunda kalıyordu. Bir gün, arabacısını sevmediğini, onun belki de Swann'ı kendisine karşı kışkırttığını, her ne olursa olsun, kendisine istediği dakikliği, istediği saygıyı göstermediğini bildirdi Swann'a. Swann'ın bir öpüş isteği duyarcasına. "Bana gelirken onu alma," deyişini işitmeyi dilediğini sezinliyordu. Keyfi yerindeydi, söyledi bu sözleri: Swann duygulandı. O akşam, yanında açık açık ondan söz edebilmek hazzını

duyduğu (çünkü onu tanımayan kimselerle konuştuğu zaman bile, ağzından çıkan en ufak şeyler biraz da ona bağlanıyordu) Mösyö de Charlus'yle konuşurken, "Her şeye karşın beni sevdiğini sanıyorum; çünkü bana öyle kibar davranıyor ki, yaptıklarımın onu ilgilendirmedikleri söylenemez doğrusu," dedi.

Onun evine giderken, yolda bırakacağı bir dostuyla arabasına bindikleri sırada, sordu:

"Ne o! Arabayı süren Lorédan değil mi?" dedi mi, Swann hüzünlü bir sevinçle yanıtlıyordu:

"Yok canım, nerde! Söyleyeyim nedenini, La Pérouse Sokağı'na giderken Lorédan'ı alamam. Lorédan'ı almamdan hoşlanmıyor Odette, benim için uygun bulmuyor onu; ne yaparsın, kadınları bilmez misin? Müthiş keyfi kaçar bu yüzden, biliyorum. Evet, ya! Rémi'yi almalıydım da görmeliydin, ne işler açılırdı başıma!"

Swann bu ilgisiz, dalgın, sinirlendirici tavırların, Odette'in şimdiki tavırlarının, acısını çekiyordu; ama acısını tanımıyordu; Odette kendisinden yavaş yavaş, günden güne soğuduğu için, ortaya çıkan derin değişikliği ancak onun bugünkü görünüşüyle başlangıçtaki görünüşünü göz önünde bulundurarak ölçebiliyordu. Bu değişiklik de gece gündüz canını yakan, derin, gizli yarasıydı onun, düşüncelerinin bu yaraya biraz fazlaca yaklaştıklarını sezer sezmez, fazla acı çekmekten korkuyor, düşüncelerini çabucak bir başka yana yöneltiyordu. Soyut bir biçimde kendi kendine, "Odette'in beni daha çok sevdiği bir zaman vardı," diyordu; ama bu zamanı gözlerinin önüne getirdiği yoktu hiç. Çalışma odasındaki komodinin çekmecesinde onu evine ilk götürdüğü gece verdiği kasımpatı, "Niçin yüreğinizi de unutmadınız, onu size geri vermezdim," diyen, "Günün ve gecenin hangi saatinde bana gereksinim duyarsanız, el edin hemen, yaşamım emrinizdedir," diyen mektuplar bulunduğu için, bu komodini görmeyecek bi-

çimde oturduğu, odaya girip çıkarken yol değiştirdiği gibi, içinde de öyle bir yer vardı ki, düşüncesini hiç yaklaştırmıyordu, önünden geçmemek için, gerekirse uzun bir düşünceye saparak yolunu değiştiriyordu: Bu yer mutlu günlerin anısının yaşadığı yerdi.

Ama seçkin çevreye gittiği günlerden birinde, sonsuz önlemciliğini bozuverdi.

Markiz de Sainte-Euverte'e, yoksullara yardım konserlerinde kendisine hizmette bulunmuş sanatçıları dinlettiği gece toplantılarının sonuncusuna gitmişti. Öncekilere de hep gitmek istemiş olmakla birlikte, bir türlü gidememiş olan Swann, sonuncuya gitmek üzere giyinirken, Baron de Charlus evine gelmişti. Mösyö de Charlus, yoldaşlığı biraz daha az sıkılmasına, biraz daha az kederlenmesine yardım edecekse, markize birlikte gitmeyi öneriyordu.

"Sizinle birlikte olmaktan duyacağım hazzın büyüklüğünden kuşkunuz olamaz," diye yanıtlamıştı Swann. "Ama bana verebileceğiniz en büyük haz, Odette'e gitmenizdir. Üzerindeki eşsiz etkinizi biliyorsunuz. Bu akşam, eski terzisine gidinceye dek sokağa çıkmayacak sanırım, hem oraya kendisiyle gitmeniz de çok sevindirir onu. Ne olursa olsun, oraya gitmeden evinde bulabilirsiniz. Onu eğlendirmeye, biraz da akıl vermeye çalışın. Yarın için üçümüzün birlikte yapabileceğimiz, onun da hoşuna gidecek bir şeyler düşünebilirsiniz! Önümüzdeki yaz için de bir iki sözcük sokuşturmaya çalışın, bir isteği var mı, üçümüzün birden çıkabileceğimiz bir deniz yolculuğu filan? Bu geceye gelince, onu görebileceğimi sanmıyorum; o isteyecek olursa, ya da siz bir yolunu bulursanız, gece yarısına dek Madam de Sainte-Euverte'in konağına bir haber ulaştırın, ondan sonra da evimdeyim. Benim için yaptıklarınıza teşekkürler, sizi ne kadar severim, bilirsiniz."

Baron kendisini Sainte-Euverte'lerin konağının kapısına dek götürdükten sonra, istediği gibi Odette'e gideceğine söz verdi. Swann Mösyö de Charlus'nün akşamı La Pérouse Sokağı'nda geçireceği düşüncesiyle rahatlamış olarak girdi sokağa ama Odette'le ilgili olmayan her şey, özellikle de bunlar, isteklerimiz için bir amaç oluşturmadıklarından, bizce kendi çerçevesini aşmayan bir büyü içeren seçkin çevreyle ilgili şeyler karşısında hüzünlü bir ilgisizlik içindeydi. Arabadan indikten sonra, tören günlerinde ev hanımlarının konuklara sunmak istedikleri, kılık ve dekor gerçekliklerine uymaya çalıştıkları şu düşsel ev yaşamı özetinin ön düzleminde, Swann, Balzac'ın "kaplan"larının torunlarını, küçük uşakları, gezintilerin alışılmış yardımcılarını, şimdi başlarında şapkalar, ayaklarında çizmeler, çiçekliklerin önüne dikilmiş bahçıvanlar gibi, cadde üstünde, köşkün önünde ya da ahırların eşiğinde duran adamları görmekten haz duydu. Yaşayan insanlarla müzelerdeki portreler arasında benzerlikler bulma huyu hâlâ sürüyordu ama kesintisiz, daha genel bir biçimde sürüyordu; şimdi bütünüyle seçkin çevre yaşamı belirmişti burda, bir dizi tablo gibi seriliyordu önüne. Eskiden, seçkin çevrede yaşarken, pardösüsüne bürünmüş olarak girip de frakla çıktığı ama düşüncesi burda geçirdiği zamanda, ya da ayrıldığı şenlikte ya da gideceği şenlikte olduğu için, içinde neler olup bittiğini görmeden çıktığı holde, şurda burda, kanepeler, sandıklar üzerinde uyuklayan, soylu ve sivri tazı başlarını kaldırarak toplanıp doğrulan, çevresinde bir halka oluşturan iriyarı uşakların, çok gecikmiş çağrılının gelişiyle uyanan, dağınık, başıboş ve çok güzel sürüsünü ilk kez algıladı.

İçlerinden biri, görünüşü son derece yabanıl olan, Rönesans çağının kimi işkence tablolarındaki cellada da oldukça benzeyen bir uşak, şapkasını, paltosunu almak için kusursuz bir tavırla kendisine doğru ilerledi. Ama

pamuk eldivenlerinin yumuşaklığı çelik bakışının sertliğini azaltarak bir denge sağlar gibiydi; öyle ki, Swann'a yaklaşırken, sanki kişiliğine hoşgörü, şapkasınaysa saygı gösteriyordu. Devinilerinin düzgünlüğüyle incelik kazanan bir özen ve gücünün aracını nerdeyse dokunaklı kılan bir kibarlıkla aldı şapkayı. Sonra bir yardımcısına, her yana kızgın kızgın bakarak duyduğu korkuyu belli eden, uşaklığının ilk saatlerinde, yakalanmış bir hayvan gibi ürkek görünen, çekingen yeni uşağa verdi.

Birkaç adım ötede iri bir uşak düşlere dalmıştı, kımıltısız, heykelimsi, yararsızdı; Mantegna'nın patırtılı tablolarındaki şu savaşçı, çevresinde insanlar birbirlerine saldırıp boğazlaşırken, kalkanına dayanıp düşünceye dalan, bir dekordan başka bir şey olmayan savaşçı gibiydi; Swann'ın çevresinde saygıyla toplanan kalabalıktan kopmuştu, gök yeşili, acımasız gözleriyle dalgın dalgın izlediği bu sahneye ilgi göstermemeye kararlı görünüyordu, sanki bu sahne, suçsuzlar kıyımı ya da Ermiş Jacques'ın öldürülüşüydü. Bir İlkçağ heykeliyle Usta'nın bir Padovalı modeli ya da Albrecht Dürer'in bir Saksonyalısının çiftleşmesinden doğan şu yitip gitmiş –belki de ancak San Zeno'nun mihrap arkalığında ve Eremitani freskleri-nde yaşamıştı, Swann ona orda yaklaşmıştı, oysa orda hâlâ düşlere dalmaktaydı– soyundanmış gibiydi. Doğanın dalga dalga ettiği, ama briyatinle yatırılmış kızıl saçlarının lüleleri, Mantovalı ressamın durmadan incelediği ve yaratıcısı yalnızca insanı gösterse bile, insanın basit biçimlerinden, bir saçın parlak dalgalarıyla, kıvrımlarının sivri uçlarıyla ya da örgülerinin çiçekli, üç katlı tacıyla, aynı zamanda hem bir demet yosun hem bir yuva dolusu güvercin, hem bir öbek sümbül hem de bir top yılan görünümü verebilecek kadar çeşitli ve sanki canlı şeylerden alınmış zenginlikler çıkarabilen Yunan heykelciliğini düşündüren bir biçime sokulmuşlardı.

Merdivenin basamaklarında da kocaman uşaklar duruyor, dekorumsu varlıkları, mermerimsi kımıltısızlıkları bu anıtsal merdiveni de Palais Ducal'in merdivenleri gibi "Devler Merdiveni" diye adlandırtabilirdi. Swann Odette'in burdan hiç yukarı çıkmamış olduğu düşüncesinin hüznüyle çıkmaya başladı bu merdivenden. Ah! Oysa işini bırakmış terzi kadının pis kokulu, kara, kazalı belalı katlarını ne büyük bir sevinçle tırmanırdı, Odette'in geldiği geceleri onun "beşinci katında" geçirebilme hakkını elde edebilmek için, Opéra'da haftalık bir sahne önü locasına ödenen paradan da fazla para ödemekten sonsuz bir mutluluk duyardı, başka günler için bile öderdi bu parayı. Öyle ya, kendisinin yokluğunda onunla sık sık görüşen, bunun için de sevgilisinin yaşamından daha doğal, daha ulaşılmaz, daha gizlemli bir şey saklar gibi görünen insanlarla yaşayabilirdi böylece, onu konuşabilirdi onlarla. Eski terzi kadının mikroplu ama çok arzulanan merdiveninde işlere bakan bir uşak bulunmadığı için, akşamları her kapının önünde, paspasın üstünde, boş ve pis bir süt kabı görülürdü, oysa şimdi Swann'ın çıktığı çok güzel ama hor görülen merdivenlerin her iki yanında, değişik yüksekliklerde, kapıcı odasının penceresinin ya da her dairenin duvar girintisi önünde, yönelttikleri iç hizmetleri gösteren çağrılılara saygılarını sunan bir kapıcı, bir başuşak, bir vekilharç (bu iyi insanlar haftanın geri kalan zamanında kendi köşelerinde yarı-bağımsız yaşarlar, küçük dükkâncılar gibi evlerinde akşam yemeği yerlerdi, yarın belki bir kenterin, bir hekimin ya da bir sanayicinin hizmetinde olacaklardı) binde bir giydikleri, içlerinde kendilerini pek de rahat bulmadıkları, parıl parıl özel giysileri sırtlarına geçirmelerinden önce yapılan uyarıları unutmama çabası içinde, kapı kemerleri altında, halk kalenderliğiyle yumuşatılmış, parlak bir görkemle, duvar girintilerinde ermiş heykelleri gibi duruyorlardı; kilise kapıcıları

gibi giyinmiş kocaman bir kapıcı da konuklar içeriye girdikçe sopasını döşemelere vuruyordu. Başının arkasında Goya'nın bir kutsal eşya muhafızını, eski oyunların köy noterlerini düşündürten bir *catogan*'la[1] bağlanmış, ufak atkuyruklu, solgun yüzlü bir uşak geliyordu ardından. Swann böylece merdivenin sonuna dek geldi, bir masanın önünden geçti, büyük defterler önüne noterler gibi oturmuş uşaklar ayağa kalktılar, adını deftere geçirdiler. Sonra küçük bir holden geçti, bu küçük hol, giriş yerinde –adını taşıdıkları biricik sanat yapıtına çerçevelik etsin diye düzenlenen, istenerek yaratılmış bir çıplaklığı olan, içlerinde başka hiçbir şey bulunmayan kimi odalar gibi– Benvenuto Cellini'nin bir nöbetçiyi gösteren, değerli bir tablosunu sunarcasına, genç bir uşağı sunuyordu, genç uşak hafiften öne eğilmişti, yüksek, kırmızı yakasının üstündeki daha da kırmızı yüzünden ateş, çekingenlik ve çaba selleri boşanıyordu, sert, uyanık, şaşkın bakışlarıyla, müzik dinlenen salonun önüne gerilmiş Aubusson perdelerini delip geçiyor, askerce bir katılıkla ya da doğaüstü bir inançla –korku benzetisi, bekleyişin kişileşmesi, deniz savaşı anısı– bir melek ya da bir gözcü olarak, bir kale burcundan ya da bir katedral kulesinden, düşmanın belirmesini ya da yargı saatini bekler gibiydi. Swann için konser salonuna girmekten başka bir şey kalmıyordu, kösteklerle yüklü salon kapıcısı, bir kentin anahtarlarını verircesine, eğilerek kapıyı açtı. Ama Swann –Odette izin vermiş olsaydı– şu sırada bulunabileceği evi düşünüyordu, paspas üstünde boş süt kabının şöyle bir beliren anısıyla içi burkuldu.

İşlemeli perdenin öbür yanında, uşaklar görünümünün ardından çağrılılar görünümü başlayınca, Swann erkek çirkinliği duygusunu yeniden buldu hemen. Ama çok

1. (Fr.) Atkuyruğu şeklinde tepeden toplanmış saçı tutturmak için kullanılan düğüm veya bant. (Y.N.)

iyi tanıdığı bu yüzlerin çirkinliği bile, hatları –o zamana dek kendisi için bir aranılacak hazlar, kaçınılacak sıkıntılar ya da gösterilecek kibarlıklar demeti yerini tutmuş bir kimsenin tanınmasında kullanılabilecek belirtiler olacak yerde– yalnız estetik ilişkilerle bağlanmış olarak, çizgilerinin anatomisi içinde yer almaya başlayalı beri, ona yeni gibi gelmekteydi. Swann'ın aralarında sıkışıp kaldığı bu insanlarda, birçoklarının taktığı (eskiden Swann'a fazla fazla, "Monokl takmış," dedirtebilecek) monokllar bile, şimdi bir alışkanlığı, herkes için aynı olan bir alışkanlığı belirtmekten çıkmışlar, her biri ayrı bir kişilik özelliğiymiş gibi görünmeye başlamışlardı. Giriş yerinde konuşan General de Froberville ile Marki de Bréauté'ye, uzun zaman kendisine yararlı olmuş, kendisini Jockey'e takdim etmiş, düellolarda desteklemiş iki insana bakar gibi baktığı için olacak, generalin yara izleriyle kaplı, bayağı ve görkemli yüzünde, gözkapaklarının arasında bir obüs parçası gibi duran monoklu, alınmış olması onur veren, ama gözler önüne serilmesi uygunsuz kaçan, tüyler ürpertici bir yara gibi göründü Swann'a; ama Mösyö de Bréauté'nin monoklu, inci rengi eldivenlere, silindir şapkaya, ak kravata bir şenlik belirtisi olarak bir şeyler ekliyor, seçkin topluluklara katıldığı zamanlarda, her zamanki gözlüğün yerini alıyor (Swann da böyle yapardı), bir doğa bilgisi dersinde, mikroskop altına konulmuş bir örnek gibi, iç yanına yapışmış olarak tavanın yüksekliğine, şenliklerin güzelliğine, izlencelerin ilginçliğine, çekiciliğine, şurupların niteliğine durmamacasına gülümseyen, kibar mı kibar, küçük mü küçük bir bakış taşıyordu.

General, Swann'a, "Vay, siz misiniz ama siz görünmeyeli çağlar geçti," dedi, sonra hatlarındaki bitkinliği fark etti, onu seçkin çevreden uzak tutan şeyin belki de ağır bir hastalık olduğunu düşündü. "Ama, biliyor musunuz, sizi çok iyi gördüm!" diye ekledi. Mösyö de Bréauté,

gözünün köşesine monoklunu, biricik ruh inceleme ve acımak bilmez çözümleme organını yerleştiren bir seçkin çevre romancısına,

"Vay, azizim, siz, öyle mi! Ama sizin burda ne işiniz olabilir!" diye soruyordu. Romancı cafcaflı ve gizemli bir havayla yanıtladı:

"İnceliyorum."

Marki de Forestelle'in monoklu ufacıktı; kenarında hiçbir şey yoktu, varlığı açıklanmaz, cismi akla bile gelmez, gereksiz bir kıkırdak gibi yapıştığı gözü sürekli olarak, sızlaya sızlaya büzülmek zorunda bırakıyor, markinin yüzüne hüzünlü bir incelik veriyor, kadınların onu büyük aşk acıları çekebilecek bir adam gibi düşünmelerine yol açıyordu. Ama Mösyö de Saint-Condé'ninki, Zühal gibi, kocaman bir halkayla çevriliydi, her an kendine göre ayarlanan bir yüzün ağırlık odağıydı, bu yüzün titrek ve kırmızı burnu, sarkık ve alaycı dudakları, yapay havalarıyla, sürekli zekâ ateşlerinin düzeyine erişmeye çalışıyorlardı, yuvarlak cam bununla parlıyordu, zayıf ahlaklı ve züppe genç kadınlarca dünyanın en güzel bakışlarından üstün tutulduklarını görüyor, bu genç kadınları yapmacık güzelliklerin, şehvet inceliklerinin düşüne daldırıyorlardı; onun arkasında, yuvarlak gözlü, iri sazan başı ile, yönünü ararcasına, şenlikteki insanlar ortasında her an çenesini oynatarak yer değiştiren Mösyö de Parlancy, bir akvaryum camından kopup da rastlantı sonucu gelip yüzüne konuvermiş bir parçayı, belki de tümden simgesel bir parçayı taşır gibiydi, bütünü canlandırmaya yarayan bu parça, Giotto'nun Padova'daki *Günahlar ve Erdemler*'ine son derece hayran olan Swann'a, yan tarafındaki yapraklı dalla yatağını saklayan ormanla canlandırılan şu Adaletsizlik tablosunu anımsattı.

Swann, Madam de Sainte-Euverte'in ısrarı üzerine ilerlemiş, bir flütçünün çaldığı *Orphée* havasını dinlemek

için bir köşeye oturmuştu, ne yazık ki bu köşeden görebileceği tek görünüm, yan yana oturan, oldukça yaşlı iki hanım, yani Markiz de Cambremer ile Vikontes de Franquetot'ydu; bu hanımlar, kuzin oldukları için, zamanlarını gece toplantılarında, ellerinde çantaları, arkalarında kızları, istasyonda adam ararcasına birbirlerini aramakla geçirirlerdi, yelpazeleriyle, mendilleriyle, yan yana iki yer ayırmadıkça da rahat edemezlerdi: Madam de Cambremer, tanıdıkları ne denli azsa, bir arkadaş bulunca o denli mutlu olurdu. Madam de Franquetot'ysa pek tanınırdı tersine, ünlü dostlarına ortak anılar yaşadığı, bilinmeyen bir kadını kendilerinden üstün tuttuğunu göstermekte bir incelik, bir özdenlik bulurdu. Alaylı bir hüzünle doluydu Swann'ın içi, flüt havasından sonra başlayan piyano parçasını (Liszt'in "Kuşlarla Konuşan Ermiş François"sı çalınıyordu) dinleyişlerine, virtüozun baş döndürücü oyununu izleyişlerine bakıyordu, Madam de Franquetot, sanki virtüozun üzerinde hızla koştuğu tuşlar bir dizi trapezmiş de burdan, tam kırk metre yükseklikten düşebilirmişçesine sıkıntıyla, şaşkın gözlerle, yanındaki hanıma da, "İnanılır şey değil, bir insanın böyle şeyler yapabileceği aklıma bile gelmezdi," anlamına gelen, şaşkın bakışlarla bakmaktan da geri durmadan izliyordu. Madam de Cambremer, çok iyi bir müzik öğrenimi görmüş bir kadın olarak, bir metronom rakkasına dönüşmüş başıyla ölçüyü veriyordu, rakkasın çizdiği alanın genişliği ve bir omuzdan öbürüne gidip hızı öyle bir dereceye gelmişti ki (artık iyice kendinden geçmiş olan, acısını yenmeye de çalışmayan, "Ne yapayım," diyen acılıların bakışlarındaki şaşkınlık ve kendini bırakmışlığıyla) küpeleri her saniye korsajının kulaklarına takılıyordu, saçlarındaki kara üzümleri de durmadan düzeltmek zorunda kalıyor, gene de devinimini hızlandırmaktan geri durmuyordu. Madam de Franquetot'nun öbür yanında ama biraz iler-

de, Markiz de Gallardon vardı, en gözde düşüncesine, Guermantes'larla yakınlığına dalmıştı, bu yakınlıktan, kalabalık içinde de, kendi başınayken de çok çok onur, biraz da utanç çıkarırdı; öyle ya, ya can sıkıcı ya kötü yürekli olduğundan, ya daha aşağı bir koldan geldiğinden ya da hiçbir neden yokken, Guermantes'ların en ünlüleri ondan biraz uzak dururlardı. Şu sırada Madam de Franquetot'nun yanında olduğu gibi, tanımadığı bir kimsenin yanında bulunduğu zaman, Guermantes'larla akrabalık bilincinin, Bizans kiliselerinin mozaiklerinde, alt alta gelerek dikey bir sütun biçiminde, bir Ermiş Kişi yanında, Ermiş Kişi'nin sözlerini belirten, gözle görülür harfler gibi dışa vurmamasının acısını çekerdi. Bu sırada, evlenmesinin üstünden altı koca yıl geçmiş olmasına karşın, kuzini Prenses de Laumes'un evine gelmediğini, kendisini de evine çağırmadığını düşünmekteydi. Bu düşünce öfkeyle dolduruyordu içini, ama gururla da dolduruyordu, çünkü kendisini Madam de Laumes'un evinde göremeyişlerine şaşan insanlara Prenses Mathilde'le karşılaşmak –soyluluğa fazlasıyla düşkün olan ailesi bunu hiçbir zaman bağışlamazdı– tehlikesi yüzünden gitmediğini söyleye söyleye, en sonunda genç kuzininin evine gitmemesinin gerçek nedeninin bu olduğuna inanmıştı. Gene de, Madam de Laumes'a kendisiyle görüşebilmek için ne yapmak gerektiğini birçok kez sorduğunu anımsıyordu; ama çok bulanık bir biçimde anımsıyor, hem de biraz alçaltıcı olan bu anının etkisini sıfıra indirerek ötesine geçiyor, "İlk adımı ben atacak değilim ya, yirmi yaş büyüğüm ondan," diye mırıldanıyordu. İçinden geçirdiği bu sözlerin yardımıyla, omuzlarını gövdesinden ayırıp gururla geriye atıyor, bu omuzlar üstünde nerdeyse yatay bir biçimde duran başı, sofraya bütün tüyleriyle getirilmiş, mağrur bir sülünü düşündürtüyordu. Tıknaz, erkeksi, bodur olmasından değildi bu; ama alçalışlar yüzünden, bir uçurum kıyısında,

kötü bir konumda doğup da dengelerini sağlamak için geriye doğru büyümek zorunda kalan ağaçlar gibi doğrulmuştu. Öbür Guermantes'larla eşit durumda olmamanın üzüntüsünü giderebilmek için, onlarla az görüşmesinin ilkelerdeki uyuşmazlıktan, bir de gururdan ileri geldiğini durmadan kendi kendine yinelemek zorundaydı, en sonunda bu düşünce bedenini de biçimlendirmiş, kenterlerce bir soyluluk belirtisi sayılan, bazı bazı da kulüpten çıkmayanların yorgun bakışlarını geçici bir istekle bulandıran bir tür heybet vermişti ona. Her deyimin yinelenme oranını ortaya çıkararak şifreli bir dilin anahtarını veren çözümleme Madam de Gallardon'un konuşmasına da uygulansaydı, en çok kullanılanları da işin içinde olmak üzere, hiçbir deyimin "kuzenlerim de Guermantes'larda", "Guermantes teyzemde", "Elzéar de Guermantes'ın sağlığı", "kuzinim de Guermantes'ın odası" sözleri kadar sık yinelenmediği kolaylıkla görülürdü. Kendisine ünlü bir kişiden söz edildi mi, onu kişisel olarak tanımamakla birlikte, Guermantes teyzesinde bin kez gördüğünü söylerdi; ama bunu öyle soğuk bir tavırla, öyle boğuk bir sesle söylerdi ki, adamı kişisel olarak tanımamasının arkaya çekilip duran omuzlarının, göğüs geliştirmek için üzerlerinde gerildiğimiz jimnastik basamaklarına yaslanırcasına yaslandığı sökülmez, inatçı ilkelerden ileri geldiği açıklıkla anlaşılırdı.

Madam de Sainte-Euverte'in evine gelebileceğini kimsenin usuna getirmeyeceği Prenses de Laumes da şimdi çıkagelmişti işte. Sırf bir iyilik olsun diye geldiği bu salonda, üstün düzeyini sezdirmeye çalışmadığını göstermek için, yarılacak hiçbir kalabalık, yol verilecek hiçbir kimse bulunmayan yerlerde bile omuzlarını büzerek, önemli kişiler kendisinin orda bulunduğunu öğreninceye dek tiyatro kapısında kuyrukta bekleyen bir kral gibi, tam kendine göre bir yerdeymişçesine, bile bile dip-

lerde kalarak girmişti, bakışını –varlığını belli etmeye çalışıyormuş, saygı bekliyormuş gibi görünmemek için– halının ya da kendi eteğinin bir nakışıyla sınırlandırarak, kendince en alçakgönüllü yerde (ama Madam de Sainte-Euverte'in kendisini görür görmez çok memnun bir çığlık koparacağını ve burdan çekip alacağını biliyordu) hiç tanımadığı Madam de Cambremer'in yanında, ayakta duruyordu. Müziksever komşusunun devinilerini izliyordu ama ona öykünmüyordu. Beş dakikalığına Madam de Sainte-Euverte'e gelmişken, kibarlığını iki katına çıkarmak için elden geldiğince cana yakın görünmek istemesinden ileri gelmiyordu bu. Yaradılıştan böyleydi, "abartmaca" dediği şeylerden tiksinirdi, içinde yaşadığı dostlar çevresinin "tarzına" hiç yakışmayan gösterilere girişecek insanlardan olmadığını göstermek istiyordu, öte yandan bu gösterilerin etkisinde kalmamak da elinde değildi, çünkü yeni bir çevrenin havası –daha aşağı bir çevre bile olsa– en güvenli insanlarda bile çekingenliğe yakın bir özenme eğilimi yaratırdı. Bu deviniyi o sırada çalınmakta olan ve belki de o zamana dek dinlediklerinden farklı bir nitelik taşıyan parçanın gerekli kılıp kılmadığını, bu deviniye katılmamanın yapıt karşısında bir anlayışsızlık, ev sahibine karşı bir saygısızlık belirtisi olup olmadığını düşünmeye başlıyordu. Böylece, birbirine karşıt duygularını "ikisi ortası bir devini"yle dile getirmek üzere, kimi zaman omuz bağlarını göstermek ya da ateşli komşusunu inceleyerek sarı saçları içinde kendisine çok güzel bir başlık oluşturan, elmaslarla kırağılanmış, küçücük mercan ya da mine topları yoklamakla yetiniyor, kimi zaman da bir an süresince yelpazesiyle tempo tutuyordu, ama bağımsızlığı elden bırakmamak için zamansız yapıyordu bunu. Piyanist Liszt'in parçasını bitirip de Chopin'in bir prelüdüne başlayınca, Madam de Cambremer duygulu, hoşnut ve uzmanca bir bakışla,

geçmişi anımsatmak istercesine Madam de Franquetot'ya baktı. Chopin'in çıkış yönlerinin dışında ve çok ötesinde, dokunuşlarının ulaşacağı umulan noktanın çok uzağında yerlerini arayıp yoklamakla başlayan, bu esinti ürünü açılışlarında ancak daha kararlı bir biçimde –daha iyi hesaplanmış bir dönüşle, daha büyük bir şaşmazlıkla– dönüp sizi yüreğinizden vurmak üzere oynayan, dolambaçlı, ölçüsüz, alabildiğine özgür, alabildiğine oynak, elle tutulabilecek derecede canlı tümcelerini okşamayı öğrenmişti gençliğinde.

Pek o kadar tanıdığı olmayan bir taşra ailesi içinde yaşadığından, pek o kadar baloya da gitmediğinden, köşkünün yalnızlığı içinde, bütün o düşsel çiftlerin danslarını yavaşlatıp hızlandırarak, onları çiçek yaprakları gibi koparark, çamlar arasında, göl kıyısında yelin sesini dinlemek üzere bir an baloyu bırakarak, sonra orda, birdenbire, biraz türkülü, yabancı, çatlak sesli, ince bir genç adamın, elinde ak eldivenlerle yürüdüğünü görerek kendinden geçmişti. Ama bugün bu müziğin gününü doldurmuş güzelliği bayatlamış gibiydi. Birkaç yıldır müzikseverlerden saygı görmez olmuş, onurunu ve çekiciliğini yitirmişti, artık zevksizler bile fazla bir zevk almıyorlardı ondan, zevk aldıklarını da söylemiyorlardı. Madam de Cambremer, kaçamak bir gözle arkasına baktı. Chopin'den bir şey çalındı mı genç gelininin de (yeni ailesine sonsuz bir saygı besliyor, ama düşünsel konularda ayrılıyordu, armoniden grekçeye varıncaya kadar her şeyi bildiği için, bu alanda ışığını ayrı kaynaklardan almaktaydı) acı çektiğini, Chopin'i küçümsediğini biliyordu. Ama Madam de Cambremer, şimdi kendi yaşındaki insanlar ortasında, ötede bir yerde duran Wagner'cinin gözlerinden uzakta, pek tatlı izlenimlere dalıyordu. Prenses de Laumes da duyuyordu bu izlenimleri. Yaradılış bakımından müzik yeteneği yoktu ama on beş yaşın-

dayken, Saint-Germain semtinin bir öğretmeninden piyano dersleri almıştı, çok üstün bir kadındı öğretmeni, yaşamının son günlerinde yoksul düşmüş, yetmiş yaşında, eski öğrencilerinin kızlarına, torunlarına ders vermeye başlamıştı. Bugün ölmüştü. Ama yöntemi, çıkardığı güzel sesler, eski öğrencilerinin, hatta sonradan sıradan kimseler olup müziği bırakan, piyanonun kapağını nerdeyse hiç açmayan öğrencilerinin parmakları altında bazı bazı yeniden doğardı. Bunun için Madam de Laumes hiç de yabancısı değildi konunun, ezbere bildiği bir prelüdü piyanistin çalış tarzını haklı olarak beğenip başını salladı. Başlanmış tümcenin sonu kendiliğinden şakıdı dudaklarında. "Her zaman güzel," diye mırıldandı, bu sözlerle dudaklarının bir çiçek gibi buruştuğunu duydu, bakışını da onlara uydurdu, bir duyarlık, bir bulanıklık verdi bakışına. Bu sırada Madam de Gallardon, Prenses de Laumes'la görüşme fırsatlarının pek seyrek çıkmasının üzücü olduğunu düşünmekteydi, çünkü selamını karşılıksız bırakarak ona bir ders vermek istiyordu. Kuzininin orda olduğunu bilmiyordu. Madam de Franquetot'nun başını oynatması üzerine gördü onu. Herkesi rahatsız ederek ona doğru atıldı hemen; ama evinde Prenses Mathilde'le burun buruna gelebileceği, üstelik de "çağdaşı" olmadığı için ilk baştan yanına gitmemek zorunda olduğu bir kimseyle bağıntıda olmak istemediğini herkesin gözleri önüne serecek mağrur ve soğuk bir durumda kalmak, öte yandan hem davranışını haklı çıkaracak, hem de prensesi konuşmak zorunda bırakacak bir sözle bu kurumluluğunun etkisini zayıflatmak istiyordu; bunun için, Madam de Gallardon kuzininin yanına varınca, sanki prens ağır hastaymışçasına, yüzünü sertleştirerek, ellerini uzatarak, kaygılı bir sesle, "Kocan nasıl?" dedi. Prenses, hem bir kimseye pabuç bırakmadığını herkesin gözleri önüne seren hem de yüzünün hat-

larını canlı dudaklarının, parlak bakışlarının çevresinde toplayarak daha güzel görünmesine yarayan, kendine özgü kahkahalarından birini daha kopardı.

"Çok çok iyi," diye yanıtladı.

Gene güldü. Gene de Madam de Gallardon gövdesini dikleştirip yüzünü soğuklaştırdı, hâlâ prensin durumunun kaygısı içinde, "Oriane (burda Prenses de Laumes, karşısında duran Madam de Gallardon'a kendisine küçük adıyla seslenmesi için hiçbir zaman izin vermediğini göstermek istercesine, şaşkın ve güleç bir tavırla, görünmez bir üçüncü kişiye baktı), yarın akşam bana gelip Mozart'ın klarinet eşliğindeki kentetini dinlemeni çok isterdim. Ne diyeceğini merak ediyorum," dedi.

Bir çağrıda bulunur gibi değil de bir yardım rica eder gibiydi, Mozart'ın kenteti yeni bir aşçının yemeğiydi de hakkında bir gırtlak düşkününün görüşünü öğrenmek istiyordu sanki.

"Ama bu kenteti bilirim, düşüncemi hemen söyleyebilirim sana: Çok severim!"

"Biliyorsun, kocam hiç iyi değil, karaciğer... seni görürse çok sevinir," dedi Madam de Gallardon, şimdi de toplantısında bulunmayı prenses için bir yardımseverlik görevi durumuna getiriyordu.

Prenses insanlara evlerine gelmek istemediğini söylemekten hoşlanmazdı. Her gün, bir mektupla –kaynanasının beklenmeyen gelişi, kayınbiraderinin bir çağrısı yüzünden, opera ya da bir kır gezintisi yüzünden– gitmeyi usundan bile geçirmeyeceği bir gece toplantısına gidememiş olmaktan duyduğu üzüntüyü bildirirdi. Böylece birçok insana dostlarından olduğuna, evlerine seve seve gelebileceğine, bunu yapmasını engelleyen tek şeyin gece toplantılarıyla rekabette olduklarını görmekten gurur duydukları prens yaşamı zamansızlıkları olduğuna inanma sevincini tattırırdı. Sonra Mérimée'den gelen –Mailhac ile

Halévy'nin tiyatrosunda son anlatımını bulmuş olan– beylik, orta malı duygularından sıyrılmış, uyanık özden bir şeyler yaşatan Guermantes'lar zümresinden olduğu için, toplumsal ilişkilerinde bile bu özü benimser, olumlu, açık olmaya, basit gerçeğe yaklaşmaya çalışır, böylece kibarlığına bile aynı özü katardı. Bir hanımla konuşurken, öyle uzun uzun toplantısına gelme isteğinden söz etmez, bu toplantıya gelebilme olasılığını koşullandıran birkaç küçük sorun üzerinde durmayı daha güzel bulurdu.

"Bak, ne diyeceğim," dedi Madam de Gallardon'a, "yarın akşam, nicedir serbest bir zamanım olup olmadığını soran bir arkadaşa gitmek zorundayım. Bizi tiyatroya götürecek olursa, dünyanın en iyi niyetini de göstersem, sana gelmem olanaksız olur ama evinde kalırsak, erken ayrılabilirim, yalnız olacağımızı biliyorum."

"Bak, dostun Mösyö Swann'ı gördün mü?"

"Hayır. Sevgili Charles! Burda olduğunu bilmiyordum. Dur, ona görünmeye çalışayım."

"Sainte-Euverte anaya bile gelmesi tuhaf," dedi Madam de Gallardon. "Zekidir, bilirim," diye ekledi; ne var ki, düzenbaz demek istiyordu. "İki başpiskoposun kardeşi ve yengesi olan bir kadının evinde bir Yahudi, ne önemi var!"

"Kusura bakma ama ben bunun şaşılacak yanını göremiyorum," dedi Prenses de Laumes.

"Dinini değiştirmiş olduğunu biliyorum, hatta anası, babası, dedesi bile değiştirmiş. Ama dönmelerin eski dinlerine başkalarından daha bağlı kaldıklarını, din değiştirmelerinin gösteriden öteye geçmediği söylenir, doğru mu?"

"Bu konuda hiçbir bilgim yok."

Piyanist Chopin'den iki parça çalacaktı, prelüdü bitirir bitirmez, bir poloneze başlamıştı. Ama Madam de Gallardon, kuzinine Swann'ın orda olduğunu söyledikten sonra Chopin mezardan kalkıp gelse de bütün yapıtlarını

kendisi çalsa bile, Madam de Laumes artık ona dikkat edemezdi. İnsanlığın şu iki bölümünün birinden, öbür bölümün tanımadıklarına gösterdiği merakı tanıdıkları kimselere gösterenlerin bölümündendi. Saint-Germain semtinin birçok kadını gibi o da, bulunduğu yerde kendi zümresinden birini gördü mü, ona özel olarak söyleyeceği hiçbir şey bulunmasa bile, ötekileri unutur, yalnız ona dikkat ederdi. Bu dakikadan sonra, prenses, Swann'ın kendisini fark etmesi umuduyla, ağzına doğru bir şeker parçası uzatılıp uzatılıp çekilen, evcil bir ak fare gibi, Swann'ın bulunduğu yönde, Chopin'in poloneziyle ilgili duygulardan uzak, binlerce yakınlık göstergesiyle dolu yüzünü çevirip durmaktan başka bir şey yapmadı, Swann yerini değiştirdi mi prensesin mıknatıslanmış gülümsemesi de ona koşut olarak yer değiştiriyordu.

"Oriane, sana bir şey söyleyeceğim ama kızma," dedi Madam de Gallardon, bir gün herkesin gözlerini kamaştırma umudunu, birdenbire geliveren, karanlık ve kendine özgü bir zevke, tatsız bir şey söyleme zevki uğruna harcamaktan hiçbir zaman kendini alamazdı: "Mösyö Swann'ın eve alınmaz bir kimse olduğunu söyleyenler var, doğru mu?"

"Ama... bunun doğru olduğunu senin çok iyi bilmen gerekir," diye yanıtladı Prenses de Laumes, "öyle ya, elli kez evine çağırdın, bir kez olsun gelmedi."

Yerlerin dibine geçen kuzininden ayrılarak gene bir kahkaha kopardı, kahkahası müzik dinleyenleri sinirlendirdi ama Madam de Sainte-Euverte'in de dikkatini çekti. Madam de Sainte-Euverte nezaket gereği piyanonun yanında kalmıştı, ancak o zaman gördü prensesi. Madam de Sainte-Euverte, Prenses de Laumes'un o dakikaya kadar Guermantes'ta kayınbabasına bakmakta olduğundan ne denli eminse, onu görünce duyduğu sevinç de o denli büyüktü.

"Vay, prenses, siz burda mıydınız?"

"Evet, bir köşeciğe yerleşip güzel şeyler dinledim."

"Nasıl olur, epeydir burdasınız demek!"

"Evet, epey bir zamandır burdayım ya, bu zaman çok kısa geldi bana, yalnız sizi göremediğim için uzundu."

Madam de Sainte-Euverte, koltuğunu prensese vermek istedi.

"Yok, yok! Niçin! Nerde olsa rahat edebilirim ben," diye yanıtladı prenses.

Sonra yüksek hanım sadeliğini daha iyi gösterebilmek için, bile bile, arkalıksız bir ufak iskemleyi gösterdi.

"İşte şu iskemle bana bol bol yeter," dedi. "Dik durmamı sağlar. Of, Tanrım, gene gürültü ediyorum, rezil olacağım herkese."

Bu arada piyanist hızını iki katına çıkarmıştı, müzik coşkunluğu tam kıvamındaydı, bir uşak bir tepsi üstünde serinletici şeyler getiriyor, kaşıkları şıngırdatıyordu, her hafta olduğu gibi Madam de Sainte-Euverte gene gitmesini işaret ediyor, ama uşak görmüyordu. Yeni evlenmiş bir kadın (bir genç kadının bıkkın gibi durmaması gerektiğini öğretmişlerdi kendisine) zevkten gülümsüyor, böyle bir şölen için "kendisini de düşündü" diye minnetini göstermek amacıyla gözleriyle evin hanımını arıyordu. Ama, Madam de Franquetot'dan daha sakin olsa bile, kaygısız da dinlemiyordu parçayı, ne var ki onun kaygısının konusu piyanist değil, piyanoydu, piyanonun üzerinde, her *fortissimo*'da titreyip yerinden kayan bir mum, abajuru alevlendirmek değilse bile piyanoyu lekelemek tehlikesini gösteriyordu. En sonunda dayanamadı, piyanonun bulunduğu peykenin iki basamağını birden atlayarak, ileri atılıp şamdan çanaklığını kaldırmak istedi. Ama tam ellerinin şamdana dokunacağı sırada, parça bitti ve piyanist kalktı. Gene de genç kadının atılganca girişimi, çok kısa bir süre piyanistle beden bedene gelmesi genellikle olumlu bir etki uyandırdı.

"Şu hanımın yaptığını gördünüz mü, prenses?" dedi General de Froberville, Prenses de Laumes'u selamlamaya gelmiş, Madam de Sainte-Euverte de bir an için prensesten ayrılmıştı. "Tuhaf. Bir sanatçı mı bu?"

Prenses hoppaca, "Hayır, Madam de Cambremer'in bir ufaklığı," diye yanıtladı, sonra da ateşli ateşli ekledi: "Ben yalnız işittiğimi yineliyorum, hakkında hiçbir bilgim yok, arkamda bunların Madam de Saint-Euverte'in köy komşuları olduklarını söylediler. Ama onları tanımayan bulunmadığını da sanmam. Köy insanları olsalar gerek. Siz burdaki parlak topluluğu iyi tanır mısınız, bilmem, ama bütün bu şaşırtıcı kimselerin adı üzerinde hiçbir bilgim yok benim. Madam de Sainte-Euverte'in toplantıları iskemleler ve şuruplarla birlikte onları da alıp gelmiş olmalı. Birer 'Tanrı konuğu' olarak hiçbirine diyecek yok, değil mi öyle? Bu figüranları her hafta kiralamak cesaretini nasıl buluyor? Olur şey değil!"

"Ama Cambremer adı köklü ve eski bir addır," dedi general.

Prenses kuru kuru, "Eskiliklerine bir diyeceğim yok," diye yanıtladı, "ama ne olursa olsun, *akışmalı* değil," diye ekledi, *akışmalı* sözcüğünü de tırnak içindeymiş gibi ayırdı. Guermantes'lar çevresine özgü, ufak bir konuşma yapmacığıydı bu.

"Öyle mi dersiniz? Ama kendisi esaslı bir lokma," dedi general, gözlerini Madam de Cambremer'den ayırmıyordu. "Siz de böyle düşünmüyor musunuz, prenses?"

"Her şeye burnunu sokuyor, bence genç bir kadına hiç yakışmaz böyle bir şey, genç, öyle ya, benim çağdaşım olduğunu sanmam," diye yanıtladı Madam de Laumes (Gallardon'lar da, Guermantes'lar da kullanırlardı bu deyimi).

Ama prenses, Mösyö de Froberville'in hep Madam de Cambremer'e baktığını görünce, biraz genç kadından

hoşlanmadığı için, biraz da generale sevimli davranmak amacıyla, "Hoş bir şey değil... ama kocasının açısından!" diye ekledi. "Onu tanımadığıma üzgünüm, bu kadar hoşunuza gittiğine göre, sizi kendisiyle tanıştırırdım," dedi ama genç kadını tanısaydı, herhalde böyle bir şey yapmayı usundan bile geçirmezdi. "Size iyi geceler dilemek zorundayım; çünkü bir arkadaşımın doğum gününde bulunacak, ona da iyi geceler dileyeceğim," dedi, alçakgönüllü, inandırıcı bir sesi vardı. Gittiği seçkin çevre toplantısını can sıkıcı, ama gidilmesi zorunlu ve dokunaklı bir tören sadeliğine sokuyordu. "Hem de Basin'le buluşacağız orda, Basin de, burdayken, tanıdığınızı sandığım şu dostları, bir köprünün adını taşıyanları, Iéna'ları görmeye gitti."

"İlkin bir utku adıydı, prenses," dedi general. "Ne yaparsınız, benim gibi yaşlı bir asker için, İmparatorluk soyluluğu elbette ki başka bir şey olacak," diye ekledi, bir pansuman değiştirircesine monoklunu çıkarıp sildi, prenses gözlerini başka yana çevirdi, elinde olmadan. "Ama kendi türü içinde çok güzel bir şey, kısacası, bunlar kahramanca dövüşmüş insanlardır."

Prenses hafiften alaylı bir tavırla, "Ama kahramanlara sonsuz saygım vardır," dedi. "Bu Prenses d'Iéna'ya Basin'le birlikte benim de gitmeyişim bu yüzden değil, onları tanımıyorum da ondan. Basin onları sever. Yok, yok! Sizin aklınıza gelebilecek olan şey değil bu, flört mlört yok ortada, buna karşı gelmem için bir neden yok! Hem karşı gelsem bile neye yarar?" diye ekledi hüzünlü bir sesle; çünkü Prens de Laumes'un, çok güzel kuziniyle evlendiği günden sonra onu aldatmaya hiç ara vermediğini herkes bilirdi. "Ama durum bu değil işte, eskiden tanıdığı insanlar bunlar, hoş, hoşlanıyor onlardan, ben de bunu güzel buluyorum. Bana onların evi hakkında söylediğini ben de size söyleyeyim, yeter... Düşünün bir kez, bütün mobilyaları 'Empire!'"

"Buna bir diyeceğim yok ama bu yüzden mobilyaların çirkinliği eksilmez ki. Bir insanın güzel şeyleri olmamasını anlarım; ama hiç değilse çirkin şeyleri olmamalı. Ne yaparsınız? Banyolar gibi kuğu başları taşıyan o komodinleriyle bu korkunç biçimden daha bayağı, daha kenter bir şey görmedim ben."

"Ama ben güzel şeyleri de bulunduğunu sanıyorum, şu ünlü mozaik masa onlarındı galiba, hani üzerinde şey antlaşmasının imzalandığı..."

"Ha! Ama tarihsel açıdan ilgi çekici şeyleri olabilir, buna bir diyeceğim yok. Ama güzel olamaz ki... değil mi ki korkunç! Bende de var böyle şeyler, Basin'e Montesquou'lardan kalmış. Ne var ki bunlar Guermantes'ın ambarındadır, hiç kimse görmez orda. Her neyse, sorun bu değil, kendilerini tanısaydım, Basin'le birlikte ben de koşabilirdim onlara, sfenkslerinin, bakırlarının ortasında onlarla görüşebilirdim, ama... tanımıyorum! Çocukluğumda, tanımadığımız kimselere gitmemizin cici olmadığını söylemişlerdi," dedi çocuksu bir tavır takınarak. "Ben de bana öğretileni yapıyorum. Sonra bu iyi insanlar tanımadıkları bir kimsenin evlerine girdiğini görseler ne olurdu? Beni belki de çok kötü karşılarlardı!"

Sonra, generalin üzerine dikilmiş mavi bakışına dalgın ve tatlı bir hava vererek, bu varsayımdan doğan gülümsemeyi güzelleştirdi.

"Yo! Prenses, siz de çok iyi biliyorsunuz ki, sevinçlerinden uçarlardı..."

"Hayır, neden?" diye sordu prenses ateşli ateşli, ya Fransa'nın en büyük hanımlarından biri olduğu için çok sevineceklerini biliyormuş gibi görünmemek ya da bunu generalin ağzından işitmenin zevkini tatmak istediğinden böyle yapıyordu. "Neden? Ne biliyorsunuz ki? Belki de tatsız tuzsuz bir şey olurdu onlar için. Ben bilmiyorum ama kendime bakarak yargıya varmam gerekirse,

tanıdığım insanları görmek bile beni öylesine sıkıyor ki, tanımadığım kimselerle de görüşmek zorunda kalsaydım, bu insanlar 'kahraman bile olsalar' çıldırırdım sanıyorum. Hem sonra, sizin gibi sırf kahramanlığı yüzünden tanımadığımız dostlar bir yana, kahramanlık seçkin çevrede pek elverişli bir şey olur muydu, onu da bilmiyorum. Akşam şölenleri vermek şimdi bile sıkıyor beni, ya bir de sofraya giderken kolumu bir Spartacus'e sunmam gerekseydi... Hayır, hayır, on dördüncü olarak belirleyeceğim kişi, hiçbir zaman Vercingétorix olmazdı. Öyle sanıyorum ki, büyük toplantılara saklardım onu. Büyük toplantı düzenlemediğim için de..."

"Ah! Prenses, siz boşuna Guermantes doğmamışsınız. Guermantes ruhu sizde de bol bol var."

Prenses keyifli bir kahkaha kopardı,

"Ama hep Guermantes ruhu der dururlar, nedenini hiçbir zaman anlayamadım. Guermantes ruhunu taşıyan başka kimseler de tanıyor musunuz?" dedi, yüzünün hatları canlılığının ağında toplanıp birleşmişti, gözleri kıvılcım kıvılcımdı, parıl parıl bir neşe güneşinde tutuşmuşlardı, bu parıltıyı ancak aklının ya da güzelliğinin övülmesi yaratabilirdi, övgüyü yapan kendi kendisi bile olsa doğardı bu parıltı. "Bakın, Swann sizin Cambremer'i selamlıyor galiba; şurda işte... Sainte-Euverte ananın yanında, görmüyor musunuz! Söyleyin ona da tanıştırsın sizi. Ama çabuk olun, gitmeye çalışıyor!"

"Yüzü ne korkunç olmuş, gördünüz mü?" dedi general.

"Sevgili Charles! Hah! En sonunda geliyor işte, ben de beni görmezlikten geleceğini sanmaya başlıyordum!"

Swann Prenses de Laumes'u çok severdi, hem de onu görmek kendisine Guermantes'ı, Combray'e komşu toprağı, çok sevdiği ama artık Odette'ten uzaklaşamadığı için gitmediği bütün memleketi anımsatıyordu. Bir an için

eski çevresine kavuştu mu kendiliğinden yeniden bulduğu, prensesin hoşuna gideceklerini de bildiği, biraz sanat, biraz da çapkınlık havası taşıyan deyimler kullanarak, bir yandan da kıra olan özlemini belirtmek isteyerek, "Ah!" dedi ortaya, hem kendisiyle konuştuğu Madam de Sainte-Euverte'e hem de kendisi için konuştuğu Madam de Laumes'a duyurmak istiyordu sesini. "İşte sevimli prenses! Bakın işte Liszt'in *Saint-François d'Assise*'ini dinlemek için özel olarak Guermantes'tan gelmiş, çok da acele etmiş, güzel bir arı kuşu gibi, bir iki gülburnu, bir iki alıç gagalayıp başına koyacak zamanı zor bulmuş; hatta birkaç ufak çiğ damlasıyla birazcık da kırağı var, hâlâ düşesi ürpertiyordur herhalde. Çok güzel bir şey bu, sevgili prensesim."

"Nasıl, prenses Guermantes'tan özel olarak mı gelmiş? Ama bu kadarı fazla. Bilmiyordum, şaşırıp kaldım," diye haykırdı Madam de Sainte-Euverte, Swann'ın nüktelerine pek alışkın değildi. Sonra prensesin saçlarını gözden geçirdi. "Sahi, çok benziyor... nasıl söylesem, kestane değil, hayır, hayır! Çok hoş bir buluş! Ama prenses izlenceyi nerden bilebilirdi ki! Müzisyenler bana bile söylememişlerdi."

Swann, yanlarında çapkın bir dille konuşabildiği kadınların yanında, ince şeyler söylemeye alışkındı, seçkin çevre insanlarının çoğu anlamazdı bu incelikleri, Madam de Sainte-Euverte'e de yalnızca anıştırmayla konuştuğunu açıklamaya gönül indirmedi. Prensese gelince, kahkahalarla gülmeye başlamıştı; çünkü Swann'ın nükteleri kendi çevresinde çok beğenilirdi, hem de o kendisine övgülerde çok ince güzellikler, dayanılmaz tuhaflıklar bulurdu.

"Küçük alıçlarımı beğenmenize çok sevindim Charles. Bu Cambremer'i niçin selamlıyorsunuz, sizin de köy komşunuz mu?"

"Sizin de komşunuz ama, prenses."

"Benim mi, demek her yerde köyleri var bu insanların. Onların yerinde olmayı ne kadar isterdim!"

"Bunlar Cambremer'ler değil; kendi akrabaları: Legrandin'dir onun ailesinin adı, eskiden Combray'e gelirlerdi. Siz Combray kontesi olduğunuzu, ruhban meclisinin de size ödenecek borçları bulunduğunu bilir misiniz, bilmem."

"Meclisin bana borcundan haberim yok ama, papazın benden her yıl yüz frank sızdırdığını iyi biliyorum, bundan da rahat rahat vazgeçebilirim. Her neyse, bu Cambremerlerin şaşırtıcı bir adı var. Tam zamanında bitiyor, ama kötü bitiyor!" dedi prenses gülerek.

"Daha iyi de başlamıyor," diye yanıtladı Swann.

"Gerçekten de, bu çift kısaltma!"

"Pek öfkeli ve pek düzenli bir adammış adı koyan, ilk sözcüğün sonuna kadar gitmeyi göze alamamış."

"Ama ikinciye başlamaktan kendini alamayacağına göre, birincisini tam olarak bitirse, iyi ederdi. Pek tatlı şakalar yapmaktayız, sevgili Charles, ama artık sizi görememek çok sıkıcı," diye ekledi prenses, nazlı bir duruşu vardı. "Sizinle konuşmasını öyle severim ki. Düşünün ki şu budala Froberville'e Cambremer adının şaşırtıcı olduğunu bile anlatamazdım. Doğrusunu söylemek gerekirse, yaşam iğrenç bir şey. Ancak sizi gördükten sonra dağılıyor sıkıntım."

Söylediği doğru değildi kuşkusuz. Ama Swann ile prenses küçük şeyleri aynı biçimde yargılarlardı, bunun sonucu da –nedenleri bir yana bırakmak koşuluyla– düşünceleri belirtme, hatta sözcükleri söyleme biçiminde bile büyük bir benzerlikti. Bu benzerlik göze batmazdı, çünkü sesleri çok farklıydı birbirinden. Ama Swann'ın sözlerinden, bu sözleri saran gür sesle, gene bu sözlerin aralarından çıktıkları bıyıklar kaldırılabilseydi, Guerman-

tes'lar çevresinin tümceleri, ses değişmeleri, oyunları oldukları görülürdü. Önemli şeylere gelince, Swann'ın görüşleriyle prensesin görüşleri hiçbir konuda bağdaşmazdı. Ama Swann böyle alabildiğine kederli bir insan olalı beri, ağlayacağımız andan önceki ürpertiyi her zaman duymaya başlayalı beri, cinayetinden söz etmek için yanıp tutuşan bir katil gibi kederinden söz etmek gereksinimini duyuyordu. Prensesin yaşamın iğrenç bir şey olduğunu söylediğini duyunca, sanki prenses Odette'ten söz etmişçesine bir tatlılık duydu.

"Ya! Evet, yaşam iğrenç bir şey. Görüşelim, sevgili dostum. Sizin en cici yanınız, şen şakrak olmayışınız. Bir akşam oturup konuşabiliriz."

"Evet, elbette, Guermantes'a gelsenize, kaynanam sevinçten çıldırır. Çok çirkin buluyorlar orayı, ama ben ordan hoşlanmadığımı söyleyemem, ben şiirli yerlerden nefret ederim."

"Evet, doğru, çok güzeldir," diye yanıtladı Swann. "Bu sıralarda bana göre fazla güzel, fazla canlı; mutlu olunacak bir yer orası. Belki de orda yaşadığım için öyle geliyor bana, ama nesneler benimle öyle konuşur ki orda! Bir esinti yükselmeyegörsün, buğdaylar kımıldamaya başlamayagörsün, biri gelecekmiş, bir haber alacakmışım gibime gelir; hele su kıyısındaki küçücük evler... çok dertlenirim orda!"

"Of! Sevgili Charles, dikkat edin, işte şu iğrenç Rampillon beni gördü, saklayın beni. Anımsatsanıza, ne olmuştu buna, karıştırıyorum, kızını mı evlendirmişti, yoksa sevgilisini mi, çıkmış aklımdan; belki her ikisini de... ve birlikte!.. Yok, yok! Anımsadım, prensesçiği yol vermiş zavallıya... Benimle konuşuyormuş gibi yapın da Bérénice Hazretleri gelip beni yemeğe çağırmasın. Kaçıyorum nasıl olsa. Dinleyin, sevgili Charles, hazır görüşmüşken, sizi alıp Prenses de Parme'a götürmeme ses çıkar-

mazsınız sanırım, öyle sevinir ki prenses. Basin de gelecek. Mémé'den de haberlerinizi almasak... Bir düşünün, sizi hiç göremez oldum artık."

Swann buna yanaşmadı, Madam de Sainte-Euverte'ten ayrılınca dosdoğru evine gideceğini söylemişti Mösyö de Charlus'ye, toplantı boyunca bir uşağın getirebileceği, belki de kapıcısından alacağı bir haberciği kaçırmak pahasına Prenses de Parme'a gitmek işine gelmiyordu. O gece Madam de Laumes, kocasına, "Zavallı Swann'cık," dedi, "her zamanki gibi şeker gene, ama öyle dertli bir görünüşü var ki. Kendiniz de göreceksiniz ya, bu günlerde geleceğine söz verdi. Onun gibi zeki bir insanın o türden bir kimse için acı çekmesini gülünç buluyorum doğrusu, ilgi çekici bir yanı bile yokmuş kadının, budalanın biri olduğunu söylüyorlar," diye ekledi, böyle akıllı bir adamın dertlenmeye değmeyecek biri için dertlenmemesi gerektiğini düşünenlerin, yani tutkun olmayanların bilgeliğiyle konuşuyordu; ama ufacık bir yaratık, bir basil yüzünden koleradan acı çekmeye gönül indirenlere şaşmak gibi bir şeydi bu.

Swann gitmek istiyordu ama tam sıvışacağı sırada, General de Froberville, kendisini Madam de Cambremer'le tanıştırmasını rica edince, kadını aramak için onunla birlikte salona dönmek zorunda kaldı.

"Ne dersiniz, Swann, yamyamlara yem olmaktansa bu kadının kocası olmak isterdim ben, siz ne dersiniz?"

"Yamyamlara yem olmak" sözü yüreğini parçaladı Swann'ın; generalle konuşmayı sürdürmek gereksinimi duydu hemen.

"Ah!" dedi ona. "Birçok yaşam da öyle bitmiştir... Bilirsiniz... küllerini Dumon d'Urville'in getirdiği şu denizci, La Pérouse (şimdiden mutluydu Swann, sanki Odette'ten söz etmişti)... Çok iyidir La Pérouse'un kişiliği, beni çok ilgindirir," diye ekledi içli içli.

"Ha! Evet, La Pérouse," dedi general. "Tanınmış bir addır. Sokağı da var."

Swann telaşlandı.

"La Pérouse Sokağı'nda oturan birini mi tanıyorsunuz?" diye sordu.

"Madam de Chanlivault'yu tanırım yalnız, Chaussepierre'in kız kardeşini. Geçen gün güzel bir güldürü gecesi düzenlemişti. Salonu çok hoş olacak bir gün, göreceksiniz!"

"Ya! La Pérouse Sokağı'nda oturuyor demek. Çok hoş, öyle güzel bir sokak ki, öyle hüzünlü ki."

"Yok canım, herhalde çoktandır gitmediniz oraya; hüzünlü değil artık, bütün o semt düzelip güzelleşmeye başladı."

Swann en sonunda Mösyö de Froberville'i genç Madam de Cambremer'le tanıştırınca, genç kadın bir eşini daha işitmediği bir övgü işitmişçesine sevinçle, şaşkınlıkla bir gülümseme taslağı çizdi yüzünde, yeni ailesinin dostlarını tanımadığı için, her önüne getirileni onların bir dostu sanıyor, evlendikten sonra bu dostun sözünü çok duymuş gibi davranmakla inceliğini ortaya koyduğunu düşündüğü için de, yenmesi gereken tutukluğunu, bir de bu tutukluğu yenmeyi başaran, içten bir yakınlık duygusunu göstermek amacıyla, kararsızlıkla elini uzatıyordu. Bunun için Fransa'nın en şanlı insanları sandığı yeni büyükleri, onun bir melek olduğunu söylüyor, böylece büyük servetinden çok kendi üstünlüklerinin çekimine kapılmış gibi görünmeleri de kolaylaşıyordu.

"Siz doğuştan müzisyensiniz anlaşılan," dedi general, farkında olmadan şamdan olayına götürüyordu sözü.

Ama konser yeniden başladı ve Swann izlencenin bu yeni numarası da bitmeden gidemeyeceğini anladı. Bu insanlar arasında kapanıp kalmaktan acı çekiyordu, aşkını bilmiyorlardı, bu aşkla ilgilenme, bu aşka bir ço-

cuklukmuş gibi gülme ya da bir delilikmiş gibi üzülme olanağından bile yoksundular, aşkını yalnız kendisi için var olan, gerçekliğini dışarda hiçbir şey ortaya koymayan bir öznel durum gibi gösteriyorlardı, bu insanların budalalığı, bu insanların gülünçlüğü Swann'ı daha acılı bir biçimde sarsıyordu bu yüzden, daha çok acı çekiyordu; her şeyden önce de Odette'in hiç gelmeyeceği, hiçbir kimsenin, hiçbir şeyin onu tanımadığı, onun tümden eksik olduğu bu yerde sürgünlüğünü uzattığı için acı çekiyordu, öyle ki, çalgıların sesi bağırma isteğiyle dolduruyordu içini.

Ama birden Odette içeriye girivermiş gibi oldu ve bu belirti ona öyle keskin bir acı verdi ki, elini yüreğine götürmek zorunda kaldı. Çünkü keman en ince seslere yükselmiş, bir beklediği varmış gibi öylece kalıyor, yaklaşan ereğini görebilmenin coşkunluğu içinde, beklenen gelinceye dek sürmeye çalışmanın, son soluğunu vermeden önce onu kucaklayabilmenin, tutulmayınca devrilecek bir kapıyı tutarcasına, beklenene yolu açık tutabilmenin umutsuz çabasıyla, o sesleri bir an bile bırakmadan, bekleyişi uzatıyordu, Swann'ın durumu anlamasına, "Vinteuil'ün sonatının küçük tümcesi, bu, dinlemeyelim," demesine zaman kalmadan, Odette'in kendisine tutkun olduğu günlerin bütün anıları, o güne dek varlığının derinliklerinde, gözlerinden uzak tutmayı başardığı anılar, aşk döneminin bu beklenmedik ışığına bakarak aldanıp uyanmışlar, o dönemin geri döndüğünü sanarak kanatlanıp havalanmışlar, mutluluğun unutulmuş ezgilerini yineliyorlardı çılgınca, şimdiki derdine acımıyorlardı.

O zamana dek sık sık söylediği, ama aklı geçmişin geçmişten hiçbir şey saklamayan sözde parçalarını alıkoyduğu için, söylenmesi fazla acı vermeyen, "mutlu olduğum zamanda", "sevildiğim zamanda" gibi soyut deyimler yerine, bu yitirilmiş mutluluğun özel ve uçucu

özünü bir daha silinmeyecek biçimde kesinleştirmiş olan her şeyi yeniden buldu; onun arabaya, kendisine attığı, kendisinin de dudaklarına bastırdığı, sakladığı kasımpatının kar gibi, kıvır kıvır yaprakları, "Size yazarken ellerim öyle titriyor ki," sözcüklerini okuduğu mektubun üstünde Maison Dorée'nin kabartma harflerle basılmış adresi, yalvarırcasına, "Bana el etmeniz çok uzun sürmez ya," dediği sırada kaşlarının birbirine yaklaşması, her şey, her şey gözlerinin önüne geldi; Lorédan küçük işçi kızı bulmaya gidince, saçlarını kabartmak için berbere girdiği zaman, berberin maşasından çıkan kokuyu yeniden duydu, o baharda çok sık bastıran sağanaklar, ay ışığında, viktoryasında buz gibi dönüşleri, birbiri ardından gelen haftalar üstüne şimdi bedeninin sıkışıp kaldığı tekbiçimli bir ağ germiş olan zihin alışkanlıklarının, mevsim izlenimlerinin, bedensel tepkilerin bütün ilmeklerini yeniden duydu. O sıralarda, aşkla yaşayan insanların hazlarını tanıyor, hazla merak gideriyordu. Hep o noktada kalabileceğini, aşkın acılarını da öğrenmek zorunda kalmayacağını sanmıştı; şimdi Odette'in çekiciliği, bu çekiciliği bir ayla gibi genişleten şu korkunç dehşetin, onun ne yaptığını her an bilememenin, ona her zaman, her yerde sahip olamamanın uçsuz bucaksız sıkıntısı yanında ne kadar önemsizdi! Ne yazık! Odette'in, şimdi artık hiçbir zaman serbest olmayan Odette'in, "Ama her zaman görüşebiliriz, her zaman serbestim!" diye atıldığı sıradaki sesini, yaşamına gösterdiği ilgiyi, merakı, yaşamına girebilmek için –o sırada asıl Swann çekiniyordu bundan, rahatının kaçmasından korkuyordu– ne tutkulu bir istek duyduğunu anımsadı; Verdurin'lere gelmeye razı olması için ne çok yalvarmıştı. Sonra, daha boyun eğmediği sıralarda, Odette'i ayda bir kez evine çağırdığı günlerde, Odette kendisiyle her gün görüşmeyi bir alışkanlık durumuna getirmenin büyük bir zevk olacağını ne çok yinelemişti. O zamanlar kendisi

böyle bir şeyi tatsız bir yorgunluk gibi görürken, aynı şey Odette'in düşüydü; sonra gene Odette, bu alışkanlık Swann için böylesine yenilmez, böylesine acılı bir gereksinim olunca, bu alışkanlıktan tiksinmiş, kesip atmıştı. Üçüncü görüşmelerinde Odette, "Sizi daha sık görmeme niçin izin vermiyorsunuz?" diye yineleyince, çapkın çapkın gülerek, "Acı çekmekten korkuyorum," yanıtını verdiği zaman, böylesine doğru konuştuğunu bilmiyordu. Şimdi, ne yazık! Odette'in arada sırada, bir lokantadan, bir otelden, bu lokantanın, bu otelin adını taşıyan kâğıtlar üzerine mektuplar yazıp yolladığı oluyordu hâlâ; ama bunlar ateşten mektuplar gibi Swann'ı yakıyorlardı. "Vouillemont Oteli'nden mi yazmış? Ne yapmaya gitmiş oraya! Kiminle gitmiş? Neler olmuş?" Ona doğaüstü bir şey gibi gelen ve gerçekten de –onu aramakla, onu bulmakla canını sıkıp sıkmayacağını aklına getirmesi bile gerekmeyen bir zamanın gecesiydi, onun kendisiyle birlikte olmaktan, kendisiyle dönmekten daha büyük bir sevinç duyamayacağından öylesine emindi– kapıları kapandıktan sonra bir daha hiçbir zaman dönülmeyen, gizemli bir dünyanın malı olan o gecede, hiç beklemezken, dolaşan gölgeler arasında onunla karşılaştığı sırada İtalyan bulvarında söndürülmekte olan sokak fenerlerini anımsadı. Ve Swann, bu yeniden yaşanmış mutluluk karşısında kımıltısız duran bir zavallı gördü, hemen tanıyamadı onu, bunun için de ona acıdı, o kadar ki, yaşlarla doldukları görülmesin diye gözlerini yere dikti. Bu zavallı ta kendisiydi.

Bunu anlayınca, acıması geçti, ama şimdi, içinde aşk bulunmayan o belirsiz sevme düşüncesini, kasımpatının aşkla dolup taşan yapraklarıyla, Maison d'Or'un aşkla dolup taşan "başlığıyla" değiştirdikten sonra, bir zamanlar Odette'çe sevilen öbür "kendi-kendini" kıskandı, haklarında, fazla acı çekmeden, "Odette belki de onları sevi-

yor," dediği kimseleri kıskandı. Sonra acısı çok şiddetlendi, elini alnına götürdü, monoklunu bıraktı gözünden, camını sildi. O sırada kendi kendini görmüş olsaydı, dikkatini çeken monokllar koleksiyonuna, can sıkıcı bir düşünce gibi yerini değiştirdiği, buğulanmış yüzeyinde bir mendille kaygıları silmeye çalıştığı monoklu da eklerdi kuşkusuz.

Kemanda –insan çalgının kendisini görmezse, işittiğini onun görüntüsüne bağlayamaz, bu görüntü sesi değiştirir– kimi kontralto seslerine öylesine yaklaşan uyumlar vardır ki, konsere bir şarkıcı kadın da katılmış gibi gelir insana. İnsan başını kaldırır, Çin kutuları gibi zarif mahfazaları görür, gene de bir tatlı kadın sesinin çağrısıyla aldanır bazı bazı; kimi zaman da sihirli, titrek, bilgiç kutunun dibinde, bir kutsal su kabında bir şeytan gibi çırpınan, tutsak bir ruhun sesini duyar gibi olur; kimi zamansa sanki havadan doğaüstü ve tertemiz bir yaratık geçmekte ve görünmez bildirisini gözler önüne sermektedir.

Sanki çalgıcılar küçük tümceyi çalmaktan çok, belirmesi için gerekli törenleri yapıyorlarmış, mucizeyle görünmelerini sağlamak ve bu mucizeyi bir zaman sürdürmek için zorunlu olan sihirli sözleri söylüyormuşçasına, Swann –Swann onu ancak o "morötesi" bir dünyanın malı olunca görebilirdi, ona yaklaşırken tutulduğu geçici körlük içinde, bir değişimin rahatlığına benzer bir şeyler duyuyordu– onun hazır olduğunu sezinliyordu, aşkının koruyucu ve gizdeş tanrıçası gibiydi, kalabalık önünde ona varabilmek için, onu bir kenara çekip konuşabilmek için, bu sesli belirtinin giysisini giymişti. Ve belirli, hafif, yatıştırıcı, hoş bir koku gibi mırıldanan belirti, ona söyleyeceklerini söyleyerek geçerken, Swann her sözcüğüne kulak veriyor, sözlerinin böylesine çabuk havalanmalarına üzülüyor, elinde olmadan, dudaklarıyla, kaçıp giden uyumlu bedeni geçerken öper gibi yapıyordu. Kendini

sürgün ve yalnız buluyordu artık, öyle ya, küçük tümce kendisine sesleniyor, küçük tümce kendisine Odette'ten söz ediyordu. Çünkü artık küçük tümce kendisini ve Odette'i tanımıyormuş gibi bir izlenim yoktu içinde, o eskidendi. Öyle ya, küçük tümce öyle sık görmüştü ki sevinçlerini! Kendisine sık sık bu sevinçlerin süreksizliğini haber verdiği de doğruydu. Hatta o zamanlar gülümsemesinde, duru ve kırgın sesinde acı sezmiş olmakla birlikte, bugün onda nerdeyse şen bir boyun eğişin güzelliğini buluyordu. Bir zamanlar kendisine sözünü ettiği, kendisinin de kıvrıntılı ve hızlı akışında alıp götürüşünü gördüğü ama yüreğine dokunmayan kederler, şimdi kendi kederleri olan, yakasını bırakacak gibi de görünmeyen kederler konusunda, küçük tümce, bir zamanlar da mutluluğu konusunda söylediği gibi, "Nedir ki bu? Hiç," der gibiydi. Ve Swann'ın düşüncesi ilk kez bir acıma atılışı içinde bu Vinteuil'e, herhalde kendisi gibi çok acılar çekmiş olan bu bilinmedik ve yüce kardeşe yöneldi; yaşamı nasıl geçmişti acaba? Bu Tanrı gücünü, bu sınırsız yaratma erkini hangi acının dibinde bulmuştu? Küçük tümce de acıların boşluğundan söz etmeye başladıktan sonra, Swann, az önce aşkını önemsiz bir saçmalık sayan ilgisiz kişilerin yüzünde okur gibi olup da katlanamadığı bilgelikte bir tatlılık bulur olmuştu. Çünkü küçük tümce onlar gibi değildi, bu ruhsal durumların gelip geçiciliği konusundaki görüşü ne olursa olsun, bütün bu insanlar gibi olumlu yaşam oranında ciddi olmayan bir şey olarak değil, anlatılma çabasına değecek tek şey olacak ölçüde üstün bir şey olarak görüyordu onu. İçten bir hüznün güzellikleri! İşte küçük tümce bunlara öykünmeye, bunları yeniden yaratmaya çalışıyordu, hem de özlerine dek! Bu öz başkasına iletilemeyen, onu duymayanlara boş görünen bir şeydi ama küçük tümce onu yakalamış, gözle görülür kılmıştı. Öyle ki, bütün bu insanlara –müzikten

azıcık anlıyorlarsa– bu güzelliklerin değerini benimsetiyor, tanrısal tatlılıklarını duyuruyordu ama bu insanlar ilerde, doğuşunu görecekleri her ayrı aşkta onun değerini bilmeyecekler, onu tanımayacaklardı. Dile getirilme biçimleri birtakım uslamlamalara indirgenemezdi kuşkusuz. Ama bir yılı aşkın bir süreden beri, içinde müzik aşkı doğduktan, kendisine ruhunun birçok zenginliğini gösterdikten sonra, Swann müzik motiflerini gerçek birer düşünce, başka bir dünyanın, başka bir düzenin karanlıklarla perdelenmiş, bilinmedik, usa sığmaz ama gene de birbirlerinden ayrı, değer ve anlam açısından birbirlerinden farklı düşünceleri sayıyordu. Verdurin'lerin gece toplantısından sonra, küçük tümceyi yeniden çaldırınca, nasıl olup da varlığını bir koku, bir okşayış gibi sarıverdiğini anlamaya çalıştığı zaman, bu büzülme, üşüme izleniminin beş nota arasındaki hafif ayrılıştan ve bunlardan ikisinin sürekli olarak geri dönüşünden doğduğunu anlamıştı; ama aslında tümcenin kendisi üzerinde değil de Verdurin'lerle tanışmadan önce bir gece toplantısında fark ettiği özün yerine konulan, basit değerler üzerinde kafa yorduğunu, yani kolaya kaçtığını biliyordu. Biliyordu ki, piyanonun anısı bile, müziğe özgü şeyleri gösteren düzeyi bozuyordu, müzisyenin önünde açılan alan, yedi notalık, küçücük klavye değildi, uçsuz bucaksız bir klavyeydi, kendisini oluşturan ve her biri ötekinden evrenler kadar farklı olan milyonlarca sevgi, tutku, gözüpeklik, huzur tuşlarından birkaçı, şurda burda, içine girilmemiş, yoğun karanlıklarla ayrılmış olarak, kimi büyük sanatçılarca bulunan, nerdeyse hiç bilinmeyen bir klavyeydi. Bu sanatçılar, buldukları izleğin karşılığını bizim içimizde de uyandırır, ruhumuzun girilmedik, cesaret kırıcı gecesinin, bizim boşluk, hiçlik saydığımız büyük gecenin ne zenginlikler, ne çeşitlilikler gizlediğini gösterirlerdi bize. Vinteuil de bu müzisyenlerden biriydi. Küçük tümce mantı-

ğa karanlık bir yüzey sunmaktan öteye geçmese bile, onda öyle sağlam, öyle açık bir öz seziliyordu ki, küçük tümce bu öze öyle yeni, öyle özgün bir güç veriyordu ki, işitenler onu içlerinde ussal düşünceleriyle kusursuz bir uyum durumunda saklayabiliyorlardı. Swann bir aşk ve mutluluk kavramı gibi anımsıyordu onu, adları usa geldiği zaman "Princesse de Clèves"in, "René"nin hangi açıdan farklı olduklarını bildiği gibi, kavramın ayrılığını da kendiliğinden, başka hiçbir şeye başvurmadan biliyordu. Küçük tümceyi düşündüğü zaman, iç kavramlar, ışık, ses, engebe, bedensel haz kavramları gibi belleğinde saklı durduğunu sezinliyordu. Hiçliğe dönünce yitiririz belki bu kavramları, silinip giderler. Ama, yaşadıkça, nasıl gerçek bir nesneyi bilmezlik edemezsek, örneğin içinden karanlığın anısı bile uçup giden odamızın değişmiş eşyaları önünde yakılan lambanın ışığından nasıl kuşkuya düşmezsek, bu kavramları da bilmezlik edemeyiz. Bu bakımdan, Vinteuil'ün tümcesi, örneğin *Tristan*'ın da bize gene böyle duygusal bir kazanç sağlayan bir izleği gibi, ölümlü koşulumuzla birleşmiş, oldukça dokunaklı ve insanca bir duruma girmişti. Yazgısı geleceğe, ruhumuzun gerçeğine bağlıydı, ruhumuzun en ayrı, en farklı süslerinden biriydi. Asıl gerçek hiçliktir belki, düşümüz de var olan bir şey değildir, ama o zaman bu müzik tümcelerinin, onlara göre var olan bu kavramların da birer hiçten başka bir şey olmaması gerektiğini sezinleriz. Ölüp gideceğiz ama tutu olarak bu tanrısal tutsaklar var elimizde, yazgımızı onlar izleyecekler. Belki de onlarla ölmek daha az acı, daha az onursuz, daha az olasıdır.

Öyleyse Swann sonatın tümcesinin gerçekten var olduğuna inanmakta haksız değildi. Hiç kuşkusuz, bu açıdan insancaydı ya, gene de bir doğaüstü yaratıklar düzeninin malıydı. Hiç görmemişizdir o yaratıkları, ama görünmezin açınsayıcılarından biri bunlardan birini ya-

kalayıp da tanrısal dünyadan getirerek bizim dünyamızın üzerinde birkaç saniye şavkıttı mı hayranlıkla tanırız onları. Vinteuil de küçük tümce için bunu yapmıştı. Swann öyle sezinliyordu ki, besteci, kendi müzik araçlarıyla, onun üstündeki perdeyi açmakla, onu gözle görülür kılmakla yetinmişti, çizgilerini öyle duyarlı, öyle özenli, öyle nazik, öyle güvenli bir elle izlemişti ki, onlara öyle büyük bir saygı göstermişti ki, ses hemen bozuluyor, bir gölgeyi belirtmek gerekince bulanıyor, daha zor bir çevreyi dolanmak gerekince canlanıyordu. Vinteuil onun biçimlerini görüp vermekte böylesine güçlü olmasa da, şuraya buraya kendi kafasından çizgiler ekleyerek görüşünün boşluklarını ya da elinin yetersizliklerini gizlemeye çalışsaydı, azıcık duyarlı bir müziksever hemen sezerdi aldatmacayı. Bu tümcenin gerçekten var olduğuna inanmakla Swann'ın yanılmadığını gösteren kanıtlardan biri de buydu.

Şimdi silinmişti. Swann son "devinim"in sonunda, Madam Verdurin'in piyanistinin her zaman atladığı bir parçadan sonra yeniden belireceğini biliyordu. Hayranlık verici düşünceler vardı burda, Swann ilk dinleyişinde onları seçememişti, şimdi kavrıyordu, sanki belleğinin vestiyerinde yeniliğin tekbiçimli giysisini atmışlardı üzerlerinden. Swann tümcenin bileşimine girecek bütün dağınık izlekleri zorunlu sonucun ilk belirtileri gibi dinliyor, yaratılışını görüyordu. "Belki de bir Lavoisier'nin, bir Ampère'in gözüpekliği kadar dâhice gözüpeklik, deneyler yapan, bilinmedik bir gücün gizli yasalarını bulan, görülmemişin, ayak basılmamışın içinden, güvendiği, hiçbir zaman göremeyeceği görünmez arabayı biricik olası amaca doğru süren bir Vinteuil'ün gözüpekliği!" diyordu kendi kendine. Piyanoyla keman arasındaki güzel söyleşim, Swann'ın son parçanın başında dinlediği! İnsan sözcüklerinin silinmesi gerçekdışının egemen olmasına yol açar sanır insan, tam

tersine, gerçekdışı burdan atılmıştı; konuşulan dil hiçbir zaman böylesine gereklilik olmamış, soruların uygunluğunun, yanıtların kesinliğinin bu derecesini hiçbir zaman görmemişti. Piyano yalnız başına dert yandı ilkin, eşinden ayrı kalmış bir kuş gibiydi; keman onu işitti, bir komşu ağaçtan seslenircesine yanıt verdi. Dünyanın başlangıcı gibiydi, yeryüzünde yalnız ikisi varmış gibiydi, daha doğrusu, geri kalan her şeye kapalı, bir yaratıcı mantığına göre kurulmuş olan ve içinde yalnız ikisinin bulunabileceği bir dünyada: Bu sonattaydılar. Dert yanışını sonradan piyanonun sevgiyle yinelediği neydi, bir kuş mu, küçük tümcenin henüz bütünleşmemiş ruhu mu, yoksa inleyen ve görünmeyen bir peri mi? Çığlıkları öyle birdenbire çıkıyordu ki, kemancı bunları toplayabilmek için yayının üzerine atılmak zorunda kalıyordu. Eşsiz kuş! Kemancı onu büyülemek, evcilleştirmek, yakalamak ister gibiydi. Şimdiden ruhuna sızmıştı, şimdiden, çağrılmış küçük tümce, kemancının gerçekten büyülenmiş bedenini bir medyum bedeni gibi sarsıyordu. Swann onun bir kez daha konuşacağını biliyordu. Onunla öyle bir kaynaşmıştı ki, yeniden karşı karşıya geleceği çok yakın dakikayı beklerken bir hıçkırıkla sarsıldı. Böyle bir hıçkırığı güzel bir dize ya da acı bir haber koparabilirdi içimizden, bunları kendilerinde kendimizi bir başkası, heyecanıyla duygulanabilecek bir başkası gibi gördüğümüz dostlara söylediğimiz zaman koparabilirdi. Yeniden belirdi ama bu kez havada asılıp kalmak, yalnız bir an, kımıltısızca çalınmak, sonra da can vermek üzere. Bunun için Swann onun duraladığı kısacık sürenin hiçbir şeyini kaçırmıyordu. Hâlâ dayanan, gökkuşağı rengi bir kabarcık gibiydi. Parıltısı zayıflayan, alçalan, sonra gene yükselen, sönmeden önce de bir an en büyük coşkunluğa ulaşan bir gökkuşağı gibi: O zamana değin gözünün önüne serdiği iki renge, başka renk telleri ekledi, prizmanın bütün renklerini. Sonra onları şakıttı. Swann

kımıldamayı göze alamıyordu, öbür insanları da kımıldatmak isterdi, sönüp gitmek üzere olan doğaüstü, çok hoş ve çok zayıf büyüyü en ufak devinim bozabilirdi sanki. Doğrusu kimsecikler konuşmayı düşünmüyordu. Burda bulunmayan bir tek kişinin, belki de bir ölünün (Swann, Vinteuil'ün yaşayıp yaşamadığını bilmiyordu) anlatılmaz sözü, bu dindarlar üzerine yayılarak üç yüz kişinin dikkatini durdurmaya yetiyor, böylece bir ruhun canlandırdığı bu peykeyi doğaüstü bir törene sahne olan bir mihrap düzeyine yükseltiyordu. Öyle ki, tümce şimdiden yerini alan sonraki motiflerde parça parça uçuşarak çözüldüğü zaman, Swann bönlüğüyle ün salmış Kontes de Monteriender'in izlenimlerini söylemek için daha sonat bitmeden kendisine doğru eğildiğini görünce ilk anda sinirlendiyse de kullandığı sözcüklere gülümsemekten, belki de bu sözcüklerde onun görmediği derin bir anlam bulmaktan kendini alamadı. Kontes çalgıcıların ustalığına hayran kalmıştı, Swann'a dönerek, "Olağanüstü bir şey bu, hiçbir zaman böylesine güçlü bir şey görmedim," diye atıldı; ama doğru konuşmak kaygısıyla, "Ruh çağırma masalından beri!" diye ekledi.

Bu toplantıdan sonra, Swann, Odette'in aşkının hiçbir zaman yeniden doğmayacağını, mutluluk umutlarının artık gerçekleşemeyeceklerini anladı. Onun kendisine rastlantıyla gene de kibar ve candan davrandığı günlerde, onun bir inceliği karşısında, Swann bu dışta kalan yalancı belirtileri, iyileşmez bir hastalığın son günlerine gelmiş bir dosta bakarken, bu sözlerin kaçınılmaz bir ölümün eşiğinde hiçbir anlam taşımadıklarını bile bile, "Dün hesaplarını kendisi yaptı, bizim yaptığımız bir toplama hatasını da o buldu; bir yumurtayı zevkle yedi, bunu iyi sindirirse yarın da bir pirzola veririz," gibi sözleri önemli birer olay gibi anlatan insanların o duygulu ve kuşkucu sevgisi, o umutsuz sevinciyle izliyordu. Swann'ın hiç kuş-

kusu yoktu artık: Şimdi Odette'ten uzakta yaşasaydı, Odette en sonunda ilgilendirmez olacaktı; kendisini, öyle ki, bir daha dönmemek üzere Paris'ten ayrılsaydı, bayağı sevinirdi; kalma gözüpekliğini gösterebilirdi Swann ama gitmeyi göze alamıyordu.

Sık sık düşünmüştü bunu. Şimdi Vermeer üzerindeki incelemesine yeniden başlamıştı, hiç değilse birkaç gün için La Haye'e, Dresden'e, Brunswick'e gitmesi gerekiyordu. Goldschmidt satışında Mauritshuis'nin bir Nicolas Maes diye satın aldığı bir "Toilette de Diane"ın gerçek bir Vermeer olduğu kanısına varmıştı. Kanısını kesinleştirebilmek için tabloyu yerinde inceleyebilmek isterdi. Ama Odette Paris'teyken, hatta değilken bile –çünkü duyuların alışkanlıklarla körleştirilmedikleri bu yeni yerlerde insan acısına yeniden dalar, yeniden canlandırır onu– Paris'ten ayrılmak öylesine katlanılmaz bir tasarıydı ki, bunu ancak hiçbir zaman yapmamaya kararlı olduğu zaman sürekli olarak düşünebiliyordu. Ama uyurken –bu yolculuğun olanaksız olduğunu anımsamadan– bu yolculuk niyetinin içinde yeniden doğduğu oluyordu, orda gerçekleşiyordu yolculuk. Bir gün, bir yıllığına yolculuğa çıktığını gördü düşünde; vagonun penceresinden, kendisiyle ağlayarak vedalaşan bir delikanlıya doğru eğilmişti, onu da kendisiyle gelmeye razı etmeye çalışıyordu. Tren yola çıkınca, sıkıntının baskısıyla uyandı, gitmediğini, Odette'i o akşam, ertesi gün ve hemen her gün göreceğini anımsadı. O zaman, düşünün heyecanı içinde, kendisini bağımsız kılan, Odette'in yanında kalmasını, hatta bazı bazı onu görebilmek için bir izin koparmasını sağlayan bütün özel koşullardan dolayı şükürler etti; bütün üstün durumlarını, toplumdaki yerini, Odette'in bozuşmaktan korkacak ölçüde gereksinim duyduğu servetini (hatta Odette'in gizli gizli onunla evlenmeyi düşündüğü söyleniyordu), aslında hiçbir zaman Odette'ten fazla bir şey elde etme-

sine yaramamış olan, ama hiç değilse büyük saygı duyduğu bir ortak dostun kendisinden koltuk kabartıcı bir biçimde konuştuğunu işiteceğini sezmenin tatlılığını duyuran dostluğu, Mösyö de Charlus'nün dostluğunu, hatta varlığını her gün Odette için hoş olmasa da gerekli kılacak bir oyun düzenlemekte kullandığı aklını düşündü. Bütün bunlar olmasaydı, ne olurdu, başka birçokları gibi yoksul, silik, çaresiz olsaydı, her işi kabul etmek zorunda olsaydı ya da birtakım akrabalara, bir eşe bağlı bulunsaydı, Odette'i bırakmak zorunda kalabilirdi, ürpertisi iyiden iyiye geçmemiş olan bu düş doğru çıkabilirdi, bunu düşündü, sonra kendi kendine, "Kendi mutluluğunu bilmiyor insan. İnsanoğlu hiçbir zaman düşündüğü kadar da mutsuz değil," dedi. Ama bu yaşamın yıllardır böyle sürüp gittiğini, kendisine hiçbir mutluluk getirmeyen bir buluşmayı her gün bekleyeceğim diye bütün işlerini, bütün eğlencelerini, bütün dostlarını, kısacası bütün yaşamını gözden çıkarabileceğini anımsadı, aldanıp aldanmadığını, ilişkisini desteklemiş, bozuşmasını engellemiş olan şeyin yazgısını çelmeleyip çelmelemediğini, olması istenecek olayın da yalnızca düşte geçmesine çok sevindiği şey, yani bu kentten gitmesi olup olmadığını sordu kendi kendine; insanın kendi mutsuzluğunu tanımadığını, hiçbir zaman düşündüğü kadar mutlu olmadığını geçirdi usundan.

Odette'in, sabahtan akşama dek dışarda, yollarda, sokaklarda olan Odette'in bir kazaya uğrayıp acı çekmeden öleceğini umuyordu bazı bazı. Odette sapasağlam dönünce de insan bedeninin böylesine çevik, böylesine güçlü olmasına, kendisini çevreleyen bütün tehlikeleri (gizli isteği üzerlerine çevrileli beri, Swann bunların sayısız olduklarını düşünüyordu) sürekli olarak başarısızlığa uğratabilmesine, oyunlarını bozabilmesine, böylece insanların her gün, hem de nerdeyse hiç ceza görmeden

yalancılık etmelerini, hazlarını kovalamalarını sağlamasına hayran kalıyordu. Ve Swann, Bellini'nin fırçasından çıkmış portresini çok sevdiği İkinci Mehmet'i, Venedikli yaşamöykücüsünün safça anlatışına bakılırsa, cariyelerinden birine delice tutulduğunu sezinleyince, düşünce özgürlüğüne kavuşmak amacıyla onu hançerlemiş olan hükümdarı gönlüne çok yakın buluyordu. Sonra böyle yalnız kendisini düşündüğü için kızıyor, kendisi Odette'in yaşamını böylesine ucuza sattığına göre, kendi çektiği acıları da üzülmeye değmez bulmaya başlıyordu.

Ondan dönüşsüz bir biçimde ayrılamadığına göre, hiç değilse ayrılmasız görebilseydi, en sonunda acısı yatışır, aşkı da belki sönerdi. Odette Paris'i bırakmak istemediğine göre, hiç bırakmasın isterdi. Hiç değilse, onun her yıl yinelenen en uzun gidişlerinin ağustos ve eylül aylarına rastladığını bildiği için, önceden içinde taşıdığı ve şimdiki günlere benzer günlerden oluşmuş olarak usunda saydam ve soğuk bir durumda dönüp dolaşan, üzüntüyü sürdürmekle birlikte fazla keskin sızılar uyandırmadan sürdüren gelecek zamanda bunun acı düşüncesini eritmek için aylar vardı önünde. Ama bu iç geleceği, bu renksiz ve başıboş ırmağı Odette'in bir tek sözü Swann'ın içinde buluveriyor, onu durgunlaştırıp katılaştırıyor, tümüyle donduruveriyordu; Swann varlığının kocaman ve kırılmaz bir külçeyle dolduğunu, çatlatırcasına varlığının iç duvarlarına çöktüğünü duymuştu birdenbire: Odette inceleyici, güleç ve içinden pazarlıklı bir bakışla, "Forcheville Pentecôte'ta güzel bir yolculuğa çıkacak, Mısır'a gidiyor," demiş, Swann da bunun, "Pentecôte'ta Forcheville'le Mısır'a gidiyorum," anlamına geldiğini hemen anlamıştı. Gerçekten de, birkaç gün sonra, "Hani Forcheville'le bir yolculuğa çıkacağını söylemiştin ya, onu söylüyorum," deyince, Odette düşüncesizce, "Evet, cicim, ayın on dokuzunda gidiyoruz, sana bir Ehram görünümü yollarız,"

yanıtını vermişti. O zaman Swann, onun Forcheville'in sevgilisi olup olmadığını öğrenmek, kendisine sormak istemişti. Biliyordu, Odette'in köksüz inançları pek çoktu, bunun için kimi şeyler üzerine yalan yere yemin etmezdi, sonra Odette'i sorguya çekip de kızdırmak, nefretini kazanmak korkusu, şimdiye dek kendisini dizginlemiş olan korku yoktu hesapta, öyle ya, Odette'in kendisini sevebileceği umudunu yitirmişti artık.

Bir gün bir imzasız mektup aldı. Mektup Odette'in sayısız erkek (kimileri adıyla anılıyordu, bunlar arasında Forcheville, Mösyö de Bréauté ve ressam da vardı) ve kadınların sevgilisi olduğunu, randevuevlerinde çalıştığını söylüyordu. Dostları arasında kendisine bu mektubu yazabilecek bir kimsenin (çünkü mektubun kimi ayrıntıları, yazan kişinin Swann'ın yaşamını yakından bildiğini gösteriyordu) bulunabileceğini düşünmek canını sıktı. Bu kimsenin kim olduğunu kestirmeye çalıştı. Ama yaratıkların sözleriyle belirli bir bağıntısı bulunmayan davranışları olabileceğini hiç usuna getirmemişti. Bu iğrenç davranışın doğduğu bilinmedik alanı Mösyö de Charlus'nün gözle görülür yaradılışına mı, yoksa Mösyö de Laumes ya da Mösyö d'Orsan'ın yaradılışına mı bağlamak gerektiğini düşündüğü zaman, bu alçaklığı şunun değil de bunun yaradılışına bağlamak için bir neden görmedi: Bu adamlardan hiçbiri imzasız mektuptan hoşlandığını söylememişti önünde, söyledikleriyse böyle bir şeyden hiç mi hiç hoşlanmamaları gerektiğini gösteriyordu. Mösyö de Charlus biraz sapıktı, ama derinden derine iyi, sevecendi; Mösyö de Laumes biraz soğuktu; ama sağlamdı, dürüsttü; Mösyö d' Orsan'a gelince, Swann en üzüntülü durumlarda bile yanına onun gibi içli bir sözle, onun gibi dolaysız, uygun bir tutumla gelen hiç kimseyle karşılaşmamıştı. Öyle ki, zengin bir kadınla olan ilişkisinde Mösyö d'Orsan'a biraz kaba bir rol yüklenmesini bir tür-

lü anlayamazdı. Swann onu ne zaman düşünse, bunca açık incelik belirtisiyle bir türlü bağdaşmayan bu kötü ünü bir yana bırakmak zorunda kalırdı. Swann kafasının karıştığını duydu bir an, azıcık ışığa kavuşmak için başka şeyler düşündü. Sonra gene bu düşüncelere dönmeyi göze alamadı. Ama o zaman, hiç kimseden kuşkulanmayınca, herkesten kuşkulanmak gerekiyordu. Mösyö de Charlus kendisini severdi, aslında iyi yürekliydi. Ama sinir hastasıydı, belki yarın hasta olduğunu duyacak olursa ağlardı, bugünse kıskançlıktan, öfkeden, birdenbire bir düşünceye kapılmış, kendisine kötülük etmek istemişti. Doğrusu erkeklerin bu türü hepsinin en kötüsüydü. Elbette ki Prens de Laumes, Mösyö de Charlus kadar sevmezdi Swann'ı. Ama işte bu yüzden de onun kadar alıngan olamazdı; hem sonra soğuk yaradılışlıydı da; ama büyük şeyler yapamadığı gibi iğrençlikler de yapamazdı; Swann yalnız böyle insanlarla düşüp kalkmayışına üzülüyordu. Sonra insanları benzerlerine kötülük etmekten alıkoyan şeyin iyilik olduğunu, aslında ancak kendi yaradılışında olan insanlara, örneğin yürek bakımından Mösyö de Charlus'ye yanıt verebileceğini düşündü. Swann'a böyle bir keder vermeyi düşünmek bile ayaklandırırdı onu. Ama Prens de Laumes gibi duygusuz, insanlığı başka türlü bir adam sözkonusu oldu mu, farklı özden nedenlerin onu hangi davranışa yöneltebileceklerini nasıl kestirebilirdi? Duygulu bir yürek olmak her şeyin başında gelirdi, Mösyö de Charlus'de de böyle bir yürek vardı. Mösyö d'Orsan'da da yok değildi, Swann'la kendisi arasındaki dostça ama pek senli benli olmayan, her konuda aynı şeyi düşündükleri için birlikte konuşmaktan aldıkları hazdan doğmuş bağıntı, Mösyö de Charlus'nün iyi ya da kötü, ama tutkulu davranışlara yönelebilecek coşkun sevgisinden de huzur vericiydi. Swann'ın kendisini anladığını, incelikle sevdiğini sezdiği bir kimse varsa, o da Mösyö

d'Orsan'dı. Evet ama ya o sürdüğü yaşam, o pek de göğüs kabartıcı olmayan yaşam? Swann bunu hesaba katmayışına, şaka ile, böyle candan bir sevgi ve saygıyı ancak düşük insanlardan duyduğunu söyleyişine hayıflanıyordu. "İnsanların, benzerleri üzerinde yargıda bulunmaya başlayalı beri, hep davranışlarına bakarak yargıda bulunmaları boşuna değil," diyordu şimdi kendi kendine. "Anlamlı olan biricik şey budur, söylediklerimiz, düşündüklerimiz değil. Charlus'nün, de Laumes'un birtakım kusurları olabilir; ama bunlar namuslu insanlardır, d'Orsan'da bu kusurlar yoktur belki, ama o namuslu bir insan değil. Kötü davranışlarından birini yinelemiş olabilir." Sonra Swann, Rémi'den kuşkulandı; Rémi bu mektubun konusunu verebilirdi fazla fazla; ama bir an bu yol ona uygun göründü. Öyle ya, Rémi'nin Odette'e kızması için nedenler vardı. Hem sonra uşaklarımız bizden daha düşük bir durumda yaşarlardı, servetimize ve kusurlarımıza düşsel zenginlikler, düşsel düşüklükler eklerlerdi; bunlar yüzünden de bizleri hem kıskanır hem küçümserlerdi, ister istemez bizim dünyamızın insanlarından başka türlü davranmaya yönelecekleri nasıl usa gelmezdi? Büyükbabamdan da kuşkulandı. Swann kendisinden ne zaman bir yardım istemişse geri çevirmemiş miydi? Hem sonra o kenter mantığıyla Swann'a iyilik ettiğini de sanabilirdi. Swann, Bergotte'tan, ressamdan, Verdurin'lerden de kuşkulandı, bu arada böyle şeylerin yapılabildiği, belki de hoş oyunlar adı altında açıklandığı sanatçı çevreleriyle bağıntıda bulunmak istemeyen seçkin çevre insanlarının bilgeliğine bir kez daha hayran kaldı; ama bu bohemlerin dürüst yanlarını anımsadı, bunları soylu sınıfın parasızlık, lüks düşkünlüğü, zevk sapıklığı yüzünden sık sık kapıldığı, üstü cilalı dolandırıcı yaşamıyla karşılaştırdı. Kısacası, bu imzasız mektup alçaklık yapabilecek bir tanıdığı bulunduğunu kanıtlıyordu ama bu hainlik soğuk bir insan-

dan çok sevecen bir insanın başkasınca bilinmeyen yapısında mıydı, kenterden çok sanatçının, uşaktan çok beyzadenin yapısında mı, bir ayrım yapabilmek için hiçbir neden göremiyordu. İnsanlar konusunda yargıda bulunmak için hangi ölçüyü benimsemeliydi? Kafası dumanlandı; ellerini iki üç kez alnına götürdü, mendiliyle gözlüğünün canlarını sildi, sonra, ne olursa olsun, kendinden daha aşağı durumda olmayan insanların da Mösyö de Charlus, Prens de Laumes ve ötekilerle düşüp kalktıklarını düşündü, bir alçaklık yapabilecek durumda olmasalar da alçaklık yapamayacak durumda olmayan insanlarla düşüp kalkmanın kaçınılmaz bir yaşam kuralı olduğu kanısına vardı. Kendilerinden kuşkulandığı bütün bu insanların elini sıkmayı sürdürdü böylece, biçimde kalan bir sakınımla sıktı ellerini, onlar da aynı sakınımla kendisini umutsuzluğa sürüklemeye çalışmışlardı belki. Mektubun kendisine gelince, kulak bile asmadı çünkü Odette'e yöneltilen bu suçlamaların bir tekinde bile gerçeğe benzerlikten iz yoktu. Birçok insan gibi Swann'ın da tembel bir kafası vardı, imgelemini fazla çalıştırmazdı. İnsanların yaşamının çelişkilerle dolu olduğunu genel bir gerçek olarak bilirdi; ama her yaratığı özel olarak alırdı ele, yaşamının istemediği bölümünü bildiği bölümünden farksız olarak düşünürdü. Söylenmeyeni söylenenin yardımıyla tasarlardı. Odette kendi yanındayken, karşı karşıya kalınan bir kabalıktan ya da bir başkasından duyduğu kaba bir duygudan söz edilince, Odette bunları Swann'ın büyükleri ağzından duyduğu ve bağlı kaldığı ilkeler adına kötülüyordu; sonra çiçeklerini düzeltiyor, bir bardak çay içiyor, Swann'dan çalışmalarının ne durumda olduğunu soruyordu. Böylece bu alışkanlıkları Odette'in yaşamının gerisine de yayıyordu Swann, Odette'in kendisinden uzakta geçirdiği dakikaları gözlerinin önüne getirmek istedi mi gene aynı edimleri getiriyordu. Onu olduğu gibi; daha

doğrusu nicedir kendisiyle olduğu gibi, ama başka bir adamla birlikte olarak anlatsalardı, çok üzülürdü kuşkusuz, çünkü ona gerçek gibi gelebilirdi. Ama kötü yerlere gitmesi, kadınlarla keyfe dalması, aşağılık yaratıkların rezil yaşamını sürmesi ne anlamsız bir saçmalamaydı, bunun gerçekleşmesine de gözler önüne getirilen kasımpatları, birbiri ardından gelen çaylar, erdemli kızgınlıklar hiç mi hiç yer bırakmıyordu Tanrı'ya şükür. Yalnızca, arada sırada, bütün yaptıklarını kötülük olsun diye kendisine anlattıklarını çıtlatıyordu, önemsiz ama gerçek bir ayrıntıyı Odette'in kendisince baştan sona bilinen yaşamının istemeden ağzından kaçırdığı, küçücük bir parçasıymış gibi kullanıyor, böylece aslında bilmediği, usundan bile geçirmediği şeyler konusunda bilgisi olduğunu düşündürtmeyi başarıyordu; çünkü gerçeği gölgelemesin diye Odette'e sık sık yalvarması, kendisi farkına varmasa bile, Odette bütün yaptıklarını anlatsın diyeydi. Odette'e de söylediği gibi, içtenlikten hoşlanıyordu kuşkusuz, ama sevgilisinin yaşayışı konusunda bilgi sağlayan bir kadın tellalını sever gibi seviyordu. Bunun için içtenlik sevgisi daha iyi kılmamıştı onu, çünkü çıkardan uzak değildi. Onun sevdiği gerçek, Odette'in söyleyeceği gerçekti; ama kendisi bir gerçeği elde etmek için yalana, Odette'e durmamacasına bir insanı alçalışa götüren bir şey gibi gösterdiği yalana başvurmaktan çekinmiyordu. Kısacası, kendisi de Odette kadar yalan söylüyordu, çünkü ondan daha dertliydi, daha az bencil değildi. Ve Odette, kendi yaptığı şeyleri Swann'ın ağzından dinlerken, hem kuşkulu hem de kızgın bir yüzle bakıyor, yaptıklarından dolayı alçalıyormuş, kızarıyormuş gibi görünmek istemiyordu.

Bir gün Swann, kıskançlık nöbetlerine tutulmadan sürdürebildiği en uzun sakinlik döneminde bulunduğu için, akşama Prenses de Laumes'la tiyatroya gitmeyi kabul etmişti. Ne oynandığını anlamak için gazeteyi açınca,

oyunun adını: Théodore Barrière'in *Mermer Kızlar*'ını görmek onu öyle acımasız bir biçimde sarstı ki, gerilercesine bir devinimde bulundu, başını çevirdi. Çoğu kez gözlerinin önünde olduğu için ayırt etmek yeteneğini yitirdiği bu "mermer" sözcüğü, göründüğü bu yeni yerde, sahne ışıklarıyla aydınlanırcasına aydınlanmış, birdenbire onun için gene gözle görülür olmuş, ona eskiden Odette'in anlattığı bir öyküyü anımsatmıştı: Madam Verdurin'le Endüstri Sarayı Salonu'na gitmişti de Madam Verdurin ona, "Dikkat et, eritebilirim seni, mermer değilsin," demişti. Odette bunun yalnızca bir şaka olduğunu söylemiş, o da buna hiç önem vermemişti. Ama o zamanlar bugünkünden çok daha büyük bir güveni vardı Odette'e. İmzasız mektup da tam bu tür bir aşktan söz ediyordu. Gözlerini gazeteye çevirmeyi göze alamadan açtı gazeteyi, bu "Mermer Kızlar" sözünü görmemek için sayfayı çevirdi, bir şey düşünmeden haberlerini okumaya başladı. Manche'ta bir fırtına olmuştu, Dippe'te, Cabourg'da, Beuzeval'de kazalar olduğu belirtiliyordu. Gene geriye doğru silkindi hemen.

Beuzeval adı ona bu bölgenin başka bir yerinin, Beauzeville'in adını düşündürttü, bu da bir birleştirme çizgisiyle başka bir adı, Bréauté adını hep yanında taşırdı, kartlar üstünde sık sık görmüştü ama bunun, dostu Mösyö de Bréauté'nin adının aynı olduğunu ilk kez fark ediyordu, imzasız mektup da Mösyö de Bréauté'nin Odette'in eski sevgililerinden olduğunu söylemekteydi. Ne olursa olsun, Mösyö de Bréauté için, suçlama gerçek olmayacak bir şey değildi; ama Madam Verdurin'e ilişkin suçlamada olanaksızlık vardı. Odette'in zaman zaman yalan söylemesinden hiçbir zaman gerçeği söylemediği sonucu çıkarılamazdı, Madam Verdurin'le konuştuğu, sonra kendi ağzıyla Swann'a anlattığı sözlerde de Swann kadınların yaşam deneyimsizlikleri, günahtan habersiz-

likleri yüzünden yaptıkları şu yersiz ve tehlikeli şakalardan başka bir şey görmemişti, bu şakalar onların suçsuzluklarını gösterirdi, bu kadınlar –örneğin Odette– başka bir kadına aşırı sevgi duymaktan herkesten daha uzaktılar. Oysa anlattıklarının Swann'da bir an için uyandırdığı kuşkuları yadsıyışındaki kızgınlık, sevgilisinin zevkleri üzerinde de, huyu suyu üzerinde bütün bildiklerine uygun düşüyordu. Ama bu sırada elinde şimdilik yalnızca bir uyağı ya da yalnızca bir gözlemi olan bir ozan ya da bilgine bütün gücünü verecek düşünce ya da yasayı getiren esine benzer bir kıskançlık esiniyle, Swann ilk kez Odette'in kendisine iki yıl önce söylediği bir sözü anımsattı: "O! Madam Verdurin için benden ileri hiç kimse yok bu sıralarda, aşkıyım ben, öpüp duruyor, her gittiği yere geleyim istiyor, kendisine sen diyeyim istiyor." O zaman Odette'in anlattığı, günahı belli eden saçma sözlerle herhangi bir bağıntı görmek şöyle dursun, bunu sıcak bir dostluk belirtisi olarak değerlendirmişti. Şimdiyse Madam Verdurin'in sevgisinin anısı zevksiz konuşmasının anısıyla birleşmişti birdenbire. Kafasında birbirinden ayıramıyordu artık onları, gerçekte de birleşmiş gördü, sevgi bu şakalara bir ciddilik, bir önem katıyor, buna karşılık şakalar suçsuzluğundan çok şeyler alıp götürüyordu. Odette'e gitti, ondan uzağa oturdu. Bir öpüşün onda da, kendisinde de sevgi mi, yoksa öfke mi uyandıracağını bilemediği için, onu öpmeyi göze alamıyordu. Susuyor, aşklarının can çekişmesini izliyordu. Birdenbire verdi kararını.

"Odette, sevgilim," dedi, "biliyorum, çok iğrencim, ama sana bazı şeyler sormak zorundayım. Seninle Madam Verdurin konusunda ne gelmişti usuma, anımsıyor musun? Söyle bana, doğru muydu, onunla ya da başkasıyla böyle bir şey geçti mi aranda?"

Odette dudaklarını buruşturarak başını salladı, "Sü-

vari alayının geçişini görmeye gelecek misiniz, müzikli oyununu izleyecek misiniz?" türünden sorular üzerine, gitmeyeceklerini, böyle şeylerden sıkıldıklarını belirtmek için, insanların sık sık kullandıkları bir göstergedir bu. Ama genellikle gelecekteki bu olay için kullanılan bu baş sallama, böyle olması dolayısıyla, geçmiş bir olayın yadsınmasına bir bulanıklık katar. Üstelik tiksinmeden, ruhsal bir olanaksızlıktan çok, kişisel nedenleri usa getirir. Swann, Odette'in bu işin yanlış olduğunu belirttiğini görünce, belki de doğru olduğunu anladı.

"Söylemiştim, iyi biliyorsun," diye ekledi Odette, sinirli ve üzgün bir havaya bürünmüştü.

"Evet, biliyorum, ama emin misin? 'İyi biliyorsun,' deme, 'Hiçbir zaman, hiçbir kadınla böyle bir şey yapmadım,' de bana."

Odette alaylı bir tavırla, onu başından atmak ister gibi, dersi yinelercesine yineledi:

"Hiçbir zaman hiçbir kadınla böyle bir şey yapmadım."

"Notre-Dame de Laghet madalyonunun üzerine yemin edebilir misin bana?"

"Of! Ne çok üzüyorsun beni," diye haykırdı Odette, sorusunun sarılışından bir sıçrayışla sıyrıldı. "Ne zaman bitecek bu soruların? Neyin var bugün? Senden nefret etmem, sana kin duymam gerektiğinde mi karar kıldın? Bense eski güzel günlerimize yeniden başlamak istiyordum seninle. İşte teşekkürün!"

Ama ameliyatını yarıda bırakan bir spazmın sonunu girişiminden vazgeçmeden bekleyen bir cerrah gibiydi Swann, onu bırakmadı, yalancı ve inandırıcı bir rahatlıkla,

"Sana hiç mi hiç kızmıyorum, Odette, böyle şeyler düşünmekle haksızlık ediyorsun," dedi. "Bildiklerimin sözünü bile etmiyorum sana, her zaman da söylediğimden çok daha fazlasını biliyorum. Ama başkaları haber

verdikçe senden nefret etmeme yol açan şeyi açıklamalarınla ancak sen yumuşatabilirsin. Yaptıkların için kızmıyorum sana, seni sevdiğime göre hepsini bağışlıyorum, sahteciliğine, bildiğim şeyleri yadsımada dayatmana kızıyorum. Yalan olduğunu bildiğim bir şeyi savunduğunu, üzerine yeminler ettiğini görürüm de hâlâ nasıl sevebilirim seni? İkimiz için de bir işkence olan bu dakikayı uzatma, Odette. İstersen, bir saniyede bitiriverir, tümden kurtulursun. Madalyonun üstüne söyle bana, evet mi, hayır mı, böyle şeyler yaptın mı?"

"Ama benim bir şeycikler bildiğim yok," diye haykırdı Odette öfkeyle, "belki de çok eskiden, ne yaptığımın farkında bile olmadan, belki iki üç kez..."

Swann bütün olasılıkları hesaplamıştı. Demek gerçek, olasılıkla hiçbir ilişkisi olmayan bir şey; bu "iki-üç kez" sözcükleri yüreğine keskin bir bıçak gibi işleyiverdiğine göre, yediğimiz bıçağın başımızın üstündeki bulutların hafif devinileriyle bir ilgisi bulunmadığı gibi, gerçeğin de olasılıklarla hiçbir ilgisi yok demek. Bu "iki-üç kez" sözcüklerinin, yalnızca sözcüklerin, havada, uzaktan söylenmiş sözcüklerin, gerçekten örülmüşçesine, yüreğini böylesine parçalamaları, içilmiş bir zehir gibi hasta edebilmeleri tuhaf şeydi. Swann, elinde olmadan, Madam de Sainte-Euverte'in evinde işittiği sözü düşündü: "Ruh çağırmalardan beri gördüğüm şeylerin en güçlüsü." Duyduğu bu acı, önceden düşündüklerine hiç mi hiç benzemiyordu. En kuşkulu zamanlarında bile kötülüğün bu denlisini çok ender olarak düşleyebildiğinden değildi bu yalnız, gözlerinde canlandırdığı zaman bile, bu iş bulanık, belirsiz kalıyor, "belki iki-üç kez" sözcüklerinden fışkırmış olan özel dehşetten uzak, ilk kez yakalanılan bir hastalık gibi bütün bildiklerinden farklı olan şu özgül acımasızlıktan yoksun bulunuyordu da ondandı. Gene de bütün bu dertleri başına saran Odette'in değeri eksilmiyor, tam ter-

sine, daha bir artıyordu, sanki acısı büyüdükçe, yalnız bu kadında bulunan ağrı kesici ilacın, panzehirin değeri de büyüyordu. Birdenbire sanıldığından daha ağır olduğu anlaşılmış bir hastalıkmış gibi üstüne daha çok titremek istiyordu onun. "İki-üç kez" yaptığını söylediği korkunç şey yinelenmesin istiyordu. Bunun için de Odette'e göz kulak olmak gerekiyordu. Çok söylenir: Bir dosta sevgilisinin kusurlarını söylemek onu bu sevgiliye daha çok yaklaştırmaktan başka işe yaramaz çünkü inanmaz bunlara; ama bir de inanırsa, ne çok bağlanır! "Ama onu nasıl korumalı?" diyordu Swann kendi kendine. Onu belirli bir kadından uzak tutabilirdi belki, ama başka yüzlerce kadın vardı öyle. Odette'i Verdurin'lerde bulamadığı gece, bir başka yaratığa sahip olmayı, yani her zaman için olanaksız bir şeyi istemeye başlamakla ne büyük bir çılgınlık ettiğini şimdi anlıyordu. Bereket versin, yaralı bir organın ezilmiş dokuları yeniden oluşturmaya çalışan hücreleri gibi, felce uğramış bir kolun, bir bacağın eski devinilerine yeniden kavuşmak isteyen kasları örneği, ruhuna akıncı göçebeler gibi giren yeni acılar içinde, daha eski, daha yumuşak ve sessiz, çalışkan bir yaradılış temeli vardı. Ruhunun bu daha eski, daha yerli sakinleri, Swann'ın bütün gücünü iyileşen bir hastada, bir ameliyatlıda bir dinleniş yanılsaması uyandıran bu içten içe onarıcı işlemde kullandılar. Bu kez, yorgunluktan kaynaklanan bu gevşeme her zamanki gibi beyninde olmadı, daha çok yüreğinde oldu. Ama yaşamın eskiden var olmuş öğeleri yeniden doğmaya yönelirler. Ve can çekişen bir hayvanın bitmiş gibi görünen bir seyrimeyle çırpınmaya başlaması gibi, Swann'ın kurtulmuş görünen yüreğine de aynı acı gene döndü kendiliğinden, gene aynı yarayı açtı. Kendisini La Pérouse Sokağı'na götüren viktoryasına uzanıp da içindeki seven adam heyecanlarının tadını çıkardığı, bu heyecanların ister istemez oluşturacakları zehirli meyveleri

usundan bile geçirmediği aylı geceleri anımsadı. Ama bütün bu düşünceler ancak bir saniye, ancak elini yüreğine götürmesine, yeniden soluk almasına, acısını gizlemek için gülümsemesine yetecek bir zaman boyunca sürdü. Şimdi sorularını sormaya başlıyordu gene. Çünkü kıskançlığı, yumruğunu indirmek, daha hiç duymadığı, en zorlu acıyı tattırabilmek için, bir düşmanın bile göze almayacağı çabalara giren kıskançlığı, yeterince acı çekmediğini düşünüyor, daha derin bir yara açmaya çalışıyordu. Kötü bir tanrı gibi esinliyordu Swann'ı kıskançlığı, onu yıkılışa sürüklüyordu. Çektikleri ilk baştan ağırlaşmadıysa, suç onun değildi, Odette'indi yalnız.

"Sevgilim, bitti artık," dedi, "benim tanıdığım biriyle mi yapmıştın bunu?"

"Yok canım, yemin ederim sana, hem biraz da büyüttüm galiba, o noktaya dek gittiğimi sanmıyorum."

Swann gülümsedi, sonra gene başladı:

"Ne olacak? Hiçbir şey çıkmaz bundan ama bana ad verememen üzücü. O insanı gözlerimin önüne getirebilsem, bir daha hiç düşünmezdim. Senin iyiliğin için söylüyorum, öyle ya, bir daha canını sıkmazdım o zaman. Nesneleri göz önüne getirebilmek öyle sakinleştirici bir şey ki! Korkunç olan, tasarlanamayandır. Ama öyle cici davrandın ki, seni yormak istemiyorum. Bana yaptığın iyilikler için bütün gönlümle teşekkür ederim sana. Bitti. Yalnız şunu yanıtla: ne kadar zaman geçti?"

"Of! Charles, beni öldürdüğünü görmüyor musun! Çok ama çok eski bir şey bu. Unutmuş gitmiştim, sanki bende bu düşünceleri ille de yeniden uyandırmak istiyorsun diyeceği gelir insanın. İstediğin olur o zaman," dedi, bilinçsiz bir budalalık, istenmiş bir kötülükle konuşmuştu.

"Ben seni tanıdıktan sonra mı oldu bu iş, ben yalnız bunu bilmek istiyordum. Çok doğal bir şey bu. Burda mı

oluyordu? Belli bir gecesini söyleyemez misin bana? Söyle ki o gece benim ne yaptığımı gözlerimin önüne getirebileyim. Bunu kiminle yaptığını anımsamaman olanaksız, anlarsın ya, Odette, sevgilim."

"Ne bileyim ben, Bois'ya gelip bize katıldığın geceydi galiba. Sen akşam yemeğini Prenses de Laumes'da yemiştin," dedi Odette, doğru söylediğini gösteren, kesin bir ayrıntı bulduğu için mutluydu. "Komşu masada çoktandır hiç görmediğim bir kadın vardı. 'Küçük kayanın ardına gelin de suyun üzerinde ay ışığının güzelliğini görün,' dedi bana. İlkin esnedim, 'Hayır, yorgunum, benim yerim rahat,' yanıtını verdim. Böyle bir ay ışığının bir eşi daha bulunamayacağını söyledi. 'Palavra!' dedim; işi nereye götürmek istediğini anlıyordum."

Ya bunu çok doğal bulduğundan ya da böylelikle işin önemini azaltacağını umduğundan ya da alçalmış gibi görünmek istemediğinden, Odette nerdeyse gülerek anlatıyordu bunları. Ama Swann'ın yüzünü görünce, yanıtını değiştirdi.

"Sefilin birisin sen," dedi, "bana işkence etmekten, beni rahat bırakasın diye yalan söylettirmekten zevk alıyorsun."

Swann'a indirilen bu ikinci yumruk birincisinden de korkunçtu. Bunun böylesine yeni bir şey, gözlerinden saklanıp da gözlerince görülmemiş bir şey olduğu hiç usuna gelmemişti; bilmediği bir geçmişte olmamıştı bu iş, çok iyi anımsadığı, Odette'le yaşadığı, hem de çok iyi bildiğini sandığı gecelerde olmuştu; şimdi bu geceler kalleş ve dayanılmaz bir duruma giriyorlardı gerilerde; ortalarında açık bir yer oyuluyordu, bu da Bois Adası'ndaki o andı. Odette zeki değildi ama doğallığın çekiciliğini taşırdı. Bu olayı öyle bir devinilerle oynamıştı ki, şimdi Swann soluk soluğa her şeyi görüyordu: Odette'in esneyişi, küçük kaya. Onun yanıt verişini, yazık ki se-

vinçle yanıt verişini işitir gibi oldu: "Palavra!" Bu akşam fazla bir şey söylemeyeceğini, şimdilik yeni bir şey beklemeyeceğini sezinliyordu. Odette susuyordu. Swann, "Zavallı sevgilim, bağışla beni, anlaşılan seni üzüyorum, bitti, unuttum artık," dedi.

Ama Odette onun gözlerinin bilmediği şeyler üzerine, aşklarının bu geçmişi üzerine dikili olduğunu gördü. Tekdüzeydi, tatlıydı bu geçmiş belleğinde çünkü o zamanlar belirsizdi, ama şimdi, Bois Adası'nda, ay ışığında geçen o dakika, Prenses de Laumes'da yenilen akşam yemeğinden sonraki dakika bir yara gibi içini burkuyordu. Ama Swann yaşamı ilginç bulmaya –yaşamda yapabileceğimiz garip buluşlara hayranlık duymaya– öyle alışkındı ki, böyle bir acıya uzun süre dayanamayacağını düşünecek ölçüde acı çekerken bile kendi kendine, "Yaşam gerçekten de çok şaşırtıcı, çok güzel sürprizler saklıyor," diyordu, "sapkınlık düşünüldüğünden de yaygın bir şey aslında. Şu kadına güvenirdim işte, çok yalın, çok dürüst bulurdum onu, biraz uçarı olsa bile çok normaldi, zevklerine de diyecek yoktu, işte, usa sığmaz bir suçlama üzerine sorguya çekiyorum, söylediğinin, açıkladığının binde biri bile, kuşku duyulandan çok daha fazlasını gösteriyor." Ama bu ilgisiz düşüncelerle yetinmiyordu. Bu işleri sık sık yapmış olduğu, bunların gene yinelenebileceği sonucuna varıp varamayacağını anlamak için, anlattıklarını tam olarak değerlendirmeye çalışıyordu. Söylediği sözcükleri yineleyip duruyordu içinden: "İşi nereye götürmek istediğini anlıyordum", "İki-üç kez", "Palavra" ama silahsız da belirmiyorlardı belleğinde, her birinin elinde bıçağı vardı, her biri bir bıçak daha indiriyordu. Canını acıtan bir deviniyi her dakika yeniden yapmaktan kendini alamayan bir hasta gibi, uzun süre yineledi bu sözcükleri içinden "Benim yerim rahat!", "Palavra!", ama sızı öylesine zorluydu ki, durmak zorunda kaldı. Her zaman hiç mi hiç

önemsemeden, şen mi şen durumda yargıladığı devinilerin, şimdi kendisi için ölümle sonuçlanabilecek bir hastalık gibi ağırlaşmış olmalarına şaşıp kalıyordu. Odette'e göz kulak olmasını rica edebileceği çok kadın tanıyordu. Ama işe kendi baktığı noktadan bakacakları, uzun süre kendi görüş noktası olmuş, zevk yaşamına her zaman yön vermiş olan noktada kalmayacakları, "Başkalarını bir hazdan yoksun bırakmak isteyen iğrenç kıskanç!" deyip gülmeyecekleri nerden belliydi? Birdenbire karşısına nasıl bir tuzak çıkmıştı da Swann'ı (Odette'e beslediği aşktan bir zamanlar yalnız ince zevkler tatmış olan Swann'ı) yeni bir cehennem çemberine yuvarlamıştı? Bundan nasıl çıkabileceğini bilmiyordu şimdi. Zavallı Odette! Odette'e kızdığı yoktu. O ancak yarıyarıya suçluydu. Onu kendi annesinin daha çocuk yaştayken, Nice'te zengin bir ingilizin eline bıraktığını söylemiyorlar mıydı? Bir zamanlar Alfred de Vigny'nin *Journal d'un Poète*'inde ilgisizce okuduğu satırlar ne acı bir gerçeklik kazanıyordu şimdi: "İnsan bir kadına gönül verince, hemen şunları sormalı kendi kendine: çevresindeki insanlar kimler? Yaşamı nasıl geçmiş? Yaşamın bütün mutluluğu buna dayanır." Swann, "Palavra" gibi, "İşi nereye götürmek istediğini anlıyorum" gibi, kafadan hecelenen, basit tümcelerin böylesine canını yakabilmelerine şaşıyordu. Ama basit birer tümce sandığı şeyin Odette'in öyküsü sırasında duyduğu acıyı tutan, bu acıyı yeniden duyurabilecek olan zırhın kolları olduğunu anlıyordu. Gene aynı acıyı duyuyordu çünkü. Bilmesi boşunaydı şimdi –hatta zaman geçip de biraz unutması, bağışlaması bile boşunaydı– bu sözcükleri kendi kendine yinelediği sırada, eski acı Odette'in konuşmasından önceki duruma sokuyordu Swann'ı, bilgisiz, güvenli kılıyordu, onu Odette'in açıklamasıyla daha bir şeycikler bilmeyen biri durumunda vurabilmek için, acımasız kıskançlığı onun yerini alıyordu, birçok aydan sonra bile, bu eski

öykü yepyeni bir buluşmuş gibi altüst ediyordu onu. Belleğinin bu korkunç yeniden yaratma gücüne hayran kalıyordu. İşkencesinin hafiflemesini yaşlandıkça verimliliğini yitiren doğurgan belleğinin zayıflamasından bekleyebilirdi ancak. Ama Odette'in söylediği sözcüklerden birinin acı çektirme gücü biraz zayıflar gibi oldu mu o zamana dek pek üzerinde durmadığı bir sözcük, nerdeyse yeni bir sözcük, bütün ötekileri süpürüyor, eldeğmemiş bir güçle vuruyordu. Yemeği Prenses de Laumes'da yediği akşamın anısı acıydı ama derdinin odağıydı yalnızca. İlerisindeki ve gerisindeki bütün günleri bulanık bir ışık gibi aydınlatıyordu. Anılarında onun hangi noktasına dokunmak istersе istesin, Verdurin'lerin akşam yemeklerini sık sık Bois'da yedikleri bütün o mevsim canını yakıyordu. Öylesine yakıyordu ki, kıskançlığının uyandırdığı bütün meraklar, giderildiklerinde sineye çekmesi gerekecek işkencelerin korkusuyla sıfıra indi. Odette'in yaşamının tanışmalarından önceki dönemi, hiçbir zaman gözlerinin önünde canlandırmaya çalışmadığı dönem, bulanık bir biçimde gördüğü bir uzam olmaktan çıkmış, somut olaylarla dolu, özel yıllardan oluşmuştu. Ama bunları öğrendikçe, o renksiz, akıcı, katlanılması kolay geçmişin elle dokunulabilir ve murdar bir bedene, bireysel ve şeytansı bir yüze bürünmesinden korkuyordu. Artık bu geçmişi anlamaya çalışmaması düşünce tembelliğinden değil, acı çekmek korkusundandı. Bir gün, Bois Adası'nın, Prenses de Laumes'un adını işittikçe artık eski acıyı duymayacağını umuyor, Odette'in yeni şeyler söylemesine, yer adlarından, olup bitenlerden söz etmesine olanak vermeyi dikkatsizlik sayıyordu; çünkü bunlar yatışmış acısını başka biçimler altında yeniden doğururdu.

Ama bilmediği, öğrenmek istemediği şeyleri de farkında bile olmadan, kendiliğinden, Odette gözlerinin önüne seriyordu; gerçekten de Odette'in gerçek yaşamıy-

la şimdi bile bazı bazı yaşadığına inandığı yaşam arasında sapkınlığın ne büyük bir uzaklık yarattığını bilmiyordu Odette: Yoldan çıkmış bir insan, kötülüklerini göstermek istemediği kimseler önünde hep aynı erdemliği taslardı, kötülüklerinin durmadan arttığını sezmez, bu kötülüklerin kendisini normal yaşamdan ne denli uzaklaştırdıklarını bilemezdi. Odette'in kafasında, başka anılar da Swann'dan saklanan davranışların anısıyla bir arada kala kala, onların rengini alıyorlardı yavaş yavaş, kötü anılar bunlara da bulaşıyordu, Odette hiçbir tuhaflık görmüyordu onlarda, Odette'in kendilerini yaşattığı yerde hiç de çirkin bir karşıtlığa bürünmüyorlardı; ama bunları Swann'a anlattı mıydı, Swann geldikleri çevrenin havasını sezerek dehşet içinde kalıyordu. Bir gün, Odette'i kırmadan, gönül tellallığı eden kadınlara gidip gitmediğini sormaya çalışıyordu. Gittiğini sanmıyordu doğrusu; imzasız mektup kafasına böyle bir varsayım sokmuştu ama bilinçsiz bir biçimde sokmuştu; bu varsayım hiçbir inanca takılmamıştı ama kalmıştı işte, Swann kuşkunun yalnızca maddesel ama gene de rahatsız edici varlığından kurtulmak için, Odette'in bunu kökünden söküp atacağını umuyordu. "Yo! Hayır! Ama kafamı şişirip durmadıklarını da söyleyemem," diye ekledi Odette, gülümsemesinde Swann'a yasal görünmeyeceğini usuna bile getirmediği bir gururlu memnunluk vardı. "Bir tanesi daha dün iki saat oturup bekledi beni, ne fiyat istesem verecekti. Bir elçi varmış galiba, 'Onu getirmezseniz kendimi öldürürüm,' demiş. Evde olmadığımı söylediler, sonra da beklemesin diye gidip kendim konuştum. Ama nasıl karşıladım onu, bir görmeliydin, hizmetçim bitişik odada beni bekliyordu, onun söylediğine göre, sesim çıktığı kadar bağırıyormuşum: 'Ama istemem dedim ya! Aklıma böyle esti işte, hoşlanmıyorum. Ne de olsa istediğimi yapmakta serbestim herhalde! Paraya gereksinimim olsa,

anlarım...' Kapıcıya emir verdim, bir daha almayacak o kadını içeriye, köye gittiğimi söyleyecek. Ah! Bir yere gizlenip de dinlemeni ne kadar isterdim. Memnun kalırdın herhalde, değil mi, cicim? Görüyorsun ya, iğrenç bulunuyor ama hiç de öyle kötü değil Odette'çiğin."

Öte yandan, Odette, Swann'ın her şeyi bildiğini sanıp da gerçeği söylediği zaman, açıklamaları Swann'ın eski kuşkularına son vermekten çok, yeni kuşkuların çıkış noktası oluyorlardı. Çünkü kuşkular açıklamalarla oranlı değildi hiçbir zaman. Odette işin aslını istediği kadar çıkarsındı açıklamasından, ikincil şeylerde Swann'ın o zamana kadar aklından bile geçirmediği bir şey kalıyor, kafasını gene allak bullak ediyor, kıskançlığın sorunlarının terimlerini değiştirmekten başka bir şeye yaramıyordu. Swann bir daha unutamıyordu bu açıklamaları. Ruhu onları cesetler gibi saklıyor, atıyor, ığralıyordu. Ve bundan zehirlenmişti.

Bir gün Odette, Forcheville'in Paris-Murcie günü kendisine gelişini anlattı. "Nasıl, onu o zaman da tanıyor muydun? Öyle ya, doğru," dedi Swann, bilmiyormuş gibi görünmemek için hemen toplamıştı kendini. Dikkatle sakladığı mektubun geldiği Paris-Murcie günü belki de Maison d'Or'da Forcheville'le yemek yediğini düşündü, birdenbire titremeye başladı. Odette böyle olmadığına yemin etti. "Ama Maison d'Or gerçek olmadığını öğrendiğim bir şeyi anımsatıyor bana," dedi Swann, korkutmak istiyordu onu. "Evet, senin beni Prévost'ta aradığını, benimse ordan yeni çıktığımı söylediğim gece oraya gitmediğimi," diye yanıtladı Odette (Swann'ın görünüşüne bakarak bunu da bildiğini sanıyordu), sözlerindeki kararlılıkla, arsızlıktan çok, onur kaygısıyla gizlemek istediği bir çekingenlik, Swann'ın canını sıkmak korkusu, bir de ona içten de olabileceğini gösterme isteği vardı. Bunun için de bir cellat şaşmazlığı, bir cellat sertliğiyle vurdu,

ama bu şaşmazlık ve sertlikte acımasızlık yoktu; çünkü Odette, Swann'a ettiği kötülüğün bilincinde değildi; sonra gülmeye başladı, ama belki de alçalmış, şaşırmış gibi görünmemek için gülüyordu her şeyden önce. "Maison Dorée'ye uğramamıştım, Forcheville'in evinden çıkmıştım, doğru. Prévost'a gerçekten gitmiştim, palavra değildi, orda rastlamıştı bana, evine gelip gravürlerini görmemi rica etmişti. Ama biri daha vardı evde, onu görmeye gelmişti. Canın sıkılır diye korkuyordum, bu yüzden Maison Dorée'ye geldiğimi söylemiştim sana. Görüyorsun, daha çok inceliğimden yapmıştım bunu. Diyelim ki, iyi etmedim ama dosdoğru söylüyorum hiç değilse. Doğru olsa, Paris-Murcie Şenliği'nde onunla yemek yediğimi de söylerdim, söylememekle ne geçer elime? Hem o sırada fazla sıkı fıkı da değildik, öyle değil mi, cicim?" Bu yıkıcı sözler güçsüz bir adam durumuna düşürmüştü Swann'ı, bir güçsüz adam korkaklığıyla gülümsedi. Demek fazlasıyla mutlu oldukları için bir daha düşünmeyi hiçbir zaman göze alamadığı aylarda, kendisini sevdiği aylarda da Odette yalan söylüyordu! Onun Maison Dorée'den çıktığını söylediği an gibi (ilk kez "katleya düzelttikleri" akşam gibi) daha ne çok an vardı kim bilir, Swann'ın usundan bile geçirmediği bir yalana yataklık etmişti her biri. Odette'in bir gün, "Madam Verdurin'e giysimin hazır olmadığını, arabamın geç geldiğini söylerim, olur biter. Her zaman bir ayarlama yolu bulunur," dediğini anımsadı. Bir gecikmeyi açıklayan, randevuda bir saat değişikliğini doğrulayan sözcüklere başvurduğu seferlerde, bu sözcükler kendisinden bir başkasıyla yapacağı bir şeyi gizlemişti herhalde, ama kendisi böyle bir şeyi usundan bile geçirmemişti. Herhalde Odette o "bir başkasına" da, "Swann'a giysimin hazır olmadığını, arabamın geç geldiğini söylerim, olur biter. Her zaman bir ayarlama yolu bulunur," demişti. Ve Swann, en tatlı anılarının altına bir

zamanlar Odette'in söylediği ve kendisinin birer Tanrı sözü gibi inandığı en basit sözlerin altına, Odette'in anlattığı günlük edimlerin altına, en alışılmış yerlerin, terzisinin evinin, Bois Caddesi'nin, Hippodrome'un altına (en ayrıntılı günler içinde bile boşluk bırakan, kimi edimlerine gizlenme yeri olabilen şu artık zaman yararına gizlenmiş olarak) yalanların yeraltı varlığının sızdığını seziyor, bu yalanlar da kendisi için değerli kalmış her şeyi, en iyi gecelerini, hatta La Pérouse Sokağı'nı bile iğrençleştiriyordu, Odette kendisine belirttiği saatlerin dışında bu sokaktan ayrılıyor; Swann'ın Maison Dorée'ye ilişkin açıklamayı işitince duyduğu karanlık dehşeti her yerde dolaştırıyor olmalıydı. "Ninova'nın Yıkılışı"ndaki iğrenç hayvanlar gibi bütün geçmişi taş taş sarsıyordu böylece. Şimdi Maison Dorée'nin amansız adı belleğinde belirdikçe, başka yana yönelmesi, daha geçenlerde, Madam de Sainte-Euverte'in evinde olduğu gibi, çoktan yitirdiği mutluluğu anımsatmasından değil, yeni öğrendiği bir acıyı tazelemesindendi. Maison Dorée'nin adı da Bois Adası'nın adına benzedi sonra, yavaş yavaş hiçbir acı vermez oldu. Öyle ya, aşkımız, kıskançlığımız diye bildiğimiz şey, hep aynı tutku değildir, sürekli, bölünmez bir şey değildir. Birbiri ardından gelen sayısız aşklardan, birbirine benzemeyen, sayısız kıskançlıklardan oluşurlar, geçicidirler, ama ardı arası gelmez çoklukları bir süreklilik izlenimi, bir bütünlük görüntüsü yaratır. Swann'ın aşkının yaşamı, kıskançlığının bağlılığı, ölümden, bağlanmazlıktan, sayısız isteklerden, sayısız kuşkulardan oluşmuştu, hepsinin de amacı Odette'ti. Uzun süre onu görmese, ölenlerin yerini başkaları dolduramayacaktı. Ama Odette'in varlığı, Swann'ın yüreğine birbiri ardından gelen sevgi ve kuşku tohumları saçıp duruyordu.

Kimi akşamlar Odette gene birdenbire kibarlaşıveriyor, bu kibarlığı belki de yıllar boyunca bir daha göreme-

yeceğini sert bir biçimde belirtiyordu; hemen onu evine götürüp "katleya düzeltmek" gerekiyordu ve Odette'in duyduğunu ileri sürdüğü bu istek öyle beklenmedik, öyle açıklanmaz, öyle dayanılmaz bir şeydi ki, sonra onu saran okşayışları öyle kanıtlayıcı, öyle aykırıydı ki, bu beklenmedik, bu gerçeğe benzemez sevgi, Swann'a bir yalan kadar, bir kötülük kadar keder veriyordu. Bir akşam, gene böylece, onun buyruğu üzerine eve dönmüşlerdi, Odette her zamanki soğukluğuna yüzde yüz ters düşen, tutkulu sözler karıştırıyordu öpüşlerine; Swann birdenbire bir gürültü duyar gibi oldu; kalktı, her yanı aradı, kimsecikleri bulamadı ama öfkenin son kertesine gelerek bir vazo kıran, "Seninle hiçbir şey yapılmaz ki işte!" diyen Odette'in yanına, eski yerine dönmeyi göze alamadı. Kıskançlığını artırmak ya da duygularını körüklemek amacıyla Odette'in içeriye birini saklayıp saklamadığı konusunda bir karara da varamadı.

Bazı bazı, adını anmayı göze alamasa bile, onun hakkında bir şeyler öğrenebileceğini umarak randevuevlerine gidiyordu. "Hoşunuza gidecek, iyi bir parçam var," diyordu aracı kadın. Ve Swann, başka bir şey yapmadığını görünce şaşırıp kalan bir zavallı yosmayla bir saat oturup dertli dertli konuşuyordu. Bir gün, çok genç, çok hoş bir yosma, "Benim en çok istediğim bir dost bulmak, o dost bir daha hiçbir erkekle hiçbir yere gitmeyeceğime güvenebilir," dedi. "Sahi mi? Bir kadının sevilmekten etkilenmesi, insanı hiç aldatmaması olanaklı mı?" diye sordu Swann sıkıntı içinde. "Hiç kuşkusuz! İnsanın huyuna bağlı!" Swann bu yosmalara Prenses de Laumes'un hoşlanabileceği şeyler bile söylemekten kendini alamıyordu. Bir dost arayan kıza, gülümseyerek, "Ne güzel!" dedi. "Kuşağının renginde mavi gözler takmışsın." – "Evet, sizin de manşetleriniz mavi." – "Bu tür bir yere göre ne güzel konuşuyoruz! Seni sıkmıyor muyum? Belki de işlerin var-

dır." – "Hayır, boşum. Canımı sıksanız, söylerdim. Tam tersine, hoşuma gidiyor sizi dinlemek." – "Koltuklarım kabardı. Ne cici konuşuyoruz, değil mi öyle?" dedi Swann içeriye giren aracı kadına. – "Evet ya, ben de bunu düşünüyordum işte. Ne de uslular! İşte! Şimdi de konuşmaya geliyorlar bizim buraya. Geçen gün prens de böyle söylüyordu, karısının yanından daha iyiymiş burası. Şimdi bütün kibar hanımlar böyleymiş, hepsinin bir başka tafrası varmış anlaşılan, rezalet doğrusu! Neyse, sizi baş başa bırakıyorum, saygılıyımdır." Swann'ı mavi gözlü kızla yalnız bıraktı. Ama Swann da az sonra kalkıp, "Allahaısmarladık," dedi, mavi gözlü kız Swann'ı ilgilendirmiyordu, Odette'i tanımıyordu ki. Ressam hastalanınca, Doktor Cottard bir deniz yolculuğuna çıkmasını öğütledi; birçok mürit onunla gelmekten söz etti; Verdurin'ler de yalnız kalmayı göze alamayıp bir yat kiraladılar, sonra aynı yatı satınaldılar, böylece Odette sık sık deniz yolculuklarına çıktı. Gidişinin üstünden biraz zaman geçti miydi, Swann ondan kopmaya başladığını seziyordu, ama ruhsal uzaklık maddesel uzaklıkla oranlıymışçasına, Odette'in döndüğünü öğrenir öğrenmez, onu görmeden duramıyordu. Bir kez, topu topu bir ay uzaklaşmayı tasarlayarak yola çıktıktan sonra, ya yolda düşüncelerinden caydıklarından ya da Mösyö Verdurin karısını memnun etmek için her şeyi önceden düzenleyerek müritleri yavaş yavaş haberdar ettiğinden, Cezayir'den Tunus'a, sonra İtalya'ya, sonra Yunanistan'a, İstanbul'a, Anadolu'ya gittiler. Yolculuk aşağı yukarı bir yıldır sürüyordu. Swann kendini tümüyle sakin, nerdeyse mutlu buluyordu. Mösyö Verdurin piyanistle doktoru birinin teyzesinin, öbürünün hastalarının kendilerine gereksinimi bulunmadığına, her ne olursa olsun, Madam Cottard'ı Madam Verdurin'in devrim içinde olduğuna inandığı Paris'e götürmenin bir düşüncesizlik olduğuna inandırmaya çalıştıysa da, İstanbul'da özgür-

lüklerini geri vermek zorunda kaldı. Ressam da onlarla birlikte çıktı yola. Bu üç yolcunun dönüşünden az bir zaman sonra, bir gün, Swann Luxembourg'a giden bir omnibüs gördü, Luxembourg'da işleri vardı, hemen atladı, Madam Cottard'ın karşısına oturmuş buldu kendini, Madam Cottard "gün" gezisine çıkmıştı, iki dirhem bir çekirdekti, şapkada tüy, ipek manşon, şemsiye, kart mahfazası, yeni temizlenmiş ak eldivenler, hepsi tamamdı. Bu şeylere büründükten sonra, hava yağmurlu değilse, aynı semtte bir evden bir eve yürüyerek gider ama sonra bir başka semte geçmek için aktarma biletiyle omnibüse binerdi. İlk dakikalarda kadındaki doğuştan kibarlık, küçük kenter kadının yapaylığını delip geçmeden önce, Swann'a Verdurin'lerden söz edip etmemekte bir karara varamadığından, kimi zaman omnibüsün gürültüsünden hiç mi hiç duyulmaz olan ağır, çekingen, tatlı sesiyle, önce işitip sonra da merdivenlerini bir gün içinde tırmandığı yirmi beş evde yinelediği konuları konuştu:

"Sizin gibi sanatın içinde olan bir kimseye Mirliton'da Machard'ın tüm Paris'i ardından koşturan portresini görüp görmediğini sormak hiç kuşkusuz yersiz kaçar, efendim. Peki, ne dersiniz? Beğenenler arasında mısınız, yoksa beğenmeyenler arasında mı? Bütün salonlarda Machard'ın portresi konuşuluyor yalnızca; Machard'ın portresi konusunda görüşünüzü söylemediniz mi şık bir insan, aydın bir insan olmuyorsunuz, çağının adamı sayılmıyorsunuz."

Swann bu portreyi görmediğini söyleyince, Madam Cottard onu açıklamada bulunmaya zorlayarak kırmış olmaktan korktu.

"Ya! Çok iyi, hiç değilse içtenlikle söylüyorsunuz siz, Machard'ın portresini görmediniz diye kendinizi onursuz saymıyorsunuz. Bu davranışınızı çok beğendim ben. Her neyse, ben gördüm; görüşler ayrılıyor, portreyi biraz zorlama bulanlar var, bense *ideal* buluyorum. Dostumuz

Biche'in mavi ve sarı kadınlarına benzemiyor. Ama içtenlikle söyleyeceğim size, belki pek de yüzyıl sonu kadını saymayacaksınız beni, ama ne düşünüyorsam, onu söylüyorum: Anlamıyorum. Kocamın portresindeki nitelikleri yadsıyor değilim, her zaman yaptıkları ölçüsünde acayip değil, ama ona mavi mavi bıyıklar kondurdu. Oysa Machard öyle mi! Bakın, şu sırada evine gittiğim (bu da sizinle yolculuk etmek gibi büyük bir haz veriyor bana) dostumun kocası, Akademi'ye seçilecek olursa (doktorun meslektaşlarındandır), Machard'a portresini yaptırtacak dostumun, söz verdi. Güzel bir düş kuşkusuz! Bir başka dostum da Leloir'ı yeğlediğini ileri sürüyor, ben bu işin yabancısıyım, belki de Leloir bilim bakımından daha üstündür. Ama bence bir portrenin en büyük üstünlüğü, hele fiyatı da on bin frank oldu mu, aslına benzemesi ve hoş bir biçimde benzemesidir."

Madam Cottard, başındaki tuğun yüksekliğinin, kart mahfazasının markasının, eldivenlerine boyacının mürekkeple yazdığı küçük numaranın, Swann'a Verdurin'lerden söz açmak güçlüğünün esinlediği bu sözleri söyledikten sonra, arabanın daha Bonaparte Sokağı'nın köşesinden uzaklarda olduğunu görünce, yüreğini dinledi, yüreği başka sözler söylemesini öğütlüyordu.

"Madam Verdurin'le yaptığımız yolculukta kulaklarınız çok çınlamıştır, efendim," dedi. "Hep sizden söz ediliyordu."

Swann pek şaşırdı, adının Verdurin'ler önünde hiç anılmadığını düşünürdü.

"Hem Madam de Crécy de vardı, bu kadarını söylemek bile yeter," diye ekledi Madam Cottard. "Odette nerde olursa olsun, sizden söz etmeden duramaz. Bilirsiniz, sizin için kötü bir söz söylemez hiç. Nasıl? Bundan kuşkunuz mu var?" dedi, Swann'ın kuşkucu bir devinisini görmüştü.

Düşüncesinin içtenliğiyle ateşlendi, sırf dostları birleştiren sevgiden söz eden insanların kullandığı anlamda kullanılan bu söze hiçbir kötülük de katmadan,

"Ama size tapar!" dedi. "Sanırım, sizin hakkınızda bunu onun önünde söylemek hiç de iyi olmazdı. Olurdu o zaman olanlar! Her konuda, örneğin bir tablo gördük mü, 'Ah, o burda olmalıydı ki, gerçek mi, değil mi, hemen söylerdi. Bu konularda onun üstüne yoktur,' derdi. İkide bir de sorar dururdu: 'Şu sırada ne yapıyor acaba! Azıcık çalışsa bari! Böylesine yetenekli bir çocuğun bu denli tembel olması çok üzücü. (Kusuruma bakmazsanız değil mi?) Şu sırada onu görüyorum, bizi düşünüyor, nerde olabileceğimizi soruyor kendi kendine!' Hatta bir şey söylemişti de çok beğenmiştim. Mösyö Verdurin, 'Ama onun ne yaptığını nasıl görebilirsiniz? Bizden sekiz yüz fersah ötede,' demişti de Odette hemen yapıştırmıştı yanıtını. 'Dost gözünün göremeyeceği şey yoktur,' demişti. Hayır, yemin ederim, sizi pohpohlamak için söylemiyorum, kolay bulunmayacak bir gerçek dostunuz var. Bilmiyorsanız, söyleyeyim size, hem de teksiniz. Madam Verdurin de daha son gün söylüyordu ya (bilirsiniz, yolculuk eşiğinde daha iyi konuşulur): 'Odette bizi sevmiyor demiyorum, ama bizim söylediklerimizin Swann'ın söyleyecekleri yanında hiç ağır çekmeyeceği de su götürmez bir gerçek.' Kondüktör sözlerimi bitirmeme izin vermeyecek, sizinle çene çalarken Bonaparte Sokağı'nı kaçıracaktım... Şapkamın tüyünün doğru durup durmadığını söyler misiniz, efendim?"

Madam Cottard ak eldivenli elini Swann'a uzatmak için manşonundan çıkardı, aktarma biletiyle birlikte, boyacının kokusuyla karışık bir kibar yaşam kokusu çıktı, omnibüsü dolduruverdi. Madam Cottard, şapkasının tüyü yukarda, bir eliyle eteğini kaldırarak, öbür eliyle şemsiyesini ve manşonun önünde sallaya sallaya marka-

sını gösterdiği kart kabını tutarak gözüpeklikle Bonaparte Sokağı'na dalarken, Swann onu duygulu gözlerle izliyor, içi ona karşı da, Madam Verdurin'e karşı da sevgiyle dolup taşıyordu (Odette'e karşı da aynı şeyi duyuyordu aşağı yukarı, öyle ya, duygusu acıyla karışık değildi artık, bunun için de aşk olduğu söylenemezdi).

Madam Cottard, insanları iyi etmede kocasından daha ustaydı, Swann'ın Odette'e olan hastaca duygularıyla çarpışsınlar diye, başka türlü duygular aşılamıştı onların yanına, bunlar daha normaldiler, minnet, dostluk duygularıydılar, Swann'ın aklında Odette'i daha insansı kılacaklar (başka kadınlara daha çok benzeteceklerdi, çünkü böyle duyguları başka kadınlar da uyandırabilirlerdi), sakin bir sevgiyle sevilen, bir akşam, ressamın evindeki bir şenlikten sonra, kendisini Forcheville'le birlikte bir bardak portakal şurubu içmeye götüren, yanında mutlu yaşanabileceğini sezdiren Odette'e dönüşmesini çabuklaştıracaklardı.

Eskiden, Odette'e tutkunluğunun bir gün geçip gideceğini sık sık dehşetle düşünmüş, aşkının kendisini bırakmaya başladığını sezer sezmez ona yapışmaya, onu tutmaya karar vermişti. Ama işte aşkının zayıflaması, aşkını sürdürme isteğinin zayıflamasıyla at başı gidiyordu. Çünkü insan artık kendisi olmayan bir kimsenin duygularına boyun eğmeyi sürdürürken, değişemez, yani başka bir insan olamaz. Bazı bazı, bir zamanlar Odette'in sevgilisi olduğunu varsaydığı bir kimsenin adını gazetede gördü mü, gene kıskançlık duyuyordu. Ama bu kıskançlık çok hafifti, çok acılar çektiği –ama çok tatlı duygular da tattığı– ve yol rastlantılarının yardımıyla güzelliklerini bundan sonra da uzaktan şöyle bir görebileceği zamandan büsbütün sıyrılıp çıkmadığını kanıtladığı için, Fransa'ya dönmek üzere Venedik'ten ayrılan üzgün Parisliye son bir sivrisineğin İtalya'nın da, yazın da o kadar uzak

olmadığını gösterip içinde hoş bir duygu uyandırması gibi, bu kıskançlık da Swann'ın içinde daha çok hoş bir duygu uyandırıyordu. Ama çoğunlukla, geride bıraktığı çok özel zamanında kalmak için olmasa bile, fırsat varken ondan açık bir görüntü edinebilmeye çalıştı mıydı, bunu daha bu günlerde bile başaramayacağını anlıyordu; yeni bıraktığı bu aşkı silinmek üzere olan bir görünüm gibi görmek isterdi; ama çiftleşebilmek, artık duyulmaz olmuş bir duyguyu olduğu gibi göz önüne getirebilmek öylesine güçtü ki, hemen sonra beyninde karanlık başlıyor, hiçbir şey göremez oluyor, bakmaktan vazgeçiyor, gözlüğünü çıkarıp camlarını siliyordu, biraz dinlenmenin daha iyi olacağını, az sonra bol bol zamanı olacağını düşünüyor, uzun zaman içinde yaşadığı, son bir kez daha "Allahaısmarladık" demeden ayrılmamaya karar verdiği kentten kendisini hızla uzaklaştıran vagonun içinde uyumak için şapkasını gözlerinin üzerine indiren bir yolcu gibi, ilgisizce bir köşeye büzülüyordu. Hatta bu yolcunun Fransa'da uyanınca yapacağı gibi Swann, Forcheville'in Odette'in sevgilisi olduğunu gösteren kanıtı elde edince, bu yüzden hiçbir acı duymadığını, şimdi aşkın uzaklarda olduğunu anladı, aşkın bir daha dönmemek üzere kendisini bıraktığı dakikayı kavrayamamış olmasına üzüldü. Odette'i ilk kez öpmeden önce, eski yüzünü, bu öpüşün anısıyla değişecek yüzünü belleğine işlemeye çalıştığı gibi, şimdi de, hiç değilse düşüncede, kendisinde aşk, kıskançlık uyandıran o Odette'le, kendisine acı çektirten, artık hiç görmeyeceği Odette'le, daha yaşarken vedalaşmak isterdi. Hiç görmeyeceğini sanıyordu. Ama aldanıyordu. Birkaç hafta sonra, bir kez daha görecekti. Uyurken, bir düşün alacakaranlığında gördü onu. Madam Verdurin, Doktor Cottard, tanıyamadığı bir fesli delikanlı, ressam, Odette, Üçüncü Napoléon ve büyükbabamla birlikte, deniz boyunca uzanan bir yolda dolaşıyordu, yol

bazen çok yüksekten, bazen birkaç metreden görüyordu denizi, bu yüzden sürekli olarak inilip çıkılıyordu; çıkmakta olanlar inmiş olanları göremiyorlardı, günden kalan azıcık ışık da zayıflıyor, üzerlerine birdenbire kapkara bir gece çökecekmiş gibi oluyordu. Bazı bazı dalgalar kıyıya kadar sıçrıyorlardı, Swann yüzüne buz gibi çamurlu sular sıçradığını duyuyordu. Odette bunları silmesini söylüyordu ona, ama Swann bunu yapamıyordu, ona karşı mahcuptu bu yüzden, giysi yerine gecelik giydiği için de mahcuptu. Karanlıkta bunun fark edilmeyeceğini umuyordu, gene de Madam Verdurin uzun süre gözlerini üzerine dikti, ama Swann bu süre içinde Madam Verdurin'in yüzünün değiştiğini, burnunun uzadığını, kocaman kocaman bıyıkları bulunduğunu gördü. Odette'e bakmak için başını çevirdi. Odette'in yanakları solgundu, kırmızı kırmızı noktacıklar vardı üzerlerinde, hatları yorgun ve mor mordu, ama yağmur damlaları gibi üzerine dökülmek için kopmaya hazır, sevgi dolu gözlerle bakıyordu kendisine, Swann onu sevdiğini öyle bir duyuyordu ki, hemen alıp götürmek isterdi onu. Birdenbire Odette bileğini çevirdi, küçük bir saate baktı, "Benim gitmem gerek," dedi, herkesle aynı biçimde vedalaşıyordu, Swann'ı da ayırmadı, o akşam ya da başka bir gün nerde buluşacaklarını da söylemedi. Swann bunu sormayı göze alamadı, arkasından gitmek isterdi, ama ona dönmeden, Madam Verdurin'in bir sorusunu gülümseyerek yanıtlamak zorundaydı, ne var ki yüreği korkunç çarpıyordu, Odette'e kin besliyordu, az önce öyle çok sevdiği gözlerini oymak, tazeliği gitmiş yanaklarını ezmek isterdi. Madam Verdurin'le birlikte yokuş tırmanmayı sürdürüyor, yani ters yöne giden Odette'ten her adımda biraz daha uzaklaşıyordu. Bir saniye sonra, Odette gideli saatler oluyordu. Ressam, Üçüncü Napoléon'un da ortadan kaybolduğunu belirtti Swann'a. "Aralarında kararlaştırıl-

mış bir şeydi kuşkusuz," diye ekledi, "tepenin alt yanında buluşmuşlardır, uygunsuz kaçar diye birlikte vedalaşmadılar. Odette sevgilisi onun." Bilinmedik delikanlı ağlamaya başladı. Swann onu avutmaya çalıştı. "Ne de olsa hakkı var," dedi, gözlerini sildi delikanlının, biraz rahat etsin diye fesini çıkardı. "On kez söyledim ona. Niçin üzülmeli? Onu anlayabilecek adamdı o." Swann böylece kendi kendisiyle konuşuyordu, öyle ya, ilkin tanıyamadığı delikanlı da kendisiydi; kimi romancılar gibi, kişiliğini iki kişiye, düşü görenle önünde fes giymiş olarak gördüğüne dağıtmış.

Üçüncü Napoléon'a gelince, belirsiz bir çağrışım, sonra baronun her zamanki yüzünde bir değişiklik, sonra Légion d'honneur nişanının uzun, çaprazlama kordonu Forcheville'e bu adı verdirtmişti; ama aslında, düşte görülen kişinin simgelediği, anımsattığı şeylerden dolayı Forcheville'in ta kendisiydi. Çünkü uykudaki Swann, tamam olmayan, değişken görüntülerden yanlış sonuçlar çıkarmaktaydı, sonra, bir an için öyle yaratıcı bir gücü vardı ki, kimi ikincil organlar gibi, basit bir bölünmeyle kendi kendini de yeniden yaratıyordu; kendi avucunun sıcaklığını duyarken, sıktığını sandığı, yabancı bir el uyduruyor, hâlâ bilincine varamadığı duygulardan, izlenimlerden olaylar üretiyordu, bunlar da mantığa uygun zincirlenişleriyle, Swann'ın uykusunda aşkını kabullenmek ya da uyanışı getirmek için gerekli kişiyi belirli noktaya getireceklerdi. Karanlık bir gece oldu birdenbire, bir alarm çanı çalındı, insanlar geçtiler, koşuyorlar, alevlenmiş evlerden kaçıyorlardı; Swann sıçrayan dalgaların gürültüsünü, aynı şiddetle, sıkıntıyla çarpan yüreğini duyuyordu. Birdenbire yüreğinin vuruşlarının hızı iki katına çıktı, açıklanmaz bir sızı, açıklanmaz bir bulantı duydu; yanıklarla kaplı bir köylü geçerken bağırıyordu: "Gidin de Charlus'ye Odette'in geceyi arkadaşıyla nerde geçirdiğini sorun, eskiden Odet-

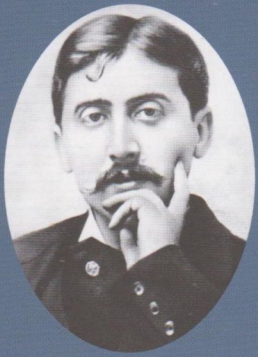
te'leydi, Odette ona her şeyi söyler. Yangını onlar çıkardılar." Uşağıydı bu köylü, uşağı uyandırmaya gelmişti onu.

"Beyefendi, saat sekiz oldu, berber de geldi, bir saate kadar uğramasını söyledim," diyordu.

Ama bu sözler Swann'ın gömüldüğü uyku dalgalarına sızarak bilincine ancak suyun dibinde bir ışık çizgisini bir güneş gibi gösteren şu ışık kırılmasına uğrayarak gelmişlerdi, az önce de zil sesi bu girdapların dibinde bir alarm çanı sesine bürünerek yangın olayını böyle doğurmuştu. Bu sırada gözlerinin önündeki dekor toz olup uçtu, gözlerini açtı, denizin bir dalgasının uzaklaşan sesini son bir kez daha işitti. Yanağına dokundu. Kuruydu. Gene de soğuk su duyusunu, tuz tadını anımsatıyordu. Kalktı, giyindi. Berberi erken getirtmişti; çünkü Madam de Cambremer'in –yani bir zamanların Matmazel Legrandin'inin– birkaç gün Combray'de kalacağını öğrenince, dün büyükbabama mektup yazmış, öğleden sonra Combray'e geleceğini bildirmişti. Çoktandır gitmediği bu yerin güzelliğini bu genç yüzün güzelliğiyle birleştirmişti belleğinde, ikisi bir araya gelince çok çekici olmuşlar, Paris'ten en sonunda birkaç gün ayrılmaya karar vermesine yol açmışlardı. Bizi bazı kimselerle karşı karşıya getiren rastlantılar bizim onları sevdiğimiz zamanlara uymayıp onları aştıkları, daha bu zamanın başlamasından önce oluşup bitmesinden sonra yinelenebildikleri için, ilerde hoşlanmaya başlayacağımız bir yaratığın yaşamımızda ilk belirtileri sonradan bir başlangıca, geleceğe ilişkin bir belirtiye dönüşür. Swann da onu bir daha hiç görmemeyi düşündüğü akşam, tiyatroda karşılaşılan Odette'in görüntüsünü böyle düşünmüştü sık sık – şimdi Madam de Sainte-Euverte'in toplantısını, general de Froberville'i Madam de Cambremer'le tanıştırışını da böyle anımsıyordu. Yaşamımızda ilgimizi çeken şeyler öyle çoktur ki, aynı durum içinde, daha var olmayan bir mutluluğun ilk adımla-

rının acısını çektiğimiz bir üzüntünün ağırlaşmasına eşlik etmesi pek de ender bir şey değildir. Hiç kuşkusuz, Madam Sainte-Euverte'in evinden başka yerde de olabilirdi bu iş. Hatta, kim bilir, başka bir yerde bulunsaydı, belki de başka mutluluklar, başka acılar gelir, sonradan onlar da kaçınılmaz şeylermiş gibi görünürdü. Ama ona böyle görünen şey, yalnızca olmuş bir şeydi. Madam de Sainte-Euverte'in toplantısına gitmeye karar vermiş olmasını Tanrı'nın bir hikmeti gibi görecekti nerdeyse, çünkü yaşamın bulgu zenginliklerine hayran kalmak isteyen, en çok istenecek şeyin ne olduğu gibi güç bir soruyu uzun süre sormaya katlanamayan düşüncesi, o akşam duyduğu acılarda ve şimdiden filizlenen, usa gelmez hazlarda –aralarında bir denge kurmak fazlasıyla güç bir işti– bir tür zorunlu bağıntı buluyordu.

Ama, uyandıktan bir saat sonra, saçlarının vagonda dağılmaması için berberine neler yapması gerektiğini söylerken, gördüğü düşü düşündü; yanıbaşındaymış gibi, Odette'in solgun yüzünü, fazla zayıf yanaklarını, yorgun hatlarını, morarmış gözlerini, ilişkilerinin ilk günlerinden beri –Odette'e beslediği sürekli aşkı ondan gelen ilk görüntünün uzun unutuşuna dönüştüren sevgiler boyunca– görmez olduğu her şeyi yeniden gördü, kendisi uyurken, belleği en doğru duyuyu arayıp bulmuş olmalıydı. Üzüntüsünden kurtulur kurtulmaz yeniden belirip töreselliğinin düzeyini hemen düşürüveren şu bir gidip bir gelen kabalıkla, "Ne yazık!" diye haykırdı içinden. "Hoşuma gitmeyen, gönlüme uymayan bir kadın uğruna yaşamımı harcamışım, ölmek istemişim, en büyük aşkımı yaşamışım!"

MARCEL PROUST

1871'de Anteuil'de doğdu. Öğrenciliği sırasında okuduğu felsefeci Henri Bergson ve tarihçi Albert Sorel, düşüncesinin gelişimini önemli ölçüde etkiledi. Soyluların devam ettiği salonların seçkin kişiliklerinden biri oldu. Öykülerini 1896'da *Hazlar ve Günler* adlı kitapta topladı. Ünlü Dreyfus Olayı'nda, Dreyfus'un avukatı Labori'ye destek verdi. 1903'te babasının, 1950'de de annesinin ölümü Proust'u çok sarstı. 1909'da, uzun zamandır tasarladığı *Kayıp Zamanın İzinde* adlı romanını yazmaya başladı. Yapıtın ilk cildini 1913'te kendi parasıyla yayımlattı. 1919'da romanın ikinci bölümü yayımlandı. *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* adlı bu bölüm Goncourt Ödülü'nü kazanınca, Proust dünya çapında üne kavuştu. Bir süre sonra zatürreeye yakalanan Proust, 1922'de Paris'te öldü. *Kayıp Zamanın İzinde*'nin son üç bölümü, yazarın ölümünden sonra basıldı.

KLASİKLER

Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı anıt yapıtı, roman sanatına getirdiği yeni boyutlar ve benzersiz anlatımıyla bütün çağların en büyük edebiyat yapıtlarından biridir. Alegorik bir gerçek arayışının ardında, Proust'un kendi yaşamının öyküsü olan romanın anlatıcısı, bilinçaltında gömülü bir dizi olayın bilince yükselmesiyle geçmişte yaşadığı güzelliklerin aslında sonsuza kadar yaşayacağının farkına varır. Zaman yeniden kazanılmıştır; ölümle yarışarak okurun okumakta olduğu romanı yazmaya koyulur...

Tahsin Yücel'in dilimize kazandırdığı *Swann'ın Bir Aşkı*, bu büyük romanın kilit bölümlerinden biri olmakla birlikte kendi başına da okunabilen bağımsız bir anlatıdır. Charles Swann'ın Odette de Crécy ile aşk ilişkisinin anlatıldığı yapıt, Fransa'da bile sık sık ayrı bir kitap olarak yayımlanmış, 1984'te ünlü Alman yönetmen Volker Schlöndorff tarafından beyazperdeye de uyarlanmıştır.

ISBN: 978-975-510-130-9

can

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi